"స్వధర్మే నిధనం శ్రేయః"

తైత్తిరీయ స్మార్తబ్రాహ్మణ

నిత్యకర్మాష్టకము

సస్వరాంధ్ర ప్రయోగము

౪-వ ముద్రణము

స్వధర్మ ప్రకాశినీ ప్రచురణ - సంఖ్య ౮.

శ్రీ కనుపర్తి మార్కండేయశర్మ పండితవర్యుచే

గ్రథితము

"స్వధర్మే నిధనం శ్రేయః"

తైత్తిరీయ స్మార్తబ్రాహ్మణ

నిత్యకర్మాష్టకము

సస్వరాంధ్ర ప్రయోగము

౪-వ ముద్రణము

స్వధర్మ ప్రకాశినీ ప్రచురణ - సంఖ్య ౮.

శ్రీ కనుపర్తి మార్కండేయశర్మ పండితవర్యుచే

గ్రథితమై

బోడపాటి సీతారామాంజనేయశర్మచే

ప్రకటితమైనది

2-2-1136/1, న్యూ నల్లకుంట, హైదరాబాదు 44.

కల్యాది ౫౦౭౭, నల, వైశాఖ శు ౧ శుక్రవారము

ది 30-4-1976.

మూల్యము రు. 12-75.

పోస్టేజి అదనము.

8. శ్రీ V. L. పుణ్యేశ్వరరావుగారు, Head Master మేదరమెట్ల,
అద్దంకి తాలూకా.

9. శ్రీ పిలంరాజు లక్ష్మీనారాయణగారు, L.I.C. Dept., ఒంగోలు

10. శ్రీ M. బాలసుబ్రహ్మణ్యంగారు, Govt. Advocate, ఒంగోలు.

11. శ్రీ జంపని వెంకటసుబ్బారావుగారు,
Municipal High School ఒంగోలు.

12. శ్రీ నేలభొట్ల సదాశివశర్మగారు, ఒంగోలు.

13. శ్రీ చిలకపాటి నరసింహారావుగారు, ఒంగోలు.

14. శ్రీ శనగవరపు సూరయ్యశాస్త్రిగారు ఒంగోలు.

15. శ్రీ ఉప్పుగుండూరి కోటేశ్వరరావుగారు, ఒంగోలు.

16. సౌ. భా. బొప్పళపాటి వెంకటరాజ్యలక్ష్మమ్మగారు,
గుడివాడ, కృష్ణా జిల్లా.

విషయానుక్రమణిక

ఛాయాచిత్రములు

ఉపోద్ఘాతము

శరాష్టక ప్రకరణ సూచిక

శ్రీ రస్తు

తైత్తిరీయ స్మార్త బ్రాహ్మణ

నిత్యకర్మాష్టకము

ప్రవేశిక.

మిత్రులందఱు వినుఁడు !!!

కశ్యపాది మహర్షి వంశజులమగు మనము నేఁటికి చాల వఱకు చిత్తైకాగ్రతయు శరీర దార్ఢ్యమును లేనివారమగుటచేత ఇప్పటి యీదురవస్థకు దిగితిమను విషయము మన మెఱుంగ నిది కాదు.

ఈ యధోగతికి కాలకర్మదోషము కారణము. అట్లని పౌరుష మప్రయోజక మనవలనుగాదు. "కృషితో నాస్తి దుర్భిక్ష"మ్మని లేదా? సాధనసంపత్తి నెఱింగి శాస్త్రీయంబగు ప్రయత్నమునఁ జరింతుమేని మన కసాధ్యములేదు.

మన పెద్దలగు ఋషుల కాలమునాఁటి బుద్ధిపాటవమును, శరీర దార్ఢ్యమును మన పురుషకార లోపంబునం జేసి నానాఁటఁ తగ్గివచ్చుచున్నవి. ఈ లోపము వారించుకొనఁ బూనికతో పాటుపడవలయును.

అన్నిటికిని చిత్తైకాగ్రత ముఖ్యము కనుక —

౧. ఆహార విహారముల నియమము

౨. ప్రాణాయామాభ్యాసంబును

3. సంస్కృత భాషాధ్యయనంబును

౪. వేదార్థావగతియును నిర్వర్తింప వలయును.

పిదప తత్పూర్వకంబుగ స్వస్వధర్మానుష్ఠానంబున యథావకాశంబుగ నిత్యము ప్రవర్తించవలయును. అపుడు మనము బాగుపడుదుము.

స్వధర్మానుష్ఠానమనఁగా, స్వస్వవర్ణాశ్రమాచార విహిత నిత్యకర్మాచరణము. ఇందువలన చిత్తమాలిన్యము తొలఁగును. చిత్తము సంస్కరింపఁబడును. వేదాంతోక్తమగు సాధన చతుష్టయము చేకూఱును. అపుడుగాని బ్రహ్మజిజ్ఞాసాధికారము కలుగదు. మన పెద్దలీ సంస్కారములను రలగా నన్నిరి. వానినీ ప్రవేశికాంతమున వివరించితిమి.

క్రొత్త వస్త్రమునకు రంగువేయవలయు నన్నచో దాని పూర్వపు మలిన వర్ణము పోవునట్లు దానిని (తెలుపు) చలవ చేయించుటయు, మనము వేయబోవు రంగు చక్కఁగ నాకర్షించి చిరస్థాయిగా నుండునట్లు చేయుటకయి, కరక్కాయ నీరు లోనగువానిలో నానఁబెట్టుటయు. సంస్కారము (బాగు చేఁత)లగు. అట్లే మన చిత్తమునందు పరబ్రహ్మ సాక్షాత్కారము కలుగఁజేయవలెనన్నచో, చిత్తము నందుండు నిప్పటి వాసనామాలిన్యమును బోనడచుటయు, ఆత్మతత్త్వ విషయకమగు గ్రహణధారణా శక్తులఁ బుట్టించుటయు, సంస్కారములగును. ఇవి ప్రతి సంస్కారమునకును ప్రధానాంగములగు ౧. ప్రాణాయామముల ద్వారా కలిగిన చిత్తైకాగ్రతవలనను ౨. పిదప మంత్రార్థానుభావన ద్వారా కలిగిన చిత్తశక్తి వలనను కలుగును. అట్లగుటంజేసి ప్రాణాయామ పురస్సరంబుగను, మంత్రార్థ పరిజ్ఞాన పురస్సరముగను చిత్తైకాగ్రతతో నాచరించని సంస్కారము ఫలవంతము కానేరదు.

కావున ప్రతి మనుజుఁడును (౧.) స్వదేహసంస్కారమును జేసికొనినచో దాను కృతార్థుఁడగుటయేగాక సత్సంతానమును బడసి, (౨.) స్వగేహ సంస్కర్త యగును. తత్సహాయ సంపన్నుఁడయి (3) స్వదేశ సంస్కారంబున కధికారియగును.

పిపీలికాది మార్గంబున నెక్కుట నిశ్చితము. నిరపాయము విహంగమ మార్గము సాపాయంబు. మన మనోవాక్క్రియల నొక్కటిజేసి యధీతి, బోధా, ఽ చరణ, ప్రచారణంబుల ప్రవర్తింప నెప్పటికి సమర్థుల మగుదుమో అప్పుడే మనము కృతార్థులము.

భూమిక.

శ్లో॥ మంగళాయ మహానస్తు చిదానంద సరస్వతీః ।
వేదపంథా శ్చిరంయేన పున ర్నిష్కంటకీకృతః ॥

శ్లో॥ నాన్యో విముక్తయే పంథా ముక్త్వాఽఽశ్రవిధిం స్వకమ్,
తస్మాత్తదేవ కుర్వీత తుష్టయే పరమాత్మనః ॥
మను: ౮-౮.

శ్లో॥ వేదోదితం స్వకం కర్మ నిత్యం కుర్యా దతంద్రితః ।
తద్ధి కుర్వన్ యథాశక్తి ప్రాప్నోతి పరమాంగతిమ్॥
వ్యాసః.

చరాచరాత్మక మగు నీ ప్రపంచపుఁ గట్టుఁబాటు తలఁపునకుఁ బాలుపడ నాశ్చర్యము చెందుచు దరిలేని చింతవాంబుధిని మునుంగని సచేతనమగు ప్రాణి యుండదు. ఇట్టి ప్రపంచమునకు నిర్మాత యొకఁడు కలఁడో లేఁడో, ఆద్యంతము లుండెనో. లేవో, నిర్మించిన ప్రయోజన మేమో, నిరవధికములుగఁ దోఁచు నీదేశకాలముల స్థితి యెట్టిదో; అసంఖ్యాభేదము లీ ప్రాణికోటుల కేల కలుగవలయునో, వీని పూర్వోత్తర స్థితు లెట్టివో; ఇట్లెన్నెన్నో విధముల దుస్సమాధేయములగు సందేహ పరంపరలకుఁ బాలగునప్పు డేదియుఁ దేల్చుకొనఁ జాలక తుదకు విసివివేసారుట తక్క మనబోంట్ల కెఱుఁగఁదగునది కన్పట్టదు. కాని, మహాయోగ సమాధియం దాయుష్కాలమెల్లఁ గడుపుచు దివ్యజ్ఞానమును దివ్యదృష్టిని, నద్భుతమగు తపశ్శక్తిని గాంచిన మన తొల్లింటిమహర్షు లీ విషయములఁ గరతలామలకముల రీతిని గన్గొని తపోబోధమున ధర్మపారావారములగు వేదముల నెఱింగి వానిని. మఱియు నుపనిషదాది రూపమునఁ బ్రవర్తింపఁ జేసి, తమ విజ్ఞానమును జర్మచక్షుష్కులము నల్పజ్ఞానులము నగు నీమన కొఱకు లోకమున వెలయఁజేసి యున్నారు. ఈ విషయము నిరుక్తమందిట్లు చెప్పఁబడియున్నది:-

"సాక్షాత్కృత ధర్మాణ ఋషయో బభూవుః తేఽవరే
భ్యోఽ సాక్షాత్కృత ధర్మభ్య ఉపదేశేన మంత్రాన్ సం
ప్రాదుః, ఉపదేశాయ గ్లాయంతోఽ వరే బిల్మగ్రహణా
యేమం గ్రంథం సమామ్నాసిషుర్వేదంచ వేదాంగాని చ"
౧౬-౫ ॥

ఇట్టి మహర్షుల దివ్యబోధములందు దోసంగులు కలుగవచ్చునని జ్ఞానముగల మానవుండెవ్వండు నుడువ నేరండు; కావుననే మన యార్యులు ప్రత్యక్షాను మానములతో పాటు ఆగమమును గూడ ముఖ్యప్రమాణముగాఁ గైకొని యున్నారు. అనేక సహస్రవర్షములకుఁ బూర్వమే తదేక చింతతో నిట్టి మహావిషయములఁ గన్గొనినవారు మన తొల్లింటి మహర్షులు తక్క మఱి ప్రపంచమున నెందును నెవ్వరును లేరు. నేఁటి కాలమున నాఁటి మన మహర్షుల దివ్యవాక్కులను ఖండఖండములవారును జదివి తత్త్వము నెఱిఁగికొనుచు గుండియలపైఁ జేతులు వైచికొనుచున్నారు. ఎన్నఁటికిని నెవ్వరికిని నిట్టి మహాసందేహములఁ దీర్ప మన మహర్షుల దివ్యబోధములే చాలినవిగాని వేఱెవ్వియును గావు. కాని నేఁటి కాలమున మనలోనే కొందఱు "పొరుగింటి పుల్లగూర రుచి" యను చందంబున నిట్టి మహర్షి బోధములను గంటనైనఁ గాంచక కంటగించుచు విమతులగుచున్నారు. అరయఁగా నిందులకు ప్రధానకారణము పరంపరగా వచ్చు వేదవిద్యాభ్యాసము (కడుపు కక్కుఱితి మెండగుటచే) అడుగంటుటయుఁ, దపశ్శక్తులు చచ్చుటయు, నాధ్యాత్మికచింత సన్నగిలుటయు, సంస్కృతభాషా పరిచయ మతివిరళమగుటయు సంభవించుటచే నాయామహర్షుల దివ్య బోధములను, మహా మహిమములను నెఱుఁగనేరమియ యని చెప్పనగు, మఱియు :—

శ్లో॥ కేచి దజ్ఞానతో నష్టాః కేచి న్నష్టాః ప్రమాదతః ।
కేచిత్ జ్ఞానావలేపేన కేచి న్నష్టై ర్వినాశితాః ॥

తెలియక చెడువారు కొందఱు; తెలిసి ప్రమాదముచేఁ జెడువారు మఱికొందఱు; తెలియక తెలిసితిమని గర్వించి చెడువారింకఁ గొందఱు; ఇట్లు చెడినవారిచేఁ జెఱుపఁబడువారు మఱియుఁ గొందఱు.

కావున నెంతకాలమునుండియో చెక్కుచెదరక దృఢముగా నిల్చియున్న యార్యాచార ధర్మనిర్మాణములు పట్టుదప్పి కాఁపుదల లేక రూపు చెడి పడిపోవుచున్నవి. సాత్త్విక స్ఫూర్తులొలుకు నార్యసంతానము యొక్క వర్చస్సు మాసిపోవుచున్నది. మహదైశ్వర్య సంపన్నుల యింటఁ బుట్టి కాలకర్మవశమున వైభవమెల్లఁ గోల్పోయి దరిద్రుఁడయిన మానవుఁడు తన తల్లిదండ్రుల నాఁటి వైభవమును జెప్పుకొని పలవించు చందమున, మన మిప్పుడు తొల్లింటి మహర్షుల సిరిగతులఁ జెప్పుకొని చింతిలవలసిన వారమయితిమి. కడుపునకైనను కడగండ్లు మెండైనవి. కొలఁది కాలము క్రిందట దనుకను "మన వేదశాస్త్రము లిట్లు విధించుచున్నవి. కావున సంధ్యావార్చవలయును. యజ్ఞోపవీతము తాల్పవలయును" అని విజ్ఞులు బోధించుచున్న నజ్ఞులు తత్తద్ధర్మములందు గౌరవము గల్గి నమ్మి యాచరణము సేయుచుండెడి వారు. కాని యాకాలము కడచిపోయినది. నేఁటి కాలమునఁ గారణము చెప్పకుండ మతసంబంధమగు విధికిలోఁగుమనిన లోఁగు వారు లేరనియే చెప్పవచ్చును. (యుక్తమే.) ఆవిధులు సద్హేతుకములో కావో యను సందియమున కెడముకలిగియుండునెడ హేతువాదమునకు దిగవలసియే యుండును. కాని మత నిబంధనము లట్టివి కావు. సద్హేతుకములు. మహర్షుల దివ్యబోధనుచే నిబంధింపఁబడినవి. భరతవర్షమునకు సర్వప్రపంచమునకు వన్నెవాసి చేకూర్చినవి. ఇట్టివానియెడఁ బ్రత్యయము బోనాడఁ దగునా? అయ్యో! మన యజ్ఞానము మహనీయములగు మతాచారములయెడ వైమనస్యముఁ గూర్చుచున్నది. పైత్యవికారముఁ జెందినవానికిఁ దామర పూవుపచ్చగఁ బొడకట్టునుకదా! ఇట్టి ధర్మవిప్లవమున మనకు ముఖ్యకర్తవ్యమేమి? సార్వత్రికముగా నల్లుకొనుచున్న యీ యజ్ఞానాంధకారముఁ దొలఁగించు దీపిక యేది? ప్రధానముగా నిది యొక్కటియే కానిపించుచున్నయది. సంస్కృత భాషలో నిగూఢములై పండితులకే వేద్యములైయున్న మన మతాచార గ్రంథములను దేటతెల్లఁగ దేశభాషలోనికిఁ బరివర్తించి, యాయా విషయముల మహనీయత యెల్లజనుల

కనాయాసమున నెఱుక పడునట్లు చేయవలయును. దీనిచేఁ దత్త్వము బోధపడుచుండు కొలఁదిని విశ్వాసము హెచ్చఁగలదు. దీనికి నిదర్శనముగ నిప్పుడిప్పుడు కొందఱాంగ్లేయభాషైక ప్రవీణులగు మనవారాభాషలోనికిఁ బరివర్తింపఁబడిన మన ప్రాచీన గ్రంథార్థముల నెఱిఁగి యార్యమతాభిమానులై స్వమత పునరుద్ధారణమునకై గమకించుచున్నారు. ఈఘనకార్య మొక్కపెట్టున సాధింప మన తరమగునా ? యని మనము సందేహింపఁ బనిలేదు.

శ్లో॥ అనుగంతుం సతాం వర్త్మ కృత్స్నంయది న శక్యతే,
స్వల్ప మప్యనుగంతవ్యం మార్గస్థో నావసీదతి॥

మహనీయుల త్రోవను వెన్నాడుటకు సంపూర్ణముగా శక్యము కాకున్నను వీలైనంతవరకైన ననుసరింపవలెను. త్రోవనున్నవాఁడు పడిపోఁడు.

శ్లో॥ యో య మర్థం ప్రార్థయతే యదర్థం ఘటతేఽపిచ।
అవశ్యం త దవాప్నోతి న చే చ్ఛ్రాంతో నివర్తతే॥

ఏ విషయము నెవఁడు కోరునో, దేనికై యత్నించునో దానిని వాఁడు తప్పక కాఁచఁగలఁడు; కాని విసువుచెంది విడనాడక యత్నిఁచుచునే యుండవలయును.

విశేష విషయము లెట్లున్నను వైదిక ధర్మానుపాలనమునకు నిత్యకర్మాచరణ మత్యంతావశ్యకము. ఈ నిత్యకర్మల స్వరూపాదికమును గూర్చి శక్తికొలఁది వలయు విశేషాంశములఁగూర్చి బ్రాహ్మణ మాత్రులందఱకు నయితముఁ దేటగ విషయబోధము కల్గునట్లు సులువయిన ఆంధ్రప్రయోగము రచియించి దీనిని ముద్రించితిమి. ఇంకను

నీ వైదిక ధర్మమునకు సుస్థితి చేకూర్చుటకై బహుగ్రంథములు మన మాతృభాషలోనికిఁ దీసికొని రావలసియున్నవి. లోకాదరణము లేనిచో నిట్టి ఘనకార్యములు నిర్విఘ్నముగా నెరవేర్చ నెంతవానికిని శక్యముకాదుగదా ?

బృందావనం
కీల్‌పాకు
మదరాసు

శ్రీ. దై. కోటీశ్వరశర్మశాస్త్రి
కనుపర్తి మార్కండేయశర్మ
సనాతనధర్మ పరాయణులు

—: ఉపోద్ఘాత ప్రకరణము :—

౧. గ్రంథనామము

పరాశరమాధవీయాది గ్రంథములయందు నిత్యకర్మలు ఆఱని నిర్వచించి యుండగా నీ గ్రంథమునకు 'నిత్యకర్మాష్టక' మని పేరిడుట యసంగతమని చదువరులకు తోఁచవచ్చునుగాని, యా సంశయము ఈ క్రింది వచనములఁ జూచిన తీరఁగలదు.

శ్లో॥ [1]సన్ధ్యా, [2]స్నానం, [3]జపో, [4]హోమో, [5]దేవతానాంచ పూజనం॥
[6]ఆతిథ్యం, [7]వైశ్వదేవం చ, షట్కర్మాణి దినే దినే॥
(పరాశరస్మృతి, ౧-౩౯)

తా॥ ౧. సంధ్య ౨. స్నానము ౩. జపము ౪ హోమము ౫. దేవతార్చనము, ౬ అతిథ్యము ౭ వైశ్వదేవము అను నీ యాఱును ప్రతి దినమును చేయఁదగినవి అనఁగా నివి నిత్యకర్మలని భావము.

వ్యాఖ్యా. "సన్ధ్యాస్నాన" మిత్యస్మిన్మూలవచనే స్నానాదీ న్యాతిథ్యాన్తాని కర్మాణి నిరూపితాని; నచాత్ర సప్తత్వప్రతిభానాత్ షట్కత్వం విరుద్ధమితి శఙ్కనీయం। సమార్గన్యాయేనోద్దేశ్య గతాయా స్సంఖ్యాయా అవి వక్షితత్వాత్॥ బ్రహ్మయజ్ఞశ్చ.

తా॥ ఈ శ్లోక వ్యాఖ్యయందు — "సన్ధ్యాస్నానం" ఇత్యాది మూల వచనమునందు 'స్నానము మొదలుకొని ఆతిథ్యాన్తము వరకు గలవి నిత్యకర్మలు' అని నిరూపింపఁబడినవి. ఇందు లెక్కకు ఏడు కనఁబడుచుండఁగా ఆఱు అని కణ్ఠోక్తిగా చెప్పుట విరుద్ధమని శంకింపఁజనదు. ఇచట

సమాహ్తార్థ న్యాయంబున నుద్దేశ్యగతంబగు సంఖ్య యవివక్షితంబు కనుక నిత్యకర్మలు ఏడు; మరియు వీనికి తోడు ౭ బ్రహ్మయజ్ఞమును నిత్య కర్మమే.

ప్రాతర్హోమాన న్తర భావీని, బ్రహ్మయజ్ఞాన్తాని మూల వచనానుక్తా న్యాహ్నిక క్రమప్రా ప్తత్వాత్తాన్యుచ్యన్తే॥

తా॥ "ప్రాతర్హోమమునకు తరువాతనగు బ్రహ్మయజ్ఞాన్తంబులగు కర్మలు మూలవచనంబునఁ జెప్పియుండలేదు. అయినను ఆహ్నిక క్రమ ప్రాప్తంబులగుటంబట్టి యవియుంజెప్పెదము" అనియుండుటం బట్టియు నాచారముం బట్టియు ౭- వది బ్రహ్మయజ్ఞముగా గైకొనిన నిత్యకర్మాష్టకము సిద్ధించును.

౨. వేదములు

ఋగ్వేదము, యజుర్వేదము, సామవేదము, అథర్వవేదము అని వేదములు నాలుగు.

౧. ఋగ్వేదము :— ౮ అష్టకములు, ౬౪ అధ్యాయములు ౨౦౦౬ వర్గలు; మఱొకవిధమగు విభాగమును గలదు. ౧౦ మండలములు, ౧౦౦౭ సూక్తములును గలవు. దీనికి ఐతరేయ బ్రాహ్మణ మనియు, శాంఖ్యాయన బ్రాహ్మణమనియు రెండు బ్రాహ్మణములు గలవు. ఆశ్వలాయన శాంఖ్యాయన సూత్రము లీ వేదమునకు సంబంధించినవి.

౨. యజుర్వేదము :— ఇది కృష్ణయజుర్వేదమనియు, శుక్ల యజుర్వేదమనియు ద్వివిధము.

(౧) కృష్ణయజుర్వేదమునకే తైత్తిరీయశాఖయనియు నామాంతరము గలదు.

ఈ వేదము, సంహిత, బ్రాహ్మణము, ఆరణ్యకములని మూఁడు విధములుగ విభజింపఁబడియున్నది ఇందులో -

సంహిత	౪౪	ప్రశ్నలు
బ్రాహ్మణము	౨౫	ప్రశ్నలు
ఆరణ్యకము	౧౦	ప్రశ్నలు
మొత్తము	౭౯	ప్రశ్నలు

ఆపస్తంబ, బోధాయన, సత్యాషాఢ, హిరణ్యకేశీయ, భారద్వాజ, వైఖానస కల్పసూత్రము లీ వేదమునకు సంబంధించినవి.

(౨) శుక్లయజుర్వేదము :— ఇందు మాధ్యందినశాఖ యనియు, కణ్వశాఖయనియు రెండు శాఖలు గలవు ఈ మాధ్యందిన శాఖకే వాజసనేయ సంహితయనియు పేరు. ఈ శాఖాద్వయము కొంచెమించు మెంచుగ నంతయు సమానమే. ఈ వేదము ౪౦ అధ్యాయములుగ విభజింపఁబడియున్నది. ఈవేదమునకు శతపథబ్రాహ్మణ మను పేరుగల ఒక బ్రాహ్మణము కలదు. పారస్కర, కాత్యాయనాది కల్ప సూత్రము లీవేదమునకు చేరినవి.

3. సామవేదము :—ఈవేదసంహిత పూర్వార్చికము, ఉత్తరార్చికమని ద్వివిధముగ విభజింపఁబడినది. అందు పూర్వార్చికము ౬ ప్రపాఠకములుగను, ఉత్తరార్చికము ౯ ప్రపాఠకములుగను విభజింపఁబడినది.

ఈ వేదమునకు తాండ్యబ్రాహ్మణ, షడ్వింశ బ్రాహ్మణ. సామవిధాన బ్రాహ్మణ, వంశబ్రాహ్మణ, ఆర్షేయబ్రాహ్మణ, దేవతాధ్యాయ బ్రాహ్మణ, సంహితోపనిషత్ బ్రాహ్మణాద్యష్టవిధ బ్రాహ్మణములు గలవు. గోభిల, లాట్యాయన, ద్రాహ్యాయణాది సూత్రములు దీనికిచేరినవి.

౪. అథర్వవేదము :— ఈ సంహిత ౨౦ కాండములుగను, ప్రతికాండయు కొన్ని అనువాకములుగను, విభజింపఁబడినది. ఇందులకు గోపథ, బ్రాహ్మణ మనుపేరు గల బ్రాహ్మణము కలదు. కౌశిక కల్పసూత్రము ఈ వేదమునకు చేరినది.

షడంగములు.

శిక్ష, వ్యాకరణము, ఛందస్సు, నిరుక్తము, జ్యోతిషము, కల్పము అని వేదాంగములు ఆఱు.

(౧) శిక్ష :- ఇది పాణిన్యాచార్య విరచితము. ప్రతి వేదమునకు వేర్వేరుగ శిక్షాగ్రంథములు గలవు. వాని నామధేయములు, శౌనక శిక్ష, భారద్వాజశిక్ష, మున్నగునవి. వీనిని గురించి ఇంతకంటె పెంచి వ్రాయుటకిది సమయము కాదు.

(౨) వ్యాకరణము :- ఇదియు పాణిన్యాచార్య విరచితమే - ఇది ౮ అధ్యాయములుగను, ఒక్కొక్క అధ్యాయము ౪ సి పాదములుగను విభజింపఁబడియున్నది. ఈ సూత్రములకు పతంజలి మహర్షి భాష్యమును, కాత్యాయనుఁడు వార్తికముల నొనర్చెను. ఈ భాష్యమునకు మహాభాష్య మని పేరు.

(౩) ఛందస్సు :- దీనిని పింగళనాగాచార్యులను వారొనర్చిరి. ఇది ౧౮ విభాగములుగ విభజింపఁబడియున్నది.

(౪) నిరుక్తము :- దీనిని యాస్కుఁడొనర్చెను. ఇది పూర్వషట్కము ఉత్తరషట్కము అను పేర్లుగల ౧౨ అధ్యాయముల పరిమాణముగలది. దీనియందు వేదపదముల నిర్వచనము చక్కఁగ తెలుపఁబడియున్నది. పరిశిష్టముగ ౨ అధ్యాయములుగలవు. ఈ నిరుక్తము వైదిక నిఘంటువునకు భాష్యరూపము ఈ నిరుక్తమునకు దేవరాజయజ్వ మున్నగువారలు వ్యాఖ్యానము లొనర్చిరి.

(౫) జ్యోతిషము :- ఈ వేదాంగజ్యోతిషశాస్త్రములు ప్రతి వేదమునకు వేర్వేరుగ గలవు. లగధుఁడను మహాత్ముఁడు దీని నొనర్చెను. ఇది ౭ ప్రకరణములుగ నున్నది.

(౬) కల్పము :- కృష్ణయజుర్వేదమునకు ఆపస్తంబ, బోధాయన, భారద్వాజ, వైఖానస, సత్యాషాఢ, హిరణ్యకేశీయులు, ప్రత్యేకముగ కల్పసూత్రముల నొనర్చిరి. వీనియందు వేదమంత్రములకు వినియోగము తెలుపఁబడియుండును. ఇట్లె ప్రతి వేదమునకు వేర్వేరుగ కల్పసూత్రములు కలవు.

ప్రతి వేదమునకు సంహిత, బ్రాహ్మణము, ఆరణ్యకము, ఉపనిషత్తు అను భేదములు కలవు. ఇంతియేగాక ఆయా వేదములకు సంబంధించి ప్రత్యేకముగ ప్రయోగమును తెలుపుటకు కల్పసూత్రములును, గృహ్య సూత్రములును, లక్షణము తెలుపుటకు ప్రాతిశాఖ్య శిక్షా గ్రంథములును గలవు. ఒక్కొక్క వేదమునకు సంప్రదాయభేదముచేత గలిగిన భిన్నభిన్న శాఖలును గలవు. వేదములనుగూర్చిన యీవివరణము సామాన్యముగ వ్రాసినది కాని సూక్ష్మదృష్టితో వ్రాసినది మాత్రముకాదు.

౪. అష్టాచత్వారింశత్సంస్కార వివరణమ్.

ద్విజాతులవశ్య మాచరింపఁ దగిన సంస్కారములు ౪౮. వాని నామములను, సంగ్రహముగ వివరణము నిట వ్రాయుచున్నారము :—

సంస్క్రియతే జ్ఞానయోగ్యతా మాపద్యతే పురుషస్య చిత్త మనేనేతి సంస్కారః.

దీనిచేత పురుషుని చిత్తము బ్రహ్మవిషయక జ్ఞానమును పొందుటకు యోగ్యమగు నటుల సంస్కరింపఁబడును. కనుక సంస్కారమనఁబడును. చిత్తశుద్ధియే సంస్కార ఫలము.

గౌతమ సూత్రే :—

౧. గర్భాధానం = గర్భః ఆధీయతే యేన నిషిక్తం వీర్య మమోఘం భవతి తద్గర్భాధానం. (నిషేకః) " నిషేకాద్బైజికం చైనో గార్భికం చాపమృజ్యతే.

దీనిచేత గర్భమున విడువఁబడు వీర్యమమోఘమయి గర్భము ధరింపఁబడును. కాన నిది గర్భాధానమనఁబడును. ఈ సంస్కారమువలన బీజదోషమును గర్భదోషమును శాంతించును.

౨. పుంసవనమ్ = పుమాన్ సూయతే తత్ పుంసవనం, గర్భపాత్ర సంస్కారః.

ఈ కర్మ చేయుటచేత పుత్రుఁడు కలుగును. గనుక పుంసవనమని చెప్పఁబడును. (పుంసువనమనియు పాఠాంతరము.) ఇదియు గర్భపాత్ర సంస్కారము.

3. సీమంతోన్నయనం = సీమంతస్య = కేశరచనా విశేషస్య, ఉన్నయన = ముత్తోలనమ్మాత్రేతి సీమంతోన్నయనం, గర్భసంస్కారభేదః.

సీమంతము సమానముగ నెత్తి యొత్తుచు చేయునొక గర్భసంస్కారము.

४. జాతకర్మ = "గర్భాంబు పానజో దోషః జాతాత్సర్వో ఽ పినశ్యతి."

ఈ జాతకర్మ సంస్కారమువలన గర్భమునందు శిశువుచేయు గర్భజలపాన దోషము నివర్తించును.

౫. నామకరణం = "ఆయుర్వర్చో ఽ భివృద్ధిశ్చసిద్ధి ర్వ్యావహృతే స్తథా, నామకర్మఫలం త్వేతత్ సముద్దిష్టం మనీషిభిః"

ఈ సంస్కారమువలన నాయుర్వృద్ధియుఁ దేజోవృద్ధియు, వ్యవహార సిద్ధియు కలుగునని ఋషులచే నుద్దేశింపఁబడినది.

౬. అన్నప్రాశనం = "అన్నాశనాన్మాతృగర్భమలాశాదపి శుద్ధ్యతి."

ఈ సంస్కారమువలన మాతృగర్భసంబంధమగు మలవస్తు సేవనము వలని దోషముసైతము పోవును.

౭. చౌడః = "బలాయుర్వర్చోవృద్ధిశ్చ చూడా కర్మఫలం స్మృతమ్."

ఈ సంస్కారమువలన బల, ఆయు, స్తేజోవృద్ధులు కలుగును.

౮. ఉపనయనమ్ = "ఉపనీతేః ఫలం త్వేతత్ ద్విజతాసిద్ధి పూర్వికా వేదాధీత్యధికారశ్చసిద్ధిర్ ఋషిభిరీరితా."

ఈ సంస్కారమువలన ప్రథమమున ద్విజత్వసిద్ధియు, పిదప వేదాధ్యయనాధికారము సిద్ధించును.

ఏతాని పితృకర్తృకాని.

ఈ ౮ సంస్కారములును తండ్రి యొనర్పఁదగినవి.

౯. ప్రాజాపత్యం = ప్రజాపతిర్దేవతా ఽస్యకర్మణః ప్రాజాపత్యం.

ప్రజాపతి మనవేదమునకు నొక కాండర్షి కనుక, తదనుగ్రహార్థము ఈ వ్రతము చేయవలయును.

౧౦. సౌమ్యం = సోమో దేవతా అస్య కర్మణః సౌమ్యం.

సోముఁడును మనవేదమునకు నొక కాండర్షి గనుక తదనుగ్రహార్థ మీవ్రతమును చేయవలయును.

౧౧. ఆగ్నేయం = అగ్నిర్దేవతా అస్య కర్మణః ఆగ్నేయం.

అగ్నియు మన వేదమునకు కాండర్షి కనుక తదనుగ్రహార్థమీ వ్రతమును సలుప వలయును.

౧౨. వైశ్వదేవం = విశ్వే దేవా దేవతా అస్యవైశ్వదేవం.

విశ్వేదేవులును మన వేదమునకు కాండర్షులుగాన వారి యనుగ్రహా సంపాదనార్థము ఈ వ్రతము సలుపవలయును.

ఇతి చత్వారి వేదవ్రతాని ఆచార్యకర్తృకాని.

పైనాలుగు వేదవ్రతములును వటువునుద్దేశించి ఆచార్యుఁడు చేయఁదగినవి.

౧౩. సమావర్తనం = గురుకులాత్సమావర్తనం యస్మిన్కర్మణి తత్ సమావర్తనం.

దీనిపేరు స్నాతకమని వ్యవహారములోనున్నది. ఆచార్యునిగృహము నుండి వెడలి గృహస్థాశ్రమము స్వీకరించు నిమిత్తము ఇంటికివచ్చు నప్పుడు దీని నొనర్పవలయును.

౧౪. సహధర్మచారిణీ సంయోగః = దేవపిత్రర్ణాపగమం వివాహస్య ఫలం స్మృతమ్.

అనగా వివాహము దీనివలన దేవ పితృ ఋణములఁ దీర్చుటకు సమర్థుఁడగును. ఆఋణములు తీర్చుటయే వివాహమునకు ఫలము.

పంచానాం యజ్ఞానాం మనుష్ఠానం :—

౧౫. దేవ యజ్ఞః = యజ్యత ఇతి యజ్ఞః దేవేభ్యో యజ్ఞః దేవయజ్ఞః "యదగ్నౌ జుహోత్యపి సమిధం తద్దేవ యజ్ఞస్సం తిష్ఠతే" ఇతి శ్రుతిః.

దీనిని చేయుటవలన దేవతలు తృప్తినంది మనలకు వర్షాదికములొసంగుచు చిత్తశుద్ధిని కలుగఁ జేయుదురు. అగ్నియందు హవిస్సును గాని సమిత్తులనుగాని హోమముచేయుట దేవయజ్ఞము.

౧౬. పితృయజ్ఞః = యజ్యత ఇతియజ్ఞః, పితృభ్యో యజ్ఞః పితృ యజ్ఞః, య త్పితృభ్య స్స్వధాకారోత్యప్యప స్తత్పితృయజ్ఞస్సంతిష్ఠతే ఇతిశ్రుతిః, ఏతేన ప్రత్యహం పితృప్రీత్యర్థం ద్విజాయ ప్రదీయమాన మన్నదాన మప్యవగమ్యతే.

పితృప్రీతి నిమిత్తము స్వధాకార యుతమగు పిండ ప్రదానము. పిండప్రదానము సంభవింపకున్నను జలమాత్రమేని స్వధాకార యుతముగ

నిచ్చుటయు (పితృతర్పణము) ద్విజులకు భోజన మిచ్చుటయు పితృయజ్ఞ మనఁబడును. దీనికి నిత్యశ్రాద్ధమనియు నామధేయాంతరము.

౧౭. భూతయజ్ఞః= "యద్భూతేభ్యో బలిగం హరతి తద్భూత యజ్ఞ స్సంతిష్ఠతే" ఇతి శ్రుతిః.

వైశ్వదేవానుష్ఠానమునకు తరువాత బహిర్దేశమున భూతతృప్తికొఱకు బలినిచ్చుట భూతయజ్ఞమనఁబడును.

౧౮. మనుష్యయజ్ఞః= మనుష్యేభ్యోయజ్ఞః మనుష్యయజ్ఞః "యద్బ్రాహ్మణేభ్యో ఽన్నం దదాతి తన్మనుష్యయజ్ఞః సంతిష్ఠతే" ఇతి శ్రుతిః.

శక్తికొలఁది నతిథులకు బ్రాహ్మణులకు నన్నమిచ్చుట మనుష్య యజ్ఞమనఁబడును.

౧౯. బ్రహ్మయజ్ఞః= "యత్స్వాధ్యాయ మధీయీతైకామ ప్యృచంయజు స్సామవా తద్బ్రహ్మయజ్ఞ స్సంతిష్ఠతే" ఇతి శ్రుతిః.

ఒక ఋక్కుగాని యజుస్సుగాని సామముగాని శక్తికొలఁది నిత్యమభ్యసించుట బ్రహ్మయజ్ఞమనంబడును. కొంచె మించు మించుగ ఈ పంచయజ్ఞములు వైశ్వదేవాంతర్గతములు. అచట పంచసూనా నివృత్తియే వీనికి ఫలముగా చెప్పఁబడియున్నది.

అథపాకయజ్ఞ సంస్థాః

పాకేసంస్థా యేషాం తే పాకసంస్థాః
పాకప్రధానా ఇత్యర్థః

౨౦. అష్టకా = అశ్నంతి పితరోఽస్యాంతిథౌ అష్టకా. "అష్టకాతు సమాఖ్యాతా సప్తమ్యాది దినత్రయమ్."

ఈ దినమునందు పితరులు భుజింతురుగాన అష్టకయని పేరు దీనిని మాఘ బహుళసప్తమి మొదలు 3 దినములయందు క్రమముగా నొనర్చెదరు.

౨౧. పార్వణః = పర్వణి భవః పార్వణః స్థాలీపాకః.

పర్వమునందు చేయుటచేత దీని కీ పేరు కలిగెను. ప్రతి పాడ్యమి యందును దీనిని గృహస్థు లొనర్పవలయును.

౨౨. శ్రాద్ధం = శ్రద్ధయా దీయత ఇతి శ్రాద్ధం మాసిశ్రాద్ధ మితి యావత్.

శ్రద్ధచేత నీయఁబడును గనుక శ్రాద్ధమని పేరు. ఈ మాసి శ్రాద్ధము కృష్ణపక్షమునందు పితృప్రీతికొఱకు చేయఁబడును.

౨౩. శ్రావణీ = శ్రవణా నక్షత్రేణ యుక్తా పౌర్ణమాసీ శ్రావణీ, తత్రక్రియమాణా సర్పబలిః తత్పదేనోచ్యతే.

శ్రావణ పూర్ణిమయందు చేయు సర్పబలిని శ్రావణి యందురు.

౨౪. ఆగ్రహాయణీ = ఆగ్రహాయణేన మృగశీర్షా నక్షత్రేణ యుక్తా పౌర్ణమాసీ ఆగ్రహాయణీ, తత్రక్రియమాణః సర్పబల్యుత్సర్గః తచ్ఛబ్దే నోచ్యతే.

మృగశిరా నక్షత్రయుతమగు పౌర్ణమాసి వచ్చు దినమునకు "ఆగ్రహాయణి" యని పేరు. నాడు చేయు సర్పబల్యుత్సర్గమునకు "ఆగ్రహాయణి" యని పేరు.

౨౫. చైత్రీ = చిత్రానక్షత్రేణ యుక్తా పౌర్ణమాసీ చైత్రీ; ఏత చ్ఛూలగవ ఇత్యాశ్వలాయినాం, ఆపస్తంబీయైస్తు ఈశానబలి రిత్యభిధీయతే.

చిత్రానక్షత్రముతో కూడిన పౌర్ణమాసియందు అనఁగా చైత్రపూర్ణిమ యందు చేయు 'ఈశానబలి' యను కర్మ చైత్రి యగును. దీనిని చేయు

యాజమానుని గోవులు మొదలగునవి వృద్ధినందునని ఆశ్వలాయనుఁడ నెను. దీనినే శూలగవమందురు.

౧౬. ఆశ్వయుజీ = ఆశ్వయుజానక్షత్రేణ యుక్తా పౌర్ణమాసీ ఆశ్వయుజీ.

ఈ ఆశ్వయుజ శుద్ధ పూర్ణిమయందు చేయుకర్మకు "ఆశ్వయుజీ" యని పేరు. దీనినే హేమంత ప్రత్యవరోహణ మనియెదరు.

ఇతి సప్తపాకయజ్ఞ సంస్థాః.

ఈ యేడును పాకయజ్ఞ సంస్థలు.

ఔపాసన హోమో, వైశ్వదేవం, పార్వణ, మష్టకా, మాసిశ్రాద్ధం, సర్పబలి, ఈశానబలిః ఏతే సప్తపాకయజ్ఞ సంస్థాః ఇతి సుదర్శనః

అథ హవిర్యజ్ఞ సంస్థాః

౧౭. అగ్న్యాధేయం = అగ్నిరాధేయో యేనతత్ అగ్న్యాధేయం.

అగ్నిహోత్రుఁడు దీనిచేత గ్రహింపఁబడును గాన అగ్న్యాధేయ మని పేరు.

౧౮. అగ్నిహోత్రం = అగ్నయే హూయతే అత్రేతి అగ్నిహోత్రం.

ఇందు అగ్నికొఱకు హోమము చేయుదురుగాన అగ్నిహోత్రమని పేరు.

౧౯. దర్శపూర్ణమాసౌ = శుక్లకృష్ణపక్ష ప్రతిపదోః క్రియమాణౌ ఇష్టిభేదౌ దర్శపూర్ణమాస శబ్దేన, వ్యవహ్రియతే.

అహితాగ్నియగువాఁడు శుక్ల కృష్ణపక్ష ప్రతిపత్తులయందు చేయ వలసిన ఇష్టిభేదములను దర్శపూర్ణమాసము లందురు. ఇవి చేయఁజేని హవిర్యజ్ఞములు చేయుట కధికారి కాఁడు.

30. చాతుర్మాస్యాని = వైశ్వదేవ, వరుణప్రఘాస, సాకమేధ, సునాసీరీయ సంజ్ఞాని చత్వారి వ్రతాని.

౧. వైశ్వదేవము, ౨. వరుణ ప్రఘాసము 3. సాకమేధము. ౪. సునాసీరీయమునను నాలుగు వ్రతములు చాతుర్మాస్యములు.

3౧. ఆగ్రయణేష్టిః = అగ్నేః అయనం భోజనం సస్యాదేర్యేన కర్మణా ఆగ్రయణం; నవాన్నాగమనాది నిమిత్తేసాగ్నిక కర్తవ్యే యజ్ఞభేదే, ఆగ్రయణం.

దేనిచేత అగ్నిహోత్రునకు సస్యాదికము భోజనార్థముగా నియ్యఁబడునో ఆ కర్మకు ఆగ్రయణమని పేరు. నవీన ధాన్యాదికము వచ్చినపుడు అగ్నిప్రీత్యర్థము మొట్టమొదట నీయిష్టి యొనర్చియే, పిదప మన మాధాన్యము నుపయోగపఱుచుకొన వలయును.

3౨. నిరూఢ పశుబంధః = నితరాం రూఢః పశుబంధః నిరూఢ పశుబంధః సోఽయం నిరూఢపశుః షట్సు షట్సు మాసేషు కర్తవ్య స్సంవత్సరే సంవత్సరేవా.

దీనియందు పశుబంధము తప్పక చేయుదురు కావున నిరూఢ పశుబంధమని పేరు. ఇది ఆఱుమాసముల కొకసారిగాని, సంవత్సరమున కొకతూరిగాని, యొనర్చవలయును.

33. సౌత్రామణీ = సుత్రామా దేవతా అస్యేతి సౌత్రామణీ.

దీనికి ఇంద్రుఁడధిదేవత కావున సౌత్రామణి యని పేరు.

ఇతి స_ప్తహవి స్సంస్థాః

ఈ ఏడును హవిస్సంస్థలు.

(అగ్నిహోత్రం, దర్శపూర్ణమాసౌ, ఆగ్రయణం, చాతుర్మాస్యాని నిరూఢ పశుబన్ధ, సౌత్రామణి., పితృయజ్ఞాదయో దర్వీహోమా, స్సప్త హవిస్సంస్థా ఇతి సుదర్శనః)

అథ స_ప్తసోమయజ్ఞ సంస్థాః.

3౪. అగ్నిష్టోమః = అగ్నేః స్తుతిసాధనం ఋక్సము దాయో అవసానే ౽ త్ర అగ్నిష్టోమః

అగ్నిని స్తుతించు ఋక్సముదాయ మంత్యమున నుండుటచేత నీ సంస్కారమునకు అగ్నిష్టోమమని పేరు.

3౫. అత్యగ్నిష్టోమః = అతిక్రాన్తో అగ్నిష్టోమః అత్యగ్నిష్టోమః అధికఫల ప్రదత్వాత్.

అగ్నిష్టోమమునకంటె నెక్కుడు ఫలమిచ్చునదికనుక అత్యగ్నిష్టోమ మని పేరు.

3౬. ఉక్థ్యః = ఉక్థసాధ్యత్వాత్ ఉక్థ్యః. ఉక్థానినామ అప్రగీత మంత్ర సాధ్యాని స్తోత్రాణి.

అప్రగీతమంత్ర సాధ్యము లగు స్తోత్రములచేత నీ సంస్కారము చేయఁబడును. కాన ఉక్థ్యమని పేరు.

3౭. షోడశీ = "స యజ్ఞానాగ్ం షోడశ ధేన్ద్రియం వీర్య మాత్మాన మభి సమక్షిద త్తత్షోడ శ్యభవన్నవై షోడశీనామ యజ్ఞో ౽ స్తి" ఇతి శ్రుతేః.

ప్రజాపతి సర్వయజ్ఞ సంబంధమును తేజోవంతమునగు భాగమును ౧౬ భేదములుగల దానిగ నొనర్చి శాస్త్రుండాయెను. అదియేషోడశియను యజ్ఞమాయెను. అషోడశీ యజ్ఞము సోమయాగాన్తర్గతమే కానివేఱుగాదు.

౩౮. వాజపేయః = వాజమన్నంఘృతం వా పేయ మత్ర వాజపేయః.

ఈ కర్మయందు అన్నమో లేక ఘృతమో స్వీకరించ దగినది. గనుక వాజపేయమని పేరు.

౩౯. అతిరాత్రః = అతిశయితా రాత్రిః అతిరాత్రః యాగభేదః.

ఈ సంస్కారము ఒకరాత్రికంటె నెక్కువకాలమునందు చేయ వలసినది గనుక అతిరాత్రమని పేరు.

౪౦. అప్తోర్యామః = అప్త్యర్థో యామః యజ్ఞః అప్తోర్యామః "యదాప్నోత్, తదప్తోర్యామ స్యాప్తోర్యా మత్వం" ఇతి శ్రుతిః.

ఈ యజ్ఞమొనర్చుటవలన దేవతలు పశ్వాదికమును పొందిరి కావున దీనికి అప్తోర్యామమని పేరు కలిగెను.

ఇతి సప్తసోమయజ్ఞసంస్థాః

ఈ యేడును సోమయజ్ఞ సంస్థలు.

ఇత్యేతే చత్వారింశత్ సంస్కారాః

పైవేఉదహరించిన ౪౦ యీ సంస్కారములు.

అథాష్టావాత్మగుణాః

౪౧. దయా = ఆపన్నస్య ద్వేషురపి రక్షణం దయా.

శత్రువునైనను ఆపత్తునందు రక్షించుట దయయనఁబడును. అనఁగా సర్వభూతములయందును దయ.

౪౨. క్షాంతిః = బాహ్యే అభ్యన్తరే వా పరేణ దుఃఖే ఉత్పాదితేఽపి కోపాభావః.

ఇతరుఁడు తనకు దుఃఖము కలుగఁజేయఁగా మనము నందు గాని బయటగాని కోపములేకుండుట క్షాంతి యనఁబడును. అనగా ఓరిమి.

౪౩. అనసూయా = గుణినాం గుణానావిష్కరణం అసూయా, తద్భిన్నా అనసూయా.

గుణవంతుల గుణాదుల వెల్లడి చేయకపోవుట అసూయ యనఁబడు. అదిలేమి అనసూయ.

౪౪. శౌచం = నిందిత సంసర్గ అభక్ష్యాది పరిహార పూర్వకం స్వధర్మ వ్యవస్థాపనం శౌచం. "శౌచం సంకర వర్జనమ్" ఇతి స్మృతిః.

పతితులపొత్తును, అభోజ్యపదార్థములను పరిహారముచేయుచు స్వధర్మమును స్థాపించుట శౌచము- (స్వధర్మమున ప్రవర్తించుట.)

౪౫. అనాయాసః = శరీరపీడావహ క్షుద్రకర్మాచరణ మాయాసః, తద్భిన్నో అనాయాసః.

శరీరమున కాయాసకరములగు క్షుద్రకర్మల నొనర్చుట యాయాసము; తద్భిన్నము అనాయాసము.

౪౬. మాంగల్యాం = అప్రశస్తకర్మ వర్జనపూర్వకం ప్రశస్తకర్మాచరణం మంగలం. తద్భావః మాంగల్యాం.

నింద్యములగు పనులను వదలి ప్రశస్తములగు పనులనొనర్చుట మంగళము. దానిభావము మాంగల్యము.

౪౭. అకార్పణ్యాం = అదైన్యపూర్వకం సత్పాత్రే భక్త్యా శక్త్యాచ ప్రత్యహం దాన మకార్పణ్యాం.

లోభిత్వములేక సత్పాత్రునకు శక్తికొలది భక్తితో ననుదినమిచ్చుట అకార్పణ్యము.

౪౮. అస్పృహా=పరకీయ వస్తు న్యభిలాషః స్పృహా, తద్భిన్నా అస్పృహా.

ఇతరుల వస్తువుల నపేక్షించుట స్పృహ. ఇందులకు భిన్నము అస్పృహ యనఁబడును.

ఇత్యష్టా వాత్మగుణాః.

ఈ యెనిమిది ఆత్మగుణములు. ఈ గుణాష్టక మభ్యసించువాని తప్పక చిత్తశుద్ధి కలుగును.

యస్యైతే చత్వారింశత్సంస్కారా అష్టా వాత్మ గుణాశ్చ స బ్రహ్మణ స్సాయుజ్యం సాలోక్యంచ గచ్ఛతి.

ఎవ్వఁడీ నలువది సంస్కారములఁజెంది ఎనిమిది ఆత్మగుణములను కలిగి యుండునో వాఁడు బ్రహ్మలోకమునుపొంది బ్రహ్మసాయుజ్యము నందును.

యస్య ఖలు సంస్కారాణా మేకదేశోఽపి అథాష్టా వాత్మగుణా యది స బ్రహ్మణ స్సాయుజ్యం సలోకతాం చ గచ్ఛతి.

(అట్లు కాకున్నను) ఈ నలువది సంస్కారములలో గొన్నిటిని బొందియున్నను ఆత్మగుణాష్టకము కలిగి యుండెనేని వాడు బ్రహ్మలోకము నొందును. బ్రహ్మసాయుజ్యము నొందును.

గౌతమధర్మసూత్రే ౮, ౧౪ - ౨౪.

ఇది గౌతమ వచనము.

"సచ సంస్కారః శ్రవణాదౌ సతి జ్ఞానే ఉపకరోతి,"

ఈ సంస్కారము వేదాంత విషయక శ్రవణమననాదికము కలిగి నప్పుడు జ్ఞానవిషయమున ననుజానుపకారమొనర్చును.

(ఇతి వివరణోపన్యాసే)

అని వివరణోపన్యాసము.

బ్రహ్మవిద్యాదీపికాయాం ౨౦ పత్రే ౧౮౯౧ సం॥ ముద్రణము.

బ్రహ్మవిద్యాదీపిక ౨౦ వ పుటచూడుడు.

సంస్కారాణాం స్థూలవిభాగః.

సంస్కారములు బ్రాహ్మములు దైవములు అని ద్వివిధములు.

౧. బ్రహ్మసంస్కారాః.

బ్రహ్మసంస్కారములు నో

తత్ర :-		దానిలో
పితృకర్తృకాః	౮	పితృకర్తృకములు ౮. ఇవి గర్భాధా నాది ఉపనయనాంతములగు సంస్కారములు.
ఆచార్య కర్తృకాః	४	ఆచార్యకర్తృకములు ४. ప్రాజాపత్యాది సంస్కారములు.
స్వకర్తృకాః	౭	స్వకర్తృకములు ౭. స్నానాది బ్రహ్మయజ్ఞాంతములగుసంస్కారములు,

౯

దైవసంస్కారాః	౨౧	దైవసంస్కారములు ౨౧. అష్టకాది అప్తోర్యామ పర్యన్తము ఏకవింశతి సంస్కారములు
సర్వేఽపి స్వకర్తృకాః		అన్నియూ స్వకర్తృకములే.
ఆత్మగుణా (స్సంస్కారాః)	౮.	దయాది (సంస్కారములు) ఆత్మగుణములు ౮.

ఆహత్య అష్టాచత్వారింశత్సంస్కారాః ४౮

వెరసి ४౮ సంస్కారములు.

४౮ సంస్కారముల వివరము సమాప్తము.

౮. ప్రోక్షణాది శబ్ద విచారము.

“ఉక్ష సేచనే” అను ధాతువునకు ప్ర, అవ, అభి, అను ఉపసర్గల సంయోగముచేత ప్రోక్షణ, అవోక్షణ, అభ్యుక్షణ, శబ్దము లుత్పన్నము లయినవి. ఈ మూఁడును ల్యుడంతములు. వీని యర్థమును గురించి వాచస్పత్యమను నిఘంటురాజమునందు స్మృతివచనమని

“ఉత్తానేనతు హస్తేన ప్రోక్షణం పరికీర్తితం
న్యంచతాఽవోక్షణం ప్రోక్తం తిరశ్చా
భ్యుక్షణం స్మృతమ్.” అని చెప్పఁబడి యున్నది.

తద్వివరణము

౧. ప్రోక్షణమ్ :- అనఁగా ఉత్తానమగు (ఉత్తానమనఁగా వెల్లకిలఁగానుండు) హస్తముచేత చల్లుకొనుట ప్రోక్షణము. ఇందువలన శిరస్సు మొదలగు తావులందు మార్జనము చేసికొనుట ప్రోక్షణమగును.

౨. అవోక్షణమ్ :- అనఁగా అధోముఖమగు హస్తముచేత నీళ్ళు చిలకరించుట – దీనినే వైశ్వదేవమునందు స్థలశుద్ధిచేయుటకు నొనర్చెదరు.

3. అభ్యుక్షణమ్ :- ఇది తిర్యక్కుగానుండు హస్తముచేత అనఁగా సంపుటీకృతముగనుండు హస్తముతో అడ్డముగా చల్లుటయగును. ఈ ప్రోక్షణాది పదములకు ఇటుల విశేషార్థములను తెలిపితిమి. ఇవుడు ప్రోక్షణమనిన శిరస్సు మొదలగు వానియందు మార్జనము చేసికొనుటయని యవశ్యము చెప్పవలయును. అయినను ప్రోక్షణపదము సామాన్యముగా సేచనార్థమునందే ప్రయోగింపఁబడుచున్నది.

౯. స్వరవివరణము

ఉదాత్తము, అనుదాత్తము, స్వరితము, దీర్ఘస్వరితము అని స్వరములు నాలుగు విధములు. వీనికి ఈ గ్రంథమునందు చేసిన గుర్తుల వివరణము :—

౧. ఉదాత్తము :— ఏమియు గుర్తువేయని దానికి ఉదాత్తమని పేరు.
౨. అనుదాత్తము :— అక్షరములకు క్రింద అడ్డముగ వేసిన గీత.
3. స్వరితము :— అక్షరముల పైభాగమున నిలువుగావేసిన గీత
౪. దీర్ఘస్వరితము :— అక్షరముల పైభాగమున నిలువుగవేసిన రెండు జంటగీతలు.

ఈ నాలుగింటికి ఉదాహరణము :—

తత్సవితు ర్వరేణ్యం ।

ఇందు త, తు, ర్వ, ణ్యం, ఇవి ఉదాత్తస్వరము గలవి,

వి — ఇది అనుదాత్త స్వరముగలది.

త్స — ఇది స్వరిత స్వరముగలది.

రే — ఇది దీర్ఘస్వరితముగలది.

స్వరమిట్టుల పలుకవలయునను విషయము వ్రాసి చూపుట దుస్సాధ్యముగాన, ఒకతూరి గురుముఖముగ గ్రహించి చదువుట మంచిది.

ఈ గ్రన్థమునందు అజ్ఞానవశమున సంభవించిన దోషములను పాఠకులు తెలిపిన యెడల తరువాత ముద్రణమున సంస్కరించుకొనియెదము.

శ్లో॥ గచ్ఛతస్స్ఖలనం క్వాపి భవత్యేవ ప్రమాదతః।
హసన్తి దుర్జనా స్తత్ర సమాదధతి సజ్జనాః॥

ఇట్లు సనాతన ధర్మపరాయణులు,

బృందావనం
కీల్పాకు
మదరాసు

శ్రీ. దై. కోటీశ్వర శర్మశాస్త్రి
క. మార్కండేయశర్మ
శ్రీ చిదానంద సరస్వతీ ప్రశిష్య శిష్యులు.

౬. ఆచమనములు

ఆచమనములు 3 కావనియు, శ్రుత్యాచమనము, శ్రౌతాచమనము, స్మృత్యాచమనము, పురాణాచమనము, అని నాలుగు విధములనియు కొందఱి మతము, అందు అరణ్యాక శ్రుత్యుక్తమైనది శ్రుతాచమన మనియు, "దేవ్యాః పాదైః" అను శ్లోకోక్తము శ్రౌతాచమన మనియు, వారి యభిప్రాయము. వానిలో శ్రౌతాచమనము శ్రౌతకర్మలయందును, శ్రుత్యాచమనము ఉపాకర్మోత్సర్జనాదిక మందును, వేదపారాయణము నందును అని వినియోగ తారతమ్యమగును. ఆపస్తంబ సూత్రోక్తస్మృత్యాచమన ప్రకరణమునందు స్పర్శనమునందు అంగులినిర్దేశము చెప్పియుండ లేదు. కనుక అంగులినియమములేక స్పృశింపవచ్చునని కొందఱి యాశయము.

ఆచమన సామాన్యనియమములు

శ్లో॥ నాచామే దాసనస్థాంఘ్రిః నబద్ధాసన ఏవవా ।
న ప్రసారిత పాదో వా బహిర్జాను కరోఽపి వా॥

తా॥ ఆచమించునపుడు పీటపైనే కూర్చుండి పాదములు నేలమీఁద నుంచుకొనవలయును. పద్మాసనములు మొదలగు నాసనములుపట్టి యాచ మింపరాదు. కాళ్ళు చాచుకొని గాని, మోకాలికి వెలుపల చేతులుంచిగాని యాచమింపరాదు.

శ్లో॥ పవిత్రకర ఆచామేత్ శుచిః కర్మార్థ మాదరాత్ ।
సపవిత్రౌ సదర్భౌ వా కరౌ కుర్వీత నాన్యథా ॥

తా॥ "పవిత్రం వైహిరణ్యం" అని కలదు. కనుక బంగారుంగరము గాని, దర్భలుగాని వ్రేళ్ళకుంచుకొని శుచియై, కర్మార్థమాచమించునది. అట్లుగాక ఆచమింపరాదు.

"సన్ధ్యాయాం కర్మకాలేచ స్మృతే రాచమనం భవేత్॥"

తా॥ సంధ్యారంభమున పురాణాచమనను చేసి, వెంటనే స్మృత్యాచమనను చేయవలయును. మధ్యయందు చేయు ప్రతి ఆచమనను స్మృత్యాచమనమే చేయవలయును. మరికొన్ని నియమము లందందు చెప్పఁబడును.

ఆచమనభేదములు

సకల కర్మలయందును మనము చేయవలసిన ఆచమనములు ౧. శ్రౌతాచమనము ౨. స్మృత్యాచమనము ౩. పురాణాచమనము అని మూఁడు విధములు. అందు:—

౧. శ్రౌతాచమన లక్షణము

శ్లో॥ దేవ్యాః పాదైః త్రిభిః పీత్వా అబ్లిఙ్గైర్నవభిః స్పృశేత్।
సప్తవ్యాహృతి సంయుక్తా గాయత్రీ త్రిపదా శిరః॥

* (దేవ్యాః పాదైః త్రిభిః పీత్వా :—)

౧. ఓం తత్సవితు ర్వరేణ్యగ్గ్ స్వాహా॥

౨. భర్గో దేవస్య ధీమహి స్వాహా॥

౩. ధియో యోనః ప్రచోదయా త్స్వాహా॥

ఈ మూఁడు మన్త్రములచేతను మున్మాఱు ఆచమింపవలయును. అనఁగా జలప్రాశనము చేయవలయును.

---

* ఈ ౨౪-కిని కేశవాదులగు ౨౪-కి వలెనే యని తెలియునది ముందు చెప్పఁబోవు పురాణాచమన వివరమును చూడుఁడు.

(అబ్లిఙ్గైరష్టాభిః స్పృశేత్.)

౪. ఆపోహిష్ఠా మయోభువః
౫. తాన ఊర్జే దధాతన,

ఈ మన్త్రములు చెప్పి శిరములు కడిగికొని,

౬. మహేరణాయ చక్షసే
౭. యోవ శ్శివతమో రసః,

అని అంగుష్ఠముతో నీటితో పెదవులను తుడిచికొని,

౮. తస్య భాజయతేహ నః
౯. ఉశతీ రివ మాతరః,

అని రెండుమాఱులు దర్భలతో శిరమున నీళ్ళు చల్లుకొని.

౧౦. తస్మా అరఙ్గమామ వః,
అని కుడిచేత నెడమచేతిని ప్రోక్షించుకొని,

౧౧. యస్య క్షయాయ జిన్వథ,
అని పాదములమీఁద ప్రోక్షించుకొని,

౧౨. ఆపోజనయథా చ నః
అని శిరమున ప్రోక్షించుకొనవలయును.

(సప్తవ్యాహృతి సంయుక్తా గాయత్రీ త్రిపదా శిరః)

౧౩. ఓం భూః,
అని సర్వాంగులీమూలముతో గడ్డమును స్పృశించి,

౧౪. ఓం భువః
౧౫. ఓగ్ం సువః

అని అంగుష్ఠతర్జనీలతో ముక్కుపుటముల స్పృశించి

౧౭. ఓం మహః } అని అంగుష్ఠానామికలతో
౧౭. ఓం జనః } కండ్లను దాఁకి

౧౮. ఓం తపః } అని అంగుష్ఠానామికలతో
౧౯. ఓగ్ం సత్యం } కర్ణములను దాఁకి,

౨౦. ఓం తత్సవితు ర్వరేణ్యం

అని అంగుష్ఠ కనిష్ఠి కలతో నాభినిదాఁకి.

౨౧. భర్గో దేవస్య ధీమహి

అని కరతలమున నెదనుదాఁకి.

౨౨. ధియో యో నః ప్రచోదయాత్

అని కరాగ్రమున శిరసునుదాఁకి.

౨౩. ఓ మాపో జ్యోతీ రసో౽ మృతం

అని ముకుళహస్తముతో కుడిబాహువును

౨౪. బ్రహ్మ భూ ర్భువ స్సువ రోమ్॥

అని యెడమబాహువును స్పృశించవలయు.

---

* తీర్థముల వివరము ఇచట ముద్రింపఁబడియున్న పటమును చూచిన తెలియగలదు.

ఇది శ్రౌతాచమనము. దీనినే శ్రుత్యాచమనమనియు నందురు. దీని వినియోగము గాయత్రీ మన్త్రజపమునకు పూర్వమందును పరమందును గలదు. ఈ యాచమనము మఱియొక విధముగ ఆరణ్యక శ్రుతియందు చెప్పఁబడియున్నది. ఆ ప్రకారము బ్రహ్మయజ్ఞ సంకల్పానన్తరమున చేయవలయును.

తీర్థవివరణ హస్తము

శ్లో॥ ఆచామే న్మామసమగ్నంచ గోకర్ణచులుక స్థితమ్।
సంహతాంగులినా తోయం గృహీత్వా పాణినాద్విజః॥ 3

తా॥ వ్రేళులన్నియుఁగూర్చి చేతితో నుదకముగొని మినపగింజ మునుఁగునంతటి జలము నాచమించునది.

శ్లో॥ ముక్తాంగుష్ఠ కనిష్ఠాభ్యాం త్రిః పిబే ద్బ్రాహ్మతీర్థతః।
తతః ప్రక్షాళ్య హస్తౌచ సమ్యగోష్ఠౌనిమార్జ్యేథ॥ ౪

తా॥ అంగుష్ఠమును చిటికినవ్రేలు ఈ రెంటిని వదలి బ్రహ్మతీర్థము చేత స్వాహా, స్వాహా, స్వాహా, అని మువ్మారు ఆచమింపవలయును. హస్తములు గడిగికొని వ్రేళ్ళను మడిచి, పెదవులను మువ్మారు తుడిచికొని,

శ్లో॥ సంహతాంగులిభి ర్మాలైః త్రిః ప్రమృజ్యా త్తతో ముఖమ్।
ప్రక్షాళ్యహస్తౌ చాభ్యుక్ష్య పాదశీర్షౌ తథైవచ॥ ౫

తా॥ సంహతాంగుళి మూలములతో మొగము మువ్మాఱు తుడిచికొని, హస్తముల గడిగికొని, పాదములను, శిరమునను జలమున ప్రోక్షణము చేసికొని,

శ్లో॥ మధ్యమాంగులి పృష్ఠైశ్చ త్రిఃస్పృశేత్ ఘ్రాణమూలకమ్
హస్తౌ ప్రక్షాళ్య సంస్పృష్ట్వా ఘ్రాణాది ద్వయశః పృథక్॥ ౬

తా॥ మధ్యమాంగుళి పృష్ఠములతో ఘ్రాణమూలమును మువ్మాఱు తాఁకి, హస్తప్రక్షాళనముచేసికొని, ముక్కు మొదలగువానిని ఈ క్రింది తీరున స్పృశించవలయును.

శ్లో॥ అంగుష్ఠేన ప్రదేశిన్యా ఘ్రాణౌ పశ్చా దుపస్పృశేత్।
అంగుష్ఠానామికాభ్యాంచ చక్షుశ్శ్రోత్రేచ సంస్పృశేత్॥ ౭

తా॥ అంగుష్ఠతర్జనులతో ముక్కరములను స్పృశించి (ముక్కర మనఁగా ముక్కు రంధ్రము) అంగుష్ఠానామికలతో కన్నులను, చెవులను, వేర్వేఱుగను స్పృశించ వలయును.

శ్లో॥ అంగుష్ఠోపకనిష్ఠాభ్యాం నాభిం పశ్చా దుపస్పృశేత్।
తలేన హృదయం స్పృష్ట్వా స్పృశే దంగుళిభి శ్శిరః॥ ౬౩

తా॥ అంగుష్ఠోప కనిష్ఠికలతో నాభిని తాఁకవలయును. కరతలముతో హృదయమును తాఁకి, అన్ని వ్రేళ్ళతోడను శిరమును స్పృశించి,

శ్లో॥ అంగుల్యగ్రై ర్బాహుమూలే సంస్పృశే దితిశౌనకః
ప్రణవే నోదకం ధృత్వా హ్యాత్మానం పరిషేచయేత్॥ ౬౪
అనేన విధినా విప్రః కుర్యా దాచమనం సదా॥ ౬౫.

తా॥ అంగుల్యగ్రములతో బాహుమూలములను వేర్వేఱ స్పృశించునది. అని శౌనకుఁడు చెప్పెను. పిదప ప్రణవముచేత నుదకముగైకొని శిరమునఁ జల్లుకొనవలెను.

౨. ఆపస్తంబసూత్రోక్తము.

సూ॥ తిష్ఠన్నా చామేత్, ప్రహ్వోవా, ఉపవిశ్య ఆసీన స్త్రి రాచామేత్ హృదయఙ్గమాభి రద్భిః, త్రిరోష్ఠౌ పరిమృజేత్, (ద్విరిత్యేకే) సకృదుపస్పృశేత్ (ద్విరిత్యేకే) దక్షిణేనపాణినా సవ్యం ప్రోక్ష్య, పాదౌ, శిర, శ్చేన్ద్రియాణ్యుపస్పృశేత్, చక్షుషీ నాసికే శ్రోత్రే చ, అథాప ఉపస్పృశేత్.

౧. తిష్ఠన్ నాచామేత్, ప్రహ్వోవా ఆసీనః

(బోద్దులోఁతు) జలమందు దిగియుండునపుడు తప్ప, ఇతరత్ర నిలుచుండియేని, వంగియేని, ఆచమింపఁగూడదు. కూర్చుండి ఆచమింపవలయును.

౨. త్రిరాచామేత్ హృదయఙ్గమాభి రద్భిః

జలముగైకొని, స్వాహా, స్వాహా, స్వాహా అని చక్కని జలములు హృదయమును పొందునట్లుగ ముమ్మాఱు ఆచమింపవలయును.

3. త్రిరోష్ఠౌ పరిమృజేత్ (ద్విరిత్యేకే)

పిదప (అంగుష్ఠమూలమున) పెదవులు 3 సారులు తుడుచుకొనవలయును. (రెండు సారులని కొందఱు చెప్పెదరు.)

౪. సకృదుపస్పృశేత్ (ద్విరిత్యేకే)

పిదప (మధ్యమములగు తర్జని మధ్యమానామికలు మూఁటితోడను), పెదవుల ౧ - సారి తుడిచికొని (రెండుసారులని కొందఱనియెదరు).

౫. దక్షిణేన పాణినా సవ్యం ప్రోక్ష్య,పాదౌ, శిరశ్చ,
దక్షిణహస్తముచేత నెడమ చేతిని ప్రోక్షించి, పాదములయందును, శిరమునందును, ప్రోక్షించుకొని,

౬. ఇన్ద్రియాణ్యుపస్పృశేత్, చక్షుషీ నాసికే శ్రోత్రేచ,
+ (అంగుష్ఠానామికలతో నొకసారియేని వేర్వేఱయేని) నేత్రములను స్పృశించి; (అంగుష్ఠతర్జనులతో) ముక్కురములను (ముక్కు రన్ధ్రములను); (అంగుష్ఠ కనిష్ఠికలతో) చెవులను (వేర్వేఱుగ) స్పృశించి,

౭. అథాప ఉపస్పృశేత్.

పిదప జలోపస్పర్శనము చేయవలయును. అనఁగా చేతులం కడిగికొనవలయును.

ఈ ఆచమనము సన్ధ్యావన్దన ప్రారంభమున, పురాణాచమనమునకు పిదప చేయఁదగినది.

3. పురాణాచమనము

పూర్వమువలె పిగ ముడివైచుకొని మడివస్త్రములు గట్టికొని ఉపవీతియై సావధానుండయి ఈ క్రింద చెప్పఁబోవు విధమున ఆచమింపవలయును.

శ్లో॥ కేశవాద్యై స్త్రిభిఃపీత్వా ద్వాభ్యాంప్రక్షాళయే త్కరౌ
ద్వాభ్యామోష్ఠౌచ సమ్మృజ్య ద్వాభ్యామునామ్మార్జనంతథా ౧

+ ౭౮ సారిగా నగు నెడల అంగుష్ఠముతో కుడి కన్నును, అనామికతో నెడమ కన్నును ఈ ప్రకారము పైరెంటికి చేయవలయును.

౧. ఓం కేశవాయ స్వాహా

౨. ఓం నారాయణాయ స్వాహా } అని ముమ్మా
౩. ఓం మాధవాయ స్వాహా } ఆచమనము

౪. గోవిందాయనమః } అని కరములు కడిగికొని,
౫. విష్ణవేనమః }

౬. మధుసూదనాయ నమః అని అంగుష్ఠముతో పెదవిని తుడిచికొని

౭. త్రివిక్రమాయనమః। అని అంగుష్ఠముతో పెదవిని తుడిచికొని

౮. వామనాయనమః } అని దర్భలతో ౨ పర్యాయ
౯. శ్రీధరాయనమః } శిరమున జలముచల్లుకొని,

శ్లో॥ ఏకేనహస్తం ప్రక్షాళ్య పాదావపి తథైకతః
ఏకేనాపి చ మూర్ధానం తత స్సజ్యోర్షణాదిభిః॥

౧౦. హృషీకేశాయ నమః। అని ఎడమచేతిని ప్రోక్షించుకొని,

౧౧. పద్మనాభాయ నమః। అని పాదముల నీళ్లు చల్లుకొని,

౧౨. దామోదరాయ నమః। అని శిరమున నీళ్ళు చల్లుకొని,

శ్లో॥ సర్వాసామంగుళీనాం వై మూలేన చుబుకం స్పృశేత్
తర్జన్యంగుష్ఠయోగేన నాసికే ద్వే ఉపస్పృశేత్॥
అంగుష్ఠానామికాభ్యాంతు చక్షుశ్శ్రోత్రే ఉపస్పృశేత్

౧౩. సఙ్కర్షణాయ నమః ।

అని సర్వాంగుళీమూలముతో గడ్డమును స్పృశించి,

౧౪. వాసుదేవాయనమః। } అని అంగుష్ఠతర్జనులతో
౧౫. ప్రద్యుమ్నాయనమః। } ముక్కు రంధ్రములను తాఁకి.

౧౬. అని రుద్ధాయనమః } అని అంగుష్ఠానామికలతో
౧౭. పురుషోత్తమాయ నమః } కండ్లను తాఁకి

౧౮. అధోక్షజాయనమః } అని అంగుష్ఠానామికలతో
౧౯. నారసింహాయనమః } చెవులను దాఁకి

శ్లో॥ కనిష్ఠాంగుష్ఠయోర్యోగా న్నాభిదేశ ముపస్పృశేత్।
కరమధ్యం హృదిస్థాప్య కరాగ్రం శిరసి న్యసేత్॥ ౪

౨౦. అచ్యుతాయనమః ।

అని యంగుష్ఠ కనిష్ఠికలతో నాభిని దాఁకి,

౨౧. జనార్దనాయనమః ।

అని కరతలమున నెదను దాఁకి,

౨౨. ఉపేంద్రాయనమః ।

అని కరాగ్రమున శిరసును దాఁకి,

శ్లో॥ ముకుళేన చ హస్తేన బాహుమూల ముపస్పృశేత్ ।
ఏవ మాచమనం కృత్వా సాక్షాన్నారాయణో
భవేత్॥ ౫

౨౩. హరయేనమః }
౨౪. శ్రీకృష్ణాయనమః }

అని ముకుళ హస్తమున బాహుమూలములను దాఁకునది.

ఇటులు అచమనము చేసినయెడల శ్రీమన్నారాయణునితో సమానుఁడగును.

ఈ పురాణాచమనమును సన్ధ్యాదిని విహితమగు స్మార్తాచమనమునకు ముందు శౌచాఙ్గముగ చేయవలయును. మరల సన్ధ్యాన్తమున జేయవలయును.

౭. ప్రాణాయామము

ప్రాణాయామ మనఁగా (ప్రాణ + ఆయామః) ప్రాణమును నియమించుట. మన శరీరమునందలి శ్వాసమునకును జీవశక్తికిని గూడఁ ప్రాణమనిపేరు. మొదట శ్వాసమును నియమించి యభ్యాసము చేయుచురాను, జీవశక్తియు నియమితంబగును. గావున, శ్వాసమును ముందు నియమింప నభ్యసింపవలయును.

బాలురును వృద్ధులును రోగులును ఆరోగ్యవంతులును వారు వీరను నియమంబులేక యందఱు నిరపాయముగాఁ ప్రాణాయామము నభ్యసింపవచ్చునని హఠయోగ ప్రదీపికయందుఁ జెప్పఁబడినది.

ప్రాణాయామాభ్యాసమునకు ముందు యమము నియమము, ఆసనము, అను నీ మూఁడింటిని అభ్యసింపవలయును.

౧. యమమనఁగా :—

ఇంద్రియ నిగ్రహము కలిగియుండుట.

౨. నియమ మనఁగా :—

౧. భూతములకు హింసచేయకుండుట. ౨. సత్యమునే పల్కుట, ౩. దొంగిలింపకుండుట, ౪. బ్రహ్మచర్యము, ముఖ్యముగాఁ బరస్త్రీ సంగతికిఁ బోకుండుట, ౫. భగవద్ధ్యానము.

౩. ఆసనమనఁగా :—

వెన్ను, కణ్ఠము, శిరస్సు, అను నీ మూఁడును ఏక దణ్డముగా నిలిపి వంగకుండఁ గూర్చుండుట - ఇవి వంగినచో ప్రాణాయామము మన కపకారము చేయును.

ఈ మూఁటిని ముందుగా నభ్యసింపవలయును.

మనము సన్ధ్యాదులయందు చేయు ప్రాణాయామము పూరకము, కుంభకము, రేచకము అని మూఁడు భాగములు,

౧. పూరకమనఁగా :—

వెలుపలి వాయువును ముక్కురన్ధ్రములగుండా శ్వాస కోశములందుఁ బూరించుట.

౨. కుమ్భకమనఁగా :—

అట్లు పూరించిన వాయువును గదలనీయక నిలిపి యుంచుట.

౩. రేచక మనఁగా :—

లోపలి వాయువును ముక్కురముల గుండా వెలుపలికి విడుచుట.

అభ్యాసక్రమము

అభ్యాసకుఁడు మొదటఁ గుడిచేతి బొటనవ్రేలితోఁ గుడిముక్కు రంధ్రము మూసికొని యెడమ ముక్కురముతో నెమ్మదిగా వేగపడక పూరకము చేయవలయును. అట్లుపూరించిన తరువాతఁ గుడిచేతి తర్జనీ, మధ్యమపువ్రేళ్ళతోఁ గాని మధ్యమానామికలతోఁ గాని యెడమముక్కురము మూసి, కుడిముక్కురము నుండి నెమ్మదిగా రేచకము చేయవలయును. తరువాత తోడనే కుడి ముక్కురముతోఁ బూరకమును, ఆ వెనువెంట నెడమ ముక్కురముతో రేచకమును చేయవలయును. తరువాత నీ ప్రకారముగాఁ బూటకైదాఱుసారుల చొప్పున ప్రొద్దుటి పూటను, మధ్యాహ్నము పూటను, సాయత్తనము పూటను, అర్ధరాత్రమునందును, ప్రతిదినము నీ నాలుగుపూటల యందు నభ్యసించుచు రావలెను. ఆరంభమునఁ బూటకైదాఱుసారుల చొప్పున మొదలుపెట్టి, రెండు మూఁడు మాసములనాఁటికి కాలక్రమమునఁబూట కెనుబది చొప్పున నగులాగున క్రమక్రమముగా హెచ్చించవలయును. తొందరపడి యొక్కసారి గనే హెచ్చించిన నపాయము గలుగును. దాదాపు మూఁడు మాసములగు నప్పటికి శరీరమునందలి నాడులన్నియు నిర్మలము లగును.

అపుడు నాలుగు సెకండ్లకాల మెడమముక్కుతోఁ బూరకమును, బదియాఱు సెకండ్లకాలము కుమ్భకమును నెనిమిది సెకండ్లకాలము కుడిముక్కుతో మెల్లగా రేచకమును జేసి; తరువాత నాలుగు సెకండ్లలోఁ గుడిముక్కుతో

బూరించి, కుమ్భించక, తోడనే యెనిమిది సెకండ్లలో నెడమ ముక్కుతో రేచించి వెలుపల పదియాఱు సెకండ్లకాలము కుమ్భించి నిలుపవలయును, ఈ ప్రకారముగా పైనిచెప్పి యున్న నాలుగు పూటలయందు గాని, యర్థరాత్రమునందు వీలుపడనిచో తక్కిన మూఁడు పూటలందుఁగాని యను దినమును బట్టుదల విడువక శక్తికొలది నభ్యసించుచుండ వలయును.

ఇట్లు అయిదాఱు నెలల యభ్యాసముతోఁ బ్రాణశక్తి స్వాధీనమగును. అపుడు కుమ్భకమునందు చిరకాలము నిలిచి భగవద్ధ్యానముచేయు సామర్థ్యము గలుగును.

ఈ మార్గము రాజయోగగ్రన్థమున వివేకానన్దస్వామిచేఁ జెప్పఁబడినది.

ప్రాణాయామమునందు పూరకరేచకములు రెండును నంగములు, కుమ్భకము ప్రధానము.

సన్ధ్యావందనాది నిత్యకర్మలయందు విహితమగు ప్రాణాయామము నాచరించు విధమెట్లనఁగా:—

కుడిముక్కరము మూసి యెడమ ముక్కరముతో నాలుగు సెకండ్లలోఁ బూరకముచేయవలయును. తరువాత నెడమ ముక్కరముఁగూడ మూసికొని, ముప్పది సెకండ్లు వాయువును నిలిపి, పదిసెకండ్ల కొకమున్త్రము చొప్పున సవ్యాహృతికమును, సశిరస్కమును దశప్రణవ సహితము నగు గాయత్రిని, అనఁగా:—

ఓం భూః, ఓం భువః, ఓగ్ంసువః ఓంమహః, ఓంజనః ఓం తపః ఓగ్ంసత్యం। ఓం తత్సవితు ర్వరేణ్యం భర్గో దేవస్యధీమహి।ధియో యోనః ప్రచోదయాత్ । ఓ మాపో జ్యోతీరసోఽ మృతం బ్రహ్మ భూర్భువ స్సువ రోమ్॥

అను మన్త్రమును మనస్సుచేత ముమ్మారు జపించ వలయును. ఇదియొక ప్రాణాయామమగును. ఈప్రాణాయామమునకుపూరకమునకు ८ సెకండ్లును, కుమ్భకమునకు ३०-ది గాని, ३६-గాని సెకండ్లును, రేచకమునకు ౮-ది సెకండ్లును పట్టును. ముందు చెప్పిన ప్రకారము క్రమముగ నభ్యసించుచు వచ్చిన యెడల నిది దుర్లభముకాదు. కనుక నోపిక కలిగి సిద్ధియందు లక్ష్యముంచి ప్రాణాయామ మభ్యసింపవలయును.

ఇప్పటి బ్రాహ్మణుల మనుకొను మనయందనేకులము ప్రాణాయామము అనఁగా నేమో యెఱుఁగము. ఊరక ముక్కుమాత్రము పట్టుకొనియెదము. ప్రాణాయామము చేయనియెడల ముక్కుపట్టుకొనిన నేమి! చెవిపట్టుకొనిననేమి! చేతఁగానిచో ప్రాణాయామము నభ్యసింప వెంటనే యారంభింపవలయును. ఇది మనకు సాధ్యమగునా యని సంశయింప వలదు. అలవడదను నధైర్యము వలదు. కృషితో నాస్తి దుర్భిక్ష" మను పెద్దల వచనము దబ్బరకాదు.

ప్రాణాయామముచేయు నేర్చికొననిచో చిత్తము చలించుచుండును. మనముచేయు భగవద్ధ్యానమునఁ జిత్తము నిలువదు. మనము గాయత్రీజపము చేయుచునే యుందుము.

చిత్తము మాత్రము దేశసంచారము చేయుచుండును. మఱి ధ్యానమెందులకు!

ప్రాణాయామ విషయమును సవిస్తరముగ నెఱుంగఁ గోరువారు శ్రీ పరమహంస బ్రహ్మానంద సరస్వతీయతీంద్ర కృతమై, మాచేత ప్రకటింపఁబడిన ౧. యోగాభ్యాస దర్పణము, ౨ హఠయోగప్రదీపిక, 3. వివేకానన్దుని రాజయోగము, ౪. యోగతత్త్వోపనిషత్తు మొదలగు గ్రన్థములను జదువఁదగును.

౮. సంకల్పము.

ఇది దేశ-కాల సంకీర్తన పూర్వకముగ చేయఁబడుచున్నది. బ్రహ్మాణ్డాది స్వగృహ పర్యన్తమును గల మహత్త్వ లఘుత్వాది బోధకములగు వచనములతో నుండు పాఠము దేశసంకీర్తనము. అటులే సృష్ట్యాద్యేతత్క్షణ పర్యన్తమునుగల కాలవివరణమును దెలుపు వచనములతో నుండు పాఠము కాలసంకీర్తనము. ఇటులు దేశ - కాల సంకీర్తనంబు చేసి ప్రకృత కర్మారణంబును సంకల్పింతురు.

ఈ సఙ్కల్పము (౧) మహాసఙ్కల్పము (౨) సఙ్కల్పము (3) లఘుసఙ్కల్పము అని మూఁడు విధములు.

అందు (౧) మహాసఙ్కల్పము కన్యాదానాదులయందును, (౨) సఙ్కల్పము ప్రతికర్మము ఆరంభించునపుడును (3) లఘుసంకల్పము ఏక కర్మాఙ్గములగు నవాన్తర కర్మముల కారమ్భమునందును వినియోగింపఁ బడుచున్నది.

౧. మహాసఙ్కల్పము మన కప్రకృతము.

౨. సఙ్కల్పము :—

ఇది దేశ - కాలసఙ్కీర్తన పూర్వకముగ చేయఁబడుచున్నది.

౧. దేశ సఙ్కీర్తనము :-

పఞ్చాశత్కోటియోజన విస్తీర్ణ మహీమణ్డలే, లక్షయోజన విస్తీర్ణ జమ్బూద్వీపే, భరతవర్షే, భరతఖణ్డే, మేరోర్దక్షిణ దిగ్భాగే, × శ్రీశైలస్య వాయువ్యప్రదేశే, కృష్ణాగోదావర్యోర్మధ్యదేశే, స్వగృహే (విప్రగృహే) (బంధుగృహే) సమస్తదేవతా బ్రాహ్మణచరణ సన్నిధౌ,

౨. కాలసఙ్కీర్తనము :—

శ్రీ మహావిష్ణో రాజ్ఞయా ప్రవర్తమానస్య అద్యబ్రహ్మణః ద్వితీయ పరార్థే, శ్వేత వరాహకల్పే, వైవస్వత మన్వన్తరే, అష్టావింశతిమహాయుగే, కలియుగే, ప్రథమపాదే, అస్మిన్ వర్తమాన వ్యావహారిక చాంద్రమానేన (రాక్షస) నామ సంవత్సరే. దక్షిణాయనే, వర్షర్తౌ, శ్రావణమాసే, శుక్లపక్షే, త్రయోదశ్యాం భుజవాసరే, శుభనక్షత్రే, శుభయోగే, శుభకరణే

3. సఙ్కల్పము :—

ఏవంగుణ విశేషణ విశిష్టే, శుభే ఽ భ్యుదయ ముహూర్తే శ్రీమాన్ + భారద్వాజ సగోత్రః + నారాయణ శర్మాభిధేయః ‡ ధర్మపత్నీ సమేతో ఽ హం, + శ్రీమతః + భారద్వాజ సగోత్రస్య, + శర్మాభిధేయస్య ‡ ధర్మపత్నీ సమేతస్య, మమోపాత్త దురితక్షయద్వారా శ్రీ పరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం ప్రాతరౌపాసనం తండు లైర్హోష్యామి॥

౪. లఘుసఙ్కల్పము :—

పూర్వోక్తైవంగుణ విశిష్టే, శుభేశోభనే ముహూర్తే శ్రీమాన్ + భారద్వాజ సగోత్రః ÷ నారాయణ శర్మాభిధేయో ఽ హం, శ్రీమతః + భారద్వాజ సగోత్రస్య + నారాయణ శర్మాభిధేయస్య మమోపాత్త దురితక్షయద్వారా శ్రీ పరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం × ప్రాతస్సంధ్యాంగ× గాయత్రీ మంత్రజపం కరిష్యే॥

× తమతావు ఎచటనుండునో ఆ ప్రకారము ఈ క్రింద చెప్పిన వానిని మార్చుకొనవలయును.

+ ఇచ్చట తమతమ గోత్రనామములను చేర్చుకొనవలయును.

‡ ఇది బ్రహ్మచారులకు విధురులకు విడువవలయును.

× ఇచట ప్రధాన కర్మలను కర్మాంగమును యథోచితముగ చేర్చుకొనవలయును.

౯. సంవత్సర మాసాది వివరణము.

బ్రాహ్మణోత్తములారా! మనవారిలో ననేకులకు గీర్వాణభాషా పరిచయలేమిం జేసి, సజ్కల్పాభిజ్ఞంబగు కాలకీర్తనంబు గావించుతఱిని, సంవత్సరంబులయు, ఆయనంబులయు, ఋతువులయు, మాసములయు, పక్షములయు, తిథి, వార, నక్షత్ర, యోగ, కరణంబులయు నామంబులు యథార్థంబుగ పలుకనేరక తప్పు గావించుచున్నారము. ఈ లోపంబు వారించుటకయి సంవత్సరాదికముల విశుద్ధ నామంబుల నిట వ్రాయుచున్నాఁడను. కాలసంకీర్తనమున వీనిని జెప్పునపుడు సప్తమీ విభక్తితో బలుకవలెను.

౧. సంవత్సరనామ శ్లోకాః

శ్లో॥ ప్రభవో, విభవ, శ్శుక్లః, ప్రమోదో, (ఽథ) ప్రజాపతిః।
అఙ్గిరాః, శ్రీముఖో, భావో, యువా, ధాతే;శ్వర, (స్తథా)॥
,, బహుధాన్యః, ప్రమాథీ, (చ) విక్రమో, (ఽథ)
వృష, (స్తథా)।
చిత్రభాను, స్సుభాను, (శ్చ) తారణః, పార్థివో వ్యయః॥
,, సర్వజి. త్సర్వధారీ, (చ) విరోధీ, వికృతిః, ఖరః।
నందనో, విజయ, (శ్చైవ) జయో, మన్మథ,దుర్ముఖౌ॥
,, హేమలమ్బొ, విలమ్బొ, (ఽథ) వికారీ, శార్వరీ ప్లవః।
శుభకృ, చ్ఛోభనః, క్రోధీ, విశ్వావసు, పరాభవౌ॥
,, ప్లవఙ్గః, కీలక, స్సౌమ్య, స్సాధారణ, విరోధకృత్।
పరీధావీ, ప్రమాదీ, (చ) ఆనన్దో, రాక్షసో, నలః॥
,, పిఙ్గలః, కాళయుక్త, (శ్చ,సిద్ధార్థి) రౌద్ర, దుర్మతీ
దున్దుభీ, రుధిరోద్గారీ, రక్తాక్షః క్రోధనః, క్షయః॥
— నిర్ణయసింధౌ, ప్రథమ పరిచ్ఛేదే. గార్గ్యవచనమ్॥

౧. ప్రభవః
౨. విభవః
౩. శుక్లః
౪. ప్రమోదః
౫. ప్రజాపతిః
౬. అఙ్గిరాః
౭. శ్రీముఖః
౮. భావః
౯. యువా
౧౦. ధాతా
౧౧. ఈశ్వరః
౧౨. బహుధాన్యః
౧౩. ప్రమాథీ
౧౪. విక్రమః
౧౫. వృషః
౧౬. చిత్రభానుః
౧౭. సుభానుః
౧౮. తారణః
౧౯. పార్థివః
౨౦. వ్యయః
౨౧. సర్వజిత్
౨౨. సర్వధారీ
౨౩. విరోధీ
౨౪. వికృతిః
౨౫. ఖరః
౨౬. నన్దనః
౨౭. విజయః
౨౮. జయః
౨౯. మన్మథః
౩౦. దుర్మ్ముఖః
౩౧. హేమలమ్బః
౩౨ విలమ్బః
౩౩. వికారీ
౩౪. శార్వరీ
౩౫. ప్లవః
౩౬. శుభకృత్
౩౭. శోభనః
౩౮. క్రోధీ
౩౯. విశ్వావసుః
౪౦. పరాభవః
౪౧. ప్లవఙ్గః
౪౨. కీలకః
౪౩. సౌమ్యః
౪౪. సాధారణః
౪౫. విరోధకృత్
౪౬. పరీధావీ
౪౭. ప్రమాదీ
౪౮. ఆనన్దః
౪౯. రాక్షసః
౫౦. నలః
౫౧. పిఙ్గళః
౫౨. కాళయుక్తః
౫౩. సిద్ధార్థీ
౫౪. రౌద్రః
౫౫. దుర్మతిః
౫౬. దున్దుభిః
౫౭. రుధిరోద్గారీ
౫౮. రక్తాక్షః
౫౯. క్రోధనః
౬౦. క్షయః

☞ సంవత్సర నామమునకు తరువాత "సంవత్సరే" అని సప్తమ్యంతముగా చెప్పుచున్నాము. రాక్షస + నామ సంవత్సరే అనిఅగును. ఇట్లే మిగిలినవానికిని యూహించునది.

౨. అయన నామాని

౧. ఉత్తరాయణమ్ — ఉత్తరాయణే
౨. దక్షిణాయనమ్ — దక్షిణాయనే
అని చెప్పవలయును.

౩. ఋతునామాని

౧. వసన్తః	౩. వర్షాః	౫. హేమన్తః
౨. గ్రీష్మః	౪. శరత్	౬. శిశిరః

ఈ యాఱును ఋతునామములు. చైత్రమాసము నుండి, రెండేసి మాసములు ఒక్కొక్క ఋతువు ఉండును. ఇట్లు చైత్రము + వైశాఖము = వసన్తఋతువు. మిగిలిన వానికి నిట్లే ఊహించవలయును.

౧. వసన్తః	వసన్తర్తౌ	౫. శరత్	శరదృతౌ
౨. గ్రీష్మః	గ్రీష్మర్తౌ	౫. హేమన్తః	హేమన్తర్తౌ
౩. వర్షాః	వర్షర్తౌ	౬. శిశిరః	శిశిరర్తౌ

ఇట్లు సప్తమీ విభక్తిలో చెప్పవలయును.

౪. మాసనామాని

౧. చైత్రః	చైత్రమాసే	౭. ఆశ్వినః ఆశ్వయుజః	ఆశ్వయుజమాసే
౨. వైశాఖః	వైశాఖమాసే	౮. కార్తికః	కార్తికమాసే
౩. జ్యేష్ఠః	జ్యేష్ఠమాసే	౯. మార్గశీర్షః	మార్గశిరమాసే
౪. ఆషాఢః	ఆషాఢమాసే	౧౦, పౌషః	పౌష్య(పుష్య)మాసే
౫. శ్రావణః	శ్రావణమాసే	౧౧. మాఘః	మాఘమాసే
౬. భాద్రపదః	భాద్రపదమాసే	౧౨. ఫాల్గునః	ఫాల్గున (ణ) మాసే

సంవత్సరనామములకు వలెనే, మాసనామములకును మాసే అను సప్తమితో గూడినపదము చేర్చి చెప్పుచున్నాము.

౫. పక్షనామాని

౧. శుక్లపక్షః, శుక్లపక్షే ౨. కృష్ణపక్షః, కృష్ణపక్షే.

౬. అథతిథినామాని

౧. ప్రతిపత్	ప్రతిపది, లేక ప్రతి పత్తిథౌ		౧౦. దశమీ	దశమ్యామ్
౨. ద్వితీయా	ద్వితీయాయామ్		౧౧. ఏకాదశీ	ఏకాదశ్యామ్
౩. తృతీయా	తృతీయాయామ్		౧౨. ద్వాదశీ	ద్వాదశ్యామ్
౪. చతుర్థీ	చతుర్థ్యామ్		౧౩. త్రయోదశీ	త్రయోదశ్యామ్
౫. పంచమీ	పంచమ్యామ్		౧౪. చతుర్దశీ	చతుర్దశ్యామ్
౬. షష్ఠీ	షష్ఠ్యామ్		౧౫. పూర్ణిమా	పూర్ణిమాయామ్, పౌర్ణమాస్యామ్
౭. సప్తమీ	సప్తమ్యామ్		దర్శః	
౮. అష్టమీ	అష్టమ్యామ్		అమా	అమాయామ్, అమావాస్యామ్
౯. నవమీ	నవమ్యామ్		అమావసీ	

౭. అథవాసరనామాని

౧. రవివాసరః	భానువాసరే
౨. ఇన్దువాసరః	ఇన్దువాసరే
౩. కుజవాసరః	కుజవాసరే, భౌమవాసరే
౪. బుధవాసరః, సౌమ్యవాసరః	సౌమ్యవాసరే
౫. గురువాసరః	గురువాసరే
౬. శుక్రవాసరః	శుక్రవాసరే, భృగువాసరే
౭. మన్దవాసరః, స్థిరవాసరః	స్థిరవాసరే, మన్దవాసరే

౧౦. స్నాన ప్రకరణము

శ్లో॥ అస్నాత్వా నాచరే త్కర్మ జపహోమాది కించన ।
లాలాస్వేద సమాకీర్ణశ్శయనా దుత్థితః పుమాన్॥ ౧

,, అత్యన్త మలినః కాయో నవచ్ఛిద్ర సమన్వితః ।
స్రవత్యేవ దివారాత్రం ప్రాతస్స్నానం విశోధనమ్॥ ౨

శ్లో॥ ప్రాతస్నానం ప్రశంసంతి దృష్టాదృష్ట ఫలం హితత్।
సర్వమర్హతి శుద్ధాత్మా ప్రాతస్నాయీ జపాదికమ్ః 3
స్మృతిరత్నమహోదధౌ. దక్షః. ౨-౮

ప్రాతః కాలమున పడకనుండి లేచిన పిదప చొంగ, చెమట మున్నగునవి దేహమునందు కలిగియుండును. నవచ్ఛిద్రములు గల యీ దేహమునుండి రాత్రింబగళ్ళు దుర్గంధము స్రవించుచుండును గావున, తత్పరిహారార్థము ప్రాతస్నానము చేయవలయును. ప్రాతస్నానము దృష్టఫలమగు ఇహలోకసౌఖ్యమును, అదృష్టఫలమగు పరలోకసౌఖ్యమునుకూడ కలుగఁజేయును. ప్రాతస్నానము చేయనివాఁడు సంధ్యావందన జపహోమాది కర్మల నాచరించుటకు అర్హుఁడు కాఁడు.

శ్లో॥ ప్రాతర్మధ్యాహ్నయోః స్నానం వానప్రస్థగృహస్థయోః
యతే స్త్రిషవణః స్నానం సకృచ్ఛ బ్రహ్మచారిణః।
,, బ్రహ్మక్షత్ర విశాం చైవ మంత్రవత్స్నాన మిష్యతే।
తూష్ణీమేవ హి శూద్రస్య స్త్రీణాం చకురునన్దన॥

౨. బ్రహ్మచారులు దినమున కొకసారియు, వానప్రస్థగృహస్థులు దినమునకు రెండు పర్యాయములును, యత్యాశ్రమి దినమునకు 3 పర్యాయములను స్నానము చేయవలయును. బ్రహ్మ, క్షత్రియ, వైశ్యులు స్నానము సమంత్రకముగను, స్త్రీలు, శూద్రులు అమంత్రకముగను స్నానమొనర్పవలయును.

శ్లో॥ ఉత్తమం తు నదీస్నానం తటాకే మధ్యమం స్మృతమ్।
కూపస్నానంతు సామాన్యం భాండస్నానం వృథాభవేత్॥

3. నదీస్నానము ముఖ్యపక్షము, తటాకః స్నానము మధ్యమ పక్షము, కూపోద్ధృత జలస్నానము అధమపక్షము. భాండజలస్నానము అధమాధమ పక్షము.

శ్లో॥ తతో నదీం సమాగత్య గంగాధ్యాన పురస్సరమ్॥
నాభిమాత్రే జలేస్థిత్వా త్రివారం స్నానమాచరేత్॥

శ్లో॥ నాభిమాత్రే, జలేస్థిత్వా కృత్వా కేశాన్ ద్విధాద్విజః।
నిరుద్ధ కర్ణనాసస్తు త్రివారం మజ్జనం చరేత్ । విష్ణుః
,, త్రిరాప్లుత్య సమాచమ్య శిఖాంబద్ధ్వాసమాచరేత్ ।
ప్రాణానా యమ్య సంకల్ప్య త్రివారం మజ్జయే త్పునః॥
,, సంకల్ప స్సూక్తపఠనం మార్జనం చాఘమర్షణమ్।
దేవాది తర్పణం చైవ స్నానం పంచాంగ ముత్తమమ్॥
,, స్రోతసోఽభిముఖ స్స్నాయా న్మార్జనే చాఘమర్షణే।
అన్యత్రార్కముఖో రాత్రౌ ప్రాగుదఙ్ముఖ ఏవవా॥

౪. గంగాధ్యాన శ్లోకముల పఠించుచు నదియందు నాభిమాత్ర జలమునందు నిలిచి, సిగను రెండు పాయలుగా విప్పి, చెవులు ముక్కు మూసికొని, ముమ్మారు స్నానముచేసి, ఆచమనముచేసి, తరువాత సిగను ముడివైచుకొని, సంకల్ప మొనర్చి, స్నానమొర్పవలయును. స్నానమునకు ౧. సంకల్పము. ౨. సూక్తపఠనము. ౩. మార్జనము. ౪. అఘమర్షణ సూక్తపఠనము. ౫. దేవాది తర్పణము, అను ౫ అంగములు అత్యావశ్యకములు. ప్రవాహమున కెదురుగ నిలిచి శౌచస్నానము అఘమర్షణస్నానము చేయవలయును. ఇతర స్థలములయందు సూర్యాభిముఖముగను, రాత్రియందు ప్రాఙ్ముఖముగానైనను, ఉదఙ్ముఖముగానైనను స్నానము చేయవలయును.

శ్లో॥ ఆదిత్యకిరణైః పూతం పునః పూతంచ వహ్నినా ।
అతో వ్యాధ్యాతుర స్స్నాయా ద్గ్రహణేచంద్ర
సూర్యయోః॥
,, నేత్రరోగీ శిరోరోగీ కఫాది వ్యాధిపీడితః ।
కంఠస్నానం ప్రకుర్వీత శిరస్స్నానసమం హి తత్॥
,, నిత్యం నైమిత్తికం చైవ క్రియాంగం మలకర్షణమ్ ।
తీర్థాభావేతు కర్తవ్య ముష్ణోదక పరోదకైః॥

౫. వ్యాధిపీడితుఁడగువాడు ఉష్ణోదకస్నానము చేయవచ్చును. ఆయుష్ణోదకస్నానమునుకూడ శిరస్స్నానమో, లేక కంఠస్నానమో చేయవచ్చును. నేత్రరోగము శిరోరోగము కఫవ్యాధిపీడితుఁడు కంఠస్నానముచేసినను శిరస్నానసమానమేయగును నిత్యనైమిత్తికకర్మలనొనర్చుటకు స్నానమాచరించవలయును. గనుక, నదీ వాపీ కూపతటాకజలము లభించనిచో ఆరోగ్యవంతుఁడుకూడ ఉష్ణోదకములో స్నానముచేయ వచ్చును.

శ్లో॥ కాలదోషా దసామర్థ్యా న్నశక్నోతి యదాహ్యసౌ ।
తదాజ్ఞాత్వాతు ఋషిభిస్సం త్రైర్దృష్టంతు మార్జనమ్॥
,, శుద్ధదేశే మృదానీయ కుర్యా ద్గాత్రానులేపనమ్ ।
మంత్రపార్థివ సంయుక్తం భౌమస్నానం విదుర్బుధాః ॥
,, త్రియాయుషాది భిస్సంత్రైర్లింపే దాపాదమస్తకమ్।
గోశకృద్భస్మనా దేహం భస్మస్నానం తదుచ్యతే॥
,, గోశకృద్రజ ఆదాయ గో సావిత్రీం జపేద్బుధః ।
గాయత్ర్యావా తనుంలింపేత్స్నానం వాయవ్యముచ్యతే॥
,, ఉత్తరాయణగే సూర్యే యదావర్షతి వాసవః ।
ఆతపేన సమంస్నానం దివ్యస్నానం తదుచ్యతే ॥
,, విద్వాత్సరస్వతీప్రాప్తం స్నానం సారస్వతం స్మృతమ్।
చతుర్భుజం మహావిష్ణుం శంఖ చక్రగదాధరమ్॥

శ్లో॥ మనసాధ్యాయతేనిత్యం మానసం స్నానముచ్యతే।
ఆర్ద్రేణ వాససా దేహ మార్జనం కాపిలం విదుః॥
,, విప్రపాదా ద్విష్ణుపాదాత్తులస్యా స్సంభవం జలమ్।
ప్రోక్షణాత్స్నాన మాప్నోతి ధ్యానస్నానం విశిష్యతే॥

౬. అశక్తి తారతమ్యము ననుసరించి ఉష్ణజలస్నానమాత్రముగాక, మఱికొన్ని స్నానములనుకూడ శాస్త్రకారులు అనుగ్రహించి యున్నారు. ౧. అపోహిష్ఠాది మంత్రముల పఠింపుచు మార్జనము చేసికొనుట మంత్రస్నానము. ౨. పవిత్రప్రదేశమునుండి మృత్తిక పరిగ్రహించి స్నానమంత్రముల పఠింపుచు దేహమునకు పూసికొనుట పార్థివస్నానము. ౩. "త్ర్యాయుషం జమదగ్నేః" మున్నగు మంత్రముల పఠింపుచు భస్మను దేహముఁడ పూసుకొనుట ఆగ్నేయ స్నానము. దీనికే భస్మస్నానమనియు నామాంతరము. ౪. గోవుల గిట్టల రాపిడిచేత బయలు వెడలిన ధూళిని దేహమునకు పూసుకొనుట వాయవ్యస్నాన మనంబడును. ౫. ఉత్తరాయణమునందు ఎండకాయుచుండగా వర్షము కురియుచున్నప్పుడు ఆ వర్షమునందు తడియుట దివ్యస్నానము. ౬. వేదవేత్తలగు వారిచేత "నీవుస్నాతుఁడవైతి" వని అనుగ్రహము పడయుట సారస్వత స్నానమనంబడును. ౭. పరమేశ్వరుని నిర్మల చిత్తముతో స్మరించుట మానసస్నానమగును. ౮. తడిగుడ్డచేత దేహము తుడుచుకొనుట కాపిల స్నానమనంబడును. ౯. విప్రపాదోదకముచేతగాని, విష్ణుపాదోదకముచేత గాని, తులసీ మిశ్రిత జలముచేతగాని ప్రోక్షించుకొనుట ధ్యానస్నానమగును.

శ్లో॥ ప్రాతస్స్నానే తు అశక్తస్య రోగాద్యైర్వాభయాచ్చవా।
పూర్వవస్త్రం సముత్సృజ్య గౌణస్నానేన శుద్ధ్యతి ॥
సచకర్మ స్వనర్హస్స్యా త్స్నాన దేవార్చనాదిషు ।
జపేత్సంధ్యాం తథా వేదాన్ సోఽధీయీత తథావిధః ॥

౭. అత్యంతాశక్తుఁడగువాఁడు తానుధరించియున్న వస్త్రమును విడిచి, మఱొక ధౌతవస్త్రమును ధరించి పైనచెప్పిన గౌణస్నానములలో అవకాశానుసారము స్నానమొనర్చి, అతఁడు తనకు సంబంధించిన సంధ్యావందనము సలుపుటకు వేదాధ్యయనము చేయుటకు అర్హుఁడగును శ్రాద్ధము-దేవతార్చనము మున్నగునవి చేయుటకు మాత్రము అర్హుఁడుకాఁడు.

శ్లో॥ పితరంమాతరంవాఽపి భ్రాతరం సుహృదం గురుమ్।
మజ్జయేద్యం సముద్దిశ్య ద్వాదశాంశం లభేత సః ॥

శ్లో॥ తత్ర్యాద్ధితే ష్వష్టమాంశం లభేత్ స్నాన ఫలంనరః ॥
కుశైః ప్రతికృతిం కృత్వా తీర్థవారిణి మజ్జయేత్ ।
మజ్జయేత్తు యముద్దిశ్య అష్టమాంశం లభేత స‌ః ॥

౮. తండ్రి, తల్లి సోదరుఁడు, మిత్రుఁడు, గురువు మున్నగువారిని గూర్చి తీర్థాదులందు స్నానమొనర్చినయెడల, వారికి ద్వాదశాంశము స్నానఫలము కలుగును. తమ నిమిత్తము స్నానముచేయవలసినదిగా కోరిన యెడల అష్టమాంశ ఫలము లభించును, వీరికంటె భిన్నులగువారినిగూర్చి స్నానముచేయవలసిన యెడల, దర్భయందు వారి పేరుతో ముడినివేసి, దాని తోడ నీటియందు మునిగిన, వారికిన్నీ అష్టమాంశ పుణ్యఫలము సిద్ధించును.

శ్లో॥ కుశోఽసిత్వం పవిత్రోఽసి బ్రహ్మణానిర్మితః పురా ।
త్వయిస్నాతే సతుస్నాతో యస్యేదం గ్రంధిబంధనమ్ ॥

౯. ప్రతినిధిగా స్నానము చేయునప్పుడు యీ శ్లోకముపఠింపుచు స్నానమొనర్పవలయును

౧౧. వ స్త్ర ధా ర ణ వి ధిః

శ్లో॥ స్నాతో నాంగాని నిమృజే త్స్నాన శాట్యా నపాణినా ।
అన్యేనై కేన వస్త్రేణ నతిష్ఠ న్పరిమార్జయేత్ ॥
,, స్నానం కృత్వా ధృతే వస్త్రే పతితాం కేశబిందవః
తత్స్నానం నిష్ఫలం విద్యా త్పునస్నానేన శుధ్యతి ॥

౧. స్నానానంతరము మఱొక వస్త్రముచేత దేహమును తుడుచుకొనవలయునుగాని, స్నానముచేసిన వస్త్రముతో దేహమును తుడుచుకొనఁగూడదు. ఒట్టిచేతితో కూడ తుడుచుకొనఁగూడదు. స్నానముచేసి వస్త్రములు ధరించిన పిదప తలనుండి నీరు కారగూడదు.

శ్లో॥ దగ్ధం జీర్ణంచ మలినం మూషకోపహతం తథా।
ఖాదితం గో మహిష్యాద్యైః తత్త్యాజ్యంసర్వదాద్విజైః॥

,, బ్రాహ్మణస్యసితం వస్త్రం నృపతే ర క్తముల్బణమ్।
పీతం వైశ్యస్య శూద్రస్య నీలం బలవదిష్యతే ॥

,, క ర్తవ్య ము త్తరం వాసః పంచస్వేతేషు కర్మసు ।
స్వాధ్యాయోత్సర్గ దానేషు భుక్త్వాచ మనయో స్తథా॥

శ్లో॥ అలాభేధౌత వస్త్రస్య శాణక్షౌమావికాని చ ।
కుతుపంయోగపట్టంచ ద్వివాసాస్తు స వై భవేత్॥

౨. పశువులు నమలిన వస్త్రమును, కాలిపోయిన వస్త్రమును ధరించగూడదు. బ్రాహ్మణుఁడు స్వచ్ఛమయిన తెల్లని వస్త్రమును, ధరించవలయును గాని, రంగు గుడ్డలు ధరించగూడదు. రెండవ వస్త్రము లేనిది సంధ్యావందనాది శాస్త్రీయకర్మల నాచరింపఁ గూడదు. రెండవ వస్త్రము లభింపనియెడల ఆ యుత్తరీయమునకు ప్రత్యామ్నాయముగ మఱొక ఉపవీతముగాని, యోగపట్టము మున్నగు వానివిగాని, ధరించవలయును.

శ్లో॥ వికచ్ఛోఽనుత్తరీయశ్చ నగ్నశ్చావస్త్ర ఏవచ ।
శ్రౌతం స్మార్తం తథాకర్మ ననగ్నశ్చింతయేదితి॥

,, నగ్నో మలిన వస్త్రస్స్యా న్నగ్నశ్చార్ధ్రపటస్స్మృతః॥
నగ్నస్తుదగ్ధవస్త్రస్స్యాన్నగ్న స్స్యూతపట స్తథా ॥

3. తడిబట్ట కట్టుకొనిగాని కచ్చముడివేయక గాని శాస్త్రీయకర్మల నాచరింపఁగూడదు. తడిబట్టకట్టుకొన్నయెడల పెదమడియని తలంచుట పొరబాటు, తడిబట్టకట్టుకొనుట దిగంబరత్వముతో సమానము.

సముద్రస్నానము

శ్లో॥ అశ్వత్థ సాగరా సేవ్యౌ న స్ప్రష్టవ్యౌ కదాచన ।
అశ్వత్థం మందవారేతు సాగరం పర్వణి స్పృశేత్ ॥

సముద్రస్నానము పర్వకాలములందు మాత్రమే చేయవలయును.

౧౨. పుండ్ర ధారణ విధి.

శ్లో॥ ఊర్ధ్వపుండ్రం త్రిపుండ్రంచ ద్వావేతౌ ధారయేద్ద్విజః।
తయోరేకం పరిత్యజ్య రౌరవం నరకం వ్రజేత్ ॥

,, శివాగమేషు నిష్ఠానాం ధార్యం భస్మ త్రిపుండ్రకమ్॥
ఏకమేవ సదాధార్యా నైవ పుండ్రాంతరం తథా॥

,, స్నాత్వాపుండ్రం మృదాకుర్యా ద్ధుత్వాచైవతుభస్మనా।
దేవా నభ్యర్చ్య గంధేన సర్వపాపనుత్తయే ॥

,, జపకాలే మృదాకుర్యా త్సంధ్యాకాలేచ వారిణా ।
భస్మనా హోమకాలేతు చందనం సార్వకాలికమ్॥

,, ధార్య భస్మ త్రిసంధ్యంతు గృహిణా జలసంయుతమ్॥
పర్వకాలే భవేత్స్త్రీణాం యతీనాం జలవర్జితమ్॥

ఊర్ధ్వపుండ్ర త్రిపుండ్రములను రెంటిని స్మార్తుఁడు ధరించవలయును. మృత్తికచేత ఊర్ధ్వపుండ్రమును, భస్మముచేత త్రిపుండ్రమును ధరించ వలయును. కేవలత్రిపుండ్రమును భస్మతో శైవాగమ పరాయణుఁడు ధరించవలయును. స్నానానంతరము జలముచేత ఊర్ధ్వపుండ్రమును ధరించి, సంధ్యావందన మారంభించి, అర్ఘ్యప్రదానము పూర్తిచేసి, మృత్తికచేత ఊర్ధ్వపుండ్రమును ధరించి; జపాదిక మొదర్చి, ఔపాసనహోమానంతరము

భస్మముచేత త్రిపుండ్రమును ధరించి, దేవతార్చనానంతరము గంధమునే ధరించవలయును. కాలత్రయమునందును గృహాశ్రమి భస్మను జలముతో కలిపిధరించవలయును. పర్వకాలములందు గృహాశ్రమియు; స్త్రీలు, యతులును సదా జలరహితముగ ధరించవలయును.

౧౩. సంధ్యావందనము.

౧. సంధ్యాశబ్దార్థ విచారము.

"సంధౌభవాసంధ్యా":— సంధియందగునది సంధ్య. సంధి యనఁగా పగలు రాత్రియు గలిసియున్నకాలము. అట్టి సమయమునందు ఉపాసింపఁబడుదేవతయు, ఉపాసనా రూపమగు కార్యమున్ను సంధ్యయని చెప్పఁబడునని వ్యాసస్మృతియందు చెప్పఁబడినది:—

శ్లో॥ ఉపాస్తేసంధివేళాయాం నిశాయాం దివసస్యవా।
తామేవ సంధ్యాం తస్మాత్తు ప్రవదన్తి మనీషిణః॥

౨. ప్ర త్య వా య ము.

శ్లో॥ సంధ్యాయేన న విజ్ఞాతా సంధ్యాయే నానుపాసితా।
జీవమానో భవే చ్ఛూద్రో మృత శ్శ్వానోభిజాయతే॥

సంధ్యతెలియనివాఁడును, సంధ్యవార్చనివాఁడును బ్రతికియుండగా శూద్రులు; చచ్చిన కుక్కయైపుట్టునని గోభిలఋషివచించెను.

నిత్యము సంధ్యవార్చనివాఁడు అశుచి, వాఁడు సమస్తకర్మములకు అనర్హుఁడు. కర్మలన్నిఁటికంటె ద్విజాతులకు సంధ్యావందనము అవశ్య మాచరింపఁదగినది. సంధ్యావందనమాచరింపక, యితరకర్మల నాచరించువాఁడు వాని నాచరించుటవలన ఫలముపొందనేరఁడు. అంతియకాదు. సంధ్యావందన మాచరించని ఫలితముగ వానికి రౌరవాది నరకములుకూడ కలుగును.

శ్లో॥ సంధ్యాహీనోఽశుచి ర్నిత్యమనర్హస్సర్వ కర్మసు।
యదన్యః కురుతే కర్మ న తస్య ఫలభాగ్భవేత్॥

,, యోఽన్యత్ర కురుతేయత్నం ధర్మకార్యే ద్విజోత్తమః।
విహాయసంధ్యా ప్రణతిం సయాతి నరకాయుతమ్॥

కూర్మపురాణే॥

3. అర్థజ్ఞానము.

స్థాణురయం భారహారః కిలాభూత్, అధీత్య వేదం న విజానాతి యోఽర్థం, యోఽర్థవిత్సకలం భద్రమశ్నుతే, నాకమేతి జ్ఞానవిధూత పాప్మా॥ నిరుక్తము.

తా॥ అధ్యయనము చేసియు వేదార్థమును ఎఱుంగనివాఁడు బరువును మోయు మొద్దువంటివాఁడు. అర్థము నెఱింగినవాఁడు సకల శుభములను పొందును. జ్ఞానముచేత సమస్తపాపంబుల బోగొట్టుకొని స్వర్గమును పొందును. అని నిరుక్తమునందు చెప్పఁబడినది.

౪. సంధ్యావందనకాలము

శ్లో॥ సంధ్యాత్రయంతు కర్తవ్యం ద్విజేనాత్మవిదాసదా॥
అత్రిః

ఉత్తమా తారకోపేతా మధ్యమా లుప్తతారకా।
అధమా సూర్యసహితా ప్రాతస్సంధ్యా త్రిధామతా॥

,, మధ్యాహ్నే తూత్తమా ప్రోక్తా సంగవే
మధ్యమాస్మృతా।

అపరాహ్ణేఽధమా ప్రోక్తా త్రిధామాధ్యాహ్నికీ స్మృతా॥

" ఉత్తమా సూర్యసహితా మధ్యమానుదితతారకా।
అధమా తారకోపేతా సాయం సంధ్యా త్రిధామతా॥

తా॥ ప్రాత ర్మధ్యాహ్న సాయంకాలములందు సంధ్యావందన మాచరింపవలయును. ప్రాతఃకాలసంధ్య రాత్రియొక్క చివరి భాగమునందు నక్షత్రములుండగా చేయుట ఉత్తమము. నక్షత్రములు లోపించుచుండగా చేయుట మధ్యమము సూర్యుఁడుదయించిన పిమ్మట చేయుట అధమము.

మధ్యాహ్నసంధ్య మధ్యాహ్నకాలమునందు అనఁగా ౧౨ గడియలకు పైన చేయుట ఉత్తమము. సంగవకాలమునందు, అనఁగా ౭ వ గడియ మొదలు ౧౨ గడియలకు లోపుగ చేయుట మధ్యమము. అపరాహ్ణకాలమున అనగా ౧౮ గడియ మొదలు ౨౪ వ గడియలోపల చేయుట అధమము. (గడియ = 24 నిము. పగటి కాలము 30 గడియలు. 30 గడియలను ౫ భాగములు చేయగ, ౬ గడియలు వచ్చును. సూర్యోదయాది మొదటి ౬ గడియలు ప్రాతఃకాలము. రెండవది సంగవకాలము మూఁడవ భాగము మధ్యాహ్నము. ౪ వ భాగము అపరాహ్ణము. ౫ వ భాగము సాయంకాలము.)

సాయం సంధ్య. సూర్యుఁడు సగమస్తమించుచుండగా చేయుట ఉత్తమము. సూర్యుఁడస్తమించినను నక్షత్రములు రాకముందు చేయుట మధ్యమము. నక్షత్రములుదయించిన పిమ్మట చేయుట అధమము.

౫. అశౌచకాలమందు సంధ్యావందనము

శ్లో॥ సంధ్యా మిష్టంచ హోమంచ యావజ్జీవం సమాచరేత్।
నత్యజే త్సూతకే వాపి త్యజన్ గచ్ఛ త్యధోగతిమ్॥

శ్లో॥ సూతకే మృతకే చైవ సంధ్యాకర్మ నసంత్యజేత్ ।
మనసోచ్చారయేన్ మంత్రాన్ ప్రాణాయామ
మృతేద్విజః॥

తా॥ సంధ్యయు ఇష్టియు హోమమును జీవించియుండు నంతవఱకుఁ జేయవలయును. జాతాశౌచ మృతాశౌచములందైనను వీనిని మానరాదు. మానినచో అధోగతిపాలగును. అశౌచమునందు అర్ఘ్యప్రదానము వఱకు మంత్రోచ్చారణ పూర్వకముగ సంధ్యావందనము చేయువలయును. జపోపస్థానములను మాత్రము మానసికముగా సలుపవలయును ప్రాణాయామము చేయఁదగదు. అనఁగా ఎట్టి పరిస్థితిలో సంధ్యావందనము వీడరాదు. ఔపాసనాది నిత్యహోమములను ఋత్విక్కును నియమించి సలుపవలయును.

౬. అపవాదము

శ్లో॥ రాష్ట్రభంగే నృపక్రోధే రోగార్తే సూతకేఽపిచ ।
సంధ్యావందన విచ్ఛిత్తిర్నదోషాయ కదాచన॥

,, దేవాగ్నిద్విజవర్యాణాం కార్యే మహతి సంస్థితే ।
సంధ్యాలోపే నదోషోఽస్తి యస్మాత్తత్కర్మసాధనాః॥

,, జలాభావే మహామార్గే బంధనే త్వశుచావపి॥
ఉభయోస్సంధ్యయోః కాలే రజసా వార్ఘ్యముత్క్షిపేత్॥
తదభావేఽపి సూర్యస్య ధ్యానమేవ సమాచరేత్॥

తా॥ రాజ్యమల్లకల్లోలమగు యుద్ధాదికము జరుగుచున్నప్పుడును, రాజకోపమునకు గురియై బద్ధుఁడయినప్పుడున్ను, సంధ్యావందనము నాచరింపనియెడల దోషములేదు. (ఇట్టి సమయమునందు మానసికముగ సంధ్యావందన మొనర్చినకర్మ సిద్ధియగును,) దేవాగ్నిద్విజవర్యులకు సంబంధించిన గొప్పకార్యముల నాచరించుచున్న కాలమునందు సంధ్యావందనమును

కాలము నతిక్రమించి చేయవలసివచ్చిన యెడల అయ్యది దోషముకాదు. మార్గమధ్యమున బోవునప్పుడు సంధ్యావందనకాలము సంభవించిన యెడల, అప్పుడు శుచిగా నున్నను అశుచిగా నున్నను సంధ్యావందనము చేయ వచ్చును. జలము లభించనియెడల, మనసునందు మంత్రముల పఠించుచు సంధ్యావందన మాచరింపవలయును. అంజలియందు ధూళిని గ్రహించ్చి, యయినను అర్ఘ్యప్రదానము చేయవచ్చును

౭. అర్ఘ్య ప్రదానము

సంధ్యావందనము కాల మతిక్రమించి చేయుట తటస్థించుచున్న, అర్ఘ్యత్రయమిచ్చి తరువాత ప్రాయశ్చిత్తార్ఘ్యము నీయవలయును నని యిందు వ్రాసినారము. ఇది సామాన్యముగ జూచిన సంధ్యావందనమునకు భాష్యమొనర్చిన కృష్ణపండితునికిని, తదను సారులకును విరుద్ధముగ తోఁచవచ్చునుగాని, విమర్శన పూర్వకముగ విచారించినయెడల కృష్ణ పండితీయ వ్యాఖ్యయే మేము వ్రాసిన వ్రాతకు అనుకూలమని చెప్పకతీరదు. కృష్ణపండితుఁడు ప్రాయశ్చిత్తార్ఘ్యము ప్రథమమున నిచ్చి పిదప నర్ఘ్యత్ర యము నీయవలయునను తలంపు గలవాఁడే కాని, అందుల కతఁడు చూపిన ప్రమాణవచనములు మాత్రము తద్వ్యతిరేకార్థమును బోధించుచున్నవి.

> "ఆచాంతో విధివత్ ప్రాణానాయమ్యార్ఘ్యం చతుర్థకమ్।
> కాలాత్యయ విశుద్ధ్యర్థం దత్వాసంధ్యాం సమాచరేత్॥

చతుర్థమర్ఘ్యమితి వివేకః." అని కృష్ణపండితుఁడు వ్రాసి యున్నాఁడు.

ఈశ్లోకమునకు ప్రాయశ్చిత్తము నిమిత్తము చతుర్థార్ఘ్య మీయవలయు నని యర్థము. ఈ వచనము కృష్ణపండితుని యాశయమునకు విరుద్ధార్థమును కలిగింపుచుండలేదా ? ఇందుమీఁదట కొందఱాకయుక్తిని ఈ సిద్ధాంత మునకు ప్రతికూలముగా చూపించిరి కాని, చివరకుఆయుక్తియే మాసిద్ధాంత మునకు సహాయముచేసెను. అది యేది యనఁగా :—

ప్రాపసనాదికమునకు కాలాతి క్రమణం బయ్యేనేని ప్రాయశ్చిత్త మొనర్చియే ప్రధానమును చేయుచున్నాముగదా. అట్లయిన నిచట ప్రాయశ్చిత్తార్ఘ్యమియకయే అర్ఘ్యత్రయ మెటులచేపెదరు ? అనుటయే, కాని ఇదియు మాకు ననుకూలమే. ప్రధానమునకే కాలాతిక్రమణముకావున ప్రాయశ్చిత్తమునొనర్చికొనియే ప్రధానమగు సధ్యావందనమును మేము చేయుచున్నారము.

" అసావాదిత్యో బ్రహ్మేతి యద్ధ్యానం క్రియతేఽన్వహం।
తదేవసాంధ్య ఇత్యుక్తం కర్మ బ్రహ్మోపకారకమ్. "
సంధ్యా = అసావాదిత్యో బ్రహ్మేతి ధ్యాన మిత్యర్థః॥
స్మృతిరత్నమహోదధౌ.

సంధ్యావందనమునకు అర్ఘ్యప్రదానము, జపము, ఉపస్థానము అనునవి అంగములు అని ఈ యుక్తి చెప్పిన వారెఱుంగరు కాబోలు. మేమీ విషయమయి స్మృతిరత్న మహోదధ్యాది గ్రంథ ప్రమాణానుసారముగనే విరయించుకొనినను, పండితు లిందులకేమి యభిప్రాయమిచ్చెదరో యని విద్వచ్ఛిరోమణులచే ప్రకటింపబడు సంస్కృత సాప్తాహిక పత్రికయగు "మంజుభాషిణి" యందును మాసిక పత్రికయగు "సంస్కృతచంద్రిక" యందును ఈ విషయమును గుఱించి పృచ్ఛచేసితిమి. అందుల కాపత్రికాద్వయమునందును మేమిచట వ్రాసినవిధముగనే ఉత్తరము నిచ్చియున్నారు.

౮. గాయత్రీ జపవిషయము.

శ్లో॥ బ్రహ్మచార్యాహితాగ్నిశ్చ శతమష్టోత్తరం జపేత్।
వానప్రస్థోయతిశ్చైవ సహస్రా దధికం జపేత్ ॥
,, పర్వభిస్తు జపేద్దేవీం నమాలాభిః కదాచన।
సంధ్యాజపంతు గాయత్ర్యాః కుర్యాదంగుళి పర్వభిః॥
సంధ్యాతిరిక్త గాయత్రీం జపేద్వా జపమాలయా॥

శ్లో॥ అష్టోత్తరశతం నిత్య మష్టావింశతి రేవవా।
విధినా దశకంవాపి త్రికాలేషు జపే ద్బుధః॥

శ్లో॥ గృహస్థో బ్రహ్మచారీచ ప్రణవాద్యా మిమాం జపేత్।
అంతేయః ప్రణవంకుర్యా న్నాసౌవృద్ధిమవాప్నుయాత్॥

తా॥ బ్రహ్మచారియు గృహస్థుడును ౧౦౮ పర్యాయములు గాయత్రిని జపించవలయును. వానప్రస్థుడు యతియు ౧౦౦౦ పర్యాయములుగాని తదధికముగాని, గాయత్రినిజపించవలయును. అసౌకర్యము సంభవించినప్పుడు ౨౮ గాని, ౧౦ గాని జపించవచ్చును. అనధ్యాయ దినములందు ౨౮ మాత్రమే జపించవలయునని కొందఱి అభిప్రాయము. సంధ్యాగాయత్రిని వ్రేళ్ళకణుపుల తోడనే లెక్కించవలయును. తదితర కాలములందు ప్రాయశ్చిత్తాద్యర్థము జపించుగాయత్రిని జపమాలాదికము చేత లెక్కింపవలయును. గృహస్థబ్రహ్మచారులు ప్రణవాదిగ గాయత్రిని జపించవలయును.

౯. గాయత్రీ మంత్రాక్షరసంఖ్య.

గాయత్రీమంత్రము " చతుర్వింశత్యక్షరా, త్రిపదా " అని చెప్పఁబడియుండుటచేత ౨౪ అక్షరములు గలది యనుట నిర్వివాదము. కాని ౨3 అక్షరములే మంత్రమునందు లెక్కకు గనఁబడుచున్నవి. ఇందులకు సమాధానమేమనఁగా పింగళాచార్యకృత వైదికఛందశ్శాస్త్రము నందుగల.

"సూ. ఇయాది పూరణః. 3. ౨

తత్రాయమర్థః— యత్ర గాయత్ర్యాది ఛందసి పాద స్యాక్షర సంఖ్యానపూర్యతే, తత్రేయాదిభిః పూరయితవ్యా యథా — "తత్సవితుర్వరేణ్యం".

ఈ సూత్ర వివరణముల ననుసరించి ప్రథమపాదమునందుగల "ణ్యం" అను అక్షరమును రెండుగా లెక్కించుకొనవలయును. లెక్కకు మాత్రమే రెండక్షరములుగా గ్రహించవలయును. గాని ఉచ్చారణమునందు "ణియం" అని పలుకగూడదు.

౧౪. హోమప్రకరణము

౧. కర్తవ్యత :—

శ్లో॥ యథాస్నానం యథా భార్యా వేదస్యాధ్యయనం యథా।
తథై వౌపాసనం దృష్టం నాతిష్ఠే త్తద్వియోగతః॥

తా॥ ప్రాతస్స్నానము, భార్యాపరిగ్రహణము, అధ్యయనము మున్నగునవి ఏప్రకారమో, అటే విధంబుగ ఔపాసనము సైతము (పెద్దలచేత) ముఖ్యవిధిగా గనుంగొనబడెను. అట్టి యౌపాసనమును విడువఁదగదు.

శ్లో॥ యోదద్యా త్కాంచనం మేరుం పృథివీంచ ససాగరామ్।
తత్సాయం ప్రాతర్హోమస్య తుల్యం భవతి వా నవా॥ ౨
— అంగిరః.

తా॥ సప్తసముద్ర సహితముగ భూదానమొనర్చినను, బంగారు కొండను దాన మిచ్చినను, అవి సాయం ప్రాతః కాలములయందు ఆచరించెడి హోమములతోఁటి సమానములయినవి కానేరవు.

"కృతాగ్నికార్యో భుంజీత వాగ్యతో గుర్వనుజ్ఞయా॥"

తా॥ బ్రహ్మచారి అగ్నికార్యమొనర్చి, గుర్వనుజ్ఞను గైకొని మౌనముగ భుజింపవలయును.

శ్లో॥ అగ్నికార్య పరిభ్రష్టా సంధ్యోపాసన వర్జితాః।
వేదంచైవా ఽధీయానా సర్వే తే వృషలా స్స్మృతాః॥ ౩

శ్లో॥ కృతదారో నైవతిష్ఠేత్ క్షణమప్యగ్నినా వినా।
తిష్ఠేతచే ద్ద్విజో వ్రాత్య స్తథాచ పతితో భవేత్॥ ౪

తా॥ బ్రహ్మచారులు సంధ్యావందన, అగ్నికార్యములు సాయం ప్రాతః కాలములందు ఆచరించవలయును. వేదాధ్యయనము గురు సన్నిధి యందు సలుపవలయును. వీనిని ఆచరించనియెడల ఆట్టివాడు వృషలుఁడగును. అనఁగా శూద్ర సమానుఁడగును.

వివాహితుఁడగు బ్రాహ్మణుఁడు క్షణకాలమైనను ఔపాసనాగ్నిని విడిచియుండరాదు. అటుల విడిచియుండునేని అతఁడు బ్రాత్యుఁడు పతితుఁడు అగును.

సంధ్యావందన - అగ్నిఉపాసన ఈ రెండును బ్రాహ్మణునకు విధించబడిన కర్మలలో ప్రథమములును అగ్రగణ్యములును అయినవి. వీని పిమ్మటనే దేవతార్చనాది యితర కర్మలు. పై రెండిటిని యావజ్జీవము ఉపాసించవలయును. బ్రాహ్మణుఁడు సంధ్యాగ్నులను విడిచి జ్ఞానహీనుఁడు దరిద్రుఁడును అగును.

౨. హోమవిధానము

సూ. సాయంప్రాత రత ఊర్ధ్వగ్ం హస్తే నైతే ఆహుతీతండులై ర్యవైర్వా జుహుయాత్॥ ఆపస్తంబః.

శ్లో॥ శ్రౌతం యత్తు స్వయంకుర్యా దన్యోఽపి స్మార్త
మాచరేత్ ।
అశక్తౌ శ్రౌత మప్యన్యః కుర్యురాచమనం తత॥
,, సంధ్యాకాలావసానేతు స్వయం హోమో విధీయతే।
హోమేయత్ ఫలముద్దిష్టం జుహ్వాత స్స్వయమేవతు॥
,, హూయమానం తదన్యేన ఫల మర్ధం ప్రపద్యతే ।
ఋత్విక్పుత్రో గురుర్భ్రాతా భాగినేయోఽథవిట్పతిః॥
శ్లో॥ ఏతైరపి హుతం యస్మా దుతంతు స్వయమేవహి ।
అన్యైశ్శత హుతా ద్ధోమా దేవ శిష్య కృతోవరః॥
,, శిష్యైశ్శతహుతా ద్ధోమా దేకః పుత్రకృతో వరః ।
పుత్రైశ్శతహుతా ద్ధోమా దేకో హ్యాత్మకృతోవరః॥

ఆపస్తంబ గృహ్యసూత్రమున—

"హస్తేనైతే ఆహుతీ తండులైర్యవైర్వా జుహుయా
త్స్థాలీ పాకవత్ దైవతమ్"

అని మొట్టమొదట చెప్పి పిదప

"సౌరీ పూర్వాహుతిః ప్రాతరిత్యేకే".

అని చెప్పియుండుటచేత కాలద్వయమునందును

"అగ్నయే స్వాహా. అగ్నయే స్విష్టకృతే స్వాహా".

అను హోమద్వయము ఆపస్తంబాభి మతమని ప్రథమమున చెప్పుట తెలియుచున్నది గావున మేము ఈదేవిధముగ వ్రాసితిమి. ప్రాతః కాలమున

"సూర్యాయస్వాహా" అనునది ప్రథమాహుతిగా కొందఱి యభిప్రాయ ముండుటచేత టిప్పణియందు దానిని ముద్రించినారము.)

తా॥ సాయం ప్రాతః కాలములయందు తండులములతో హస్తముచేత స్వయముగా హోమమొనర్పవలయును. అశక్తి మున్నగునవి కలిగిన యెడల ఋత్విక్కు, మున్నగు వారలలో ఎవ్వరైనను హోమము చేయవచ్చును. ఋత్విక్కు, పుత్రుఁడు, గురువు, సోదరుఁడు, మేనల్లుఁడు, అల్లుఁడు వీరలు హోమముచేసినను చేయవచ్చును. వీరి యభావమునందు ఇతరులయినను చేయవచ్చును. ఇతరులు చేసినదానికంటె శిష్యుఁడు చేసిన శ్రేష్ఠము. శిష్యునికంటె పుత్రుఁడు, దానికంటె తాను హోమముచేయుట శ్రేష్ఠము.

శ్లో॥ సన్నిధౌ యజమానస్య తముద్దేశే చకారసః
అసన్నిధౌతు పత్నీస్యాత్పుత్రాది స్తదనుజ్ఞయా॥
" ఉన్మాదే ప్రవసే చార్తాకుర్వీతానుజ్ఞయా వినా
అసమక్షంతు దంపత్యోః హోతవ్యం నర్త్విగాదినా॥
ద్వయో రప్యసమక్షంతు భవేద్ధుత మనర్థకమ్॥

ఇతరులు హోమము చేయునెడల యజమానుని అనుజ్ఞను గైకొని చేయవలయును. యజమానుఁడు సమీపమున లేనియెడల పత్నియొక్క అనుజ్ఞను గైకొని, చేయవలయును. రోగాద్యాపత్సమయములందు అనుజ్ఞ లేక పోయినను హోమము చేయవచ్చును. భార్యగాని భర్తగాని సమీపమున లేనప్పుడు హోమమొనర్చిన నిష్ఫలమగును.

శ్లో॥ స్వగృహ్యోక్తేన విధినా హోమంకుర్యా ద్యథావిధి।
బహులశుష్కేంధనే చాగ్నౌసుసమిద్ధే హుతాశనే॥
,, యోఽనర్చిషి జుహోత్యగ్నౌ వ్యంగారే చైవమానవః।
మందాగ్ని రామయావీచ దరిద్రశ్చ ప్రజాయతే।

అగ్ని ప్రజ్వలించుచుండగా హోమముచేయవలెను. జ్వాలలేనప్పుడు హోమముచేసినయెడల రోగియు దరిద్రుఁడునగును.

3. ప్రజ్వాలన.

సూ. నిత్యోధార్యః॥ ఆపస్తంబః

శ్లో॥ ధమనీ మంతరాకృత్వా తృణంవా కాష్ఠమేవహి।
ముఖేనాగ్నిం సమింధీత ముఖాదగ్ని రజాయత॥

ఔపాసనాగ్నిని ఆపస్తంబసూత్రుఁడు ఎల్లప్పుడు ధార్యముగనుంచుకొనవలయును. అగ్నిని ప్రజ్వలింపజేయుటకు గొట్టముతో నూదవచ్చును. కొందఱు తృణముగాని సమిధనుగాని వ్యవధానము చేసుకొని ముఖముతో నే ఊదవలయునని చెప్పెదరు.

౪. హోమముఖ్యకాలము.

ప్రాతఃకాలమందు సూర్యోదయమునను, సాయంకాలమున సూర్యాస్తమయమునకు మున్నును హోమముచేయవలయును. అనగా ఆ సమయములందు అగ్నిని ప్రణయించి సూర్యోదయాస్తోత్తరమందు సంకల్ప

పాసనయైన పిమ్మట హోమముచేయవలయును. అట్లు ప్రణయించుటకు కాల మతిక్రమించినచో, ప్రాయశ్చిత్త హోమమొనర్ప వలయును. సూర్యోదయమైన పైని పదిగడియలు (4 గంటలు) హోమమునకు ముఖ్య కాలము. ఆ పైని సాయంకాలమువఱకు గౌణకాలము. సాయంకాలమున సూర్యాస్తమయాది తొమ్మిది గడియలవఱకును (మూడున్నర గంటలు) ముఖ్యకాలము. అటుపై ప్రాతః కాలమువరకును గౌణకాలము.

౫. హోమ ముఖ్యకాలాతిక్రమణ ప్రాయశ్చిత్తము.

ఔపాసన హోమసంకల్పానంతరము, పరిషేచనాంతమువరకు చేసి :- ప్రాత (సాయం) రౌపాసనహోమముఖ్యకాలాతిక్రమణ ప్రాయశ్చిత్తార్థం సర్వప్రాయశ్చిత్తం కరిష్యే॥ (అని సంకల్పించి స్రువముతో ఆజ్యము గ్రహించి) ఓం భూర్భువస్సువస్స్వాహా॥ ప్రజాపతయ ఇదం నమమ॥ అని హోమముచేసి, తరువాత యథా ప్రకారము తండుల హోమము చేయవలయును.

౬. స మి ధా రో ప ణ ము.

శ్లో॥ అగ్నిసంరక్షణే యస్య శక్తిర్యది నవిద్యతే ।
సమిధ్యాత్మనివాఽరోప్య తత్తన్మంత్రైస్సదాబుధః ॥
,, హోమకాలేతు సంప్రాప్తే లౌకికాగ్నౌ వినిక్షిపేత్ ।
సమిధారోపణ పక్షే హోమో విచ్ఛిద్యతే యది॥
ఆపంచమ దినాదర్వాగూర్ధ్వాం విచ్ఛిద్యతేఽనలః ।
ఆత్మారోపణ పక్షేతు హోమోవిచ్ఛిద్యతే యది॥
ఆసప్తమ దినాదర్వా గూర్ధ్వాం విచ్ఛిద్యతేఽనలః॥

అగ్ని సంరక్షణచేయుటకు శక్తిలేనివాఁడు, అగ్నిని సమిధారోపణమును గాని, ఆత్మారోపణమునుగాని చేసుకొని హోమకాలమునందు ఆయామంత్రములచేత హోమముచేసుకొని, మఱల ఆ యా మంత్రములచేత సమిధారోపణముగాని ఆత్మారోపణముగాని చేసికొనవలయును. సమిధారోపణముచేసిన తరువాత అయిదు దినముల వఱకు మఱల హోమముచేయని

యెడల అగ్నినశించినట్లు తలంపవలయును. ఆత్మారోపణముచేసిన యెడల ఏడుదినములు హోమముచేయనియెడల అగ్నినశించినట్లు భావింపవలయును.

౭. గ్రహణ హోమములు.

సూర్యగ్రహణ, చంద్రగ్రహణ హోమములు ఆయా గ్రహణములు సంభవించినపుడు ఔపాసనాగ్నియందు, ఇందుచెప్పిన మంత్రములతోటి హోమముచేయవలయును. గ్రహణకాలమున స్నానమొనర్చి దాన హోమాదికములు గ్రహణమునకు సంబంధించినవి చేయవలయును.

౮. సమస్య హోమము

సమస్యహోమమనఁగా కలిపి హోమముచేయుట. కాలద్వయము నందును ఔపాసనమును గృహస్థాశ్రమి యవశ్యమొనర్పవలయును. కొన్ని యిబ్బందులవలన కాలద్వయమునందు ఔపాసనముచేయుటకు వలనుపడక పోవునేని, సాయమౌపాసనముచేయునపుడు సంకల్పించి, సాయమౌపాస నార్థము రెండు ఆహుతులను, ప్రాతరౌపాసనార్థము రెండు ఆహుతులను వేల్వవలయును.

౯. పక్షహోమము

పక్షహోమమున్ను ఆ పక్షమయమునందే చేయఁదగినది. ఎన్నిదినములు తనకు ఔపాసనము చేయుటకు వీలులభింపదో, ఆదినముల లెక్కించుకొని సంకల్పించవలయును. పక్షహోమము నొనర్చినను ఈ లోపల తనకు కలిగిన ఆపత్తుపోవునేని, మఱల ఆదినమునుండి యథాపూర్వముగ ఔపాసనా దికము నొనర్పవలయును. కాని పక్షహోమము చేసితిమికదా యని ఊరక యుండరాదు, సాయంకాలమునందే సమస్య పక్షహోమము లొనర్ప వలయును, కాని ప్రాతఃకాలమున దగవు. ఈ విషయములను గూర్చిన విశేషవిచారము చాల గలదుగాని గ్రంథవిస్తరభీతిచే వదలితిమి.

౧౦. బ్రహ్మయజ్ఞ ప్రకరణము

శ్లో॥ వేదమాదౌసమారభ్య తథోపర్యుపరిక్రమాత్ ।
యదధీతేఽన్వహం శక్త్యాతత్ స్వాధ్యాయం ప్రచక్షతే॥

తా॥ ప్రథమమున వేదము మొదలిడి పిదప క్రమముగ ప్రత్యహమూ కొంది చదువుట స్వాధ్యాయమని చెప్పఁబడును.

శ్లో॥ యం యం క్రతుమధీయీత తస్యతస్యాశ్నుయాత్ఫలం।
త్రిర్విత్త పూర్ణపృథివీ దానస్యఫలమశ్నుతే,

తా॥ ఆయాక్రతువునకు సంబంధించిన మంత్రముల చదువు నేని, ఆక్రతువాచరించిన నెంత ఫలమో, అట్టి ఫలమును పొందును. ధనపూర్ణమగు భూమిని మువ్మారొసంగిన ఫలమును తప్పక పొందును.

అనఁగా ప్రత్యహము ద్విజుఁడు వేదవేదాంగముల విధిగా పఠించ వలయును. కాన తదధ్యయనమునకే బ్రహ్మయజ్ఞమని పేరు. మేమీ గ్రంథమున వ్రాసిన మంత్రములను మాత్రమే మున్నూట అఱువది దినములు పఠించుచుండిన బ్రహ్మయజ్ఞంబగునని చదువరులు భ్రమింపఁగూడదు. మేమిందు ద్విజుఁడభ్యసింపవలసిన వేదవేదాంగాదికముల యొక్క మొదటి వాక్యములను మాత్ర ముదాహరించితిమి ఇదేవిధముగ నీదినమునఁ జదివిన దానికి తరువాతి భాగమును రేపును, దాని పైభాగము నా మరునాడును ఇటుల దినక్రమముగ నభ్యసించుటయే బ్రహ్మయజ్ఞము. ఇదివరకు ముద్రితమయియున్న స్మార్తానుక్రమణిక యందు అంగాధ్యయనములో మొట్ట మొదట శిక్షాధ్యయన స్థలమున

"అథశిక్షాం వ్యాఖ్యాస్యామః"

అని యున్నదిగాని, అది యుపనిషద్వాక్యమగుటచేత షడంగములలోనిదియగు శిక్షాంగము నధ్యయనము చేయుటయే ప్రశస్తమని పాణినీయ శిక్షయొక్క ఆరంభశ్లోకములను మేమీగ్రంథమున నుదాహరించితిమి. (లేనిచో అనావశ్యకమని విడుచుట తటస్థించును.) అయినను స్మార్తానుక్రమణికయందలి పాఠమిది వరలో ప్రచారముగా నున్నందున దానిని టిప్పణియందు పాఠాంతరముగా ముద్రించితిమి. నిరుక్తాధ్యయనమువందును, తద్వ్యాఖ్యాధ్యయనము నందును ఇదివరకు అచ్చుపొరబాటుచేత

"సమామ్నాయ స్సమామ్నాయః" అనియు "గ్మాః, గ్మా, జ్మా, క్ష్మా"

అనియు ముద్రణమయి యుండుటచేత, నిందు సాధుపాఠమగు

సమామ్నాయ స్సమామ్నాతః గాః, గ్మ్నా, జ్మా, క్ష్మా"

అనియే ముద్రించి, ఇదివరకు వాడుకలో కొందఱాచరించు నసాధుపాఠమిదియని టిప్పణి వ్రాసితిమి.

౧౯. దేవతార్చనము

"షట్కర్మాభిరతో నిత్యం"

అను పరాశరీయ శ్లోకవ్యాఖ్యానమున మాధవాచార్యులవారు దేవతా విచారమును గుఱించి మీమాంసచేసి, అంతమునందు

"తస్మాదవిరోధా త్ఫలప్రదో జగదీశ్వర ఏక ఏవ సర్వత్ర పూజనీయో దేవ ఇత్యల మతిప్రసంగేన"

అని చెప్పి,

సంధ్యాస్నానం జపోహోమో"

అను శ్లోక వ్యాఖ్యానమందు

యద్యపి పూర్వం మూలవచన వ్యాఖ్యానే పూజనీయో మహాదేవ ఏవేతి మహతా ప్రబంధేన ప్రపంచితః, తథాఽపి దర్శనభేద మాశ్రిత్య విష్ణుశంకరాది భేదోన విరుధ్యతే. దర్శన భేదశ్చ పురాణసారే దర్శితః".

శ్లో॥ శైవంచవైష్ణవం శాక్తం సౌరం వైనాయకం తథా।
స్కాందంచ భక్తి మాశ్రిత్య దర్శనాని షడేవహి॥".

తత్రవైష్ణవదర్శనానుసారి పూజాక్రమః ఆశ్వమేధికే దర్శితః,

అని వ్రాసి చివరను

"ఏవం వైష్ణవ దర్శనానుసారి పూజాజ్ఞాతవ్యా"

అని చెప్పి మాధవాచార్యులవారు వ్యాఖ్యానము చేసియున్నారు. పిదప శివపూజ చెప్పియున్నారు. తదంతమున,

"ఏవంశైవ దర్శనానుసారి పూజా జ్ఞాతవ్యా"

అని యుండవలయును: అది ముద్రణ లోపంబుచేత మాధవీయంబున గనంబడుట లేదు. ఇది వ్యష్టిపూజ.

ఇక సమష్టిపూజను గురించి విచారించెదము. తద్వివరమును

అథాతో మహాదేవస్యాహరహః పూజాం"

అను గ్రంథముచేత చెప్పియున్నారు. దీనిని సమష్టి పూజయని యందురు. ఈ సమష్టిపూజనే

దేవతానాంచపూజనం"

అని పరాశరులవారు చెప్పియున్నారు. వ్యష్టిపూజ పరాశరాభిమతంబయ్యోనేని

"దేవతాయాశ్చపూజనం"

అని చెప్పియుందురు. అనఁగా ఇతరులాయాలోక ప్రాప్తికై ఆయా దేవతల పూజించవచ్చునుగాని, మోక్షార్థి సమష్టిపూజ చేయవలయునని సిద్ధాంతము. మీమాంసయందు సర్వదేవతల నొకదేవతగా నుపాసించవలయునని నిర్ణయించియున్నారు. భగవద్గీతయందు.

అధ్యా ౧౨. ౧-౪ ఇట్లు చెప్పఁబడియున్నది।—

శ్లో॥ ఏవం సతత యుక్తా భ యేక్తాస్త్వాం పర్యుపాసతే।
యేచా ప్యక్షర ... వ్యక్తం తేషాంకే యోగ విత్తమాః॥

అని వికల్పించుకొని

శ్లో॥ మయ్యావేశ్య మనో యే మాం నిత్యయుక్తా ఉపాసతే।
శ్రద్ధయా పర యోపేతా స్తేమే యుక్తతమా మతాః॥

అను శ్లోకంబుచేత వ్యష్టిపూజను చెప్పి

శ్లో॥ యే త్వక్షర మనిర్దేశ్య మవ్యక్తం పర్యుపాసతే।
సర్వత్రగ మచింత్యంచ కూటస్థ మచలం ధ్రువమ్॥

శ్లో॥ సన్నియమ్యేంద్రియగ్రామం సర్వత్ర సమబుద్ధయః।
తే ప్రాప్నువంతి మామేవ సర్వభూత హితే రతాః॥

శంకర విజయమునందును ఆదియందు శంకరాచార్యులవారు సమష్టి పూజనే చెప్పియున్నారు. శిక్షావల్లి యందును "ప్రాణ్ం వాఇదగ్ం సర్వం" అని సమష్టి పూజాభిప్రాయమునే తెలిపియున్నారు. ఇపుడు పలువు రీ సమష్టి వ్యష్టిభేదము నెఱుంగక "హనుమత్సీతాలక్ష్మణా" అనియు "మదన గోపాల" యనియు ననుట ఎక్కువయని తలంచి పూజచేయుచున్నారు. ఎక్కువ ఫలము నొసంగునదికాన సమష్టి పూజ కష్టమైనదైనను చేయవలయును. కాల మాధవీయమునందు ప్రథమమున కాలవిచారమున పరమేశ్వరుని కొకరూపము నియతముగా లేనందున సమష్టి రూపమును ధ్యానించి కర్మ ప్రారంభించవలయునని చెప్పఁబడియున్నది.

కావున మేమా సమష్టిరూపుఁడగు మహాదేవుని పూజను ప్రథమమున వ్రాసితిమి. ఇదియే ముముక్షువున కవశ్యాచరణీయము. అయినను, కొందరి కన్యథాగా రుచించుటయు, అభిప్రాయభేద ముండుటయు. సహజమయి యుండుటచేత, మేము ద్వివిధ దేవతార్చన వివరణము నిందు ముద్రించితిమి. పాఠకు లీ విషయమును తెలిసికొని యథామతిగా ప్రవర్తింపవలయును.

పంచాయతన ప్రకరణములో శివ ప్రధానమగు స్థాపనము ననుసరించియే అష్టోత్తర శత నామములు, హోమము మొదలగునవియు వ్రాసియున్నారము. అందువలన స్మార్తానుక్రమణికయందు చెప్పిన హోమ క్రమమునకు కొంచెము పౌర్వాపర్యముగనున్నది. మొట్ట మొదటిదగు పంచాయతన దేవతార్చనము బోధాయన సూత్రోక్తమని ప్రసిద్ధికలిగి యుండుటచేత బోధాయనీయమని వ్రాపితిమి. ముద్రితబోధాయనసూత్రమునకు దీనికి పదభేదమేగాని విషయభేదము మాత్రములేదని చదువరులు గ్రహింతురుగాక. రెండవదియగు పురుషసూక్త విధాన దేవతార్చనమునఁగల అంకుశాది ముద్రల లక్షణము తెలుపుట యావశ్యకమయినను, నిట్టిముద్రలు గురుసమక్షమునఁగాని చక్కఁగ తెలియవనితలంచి, వ్రాయను పేక్షించితిమి.

౧౭. వైశ్వదేవము

శ్లో॥ వైశ్వదేవం ద్విజైఃకార్య మన్నశుద్ధ్యర్థ మాదరాత్ ।
పంచసూనాపనుత్త్యర్థం లవణై ర్వ్యంజనైః వినా ।
దేవలః॥

తా॥ బ్రాహ్మణులు అన్నశుద్ధి కొఱకును, కుట్టిన్యాది పంచవిధ దోష నివారణము కొఱకును లవణ వ్యంజనాది విహీనముగ అవశ్యము వైశ్వదేవము చేయవలయును.

శ్లో॥ సంస్కారదుష్టం విజ్ఞేయం వైశ్వదేవ వివర్జితం॥
ఏక పంక్త్యుపవిష్టశ్చ త్యక్త్వా పాత్రం గతో యది॥
క్రియాదుష్టం హి విజ్ఞేయం తదోభక్తవాణాం ద్విజన్మ
నామ్॥ స్వభావదుష్టం లశునం విప్రైస్సర్వత్ర గణ్యతే
మనుః॥

తా॥ అన్నము సంస్కార దుష్టము, క్రియాదుష్టము, స్వభావ దుష్టము అని త్రివిధము. అందు వైశ్వదేవ విహీనాన్నము సంస్కార దుష్ట మనియు, ఏక పంక్తియందు భుజించువారిలో నొక్కండు ముందుగ లేచి పోవునేని మిగిలిన యన్నము క్రియా దుష్టమనియు, లశునము (చిన్నఉల్లి) మొదలగునవి స్వభావ దుష్టమనియు చెప్పబడును.

శ్లో॥ వైశ్వదేవం పరిత్యజ్య యోభుంక్తే స ద్విజాధమః।
మహాన్తం నరకం గత్వా వృక్షో భవతి కంటకీ॥

తా॥ వైశ్వదేవముచేత సంస్కృతము కాని యన్నమును దిను బ్రాహ్మణాధముఁడు రౌరవాది నరకముల బొంది, పిదప ముండ్ల చెట్టయి పుట్టును.

శ్లో॥ బలిప్రదానకాలేతు కాకై రభి మృశేద్ద్విజః।
బలిం నిధాయ భూమౌతు ఘృతం ప్రాశ్య విశుద్ధ్యతి॥

తా॥ వాయస బలిని వేయు సమయమున కాకులు తగిలిన యెడల బలిని భూమియందు ఉంచి, ఘృత ప్రాశన మొనర్చిన పరిశుద్ధుఁడగును.

శ్లో॥ అనుద్ధృత్య బలీనశ్నన్ ప్రాణాయామాన్ షడాచరేత్
స్వయ ముద్ధరణే చేత్తు ప్రాజాపత్యం సమాచరేత్॥
స్వయ ముద్ధరణే దోషస్తస్మా దన్యైస్తు కారయేత్॥

తా॥ వైశ్వదేవబలులు ఎత్తకయే భుజించు నేని ప్రాణాయామ షట్కము ఆచరింపవలయును. స్వయముగ ఎత్తునేని, ప్రాజాపత్య మొనర్పవలయును. తాను ఎత్తుట దోషము. కాన ఇతరులచేత ఎత్తించ వలయును.

శ్లో॥ న జీవపితృకః కుర్యాత్ పితృయజ్ఞం తు కేవలమ్।
వైశ్వదేవే పితృబలిం కుర్యాదేవా విచారయన్॥

తా॥ జీవపితృకుఁడగు వతఁడు పితృయజ్ఞము చేయఁగూడదు. వైశ్వదేవమునందు పెట్టెడి పితృబలిని మాత్రము అతఁడును తప్పక పెట్ట వలయును.

౧. గృహాశ్రమి యగువాఁడు సాయం ప్రాతః కాలములయందు తప్పక వైశ్వదేవము నాచరింప వలయును. గృహాశ్రమి యింట ప్రతి నిత్యము —

౧. ఖండినీ = కూరగాయలు మున్నగునవి తఱుగుట
౨. పేషిణి = నూరుట
౩. చుల్లి = పొయ్యియందు నిప్పును రాజవేయుట
౪. ఉదకుంభీ = నీళ్లకడవ లుంచుట
౫. మార్జని = అలుకుట చిమ్ముట మొదలగునవి.

ఇవి చేయునప్పుడు క్రిమి కీటకాదులెన్నియో చచ్చుట సంభ వించును. ఈ పాపములు జరిగినగాని అన్న మేర్పడదు. కావున అట్టి పంచ సూనా పరిహారార్థము పంచయజ్ఞముల నాచరింప వలయును.

శ్లో॥ సభార్యస్తు శుచి స్స్నాతో విధినాఽఽచమ్య వాగ్యతః
ఉపవిశ్య సమిద్ధేఽగ్నౌ వైశ్వదేవం సమాచరేత్॥
,, పంచసూనా గృహస్థస్య వర్తంతేఽహరహస్తథా।
ఖండినీ పేషిణీ చుల్లీ ఉదకుంభీచ మార్జనీ॥
,, ఏతాభిర్వాహయన్విప్రో బధ్యతే వై ముహుర్ముహుః॥
ఏతాసాం పావనార్థాయ పంచయజ్ఞాః ప్రకీర్తితాః॥

౨. వైశ్వదేవ బలులను సాయం ప్రాతః కాలములయందు ఆచరింప వలయును. పంచయజ్ఞములను పగలు మాత్రమే ఆచరింపవలయును. వైశ్వదేవ మొనర్చుటచేత పవిత్రమయిన అన్నమునే దేవతానివేదనము చేయవలయును

శ్లో॥ సాయంప్రాత ర్వైశ్వదేవః కర్తవ్యో బలికర్మచ।
మహాతః పంచయజ్ఞాంస్తు దివై వేత్యాహ గౌతమః॥

,, వైశ్వదేవం విధాయాదౌ తదన్నంమంత్రసంస్కృతమ్।
దేవేభ్యశ్చ ప్రదాతవ్యం బలికర్మావసానకమ్॥

3. వైశ్వదేవ బలులను తాను పెట్టిన వానిని తాను ఎత్తకూడదు. ఆ బలులను ఎత్తనిది తాను భుజింపగూడదు. భుజించిన యెడల ఆరు ప్రాణాయామముల జేయవలయును. కావున బలులను ఇతరులచేత తీయించవలయును.

శ్లో॥ వైశ్వదేవ బలీనాంతు సదోషో దర్శ నేక్వచిత్।
స్వయముద్ధరణే దోష స్తస్మాదన్యైస్తు కారయేత్॥
అనుద్ధృత్య బలీ నశ్నన్ప్రాణాయామాన్ షడాచరేత్॥
స్వయ ముద్ధరణేచేత్తు ప్రాజాపత్యం సమాచరేత్॥

౪ వైశ్వదేవ మొనర్చిన సంస్కృతాన్నమును దేవతా నివేదనము చేయవలయును. వైశ్వదేవము చేయకమునుపు యతి భిక్షార్థియై వచ్చిన యెడల వైశ్వదేవార్థము వేఱుపాత్రయందు అన్నమును తీసియుంచి యతికి భిక్షపెట్టవలయును. పరస్థలమునకు పోయినను ఆత్మ సంస్కారార్థము వైశ్వదేవము నాచరింపవలయును.

శ్లో॥ వైశ్వదేవం విధాయాదౌ తదన్నం మంత్రసంస్కృతమ్।
దేవేభ్యశ్చ ప్రదాతవ్యం బలికర్మావసానకమ్॥

శ్లో॥ అకృతే వైశ్వదేవేతు భిక్షౌ భిక్షార్థమాగతే।
ఉద్ధృత్య వైశ్వదేవార్థ భిక్షాందత్వా విసర్జయేత్॥

ప్రోషితోఽప్యాత్మ సంస్కారం కుర్యాదేవా
విచారయన్

స్వగృహ్యోక్త విధానేన వైశ్వదేవం సమాహితః॥

౫ జీవపితృకుఁడు పితృయజ్ఞమును, అనగ్నికుఁడు దేవయజ్ఞమును చేయఁగూడదు. రాత్రులందు బలులను క్రింద నుంచవలయును. గాని పాత్రమునందుంచగూడదు. రాత్రిగాని పగలుగాని బలుల నుంచిన పిదప ఆ బలులను ఎత్తి గోవులకు పెట్టవచ్చును. నీటియందుగాని అగ్నియందు గాని ఇంటిపైనగాని వేయవలయును.

శ్లో॥ జీవతాతః పితృయజ్ఞం దేవయజ్ఞం త్వనగ్నికః।
నకుర్వీతేతరాన్ యజ్ఞా కుర్వీత విధిపూర్వకమ్॥
నిశ్యప్యుర్వ్యాం బలీన్ దద్యా న్నైవ పాత్రాంతరే
క్వచిత్।
ఉద్ధృత్య గోఽగ్నివిప్రాప్సుక్షిపే ద్వోపరి సద్మనామ్॥

౬ (౧) బలులు :— వైశ్వదేవమునందు పలువిధములగు భేదములు గనంబడుచున్నవి.

కొందఱు రాత్రులయందు పదాహుతులను మాత్రమే హోమము చేసి, నక్తబలిని వేసెదరు. కాని,

శ్లో॥ సాయం ప్రాతర్వైశ్వదేవః కర్తవ్యో బలికర్మచ।
మహతః పంచయజ్ఞాన్ తు దివై వేత్యాహ గౌతమః॥

ఈ విషయమును గుఱించి శ్రీ విజయరామశాస్త్రులవారు ప్రమాణములు చక్కఁగ దెలుపుచునొక పత్రికను విపులముగ వ్రాసియున్నారు. మేమీ గ్రంథమునందే ఆ పత్రిక నుదహరించుట యుచితమైనను, గ్రంథవిస్తరమిదివరకే అయినందున, ప్రకృతమున మానితిమి. దానిని మా చిదానందాశ్రమ గ్రంథమాలయందు ప్రత్యేకముగా వైశ్వదేవమును, తదాచరణమును బోధించు విధులను గుఱించి యొక గ్రంథమును ప్రకటింపఁదలఁచినారము. కనుక దానియందా పత్రికను ఆ మాలాంతము ప్రకటించెదము.

అని యుండుటచేత రాత్రులయందు పంచయజ్ఞములను మాత్రమే చేయనక్కఱలేదు కాని, ఆ రౌద్రాంతము బలులనుంచి నక్తబలిని వేయవలయును.

(౨) ఇచట మనముచేయు వైశ్వదేవ మంత్రము లెచ్చటివియను విషయము నొకింత చర్చించిననేగాని, విషయము చక్కగ బోధపడదు. ఏకాగ్నికాండయొక్క ఆదియందు వైశ్వదేవకాండయను పేర కొన్ని మంత్రములను గనంబఱచి, హరదత్తాచార్యుడు వ్యాఖ్యానము చేసియున్నాడు. కాని మనము చేయు ఆచరణమంతయు నారాయణానువాకమున ఆంధ్రపాఠమున చెప్పిన వైశ్వదేవ మంత్రముల ననుసరించియే చేయుచున్నటుల గోచరంబయ్యెడిని. ఏలయనగా, ఏకాగ్నికాండయందు చెప్పిన మంత్రములలో అగ్రదానమును గుఱించి చెప్పెడి మంత్రములే గనంబడవు. దేవయజ్ఞాదికమునకు మనమిప్పుడు హోమము చేయుచున్న "దేవేభ్యస్స్వాహా, పితృభ్యస్స్వధాఽస్తు, భూతేభ్యోనమః" మొదలగునవియు లేవు. ఇవి యన్నియు నారాయణ ప్రశ్నమునందు ఆంధ్రపాఠమునందున్నవి. కావున ఈ మంత్రముల ననుసరించియే ఆపస్తంబులు వైశ్వదేవవిధిని ధర్మసూత్రమున చెప్పిరనియు తోచుచున్నది. ఏకాగ్నికాండ యొక్క మొదట చెప్పిన మంత్రముల ననుసరించియే, సూత్రమున వినియోగము చెప్పినేని 'ఉత్తమేన వైహాయసం' అని చెప్పనక్కఱలేదనియు, 'ఉత్తరేణ వైహాయసం' అనియే చెప్పియుందురనియు, "ఉత్తమేన వైహాయసం" అని చెప్పియుండుటచేత వినియోగము చెప్పిన రుద్రబలి తరువాత వైహాయసబలికంటె పూర్వము కొన్ని బలులున్నవి యనునది సూచించుచున్నదనియు, పలువురు విద్వాంసులు చెప్పెదరు. ఏకాగ్నికాండయొక్క మొదట చెప్పిన మంత్రపాఠము ననుసరించియే ఆపస్తంబుడు ప్రయోగము చెప్పెనని వాదించువారలును, దేవయజ్ఞాదికమునకును, అగ్రదానమునకును నారాయణ ప్రశ్నస్థ మంత్రములనే గైకొనుచున్నారు. ఇందలి బలాబలములు తెలుపుటకీనిదర్శనమే చాలునుగదా.

(3) ఇందువలన నారాయణ ప్రశ్నము ననుసరించిన పాఠమే యాచరణమున ప్రచుర ప్రచారము గలదైనటుల నిదర్శనముల గనంబఱిచి

తిమిగదా. ఆయనను ఆంగ చెప్పిన బ్రహ్మయజ్ఞమును మాత్రము కొందఱా చరించుటలేదు. అందులకు సమాధానము బ్రహ్మయజ్ఞము (అనగా స్వాధ్యాయ బ్రహ్మయజ్ఞము) మనము చేయుచున్నారము. కావున మఱల బ్రహ్మయజ్ఞము చేయనక్కరలేదని చెప్పెదరు. కాని ఆ బ్రహ్మయజ్ఞమునకును దీనికిని సంబంధములేదని తోచుచున్నది. దేవతార్చన మొనర్చినను దేవయజ్ఞము చేయుచుండుటలేదా ? ఇటులనే పితృ, భూత, మనుష్య యజ్ఞముల సంగ్రహ రూపముగ చేయుచు బ్రహ్మయజ్ఞమును విడుచుటకు గల కారణము దురూహ్యము. నారాయణ ప్రశ్నమున "ప్రజాపతయే స్వాహా" అని యుండుటచేతనే ఇటుల తర్కించుటకు ముఖ్యమగు నాధారము కలిగినది. అగ్నిసమీపమున పంచయజ్ఞముల నొనర్పవలయునని మనుస్మృతి యందు —

శ్లో॥ వైవాహికాగ్నౌ కుర్వీత గార్హ్యం కర్మయథావిధి।
పంచయజ్ఞ విధానంచ పంక్తిం చాన్వాహికీం ద్విజః॥

అని 3 వ అధ్యాయ ౬౭ వ శ్లోకమున చెప్పఁబడియున్నది. కావున మనుష్య యజ్ఞానంతరమున "ప్రజాపతయే స్వాహా" అను మంత్రముచేత బ్రహ్మయజ్ఞము చేయవలయుననుట శాస్త్రీయ సిద్ధాంతమని నొక్కి చెప్పక తప్పదు.

౪ వైశ్వదేవ భాగముల విభజించుటలో రాత్రుల యందందఱు రెండు భాగములుగనే విభజించెదరు కాని పగలు మాత్రము మతాంతరము కలదు.

౫ షడాహుతులయందు "సోమాయస్వాహా" అను బలిని కలిపికొందఱు చేయుచు స్విష్టకృత్తును లెక్కించ నక్కరలేదని చెప్పెదరుగాని, యటులయిన "అగ్నయేస్వాహా" అనునదియు లెక్కించుకొనవలసిన యవసరముండదు. ఈ రెండును సామాన్యముగ గృహ్యకర్మలయందు వచ్చుచుండును గదా. అటులయిన యెడల షడాహుతులను మాటకు వ్యతిరేకమువచ్చును. కనుక "సోమాయస్వాహా" అనునది షడాహుతులయందు చేర్చినచో "షడాహుతులు" అనుటకు విరోధము సంభవించును కనుక విడువవలయును.

౭ వైశ్వదేవమున "ధర్మాయస్వాహా" మొదలు "నమోరుద్రాయ పశుపతయేస్వాహా" అను వఱకు గల బలులను ఆయా తావులందు పెట్టుట ముఖ్యకల్పమని తోఁచుచున్నది. కాని అసాకర్యమనియో మఱేకలంపులోడనో అను కల్పముగ అగ్నిసమీపమున పెట్టుటయే సంప్రదాయమైయున్నది. కావున ఈ నిత్యకర్మాష్టక గ్రంథమున వైశ్వదేవ ప్రకరణాంతమున వేసిన చక్రము ననుసరించి అగ్నిసమీపముననే బలుల నుంచవలయును.

౮ రాత్రులందు వైశ్వదేవము రుద్రబలివరకు నొనర్చి "యేభూతాః" అను మంత్రము చెప్పి నక్తబలిని ఉంచవలయును. ఆ నక్తబలిని భూమియందుంచకూడదు.

విధుర వైశ్వదేవము

సంస్కార విహీనమగు నన్నమును భుజించుట దూష్యము. కావున విధురుఁడును వైశ్వదేవము నొనర్చియే భుజించవలయును. విధురునకు భార్య యుండదు. కావున ఔపాసనాగ్ని యుండదు. వైశ్వదేవము నితఁడు లౌకికాగ్నియందు సలుపవలయును. అనగ్నికుఁడు దేవయజ్ఞము చేయవలను పడనందున, అతఁడు దేవయజ్ఞమును విడిచి, తక్కిన యితర యజ్ఞములను మాత్రము చేయవలయును. శాకల మంత్రములతో విధురుఁడు వైశ్వదేవమును చేయవలయునని ధర్మశాస్త్రములందుంటచుచే, ఇందు చెప్పిన ౧౦ హోమములను లౌకికాగ్నియందు వ్రేల్చవలయును. విధురులకు అగ్నిహోత్రాద్యాచరణమును గూర్చియు ఒక విధముగ చెప్పియున్నది కాని, గ్రంథ విస్తరభీతిచే ఈ విషయము నింతటితో విరమించుచున్నాను.

౧౮. స్థాలీపాక పరిత్యాగ ప్రాయశ్చిత్తము

ప్రతిమాసమునందును శుక్ల కృష్ణ పక్ష ప్రతిపదుల యందు స్థాలీపాకము నొనర్పవలయును. అట్లు చేయుటవిధి. ఒకవేళ పాడ్యమినాడు స్థాలీపాకమొనర్చుటకు వలను పడనిచో, అష్టమికి లోపల నొకానొక దినమున, యథాప్రకారము సంకల్పమొనర్చి స్థాలీపాకముచేయుచు, ఆజ్యభాగాంతమున "మనోజ్యోతి". "అయాశ్చ" "యదస్మిన్"

"స్వస్తిన ఇంద్ర" అను నాలుగుహోమములు ప్రుతమున్తేత ప్రుతుల్నందు నాలుగుపర్యాయము లాజ్యము గ్రహించి చేసి, తరువాత యథాప్రకారము స్థాలీపాకకృత్యము జరిపించవలయును.

౧. అష్టమిదాటుసేని తరువాత వచ్చెడి పాడ్యమినాడు స్థాలీపాకముచేయుచు, స్థాలినుండి హవిస్సును గ్రహించి,

౧. అగ్నయేస్వాహా।

౨. అగ్నయే పథికృతేస్వాహా।

౩. అగ్నయే స్విష్టకృతేస్వాహా।

అని మూడు మంత్రములతో హోమము చేయవలయును.

౨. రెండు స్థాలీపాకము లతిక్రమించుసేని తరువాత వచ్చెడి పాడ్యమినాడు స్థాలీపాకముచేయుచు హవిస్సును గ్రహించి,

౧ అగ్నయే స్వాహా

౨. అగ్నయే పథికృతే స్వాహా

౩. అగ్నయే వైశ్వానరాయ స్వాహా

౪. అగ్నయే స్విష్టకృతే స్వాహా

అని నాలుగుహోమముల స్థాలినుండి గ్రహించి చేయవలయును.

స్థాలీపాకములు మూడతిక్రమించునేని పునరాధేయ మొనర్చి అగ్నిదార్యార్థము తంతుమతీ స్థాలీపాకము సలుప వలయును.

ఒక స్థాలీపాక మతిక్రమించునేని యిటు సంకల్పించ వలయును.

౧. ఆచమ్య, ప్రాణానాయమ్య। ఏవం ... ప్రీత్యర్థం... ఏనాం తథాం పాథికృతేన పౌర్ణమాసే (దార్శికే) నాగ్నేయేన స్థాలీపాకేన యక్ష్యమాణోయక్ష్యే॥

అనియు,

రెండు స్థాలీపాకము లతిక్రమించునేని,

౨. ఆచమ్య ... వైశ్వానరేణాగ్నేయేన స్థాలీపాకేన సద్యో యాజయిష్యే.

అనియు సంకల్పించవలయును.

౧౯. భోజనవిధి.

ఇందు చిత్రగుప్తబలులు మేము ౩ అని వ్రాసితిమి. కొందఱు చిత్రాయనమః । చిత్రగుప్తాయనమః ॥ భూతేభ్యోనమః । యమాయనమః । ధర్మరాజాయనమః । అని ౫ బలులుపెట్టెదరు ప్రాణాహుతులను ప్రాగాది క్రమముగ ౪ ఆహుతులను, ౫ వది మధ్యభాగమునుండియు గ్రహించునది.

౧

౨౦. యజ్ఞోపవీత విషయము.

జీర్ణోపవీత విసర్జన విషయమయి "పవిత్రవంత మతి జీర్ణవంతం వేదాంత వేద్యం పరబ్రహ్మరూపం । ఆయుష్యమగ్ర్యం ప్రతిముచశుభ్రం జీర్ణోపవీతం విసృజంతు తేజః॥" అను శ్లోకమును చదివెదరుకాని, మాకీవిషయమయి ఇదియేయుక్తము, ఇది కాదు, అను నిశ్చయమింతవరకు లేమిని, యథాసంభవముగగాని, యథేష్టముగగాని గ్రహించు విషయము పాఠకులకు వదలితిమి.

౨౧. నిత్యకర్మానుక్రమణిక.

బ్రాహ్మణుడు

౧. సూర్యోదయమునకు ముందు ౪ గు గంటలపుడు మేల్కొని

౨. భగవంతుని ప్రార్థించి, ప్రాతస్స్మరణము చేసి-

౩. శుభవస్తు సందర్శనముచేసి

౪. ఇలువెడలి మలమూత్రముల విడిచి, దన్తధావనము చేసికొని, ముఖమార్జనముచేసి,

౧. స్నానముచేసి

౫. శుభ్రవస్త్రమును గట్టికొని

౬. జలముచేత నూర్ధ్వపుండ్రముధరించి,

౨. సంధ్యావందనము తర్పణాంతముచేసి,

౭. మృత్తికచేత నూర్ధ్వ పుండ్రముధరించి

౩. గాయత్రీజపమును సూర్యోపస్థానమునుచేసి,

౪. నిత్యోపాసనము సలిపి, పిదప భస్మధారణమును చేసి,

౫. బ్రహ్మయజ్ఞమును పితృతర్పణమును చేయవలయును.

౬. దేవతార్చనముచేసి, వంటయయిన పిదప

౭. వైశ్వదేవముచేసి, తదన్నమును దేవతానివేదనముచేసి,

౮. చన్దనముతో పుండ్రమును ధరించి,

౮. అతిథితోగూడి భుజించవలయును. పిదప నభీష్టదేవతాస్మరణముచేసి, తామ్బూలము వేసికొని, ఇతిహాసాదుల పఠింపవలయును. సాయంకాలమున సంధ్యోపాసన వైశ్వదేవములొనర్చి, భోజనమొనర్చి తామ్బూలము వేసికొని శయనించవలయును.

గ్రంథఉపోద్ఘాతమున ఆయాసందర్భములలో పీనిని చేర్చి పఠించునది

౧. ఊర్ధ్వపుండ్రధారణ: — (చూ. పు. 58 ఉపోద్ఘాతము)

శ్లో॥ శ్యామలం శాంతికరం ప్రోక్తం రక్తం వశ్యకరం తథా।
శ్రీకరం పీత మిత్యాహుః శ్వేతంమోక్షప్రదంశుభమ్॥౧

తా॥ నల్లమన్ను శాంతికరము. ఎర్రమన్ను వశ్యకరము. గోపీచందనము (పచ్చమన్ను) లక్ష్మీకరము. తెల్లమన్ను మోక్షప్రదము. కావుననే స్మార్తులమగు మనకు శ్వేతమృత్తికను ధరించుట ప్రశస్తము.

శ్లో॥ బ్రాహ్మణస్య విశేషేణ కల్పితాఽనామికా స్మృతా।
అంగుష్ఠశ్చైవ రాజ్ఞాంతు తర్జనీ విశపవచ॥ ౨
శూద్రస్య మధ్యమాప్రోక్తా సర్వేషాంవాహ్యానామికా॥
(స్మృతిరత్నమహోదధౌ)

తా॥ బ్రాహ్మణుడనామిక చేతను, క్షత్రియుడంగుష్ఠము చేతను, వైశ్యుడు తర్జనిచేతను, శూద్రుడునడిమివ్రేలి చేతను ఊర్ధ్వపుండ్రముధరించవలయును. అన్నివర్ణులవారును అనామికచేత ధరించవచ్చును.

౨. భస్మధారణ :—

శ్లో॥ సర్వభస్మాగ్నిహోత్రాంతే ధార్యమేవాగ్నిహోత్రిభిః।
అనాహితాగ్నే బ్రాహ్మఖ్యమౌపాసన సముద్భవమ్॥౧
,, ఔపాసనాగ్నిజం బ్రాహ్మం సర్వభస్మతువైష్ణవమ్।
సర్వభస్మపరంబ్రహ్మ ద్వయం సంసార తారకమ్। ౨
,, తయోరన్యతర త్సేవ్యం సంసారభయ భీరుణా। ౩

తా॥ ఆహితాగ్నులగువారు అగ్నిహోత్రములయిన తరువాత సర్వమను నా భస్మను ధరించవలయును. అనాహితాగ్నులగువారు నిత్యోపాసనానంతరమున బ్రాహ్మమను నాభస్మను ధరించవలయును.

ఉపాసనాగ్నివలనగలిగిన భస్మము బ్రాహ్మము. సర్వభస్మ వైష్ణవము. సర్వభస్మపరబ్రహ్మము. ఈ రెండును సంసారతారకములు, కనుక సంసార భయభీరువగువాడు ఈ రెండింట నేదేని ధరించవలయును.

శ్లో॥ మధ్యమానామికాంగుష్ఠైర్లలాటే యత్త్రిపుండ్రకం।
తత్త్రిపుండ్రం భవేచ్ఛ్రేష్ఠం మహాపాతకనాశనమ్॥
మధ్యమానామికాంగుష్ఠై రనులోమ విలోమతః॥ ౧౫
" అతిహ్రస్వం మృత్యుదంచ అతిదీర్ఘం తపః క్షయః।
నేత్రయుగ్మప్రమాణేన త్రిపుండ్రం ధారయేద్ద్విజః॥ ౨౫
" షడంగుళ ప్రమాణంతు బ్రాహ్మణానాం త్రిపుండ్రకం।
నృపాణాం చతురంగుళ్యం వైశ్యానాంచద్వ్యంగుళమ్ ౩౫
శూద్రాణామథసర్వేషా మేకాంగుళ్యం త్రిపుండ్రకమ్॥ ౪

— (బ్రహ్మోత్తరఖండే)

తా॥ నడిమివ్రేలు అనామిక బొటనవ్రేలు ఈ మూటితోను త్రిపుండ్రము ధరించునది. తర్జనితగులరాదు. మధ్యమానామికలతో ననులోమముగనూర్ధ్వ అధోరేఖలను, అనదుమను అంగుష్ఠముతో విలోమముగ మధ్యరేఖను ధరించునది. ఈ త్రిపుండ్రమతిహ్రస్వమైన యెడల మృత్యుప్రదము. అతిదీర్ఘమైనచో తపః క్షయకరము. అందువలన రెండు కనుకొనలవరకునుండు నంతటిగా నుండవలయును. బ్రాహ్మణుడు ౬ అంగుళములు, క్షత్రియుడు ౪ అంగుళములు, వైశ్యుడు ౨ అంగుళములు శూద్రుడు ఒక అంగుళము పొడవుగ ధరించవలయును.

3. స్వరవివరణము (చూ. పు. 27, 28, ఉపోద్ఘాతము)

ఈ గ్రంధమున ఉపోద్ఘాతములో 27, 28 పుటలందు వ్రాయబడిన "స్వరవివరణ"మునకు ఈ క్రింది పంక్తులు చేర్చి చదువుకొనవలయును:—

దీర్ఘాక్షరంబుపై స్వరితముండి, దానికి సంయుక్తాక్షరముగాని, విసర్గంబుగాని పరంబయినప్పుడును, లేక అది వాక్యాంతమయినప్పుడును స్వరితమును కొంచముధికముగ పలుకవలయును. దానినే దీర్ఘస్వరిత మనియెదరు. విసరము సంయుక్తాక్షరము పరమగునపుడు ఉదాహరణము :—

" విష్ణోః పృష్ఠ మసి విష్ణోశ్శ్నప్త్రే్సో "

అను (యీ గ్రంథము 14 వ పుటలో) చోట విష్ణోః అను పదమునకు చివర విసర్గముండుటచేత 'ష్ణోః' అను అక్షరమునకు దీర్ఘస్వరితము. 'స్థో' అను అక్షరము సంయుక్తాక్షరమురమగుట చేత తత్పూర్వమునందుండు 'ప్త్రే' అను అక్షరమునకుదీర్ఘస్వరిత మని ఎఱుంగవలయును.

వాక్యాంతమందు దీర్ఘాక్షరమునకు స్వరితమున్నచో దీర్ఘస్వరితముగా పలుకవలయుననుట కుదాహరణము :—

" ఆత్మానం పునతే సదా " అని (ఈ గ్రంథ 6 వ పుట) అను చోట 'దా' అను అక్షరము దీర్ఘాక్షరమయివాక్యాంతమునందుండుటచేతను దానిపైన స్వరితముండుటచేతను, ఆస్వరితము దీర్ఘస్వరితముగా పలుకబడును.

ఈ పైచెప్పిన నియమము తైత్తిరీయసంహితకును, బ్రాహ్మణమునకును, ఆరణ్యకమునకును అని ఎఱుంగవలయును. ఋగ్వేదములోని మంత్రములకు దీర్ఘాక్షరంబుపైనను న్నస్వరితమునుగూడదీర్ఘస్వరితముగనేఉచ్చరించవలయును.

ఉదాహరణ:"అతో దేవాఅవన్తునో యతో విష్ణుర్విచక్రమే"

(ఈ గ్రంథము 15 వ పుట) ఇందు 'తో' అను అక్షరము దీర్ఘాక్షరమగుటచేత దానిని దీర్ఘస్వరితముగ బలుకవలయును. 'ష్ణు' అను అక్షరము గుర్వక్షరము. అయినను దీర్ఘాక్షరము కాదు కావున స్వరితముగనే పలుకవలయును.

౨౨. శయనవిధి

1. ప్రాతఃకాలమున నిదుర మేల్కొనగనే భగవచ్చింతన నెటుల నొనర్పవలయునో, నిదురింపఁబోవు ముందు సైతము భగవత్స్మరణ మొనర్ప వలయును. విషయాలోచన తగదు. నిర్మలమైన మనస్సుగలవాడై శయనించవలయును.

2. స్వగృహమున ప్రాక్శిరముగను, శ్వశురగృహమున దక్షిణ శిరముగను, ప్రవాసమున పశ్చిమ శిరముగను శయనించ వలయును. ఉత్తర శిరస్సు కలిగి ఎన్నడును శయనించరాదు.

3. తలకు నూనె నంటుకొని తలకుపోసికొనక నిద్రించ కూడదు. దీక్షితుఁడు కానివాఁడు కృష్ణాజినమున నిద్రించ కూడదు. తడిబట్ట కట్టుకొని పరుండరాదు. మోదుగ, మఱ్ఱి, నేరేడు, జువ్వి, రావి, మేడి, అను వృక్ష సంబంధమగు కట్టెతో జేయఁబడిన మంచముపై నిదురించరాదు. కాలిన మంచమందు గాని, బాలురు జలము శత్రువులు వీరి మధ్యయందుగాని, ధాన్యమందుగాని, గోవులు అగ్ని గురువులు వీరికి ఉపరిస్థలమందుగాని, పదార్థము నమలుచు నోటి యందుంచుకొని గాని శయనించరాదు. మేము ముద్రించ

మున్న సదాచారమను గ్రంథమున విశేష వివరములు గనదగును.

౨3. ప్రాతః స్మరణము

ప్రాతః స్మరణ మిట్లు చేయవలయునను విధానము స్థూలముగనిందు వ్రాయబడుచున్నది. కాని యది వారి వారి చిత్త సంస్కృతియు, వారి వారి నిష్టదైవముల ననుసరించి మార్చుకొని చేయదగును. కొందరు బాహ్యారాధన ప్రియులు, కొందరు అంతర్ముఖారాధన ప్రియులు నుందురు. బాహ్యారాధన ప్రియులగు వారు వారి యిష్టదేవతా స్వరూపమును తమయెదుట రూపభావనచేసి ధ్యానించవలయును. అంతర్ముఖారాధకులు తమశరీరమున మూలాధారమునుండి సహస్రార కమలము వరకుగల సుషుమ్నా నాడి నాశ్రయించి యుండు షట్చక్రభావనచేసి, అందు తమయిష్టదేవత నారాధించవలయును. ఎట్లు చేసినను, స్థిరచిత్తముతో చేయు మానసిక ధ్యానము ప్రధానము. కీర్తనలు పద్యములు బాహ్యముగా పఠించుట మానసికధ్యానమువలెఫలము నీయజాలదు. కనుక మానసికముగాచేయు ధ్యానము ప్రశస్తము.

ధ్యానక్రమము

౧. ఉషః కాలమున నిదురనుండి మేల్కొన వలయును. అనగా సుమారు నాలుగు, నాలుగున్నర గంటలప్పుడు మేల్కొని స్థిరముగా కూర్చుండి - దేహకారకులైన మాతాపితరుల సంస్మరించి,

౨. పిమ్మట జ్ఞానప్రసాద మొనర్చిన గురువును ధ్యానించి,

3. తదుపరి యిష్టదైవమును స్మరించవలయును. ధ్యానానంతరము భూమిని ప్రార్థించి, శ్వాసయుక్తమగు పాదమును భూమిపైనునిచి, పడక దిగవలెను.

౪. శుభవస్తు సందర్శనముచేసి,

౫. కాలకృత్యముల దీర్చుకొని, స్నానాది కర్మల నాచరించవలయును.

పై మూడవ అంశమున చెప్పబడిన భూ ప్రార్థనకు శ్లోకము మాత్ర మిందు వ్రాయబడుచున్నది. ప్రాతః స్మరణ శ్లోకములు అనేకముగా నుండుటచే నిందు వ్రాయలేదు. వివిధ దేవతలనుగూర్చిన ధ్యానశ్లోకములు మాచే ప్రకటింపబడు. "సదాచార"మను గ్రంథమున గాంచనగును. భూప్రార్థన:-

శ్లో॥ సముద్రమేఖలే దేవి! పర్వత స్తనమండలే!!
విష్ణుపత్ని! నమస్తుభ్యం పాదస్పర్శం క్షమస్వమే॥

సాధనపంచకము

ఇందు శ్రీమచ్ఛంకరభగవత్పాదులు, శ్రేయముగోరు మానవుడెట్లు ప్రవర్తించుకొన వలయునో ఉపదేశించి యున్నారు. వేదాధ్యయనముతో నారంభించి, నిష్కామముగా వైదిక కర్మానుష్ఠానము నాచరించుచు, బ్రహ్మనిష్ఠుడై తుదకు బ్రహ్మ సాయుజ్యమునొందు మార్గమిందు బోధింపబడినది. ఈ శ్లోకములందలి భావమును అనుదినము స్మరించుచు, ఆ విధముగా సాధనచేయువాడు ముక్తుడగును. గ్రంథవిస్తరభీతిచే నర్థములనిట వ్రాయలేదు.

శ్లో॥ వేదోనిత్య మధీయతాం, తదుదితం కర్మస్వనుష్ఠీయతామ్।
తేనేశస్య విధీయతా మపచితిః, కామ్యేమతి స్త్యజ్యతామ్।
పాపౌఘః పరిధూయతాం, భవసుఖే దోషోఽను సన్ధీయతామ్
ఆత్మేచ్ఛా వ్యవసీయతాం, నిజగృహా త్తూర్ణం వినిర్గమ్యతామ్॥ ౧

శ్లో॥ సంగస్సత్సు విధీయతాం, భగవతో భక్తిర్దృఢాధీయతామ్
శాన్త్యాదిః పరిచీయతాం, దృఢతరం కర్మాశు సన్త్యజ్యతామ్।
సద్విద్వా నుపసర్ప్యతాం, ప్రతిదినం తత్పాదుకే సేవ్యతామ్
బ్రహ్మైవాక్షర మర్థ్యతాం, శ్రుతి శిరోవాక్యం సమాకర్ణ్యతామ్॥ ౨

శ్లో॥ వాక్యార్థశ్చ విచార్యతాం, శ్రుతిశిరః పక్షః సమాశ్రీయతామ్
దుస్తర్కాత్సు విరమ్యతాం, శ్రుతిమత స్తర్కోఽను సంధీయతామ్।
బ్రహ్మైవాస్మి విభావ్యతా, మహరహో గర్వః పరిత్యజ్యతామ్
దేహోఽహమ్మతిరుజ్ఝ్యతాం, బుధజనైర్వాదః పరిత్యజ్యతామ్॥ ౩

శ్లో॥ క్షుద్వ్యాధిశ్చ చికిత్స్యతాం, ప్రతిదినం భిక్షౌషధం భుజ్యతామ్
స్వాద్వన్నం నచయాచ్యతాం, విధివశా త్ప్రాప్తేన సంతుష్యతామ్।
శీతోష్ణాది విషహ్యతాం, నతు వృథావాక్యం సముచ్చార్యతామ్
ఔదాసీన్య మభీప్స్యతాం, జనకృపా - నైష్ఠుర్య ముత్సృజ్యతామ్॥ ౪

శ్లో॥ ఏకాన్తే సుఖమాస్యతాం, పరతరే చేతస్సమాధీయతామ్
పూర్ణాత్మాను సమీక్ష్యతాం, జగదిదం తద్బాధితం దృశ్యతామ్।
ప్రాక్కర్మ ప్రవిలాప్యతాం, చితిబలా న్నాప్యుత్తరే శ్లిష్యతామ్
ప్రారబ్ధం త్విహభుజ్యతా మథపరం బ్రహ్మాత్మ నాస్థీయతామ్॥ ౫

శ్లో॥ యః శ్లోక పంచకమిదం పఠతే మనుష్యః
సంచిన్తయ త్యనుదినం స్థిరతా ముపేత్య।
తస్యాశు సంసృతి దవానల తీవ్రఘోర
తాపః ప్రశాన్త ముపయాతి చితి ప్రభావాత్॥

౧. స్నానప్రకరణము

శ్రీగురుభ్యోనమః హరిః ఓమ్.

శ్లో॥ సుధాకరకరోన్బుద్ధ పయోఽబ్ధి లహరీనిభాః ।
చిదానన్దయతీన్ద్రాగ్రిణా కటాక్షాః పాన్తుమాం సదా।

గఙ్గాధ్యానపురస్సరం గఙ్గామ్ప్రవిశ్య,

(ఈ క్రిందఁ జెప్పఁబోవు గఙ్గాధ్యానమునొనర్చుచు నీటియందు ప్రవేశించి)

గఙ్గాధ్యానశ్లోకాః.

౧. గఙ్గా గఙ్గేతి యో బ్రూయాద్యోజనానాం శతైరపి।
ముచ్యతే సర్వపాపేభ్యో విష్ణులోకం స గచ్ఛతి॥ ౧
అమ్బ! త్వద్దర్శనాన్ముక్తిర్న జానే స్నానజం ఫలమ్।
స్వర్గారోహణసోపానే! మహాపుణ్యతరఙ్గిణి!॥ ౨
విశ్వేశం కేశవం ఢుణ్ఢిం దణ్డపాణిం చ భైరవమ్।
వన్దే కాశీం గుహాం గఙ్గాం భవానీం మణికర్ణికామ్॥ ౩
అతితీక్ష్ణ మహాకాయ కల్పాన్తదహనోపమ।
భైరవాయ నమస్తుభ్యమనుజ్ఞాన్దాతుమర్హసి॥ ౪
త్వం రాజా సర్వతీర్థానాన్త్వమేవ జగతః పితా।
యాచితో దేహి మే తీర్థం సర్వపాపాపనుత్తయే॥ ౫
యోఽసౌ సర్వగతో విష్ణుశ్చిత్స్వరూపీ నిరఞ్జనః। —
స ఏవ ద్రవరూపేణ గఙ్గామ్భో నాత్ర సంశయః॥ ౬
నన్దినీ నలినీ సీతా మాలినీచ మహాపగా।
విష్ణుపాదాబ్జసమ్భూతా గఙ్గా త్రిపథగామినీ॥ ౭

భాగీరథీ భోగవతీ జాహ్నవీ త్రిదశేశ్వరీ।
ద్వాదశైతాని నామాని యత్రయత్ర జలాశయే॥ ౮
స్నానకాలే పఠే న్నిత్యం మహాపాతకనాశనమ్॥ ౮౫.

స్నానవిధానవివరణమ్.

నాభిమాత్రజలేస్థిత్వా, శిఖాం ద్విధా విధాయ, నిరుద్ధ కర్ణనాసః,

(బొడ్డులోఁతు నీటనిలిచి, సిగను రెండుగా విడఁదీసి, చెవులు ముక్కు మూసికొని,)

త్రిరాప్లుత్య, ఆచమ్య, శిఖాం బధ్వా, *(దేహంప్రక్షాళ్య)

(ముమ్మాఱు మునిఁగి † (పురాణ) ఆచమనముచేసి సిగ ముడివైచికొని శరీర మలిన శోధనము చేసికొని)

౧. సఙ్కల్పః

పునరాచామేత్, ప్రాణానాయమ్య;

మరల స్మృత్యాచమనము చేయవలయును. ‡ (ప్రాణాయామముచేసి,)

శుభే శోభనే ముహూర్తే... .. .. ప్రీత్యర్థం ప్రాతస్స్నానమహంకరిష్యే॥ § ఇతిసఙ్కల్ప్య, హిరణ్యశృఙ్గమితి సూక్తం జపేత్ :—

(ఈతీరున సంకల్పించి, "హిరణ్యశృఙ్గం" అనునీక్రిందవ్రాయఁబోవు సూక్తమును జపించవలయును.)

---

* వినియోగమునిమిత్తమిట్టివాక్యములుచేర్చినారము.

† ఈపురాణాచమనవివరణము ఉపోద్ఘాతములో చూడుము.

‡ దీనివివరణము ఉపోద్ఘాతములో చూడుము

ఈవిషయము ఉపోద్ఘాతములో చూడుము.

సఙ్కల్పించుతావులయందు అనామికాఙ్గుళితో జలముస్పృశించుట సంప్రదాయము.

౨. సూక్తపఠనమ్.

౨. హిరణ్యశృఙ్గం వరుణం ప్రపద్యే తీర్థం మే దేహి యాచితః। యన్మయా భుక్తమసాధూనాం పాపేభ్యశ్చ ప్రతిగ్రహః। యన్మే మనసా వాచా కర్మణా వా దుష్కృతం కృతమ్। తన్న ఇన్ద్రో వరుణో బృహస్పతి స్సవితా చ పునన్తు పునః పునః॥

3. మార్జనమ్

తతో మార్జయేత్ :—

(ఈ చెప్పఁబోవు మన్త్రములచేత మార్జనము చేసికొనవలయును.)

3. ఆపో హి ష్ఠా మయోభువ స్తా న ఊర్జేదధాతన। మహే రణాయ చక్షసే।౧। యో వశ్శివతమో రస స్తస్య భాజయతేహ నః। ఉశతీరివ మాతరః॥ ౨। తస్మా అరఙ్గమామ వో యస్య క్షయాయ జిన్వథ। ఆపో జనయథా చ నః। 3।

౪. హిరణ్యవర్ణా శ్శుచయః పావకా యాసు జాతః కశ్యపో యాస్విన్ద్రః। అగ్నిం యా గర్భన్దధిరే విరూపా స్తా న ఆప శ్శగ్ స్స్యోనా భవన్తు ॥ ౧ ॥ యాసాగ్ం రాజా వరుణో యాతి మధ్యే సత్యానృతే అవపశ్యన్ జనానాం। మధుశ్చుత శ్శుచయో యాః పావకా స్తా న ఆప శ్శగ్ స్స్యోనా భవన్తు ।

౨॥ యాసాం దేవా దివి కృణ్వన్తి భక్షం యా అన్తరిక్షే బ
హుధా భవన్తి । యాః పృథివీ మ్పయసోన్దన్తి శుక్రాస్తా న
ఆప శ్శగ్గ్ స్యోనా భవన్తు ॥ 3 ॥ శివేన మా చక్షుషా
పశ్యతాప శ్శివయా తనువోపస్పృశత త్వచమ్మే । సర్వాగ్ం
అగ్నీగ్ం రప్సుషదో హువేవో మయి వర్చో బల మోజో
నిధత్త॥ ౪

౫. ఇద మాపః ప్రవహతా వద్యం చ మల ఞ్చయత్ ।
యచ్చాభిదు ద్రోహా నృతం య చ్చ శేపే అభీరుణమ్॥

౬. ఆపో మా తస్మా దేనసో విశ్వా న్ముఞ్చ త్వగ్ం
హసః । నిర్మామ్ముంచామి శపథా న్నిర్మా వరుణాదధి। నిర్మా
య మస్య పడ్బీశా త్సర్వస్మా ద్దేవకిల్బిషా దుతో మనుష్య
కిల్బిషాత్ ॥

పవమాన సూక్తమ్

౭. పవమాన స్సువర్జనః । పవి త్రేణ విచర్షణిః। యః
పోతా స పునాతు మా॥౧॥ పునన్తు మా దేవజనాః। పునన్తు
మనవో ధియా । పునన్తు విశ్వ ఆయవః॥౨॥ జాతవేదః పవిత్ర
వత్ । పవి త్రేణపునాహి మా। శుక్రే ణదేవ దీద్యత్ ।అగ్నేక్ర
త్వా క్రతూగ్ం రను॥ 3 ॥ య త్తేపవిత్ర మర్చిషి। అగ్నే వి

తత మన్తరా । బ్రహ్మ తేన పునీమహే॥౪॥ ఉభాభ్యాన్దేవ సవితః॥ పవిత్రేణ సవేన చ । ఇద బ్రహ్మ పునీమహే ॥౫॥ వైశ్వదేవీ పునతీ దేవ్యాగాత్ । యస్యై బహ్వీ స్తనువో వీత పృష్ఠాః। తయా మదన్తః సధ మాద్యేషు। వయగ్గ్ స్యామ పతయో రయీణాం॥౬॥ వైశ్వానరో రశ్మిభిర్మా పునాతు। వాతః ప్రాణేనేషిరో మయోభూః। ద్యావాపృథివీ పయసా పయోభిః। ఋతావరీ యజ్ఞియే మా పునీతాం ॥౭॥ బృహద్భి స్సవితృభిః। వర్షిష్ఠై ర్దేవ మన్మభిః । అగ్నే దక్షైః పునాహిమా॥౮॥ యేన దేవా అపునత । యేనాపో దివ్య ఙ్కశః। తేనదివ్యేన బ్రహ్మణా। ఇద బ్రహ్మ పునీమహే ॥౯॥ యః పావమానీ రధ్యేతి । ఋషిభి స్సమ్భృతగ్ం రసం। సర్వగ్ం సపూత మశ్నాతి । స్వదిత మ్మాతరిశ్వనా॥౧౦॥ పావమానీ ర్యో అధ్యేతి। ఋషిభి స్సమ్భృతగ్ం రసం। తస్మై సరస్వతీ దుహే । క్షీరగ్ం సర్పి ర్మధూదకం ।౧౧॥ పావమానీ స్స్వస్త్యయనీః । సుదుఘా హి పయస్వతీః। ఋషిభి స్సమ్భృతో రసః। బ్రాహ్మణేష్వమృతగ్ం హితం। ౧౨॥ పావమానీర్దిశన్తు నః। ఇమంలోకమథో అముం । కామాన్ థ్సమర్ధ యన్తు నః । దేవీ ర్దేవై

స్సమాభృతా॥ ౧౩॥ పావమానీ స్స్వస్త్యయనీః । సుదుఘాహిఘృతశ్చుతః । ఋషిభి స్సమ్భృతో రసః। బ్రాహ్మణేష్వమృతగ్ంహితం। ౧౪॥ యేన దేవాః పవిత్రేణ । ఆత్మాన మ్పునతే సదా । తేన సహస్రధారేణ । పావమాన్యః పునస్తుమా॥ ౧౫॥ ప్రాజాపత్య మ్పవిత్రం। శతోద్యామగ్ం హిరణ్మయం। తేన బ్రహ్మవిదో వయం। పూత మ్బ్రహ్మ పునీమహే॥ ౧౬॥ ఇన్ద్ర స్సునీతీ సహ మా పునాతు । సోమ స్స్వస్త్యా వరుణ స్సమీచ్యా। యమో రాజా ప్రమృణాభిః పునాతుమా। జాతవేదా మోర్జయన్త్యా పునాతు॥ ౧౭॥

మజ్జనమ్.

ఈవర్ని మజ్య — మరల స్నానము చేసి

నమస్కారః.

"నమోఽగ్నయే" ఇతి నమ "నమోఽగ్నయే" అను మంత్రింతి స్కృత్య:— మంత్రిము చెప్పుచు నమస్కరించవలయును.

మ. నమోఽగ్నయే ఽప్సుమతే నమ ఇన్ద్రాయ నమో వరుణాయ నమో వారుణ్యై నమోఽద్భ్యః॥

అపాం ఆలోడనమ్

"యదపాంక్రూర"మితి, సాఙ్గుష్ఠయజ్ఞసూత్రేణాఽలోడితాభిరద్భి స్త్రిరాప్లుత్య॥—

("యదపాంక్రూర" మను క్రింది మంత్రము చెప్పుచు బొటనవ్రేలితో యజ్ఞోపవీతము గ్రహించి ఉదకమును మూమ్మాటు వలయాకారముగాను, ప్రదక్షిణముగాను, త్రిప్పుచు ఆ మధ్యభాగమున మూమ్మాఱు స్నానమాచరింపవలయును.)

ఆలోడనపూర్వక మవగాహనమ్.

౯. యదపాం క్రూరం యదమేధ్యం యదశాన్తం తదప గచ్ఛతాత్॥ ౧॥ అత్యాశనా దతీపానా ద్యచ్చ ఉగ్రాత్ప్రతిగ్రహాత్ । తన్నో వరుణో రాజా పాణినా హ్యవమర్శతు॥ ౨॥ సోఽహ మపాపో విరజో నిర్ముక్తో ముక్త కిల్బిషః నాకస్య పృష్ఠ మారుహ్య గచ్ఛే ద్బ్రహ్మసలోకతాం॥ ౩॥ యశ్చాప్సు వరుణ స్స పునాత్వఘమర్షణః॥ ౩౪॥

అబభి మన్త్రణమ్.

"ఇమమ్మేగఙ్గ" ఇత్యపోఽభి మన్త్ర్య:—

("ఇమమ్మే గంగ" అను నీక్రింది మన్త్రముచే నుదకమభిమన్త్రించవలయును.)

౧౦. ఇమమ్మే గఙ్గే యమునే సరస్వతి శుతుద్రి స్తోమగ్ం సచతా పరుష్ణియా । అసిక్నియామరుద్వృధే వితస్తయాఽర్జీకీయే శృణుహ్యాసుషోమయా॥

౪. అఘమర్షణసూక్తపఠన, మవగాహనంచ.

"ఋతఞ్చే" త్యఘమర్షణ సూక్తేనాప్స్వవగాహేత:—* ఈ క్రింద వ్రాయఁబడిన "ఋతంచ" అనునఘమర్షణసూక్తముచే నుదకమునం దవగాహనము చేయవలయును

౧౧. ఋత ఞ్చ సత్యం చాభీద్ధా త్తపసో ఽధ్యజాయత। తతో రాత్రి రజాయత తత స్సముద్రో అర్ణవః ౧॥ సముద్రా దర్ణవా దధి సంవత్సరో అజాయత। అహోరాత్రాణి విదధ ద్విశ్వస్య మిషతో వశీ॥ ౨॥ సూర్యాచంద్రమసౌ ధాతా యథా పూర్వ మకల్పయత్। దివం చ పృథివీఞ్చా న్తరిక్ష మథో సువః॥ ౩॥ యత్పృథివ్యాగ్ం రజస్స్వ మాన్తరిక్షేవిరోదసీ। ఇమాగ్ స్తదాపో వరుణః పునాత్వఘమర్షణః॥ ౪॥ పునన్తు వసవః పునాతు వరుణః పునా త్వఘమర్షణః। ఏష భూతస్యమధ్యే భువనస్య గోప్తా। ఏష పుణ్యకృతా న్లోకా న్నేష మృత్యో ర్హిరణ్మయం। ద్యావాపృథివ్యో ర్హిరణ్మయగ్ం సగ్ంశ్రితగ్ం సువః॥ స న స్సువ స్సగ్ంశిశాధి।

ఆచమనమ్.

"ఆర్ద్రంజ్వలతీ" త్యాచమ్య:— "ఆర్ద్రంజ్వలతి" అను నీ క్రింది మన్త్రముచే నాచమింపవలయును.

---

* నీటియందు మునిఁగి యీ మన్త్రముతో ప్రాణాయామము చేయవలసినదిగా భాష్యమునందు చెప్పఁబడియున్నది.

౧౨. ఆర్ద్రం జ్వలతి జ్యోతి రహ మస్మి । జ్యోతి ర్జ్వలతి బ్రహ్మాహ మస్మి । యో౽హ మస్మి బ్రహ్మాహ మస్మి । అహ మస్మి బ్రహ్మాహ మస్మి । అహ మేవాహం మాం జుహోమి స్వాహా ॥

౫. స్నానాఙ్గతర్పణమ్.

ఆచమ్య — స్మృత్యాచమనము చేసి.

ప్రాణా నాయమ్య — ప్రాణాయామము చేసి.

ఏవంగుణ విశిష్టే శుభే శోభనే ముహూర్తే... ...శ్రీ పరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం దేవాది తర్పణం కరిష్యే*।

(ఇతిసఙ్కల్ప్య) — పైన చెప్పిన విధమున సఙ్కల్పించి

దేవతీర్థేన తర్పణఙ్కుర్యాత్:—† దేవతీర్థముచేత తర్పణము చేయవలయును.

౬. దేవతర్పణమ్.

౧. బ్రహ్మాదయో యే దేవా స్తాన్ దేవాగ్ స్తర్పయామి।

౨. భూర్దేవాగ్ స్తర్పయామి।

౩. భువర్దేవాగ్ స్తర్పయామి।

౪. సువర్దేవాగ్ స్తర్పయామి।

౫. భూర్భువస్సువర్దేవాగ్ స్తర్పయామి।

---

* సఙ్కల్పించునప్పుడు అనామికాంగుళితో నుదకమును తాకుట సంప్రదాయము.

† తీర్థముల వివరముగూర్చి ఉపోద్ఘాత ప్రకరణమున ముద్రించిన ప్రతికృతిని చూడుడు. ఇటులే తీర్థము లన్నిటికిని చూడవలెను.

ఋషితర్పణమ్.

ఋషి తీర్థేన ద్విరావృత్త్యా — ఋషితీర్థముచేత రెండేసిపర్యాయములు తర్పణము చేయవలయును.

౧. కృష్ణద్వైపాయనాదయో యే ఋషయః తాన్ ఋషీన్ స్తర్పయామి॥ ౨

౨. భూర్ ఋషీన్ స్తర్పయామి॥ ౨

౩. భువర్ ఋషీన్ స్తర్పయామి॥ ౨

౪. సువర్ ఋషీన్ స్తర్పయామి॥ ౨

౫. భూర్భువ స్సువర్ ఋషీన్ స్తర్పయామి॥ ౨

పితృతర్పణమ్.

ప్రాచీనావీతినా — ప్రాచీనావీతియై

పితృ తీర్థేన — పితృ తీర్థముచేత

త్రిరావృత్త్యా తర్పయేత్. 8 పర్యాయములు తర్పణము చేయవలెను.

౧. సోమః పితృమాన్ యమోఽఙ్గిరస్వానగ్నిష్వాత్తాగ్నిః కవ్యవాహనాదయో యేపితరః తాన్ పితౄన్ స్తర్పయామి॥ ౩

౨. భూః పితౄన్ స్తర్పయామి॥ ౩

౩. భువః పితౄన్ స్తర్పయామి॥ ౩

౪. సువః పితౄన్ స్తర్పయామి॥ ౩

౫. భూర్భువస్సువః పితౄన్ స్తర్పయామి॥ ౩

తతో ఉదకప్రక్షేపణమ్.

తత ఆచమ్య — పిదప పునరాచమనము చేసి

౧౩. యన్మయా దూషితం తోయం శారీరమలసంయుతం।
తస్య పాపవిశుద్ధ్యర్థం యక్ష్మాణాం తర్పయామ్యహం।
అసంస్కారా శ్చ యే కేచి జ్జలాశాః పితరో మమ।
తేషా మాప్యాయనార్థాయ దీయతే సలిలం మయా।

ఇతి తటే హస్తాభ్యాం ఉదకం నిక్షిప్య — పైన చెప్పినరెండుశ్లోకములు చదువుచు దోసిలితో నుదకమును ఒడ్డునందు విడిచి

వస్త్ర నిష్పీడనాదికమ్

వస్త్రం చతుర్గుణీ కృత్య — వస్త్రమును నాలుగునుమడతలు పెట్టి
ప్రాచీనావీతీ — ప్రాచీనావీతి యయి
వస్త్రం నిష్పీడ్య — ఈ చెప్పబోవుశ్లోకము చదువుచు వస్త్రమును ఒడ్డున పిండవలయును.

౧౪. యే కేచాస్మత్కులే జాతా అపుత్రా గోత్రిణో మృతాః।
తే గృహ్ణన్తు మయాదత్తం వస్త్రనిష్పీడనోదకమ్।

ఆసీనః అన్యేన వస్త్రేణ అఙ్గం పరిమార్జయేత్. — కూర్చుండి వేరొక (పొడి) వస్త్రముచేత నొడలు తుడుచుకొనవలయును.

ఇతి స్నానవిధిః.

౨. శుభ్ర వస్త్ర ధారణవిధిః

"శుచీవో హవ్యే" తి ధౌతవస్త్ర మద్భిః ప్రోక్ష్య :— (ఈ చెప్పఁబోవు మన్త్రముచేత నిర్మలమగు మడివస్త్రమునుజలము చేత ప్రోక్షించ వలయును)

౧౫. శుచీ వో హవ్యా మరుత శ్శుచీనాగ్ం శుచిగ్ం హి నోమ్యధ్వరగ్ం శుచిభ్యః । ఋతేన సత్య మృత సాపఆ యఞ్ఛుచి జన్మానశ్శుచయః పావకాః॥

దేవస్య త్వేతివస్త్రమాదాయ:— (ఈ క్రింద చెప్పఁబోవు "దేవస్యత్వా" అనుమన్త్రముతో వస్త్రము గ్రహించి)

౧౬. దేవస్య త్వా సవితుః ప్రసవే । అశ్వినో ర్బాహుభ్యాం । పూష్ణో హస్తాభ్యా మాదదే॥

"అవధూత" మిత్యవధూయ:— (ఈక్రింద చెప్పఁబోవు మన్త్రము పఠించుచు వస్త్రమును విదిలించి)

౧౭. అవధూతగ్ం రక్షో ఽవధూతా అరాతయః॥

ఆదిత్యదర్శనము

'ఉదుత్యంజాతవేదస' మిత్యాదిత్యాయదర్శయిత్వా — (ఈ క్రింది మన్త్రము పఠించుచు సూర్యునకు శుభ్రవస్త్రముగనఁజూచి)

౧౮. ఉదుత్యం జాత వేదసం దేవం వహన్తి కేతవః। దృశే విశ్వాయ సూర్యం॥

వస్త్రధారణమ్

"ఆవహన్తీతి" పరిధాయ:— (ఈ క్రింది మన్త్రము పఠించుచు వస్త్రమును ధరించవలయును.)

౧౯. ఆవహన్తీ వితన్వానా । కుర్వాణా చీర మాత్మనః ।
వాసాగ్ంసి మమ గావ శ్చ । అన్నపానే చ సర్వదా ॥ తతో మే
శ్రియ మావహ । లోమశాం పశుభి స్సహ స్వాహా ॥
తతో ద్విరాచమ్య తరువాత ౨ పర్యాయములు ఆచమనము చేసి

౨౦. ఉత్క్రామన్తు భూతపిశాచా యే భూతాశ్చనిశాచరాః ।
ఏతేషా మవిరోధేన బ్రహ్మకర్మ సమారభే ॥

ఇతి దర్భాసనం ప్రతిష్ఠాప్య, (అని దర్భాసనము పఱచి
తత్తత్కర్మకుర్యాత్ (కూర్చుండి) సంధ్యావందనాది ఆయాకర్మలను చేయవలయును.)

ఇతి శుభ్రవస్త్రధారణవిధిః,

---

౩. ఊర్ధ్వపుండ్రధారణవిధిః.

మృత్తికాదానమ్.

౨౧. శ్లో ॥ గోపీచందన ! పాపఘ్న ! విష్ణుదేహసముద్భవ
చక్రాంకిత! నమ స్తుభ్యం ధారణాన్ముక్తిదో భవ ॥

ఇతి మృత్తికా మాదాయ ఈశ్లోకము పఠించుచు శ్వేతమృత్తిక గ్రహించి

జలాదానమ్

౨౨. ఇమం మే గంగే యమునే సరస్వతి శుతుద్రి స్తోమగ్ం సచతా పరుష్ణియా । అసిక్నియా మరుద్వృధే వితస్తయా ఽఽర్జీకీయే శృణుహ్యా సుషోమయా ॥

ఇతి జలమాదాయ

(పై మంత్రము పఠించుచు జలము గైకొని)

మర్దనమ్.

"విష్ణోర్నుక" మితి మర్దయేత్.

(ఈ క్రింది మన్త్రము పఠించుచు మృత్తికను మర్దనముచేయవలయును.)

౨౩. విష్ణోర్నుకం వీర్యాణి ప్రవోచం యః పార్థివాని విమమే రజాగ్ంసి యో అస్కభాయదుత్తరగ్ం సధస్థం విచక్రమాణ స్త్రేధోరుగాయో విష్ణో ర్రరాటమసి విష్ణోః పృష్ఠమసి విష్ణోః శ్నప్త్రే స్థో విష్ణోస్స్యూరసి విష్ణోర్ధ్రువమసి వైష్ణవమసి విష్ణవే త్వా ॥

అభిమన్త్రణమ్.

"అతో దేవా" ఇత్యేతాభిః విష్ణుగాయత్ర్యా చ త్రివార మభిమన్త్ర్య:—

(పైమన్త్రము పఠించుచు మర్దించిన మృత్తికను ఈ క్రింద చెప్పిన "అతో దేవా" మొదలగు ౬ మన్త్రములచేతను, విష్ణుగాయత్రియగు 'నారాయణాయ' అను మన్త్రముచేతను మూమ్మారు అభిమన్త్రించవలయును.)

౨౪. అతో దేవా అవన్తునో యతో విష్ణు ర్విచక్ర మే। పృథివ్యా స్సప్తధామభిః॥ ౧॥ ఇదం విష్ణు ర్విచక్రమే త్రేధా నిదధే పదం। సమూఢమస్య పాగ్ంసురే॥ ౨॥ త్రీణి పదా విచక్రమే విష్ణు ర్గోపా అదాభ్యః। అతో ధర్మాణిధార యన్॥ ౩॥ విష్ణోః కర్మాణి పశ్యత యతో వ్రతాని పస్పశే, ఇన్ద్రస్య యుజ్య స్సఖా॥ ౪॥ తద్విష్ణోః పరమం పదగ్ం సదా పశ్యన్తి సూరయః। దివీవ చక్షు రాతతం॥ ౫॥ తద్విప్రాసో విపన్యవో జాగృవాంస స్సమిన్ధతే విష్ణోర్యత్పర మంపదమ్॥ ౬॥

విష్ణుగాయత్రీ

౨౫. నారాయణాయ విద్మహే, వాసుదేవాయధీమ హి। తన్నో విష్ణుః ప్రచోదయాత్॥

ధ్యానమ్

౨౬. శ్లో॥ శఙ్ఖ చక్ర గదాపాణే! ద్వారకానిలయాచ్యుత!
గోవిన్ద! పుణ్డరీకాక్ష! రక్ష మాం శరణాగతమ్॥

ఇతి ధ్యాత్వా (ఇట్టి శ్లోకము పఠించుచు ధ్యానించి)

గృహస్థధారణవిషయః.

గృహస్థో లలాటాదిషు స్థానేషు అనామికాఙ్గుళ్యా, విష్ణుగాయత్ర్యా, కేశవాది ద్వాదశనామభిర్వా ధారయేత్॥

(గృహస్థు లలాటము మొదలగు ద్వాదశస్థానములయందు అనామికాంగుళి చేత విష్ణుగాయత్రినిగాని, కేశవాది ద్వాదశ నామములగాని చెప్పుచు ధరించవలయును.)

ఊర్ధ్వ పుండ్ర ధారణ విధిః.

పుండ్రస్థాన వివరణమ్.

శ్లో. లలాటే కేశవం ధ్యాయేత్; నారాయణ మథోదరే।
వక్షః స్థలే మాధవం చ; గోవిన్దం కణ్ఠకూబరే। ౧
శ్లో. విష్ణుఞ్చ దక్షిణే కుక్షౌ; బాహౌ చ మధుసూదనం।
త్రివిక్రమం స్కన్ధదేశే; వామనం వామపార్శ్వకే। ౨
శ్లో. శ్రీధరం వామబాహౌతు, హృషీకేశం తు కంధరే।
పృష్ఠే తు పద్మనాభం చ, * త్రికే దామోదరన్న్యసేత్।
తత్ప్రక్షాళనతోయన్తు వాసుదేవేతి మూర్ధని। ౩౪

పుండ్రస్థాన వివరణము.

నామోచ్చారణము.		స్థానము.
౧. కేశవాయ నమః	అనుచు	లలాటమునను
౨. నారాయణాయ నమః	,,	ఉదరమున నెదుటను
౩. మాధవాయ నమః	,,	హృదయమునను
౪. గోవిన్దాయ నమః	,,	కణ్ఠమున నెదుటను
౫. విష్ణవే నమః	,,	ఉదరమున కుడి ప్రక్కను
౬. మధుసూదనాయ నమః	,,	కుడిబాహుమధ్యమునను
౭. త్రివిక్రమాయ నమః	,,	కుడిస్కన్ధమునను
౮. వామనాయ నమః	,,	ఉదరమునఎడమ ప్రక్కను
౯. శ్రీధరాయ నమః	,,	ఎడమబాహుమధ్యమునను
౧౦. హృషీకేశాయ నమః	,,	ఎడమస్కన్ధమునను
౧౧. పద్మనాభాయ నమః	,,	వీపునను
౧౨. దామోదరాయ నమః	,,	కణ్ఠమునకు పశ్చిమభాగమునను

ఈవిధముగా గృహస్థు డూర్ధ్వపుండ్రము ధరించవలయును.

---

* కకుదామోదరం స్మరేత్. అని పాఠాంతరము.

పిదప హస్తప్రక్షాళనజలమును "వాసుదేవాయనమః" అనుచు శిరమున చల్లుకొనవలయును,

బ్రహ్మచారి వానప్రస్థయోః ధారణవిషయః.

బ్రహ్మచారీ, వానప్రస్థోవా, లలాట కణ్ఠ, హృదయ, బాహుమూలేషు వైష్ణవ గాయత్ర్యా, కృష్ణాదిపంచనామభిర్వాధారయేత్.

(బ్రహ్మచారియును, వానప్రస్థుఁడును, లలాటము, కణ్ఠము హృదయము రెండుబాహుమూలములు వీనియందు* విష్ణుగాయత్రిచేతఁగాని, కృష్ణాదిపంచనామములచేతఁగాని ధరించునది.)

యతి విషయః

యతి స్తర్జన్యా శిరో, లలాట హృదయేషు, ప్రణవేన ధారయేత్.

యతి ప్రణవము స్మరించుచు తర్జన్యంగులిచేతశిరో, లలాట, హృదయములయందు ధరించవలయును.

పరమహంస విషయ,

పరమహంసో లలాటే ప్రణవేనైకమూర్ధ్వ పుండ్రంధారయేత్.

పరమహంస యగువాఁడు ప్రణవముచేత లలాటమునందు ఒకఊర్ధ్వపుండ్రము ధరించునది.

ఇతి ఊర్ధ్వపుండ్రధారణవిధిః

---

* విష్ణుగాయత్రి అనఁగా "నారాయణాయ విద్మహే వాసుదేవాయ ధీమహి। తన్నోవిష్ణుః ప్రచోదయాత్" అను మన్త్రము. ౧౫వ పుటయందు చూడుఁడు.

ప్రణవ మనఁగా ఓంకారము.

౪. సముద్రస్నానవిధిః.

సింధుతీరం ప్రాప్య — సముద్రతీరమునకుఁబోయి

తత్ర ధనుర్బాణౌ లిఖిత్వా — అచట ధనుర్బాణముల లిఖించి

పురాణాచమనం కృత్వా — పురాణాచమనముచేసి

స్మృత్యాచమనంచ కృత్వా — స్మృత్యాచమనము చేసి

ప్రాణానాయమ్య — (ముమ్మారు) ప్రాణాయామ మొనర్చి

ఏవంగుణ విశిష్టే శుభేఽభ్యుదయ ముహూర్తే శ్రీపరమేశ్వరముద్దిశ్య శ్రీపరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం సింధుస్నాన మహం కరిష్యే:— ఇతిసంకల్ప్య (అని సంకల్పించి)

౨౭, శ్లో. యాని కాని చ పాపాని జన్మాంతర కృతానిచ ।
తాని తాని ప్రణశ్యంతి ప్రదక్షిణపదే పదే॥ ౧

శ్లో. పాపోఽహం పాపకర్మాఽహం పాపాత్మా పాపసంభవః।
త్రాహిమాం కృపయా దేవ శరణాగత వత్సల! ॥ ౨

శ్లో. అన్యథా శరణం నాస్తి త్వమేవ శరణం మమ ।
తస్మాత్కారుణ్యభావేన రక్షరక్ష జనార్దన ॥

ఇతి ఆత్మ ప్రదక్షిణత్రయం కృత్వా (పై శ్లోకములు పఠించుచు ముమ్మారు ప్రదక్షిణముచేసి)

ఋ. సముద్రాయ వయునాయ సింధూనాం పతయే నమః !
నదీనాగ్ంసర్వాసాం పిత్రే జుహుతావిశ్వకర్మణే విశ్వాఽ
హాఽమర్త్యగ్ం హవిః॥

ఇతి నమస్కృత్య — అని నమస్కరించి

రత్నహారీతక సహితాని — రత్నహారీతక ఫలసహితములగు

యజ్ఞోపవీతాని సింధౌ ప్రక్షిప్య — యజ్ఞోపవీతములను సముద్రము నందుంచి

30. శ్లో. పిప్పలాదాత్సముత్పన్నే కృత్యే లోకభయంకరే।
పాషాణం తే మయాదత్త మాహారార్థం ప్రకల్పితాం॥ ౧॥

ఇతి పాషాణం ప్రక్షిప్య — అని పాషాణమును సముద్రము నందు పడవైచి

శ్లో॥ విశ్వాచీ చ ఘృతాచీ చ విశ్వయోనే విశాంపతే।
సాన్నిధ్యం కురు మే దేవ సాగరే లవణాంభసి॥ ౨

త్రితత్త్వాత్మక మీశానం నమో విష్ణు ముమాపతిం।
సాన్నిధ్యం కురు మే దేవ సాగరే లవణాంభసి॥ 3

నమస్తే విశ్వగుప్తాయ నదీనాం పతయే నమః॥ 34

ఇతి నమస్కృత్య — అని నమస్కరించి

శ్లో॥ సమస్త జగదాధార శంఖచక్ర గదాధర।
దేవ దేహి మమానుజ్ఞాం తవ తీర్థనిషేవణే॥ ౪

ఇత్యనుజ్ఞాం స్వీకృత్య — అని అనుజ్ఞను గ్రహించి

3౧. అగ్నిశ్చ యోనిరవిలశ్చ దేహో రేతోఽథవా మృ
త్యోరమృతస్య నాభిః। ఏతచ్ఛుభం పాండవసత్యవాక్యం శ్రు
త్వాఽవగాహేత పతిం నదీనామ్॥ (ఈ మంత్రము మెచ్చటిదో తెలియలేదు.) పిదప (క్రింది మంత్రములతో) స్నానమొనర్చి

తతః స్నాత్వా:—

"ఆపోహిష్ఠామయోభువ" ఇతితిసృభిః "హిరణ్యవర్ణా" ఇతి చతసృభిః "పవమానస్సువర్జన" ఇత్యేతేనానువాకేన చ స్నాయాత్ *।

"ఆపోహిష్ఠా" అను 3 మంత్రములచేతను "హిరణ్యవర్ణా" అను 4 మంత్రముల చేతను "పవమానస్సువర్జన"యను అనువాకముచేతను స్నానము చేయవలయును. (మూ. స్నానప్రకరణము)

ఆచమ్య — స్మృత్యాచమనము చేసి

ప్రాణానాయమ్య — ముమ్మారుప్రాణాయామమొనర్చి

ఏవం విశిష్టే శుభేఽభ్యుదయ ముహూర్తే శ్రీపరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం సింధుస్నానాంగ అర్ఘ్యప్రదానం కరిష్యే॥

(అని సంకల్పించి)

32. సర్వరత్నోద్భవ ! శ్రీమన్ ! సర్వరత్నాకరో యతః
సర్వరత్నప్రదాతస్త్వం గృహాణార్ఘ్యం మహోదధే॥

ఇత్యర్ఘ్యం దత్వా — అని అర్ఘ్యమిచ్చి

ఉదకాంతరేణాచమ్య — వేఱునీటితో ఆచమనము చేసి

ప్రాణానాయమ్య — (ముమ్మారు) ప్రాణాయామముచేసి

ఏవం విశిష్టే శుభేఽభ్యుదయ ముహూర్తే శ్రీపరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం సింధుస్నానాంగ పిప్పలాదాది తర్పణం కరిష్యే॥

(అని సంకల్పించి)

33. శ్లో॥ పిప్పలాదం విశ్వాం చ కృతాంతం జీవనేశ్వరం।
వసిష్ఠం వామదేవం చ పరాశర మహాంపతిం॥ ౧॥

శ్లో. వాల్మీకిం నారదం చైవ వాలఖిల్యాం స్తథైవచ।
నలం నీలం గవాక్షం చ గవయం గంధమాదనం॥ ౨॥

* ఈ మంత్రములన్నియు ఈ నిత్యకర్మాష్టక స్నాన ప్రకరణమున చెప్పియుండుటచే నిచట మరలముద్రించలేదు.

శ్లో॥ జాంబవంతం హనూమంతం సుగ్రీవం చాంగదం తథా।
మైందం చ ద్వివిదం చైవ వృషభం శరభం తథా॥ 3॥

శ్లో॥ రామం చ లక్ష్మణం చైవ సీతాం చైవ యశస్వినీమ్।
ఏతాంస్తు తర్పయే ద్విద్వాన్ జలమధ్యే విశేషతః॥ ४॥

శ్లో॥ ఆబ్రహ్మస్తంబపర్యంతం యత్కించిత్సచరాచరం।
మయా దత్తేన తోయేన తృప్తి మేవాభిగచ్ఛతు॥ ౫॥

స్నానానంతరం "శుష్కవస్త్ర పరిధానవిధిః" మృత్తికా స్నానవత్ ద్రష్టవ్యః.

స్నానమయిన పిదప మడివస్త్రము ను ధరించవలయును ఈవిధి ఈ నిత్యకర్మాష్టక గ్రంథమున వెనుక పుటలలో చెప్పియున్నాము.

స్నానప్రకరణం సమాప్తమ్.

—)·(—

శ్రీగురుభ్యోనమః హరిః ఓమ్.

౫. సన్ధ్యావన్దన ప్రకరణమ్.

(1) *౧. శ్లో॥ అపవిత్రః పవిత్రో వా సర్వావస్థాం గతోఽపి వా।
యస్స్మరేత్పుణ్డరీకాక్షం సబాహ్యాభ్యన్తర శ్శుచిః॥
పుణ్డరీకాక్ష! పుణ్డరీకాక్ష!! పుణ్డరీకాక్ష!!! (2) Pg. 30... (I) to 41...

ఆచమనమ్.

+పురాణాచమనం కృత్వా. పురాణాచమనము చేసి
+తతః స్మృత్యాచమనంకృత్వా పిదప స్మృత్యాచమనముచేసి.

భూతోచ్చాటనమ్.

౨. శ్లో॥ ఉత్తిష్ఠన్తు భూతపిశాచాః యేతే భూమిభారకాః।
ఏతేషా మవిరోధేన బ్రహ్మకర్మ సమారభే॥

† ప్రాణాయామః.

(4) 3. ఓంభూః। ఓంభువః। ఓగ్ంసువః। ఓంమహః।
ఓంజనః। ఓంతపః। ఓగ్ంసత్యం। ఓంతత్సవితుర్వరేణ్యం

---

* అపవిత్రుడైనను పవిత్రుడైనను, సకల వ్యాపారములంబొందినవాడైనను ఎవడు పుణ్డరీకాక్షుని స్మరించునో వాడు బాహ్యాభ్యన్తరముల శుచి యగునని అర్థము. కనుక పుణ్డరీకాక్షుని ముమ్మాఱు స్మరించవలయును.

† ఆచమన, ప్రాణాయామ విషయములగురించి ఉపోద్ఘాతమును చూడుడు.

* శ్లో॥ ఉత్తిష్ఠన్తు భూతపిశాచా, యఏతే భూమిభారకాః
అని పూర్వార్థమున పాఠాన్తరము

భర్గో దేవస్య ధీమహి । ధియో యోనః ప్రచోదయాత్ ॥
ఓమాపో జ్యోతీ రసోఽమృతం బ్రహ్మభూర్భువస్సువరోమ్॥

(* దేశకాలౌ సఙ్కీర్త్య :—) దేశకాల సంకీర్తనంబు చేసి
* పఞ్చాశత్కోటి... ప్రీత్యర్థం (సఙ్కల్పించుతావులయందు అనామికాంగుళితో జలము స్పృశించుట సంప్రదాయమైయున్నది.)
ప్రాతస్సన్ధ్యా ముపాసిష్యే.

జలాభిమన్త్రణమ్.

(‡ ప్రశస్త ముదకం : బ్రహ్మముఖాఖ్యేన మన్త్రేణాభిమన్త్ర్య) — పవిత్రజలము "బ్రహ్మముఖ"మను నీ క్రిందఁ జెప్పఁబోవు మన్త్రముచేత అభిమంత్రించి

— ర. ఓంభూర్భువస్సువః । ఓం తత్సవితుర్వరేణ్యం.
భర్గో దేవస్యధీమహి । ధియో యో నః ప్రచోదయాత్ ॥

మార్జనమ్

(తదుదకం స్పృష్ట్వాఆపో హిష్ఠే త్యాదిభిశ్శిరసి మార్జయేత్) ఆయుదకమును స్పృశించిఆపోహిష్ఠేత్యాది క్రిందిమంత్రములతో శిరమున జల్లుకొనునది

౫. ఓం ఆపో హి ష్ఠా మయోభువః । తా న ఊర్జే దధాతన । మహే రణాయ చక్షసే । యో వశ్శివతమో రసః॥ త.

---

* వినియోగము నిమిత్తమిట్టి వాక్యములఁ జేర్చినారము.

† సఙ్కల్ప వివరణమును గురించి ఉపోద్ఘాతప్రకరణమును చూడుఁడు.

‡ "బ్రహ్మముఖోఽయంమనునా నిరుక్తః :—"

శ్లో॥ ఓంకారపూర్వికా స్తిస్రో మహావ్యాహృతయోఽవ్యయాః॥
త్రిపదాచైవసావిత్రీ (గాయత్రీ) విజ్ఞేయం బ్రహ్మణోముఖమ్॥మను॥౨.౮౧.

స్య భాజయతేహ నః । ఉశతీ రివ మాతరః। తస్మా అరం గమామ వః। యస్య క్షయాయ జిన్వథ। ఆపో జనయథా చ నః॥

మన్త్రాచమనమ్.

(హస్తేన జలం గృహీత్వా) ౧ ప్రాతః:—

(హస్తముచేత జలము గ్రహించి యీ క్రిందిమంత్రము పఠించి ప్రాతఃకాలమున మంత్రాచమన మొనర్చవలయును.)

౬. సూర్యశ్చ మా మన్యుశ్చ మన్యుపతయశ్చ మన్యుకృతేభ్యః। పాపేభ్యో రక్షన్తాం । యద్రాత్ర్యా పాపమకార్షం। మనసా వాచా హస్తాభ్యాం । పద్భ్యా ముదరేణ × శిశ్నా। రాత్రి స్తదవలుమ్పతు। యత్కించ దురితంమయి। ఇదమహం మా మమృతయోనౌ । సూర్యే జ్యోతిషి జుహోమి స్వాహా॥

(౨) మధ్యాహ్నే:—

౭. ఆపః పునన్తు పృథివీం పృథివీ పూతా పునాతు మాం। పునన్తు బ్రహ్మణస్పతి ర్బ్రహ్మ పూతా పునాతు మాం। యదుచ్ఛిష్ట మభోజ్యం యద్వా దుశ్చరితం మమ। సర్వం పునన్తు మా మాపోఽ సతాంచ ప్రతిగ్రహగ్ం స్వాహా॥

× శిశ్నా అని పాఠాంతరము

(3) సాయన్త్రనే:—

౮. అగ్నిశ్చ మా మన్యుశ్చ మన్యుపతయశ్చ మన్యుకృతేభ్యః। పాపేభ్యో రక్షన్తాం। యదహ్నా పాపమకార్షం। మనసా వాచా హస్తాభ్యాం। పద్భ్యా ముదరేణ శిశ్నా। అహ స్తదవలుంపతు। యత్కించ దురితం మయి। ఇదమహం మా మమృతయోనౌ। సత్యే జ్యోతిషి జుహోమి స్వాహా॥

పునః (ద్వితీయ) మార్జనమ్

ద్విరాచమ్య రెండుసారులు స్మృత్యాచమనముచేసి

(ఈ చెప్పబోవు మన్త్రములు పఠించుచు దర్భలతో మార్జనము చేసికొనవలయును)

౯. దధిక్రావ్‌ణ్ణో అకారిషం। జిష్ణోరశ్వస్య వాజినః। సురభి నో ముఖాకరత్। ప్రణ ఆయూగ్ంషి తారిషత్॥

౧౦. ఓం ఆపోహిష్ఠా మయోభువః। తాన ఊర్జే దధాతన। మహే రణాయ చక్షసే। యో వః శివతమో రసః। తస్య భాజయతేహ నః। ఉశతీరివ మాతరః। తస్మా అరం గమామ వః। యస్య క్షయాయ జిన్వథ। ఆపో జనయథా చ నః॥

౧౧. హిరణ్యవర్ణాః శుచయః పావకా యాసు జాతః కశ్యపో యాస్వింద్రః। అగ్నిం యా గర్భం దధిరే విరూపా

స్తాన ఆపశ్శగ్ స్యోనాభవన్తు। ౧॥ యాసాగ్ం రాజా వరుణో యాతి మధ్యే సత్యానృతే అవపశ్యం జనానాం। మధుశ్చుత శ్శుచయో యాః పావకా స్తాన ఆపశ్శగ్ స్యోనాభవన్తు।౨॥ యాసాం దేవా దివి కృణ్వంతి భక్షం యా అన్తరిక్షే బహుధా భవన్తి। యాః పృథివీం పయసోన్దన్తి శుక్రాస్తా నఆపశ్శగ్ స్యోనా భవన్తు॥ 3 ॥ శివేన మాచక్షుషా పశ్యతాపశ్శివయా తనువోపస్పృశత త్వచ మ్మే। సర్వాగ్ం అగ్నీగ్ం రప్సుషదో హువే వో మయి వర్చో బల మోజో నిధత్త॥ ౪

పాపవిమోచన మన్త్రమ్.

(హస్తేన జలమాదాయ నిశ్శ్వస్య వామతో వినిక్షిపేత్)

హస్తమున జలముగైకొని అందు ఈక్రిందిమన్త్రము పఠింపుచు నిశ్వాసము విడిచి యాజలము తనకు ఎడమవైపున విడువ వలయును. మరల నాజలము చూడఁదగదు.

౧౨. ద్రుపదా దివ ముఞ్చతు*। ద్రుపదాదివేన్మ్ముముచానః। స్విన్నస్స్నాత్వీ మలా దివ। పూతం పవిత్రేణే వాజ్యం। ఆప శ్శున్ధన్తు మైనసః॥

అర్ఘ్యత్రయప్రదానమ్.

ఆచమ్య — స్మృత్యాచమనముచేసి

ప్రాణానాయమ్య — ప్రాణాయామ మొనర్చి

* 'ద్రుపదాదివముంచతు' అనునది పాఠాంతరమున గనఁబడదు.

పూర్వోక్తైవంగుణ విశిష్టే, శుభేఽభ్యుదయ ముహూర్తే శ్రీమాన్ ......+ గోత్రః ..... + శర్మాభిధేయోఽహం, శ్రీమతః ... + గోత్రస్య ......+ శర్మాభిధేయస్య మమోపాత్తదురితక్షయద్వారా శ్రీపరమేశ్వరప్రీత్యర్థం ప్రాతస్సన్ధ్యాఙ్గ మర్ఘ్యత్రయప్రదానంకరిష్యే॥

౧3. ఓంభూ ర్భువ స్సువః తత్సవితుర్వరేణ్యం భర్గో దేవస్య ధీమహి ।ధియో యో నః ప్రచోదయాత్॥

ఇతిఅంజలిత్రయం విసృజేత్। పై మంత్రము 3 పారులు పఠింపుచు 3 అంజలులర్ఘ్యమువిడువవలయును.

కాలాతిక్రమణ ప్రాయశ్చిత్తమ్.

ఆచమ్య — స్మార్తాచమనముచేసి

ప్రాణా నాయమ్య — ప్రాణాయామ మొనర్చి

ఏవం ... ప్రీత్యర్థం కాలాతిక్రమణ దోష పరిహారార్థం చతుర్థార్ఘ్యప్రదానం కరిష్యే.

(ఇతి సఙ్కల్ప్య) అని సంకల్పించి ఈక్రింది మంత్రముతో ప్రాయశ్చిత్తార్ఘ్య మీయవలెను.

౧౪. ఓం భూః।ఓం భువః। ఓగ్ంసువః। ఓంమహః। ఓంజనః। ఓం తపః। ఓగ్ంసత్యం। ఓం తత్సవితు ర్వరేణ్యం భర్గో దేవస్య ధీమహి । ధియో యో నః ప్రచోదయాత్। ఓ మాపో జ్యోతీ రసోఽమృతం బ్రహ్మభూర్భువస్సువ రోమ్॥

+ ఇచట తమతమ గోత్రనామముల చెప్పుకొనవలయును.

(౨) మధ్యాహ్నార్ఘ్యప్రదానమ్

ఆచమ్య — స్మృత్యాచమనము చేసి

ప్రాణానాయమ్య — ప్రాణాయామ మొనర్చి

ఏవం గుణవిశేషణ విశిష్టే శుభే౽భ్యుదయముహూర్తే శ్రీమాన్ ...... ప్రీత్యర్థం మాధ్యాహ్నికసన్ధ్యాఙ్గ మర్ఘ్యప్రదానం కరిష్యే ...

(ఇతిసఙ్కల్ప్య) — పైనచెప్పినతీరున సఙ్కల్పించి

౧౫, హ్ంసః శుచిష ద్వసు ర న్తరిక్షస ద్ధోతా వేదిష దతిథి ర్దురోణసత్ । నృష ద్వర స దృతస ద్వ్యోమస ద్జ్బా గోజా ఋతజా అద్రిజా ఋత మ్బృహత్ ।

ఓం భూ ర్భువ స్సువః ఓం తత్సవితు ర్వరేణ్యంభర్గో దేవస్య ధీమహి । ధియో యో నః ప్రచోదయాత్ ।

(ఏవం అర్ఘ్యత్రయం విసృజేత్) — పైమంత్రము గాయత్రియు పఠించి యొక యర్ఘ్యమును, గాయత్రిని మాత్రము పఠించి యర్ఘ్యద్వయమును విడువ వలయును.

(కాలాతిక్రమణే పూర్వవత్) — కాలాతిక్రమణ మయ్యె వేని ప్రాతస్సంధ్యకు వలెనే సంకల్పించి ౪వ యర్ఘ్యమును విడువ వలయును.

సాయంకాలే :-

ఆచమ్య — స్మృత్యాచమనముచేసి

ప్రాణానాయమ్య — ప్రాణాయామము సలిపి

ఏవం ... ... ప్రీత్యర్థం సాయం సన్ధ్యాఙ్గమర్ఘ్య త్రయప్రదానం కరిష్యే :-

(ఇతి సఙ్కల్ప్య) అని సఙ్కల్పించి
(ఈ క్రిందిమన్త్రము ముమ్మారు పఠించుచు అర్ఘ్యత్రయము విడువవలయును.)

ఓం భూర్భువస్సువః। ... ... యాత్॥
(కాలాతిక్రమణే పూర్వవత్) కాలాతిక్రమణమయ్యేని ప్రాతస్సంధ్యకువలెనే సంకల్పించి ౪. వ యర్ఘ్యము విడువవలయును.

ఓంభూః। ఓంభువః। ఓగ్ంసువః। ఓంమహః। ఓంజనః। ఓంతపః। ఓగ్ంసత్యం। ఓంతత్సవితుర్వరేణ్యం భర్గో దేవస్య ధీమహి। ధియో యో నః ప్రచోదయాత్॥ ఓమాపో జ్యోతీ రసోఽమృతం బ్రహ్మభూర్భువస్సువరోమ్॥

ప్రదక్షిణమ్

(పశ్చాత్ హస్తేన జలమాదాయ ఉత్థాయ.)
(పిమ్మటహస్తముతో జలముగైకొని నిలుచుండి చెప్పఁబోవు మంత్రార్థము స్మరించుచు ముమ్మారు ఆత్మప్రదక్షిణము చేసికొనవలయును)

౧౬. ఉద్యన్తమస్తంయన్తమాదిత్యమభిధ్యాయన్కుర్వన్ బ్రాహ్మణో విద్వాన్ సకలం భద్రమశ్నుతేఽసావాదిత్యో బ్రహ్మేతి బ్రహ్మైవ సన్బ్రహ్మాప్యేతి య ఏవం వేద

సంధ్యోపాసనమ్.

౧౭. [1] అసావాదిత్యో బ్రహ్మ॥

(ఈయాదిత్యుఁడే పరబ్రహ్మము.)

తర్పణమ్.

ద్విరాచమ్య — స్మృత్యాచమనము ౨ సారులుచేసి
ప్రాణాయామత్రయం కృత్వా ప్రాణాయామము మూఁడుసార్లొనర్చి
ఏవంగుణ... ప్రీత్యర్థం* ప్రాతస్సన్ధ్యాఙ్గ తర్పణంకరిష్యే:—

౧ సన్ధ్యాం తర్పయామి ౩ బ్రాహ్మీం తర్పయామి
౨ గాయత్రీం తర్పయామి ౪ నిమృజీం తర్పయామి

మధ్యాహ్నే:—

౧ సన్ధ్యాం తర్పయామి ౩ రౌద్రీం తర్పయామి
౨ సావిత్రీం తర్పయామి ౪ నిమృజీం తర్పయామి

సాయంకాలే:-

౧ సన్ధ్యాం తర్పయామి ౩ వైష్ణవీం తర్పయామి
౨ సరస్వతీం తర్పయామి ౪ నిమృజీం తర్పయామి

---

* సంకల్పము మధ్యాహ్నమున నయ్యేనేని, “మధ్యాహ్న సన్ధ్యాంగ” యనియు; సాయంకాలమందయ్యేనేని “సాయంసన్ధ్యాంగ” యనియు మార్చుకొనవలయును.

[1] సంధ్యా: “అసావాదిత్యో బ్రహ్మ” ఇతి ధ్యాన మిత్యర్థః తథాహి:-

శ్లో. అసావాదిత్యో బ్రహ్మేతి యద్ధ్యానం క్రియతే ఽన్వహం।
తదేవ సాన్ధ్య మిత్యుక్తం కర్మ బ్రాహ్మణ్యమూలకమ్॥
(స్మృతిరత్న మహోదధౌ

గాయత్రీ.

౩. జపప్రకరణమ్.

గాయత్ర్యావాహనమ్.

౧౮. ఓమిత్యేకాక్షర మ్బ్రహ్మ । అగ్ని ర్దేవతా బ్రహ్మ ఇత్యార్షం।గాయత్రం ఛన్ద మ్పరమాత్మం సరూపం। సాయుజ్యం వినియోగమ్॥

౧౯. ఆయాతు వరదా దేవీ అక్షరం బ్రహ్మసమ్మితం। గాయత్రీం ఛన్దసాం మాతేద మ్బ్రహ్మ జుషస్వ మే।యదహ్నా త్కురుతే పాపం తదహ్నా త్ప్రతిముచ్యతే। యద్రాత్రియా త్కురుతే పాపం త్ద్రాత్రియా త్ప్రతిముచ్యతే। సర్వవర్ణే మహా దేవి ! సన్ధ్యావిద్యే సరస్వతి॥

౨౦. ఓజో౽సి,సహో౽సి,బల మసి, భ్రాజో౽సి దేవానాన్ధామ నామాసి విశ్వమసి విశ్వాయు స్సర్వ మసి, సర్వాయు రభిభూరోం గాయత్రీ మావాహయామి సావిత్రీ మావాహయామి సరస్వతీ మావాహయామి ఛన్దర్షీ న్నావాహ యామి శ్రియ మావాహయామి గాయత్ర్యా గాయత్రీఛన్దో విశ్వామిత్ర ఋషి, స్సవితా దేవతా౽గ్ని ర్ముఖం బ్రహ్మ శిరో విష్ణు ర్హృదయగ్ం రుద్ర శ్శిఖా పృథివీ యోనిః ప్రాణా

పాన వ్యానోదానసమానా స్సప్రాణా శ్వేతవర్ణాసాంఖ్యాయన సగోత్రా గాయత్రీ చతుర్విగంశత్యక్షరా త్రిపదాషట్కుక్షిః పంచశీర్షోపనయనే వినియోగః॥

ఓంభూః । ఓంభువః । ఓగంసువః । ఓంమహః । ఓంజనః॥ ఓంతపః । ఓగంసత్యం। ఓంతత్సవితుర్వరేణ్యంభర్గో దేవస్య ధీమహి, ధియో యో నః ప్రచోదయాత్, ఓమాపో జ్యోతీ రసో ఽమృతం బ్రహ్మభూ ర్భువ స్సువ రోమ్॥

గాయత్రీజపసంకల్పః,

శ్రౌతాచమనంకృత్వా:— ౧ ఓం తత్సవితు ర్వరేణ్యగ్గ్ స్వాహా ౨. ఓం భర్గో దేవస్య ధీమహి స్వాహా 3. ఓం ధియో యో నః ప్రచోదయా త్స్వాహా॥

(ఈమూఁడుమంత్రములతో ముమ్మారు ఆచమింపవలయును. ఈశ్రౌతా చమన మెటులచేయవలపినదో తెలియుటకు ఉపోద్ఘాతప్రకరణము నందు చెప్పినశ్రౌతాచమన వివరమును చూడుఁడు. ఇచటఆచమనము నందు చెప్పఁబడు మంత్రములను మాత్రము మేము వ్రాసితిమి.)

౪. ఓం ఆపో హి ష్ఠా మయో భువః ౫. ఓం తా న ఊర్జే దధాతన ౬. ఓంమహే రణాయ చక్షసే ౭. ఓం యో వ శ్శివతమో రసః ౮. ఓంతస్య భాజయ తే హ నః ౯. ఓం ఉశతీ రివ మాతరః ౧౦ ఓం తస్మా అర జ్గమామవః ౧౧

ఓం యస్యక్షయాయజిన్వథ ౧౨. ఓం ఆపో జనయథాచనః, ౧౩. ఓం భూః ౧౪. ఓం భువః ౧౫. ఓగ్ం సువః ౧౬. ఓం మహః ౧౭. ఓం జనః ౧౮. ఓం తపః ౧౯. ఓగ్ంసత్యం ౨౦. ఓం తత్సవితుర్వరేణ్యం, ౨౧. భర్గోదేవస్యధీమహి.౨౨ ధియో యోనః ప్రచోదయాత్ ౨౩. ఓమాపో జ్యోతీరసో ఽమృతం, ౨౪. బ్రహ్మ భూర్భువస్సువరోమ్॥

ఇతి ఖాని స్పృశేత్. పైనచెప్పిన మంత్రములను పఠించుచు (ఉపోద్ఘాతమున చెప్పినతీరున) అవయవములను తాకవలయును.

ప్రాణానాయమ్య ప్రాణాయామము మున్పాటులసలిపి

పూర్వోక్తైవంగుణవిశిష్టే ...... ప్రీత్యర్థం, *ప్రాతస్సంధ్యాఙ్గ ♦ మష్టోత్తర శత (అష్టావింశతి) గాయత్రీమహామన్త్ర జపం కరిష్యే:— (అని సంకల్పించి)

(అఙ్గన్యాస కరన్యాసౌకృత్వా) ఈక్రింది విధముగా అంగన్యాస కరన్యాసములు సలుపవలయును.

కరన్యాసః.

౧ ఓం తత్సవితుః బ్రహ్మాత్మనే అఙ్గుష్ఠాభ్యాంనమః

౨. ,, వరేణ్యం విష్ణ్వాత్మనే తర్జనీభ్యాం నమః

---

* "ప్రాతస్సన్ధ్యాఙ్గ" యని "మధ్యాహ్న సన్ధ్యాఙ్గ" యని "సాయంసన్ధ్యాఙ్గ" యని తత్తత్కాలాను సారముగా సఙ్కల్పమును మార్చుకొనవలయును.

♦ సంఖ్యానుసారము మార్చుకొనవలయును.

3. ఓం భర్గో దేవస్య రుద్రాత్మనే మధ్యమాభ్యాం నమః
౪. ,, ధీమహి సత్యాత్మనే అనామికాభ్యాం నమః
౫. ,, ధియో యోనః జ్ఞానాత్మనే కనిష్ఠికాభ్యాం నమః
౬. ,, ప్రచోదయాత్ సర్వాత్మనేకరతలకరపృష్ఠాభ్యాం నమః

అఙ్గన్యాసః.

౭. ,, తత్సవితుః బ్రహ్మాత్మనే హృదయాయ నమః
౮. ,, వరేణ్యం విష్ణ్వాత్మనే శిరసేస్వాహా
౯. ,, భర్గో దేవస్య రుద్రాత్మనే శిఖాయై వషట్
౧౦. ,, ధీమహి సత్యాత్మనే కవచాయహుమ్
౧౧. ,, ధియోయోనః జ్ఞానాత్మనే నేత్రత్రయాయవౌషట్
౧౨ ,, ప్రచోదయాత్ సర్వాత్మనే అస్త్రాయ ఫట్.

భూ ర్భువస్సువ రో మితి దిగ్బన్ధః ఆని దిగ్బన్ధనమొనర్చి ఈ క్రింది ధ్యానశ్లోకము చదువవలయును.

ధ్యానమ్.

౨౧. ముక్తావిద్రుమహేమనీలధవళచ్ఛాయైర్ముఖైస్త్రీక్షణై
ర్యుక్తా మిన్దునిబద్ధరత్నమకుటాం తత్త్వార్థ వర్ణాత్మికాం।
గాయత్రీం వరదాభయాఙ్కుశకశా శ్శుభ్రం కపాలం గదాం
శఙ్ఖం చక్రమథారవిన్దయుగళం హస్తై ర్వహన్తీం భజే॥

చతుర్వింశతి పూర్వముద్రాః.

శ్లో॥ సుముఖం సంపుటం (చైవ) వితతం విస్తృతం (తథా)।
దిృముఖం త్రిముఖం (చైవ) చతుః పఞ్చముఖం (తథా)॥

శ్లో॥ షణ్ముఖోఽధోముఖం (చైవ)వ్యాపకాఞ్జలికం (తథా)॥
శకటం యమపాశం (చ) గ్రథితం సమ్ముఖోన్ముఖం॥

శ్లో॥ ప్రలమ్బం ముష్టికం (చైవ) మత్స్యః కూర్మో వరాహకం।
సింహాక్రాన్తం మహాక్రాన్తం ముద్గరం పల్లవం (తథా)॥

శ్లో॥ చతుర్వింశతి ముద్రావై గాయత్ర్యాం సుప్రతిష్ఠితాః।
ఇతిముద్రా నజానాతి గాయత్రీ నిష్ఫలా భవేత్ ॥

గాయత్రీ మంత్రార్థశ్లోకః.

౨౨. యో దేవస్సవితాఽస్మాకం ధియో ధర్మాదిగోచరాః।
ప్రేరయేత్తస్య యద్భర్గస్తద్వరేణ్యముపాస్మహే॥

గాయత్రీ మంత్రజపః

ఓం భూర్భువస్సువః। ఓం తత్సవితుర్వరేణ్యం భర్గోదేవస్య ధీమహి। ధియోయోనః ప్రచోదయాత్ ॥

జప విధిః.

(ఇతి గాయత్రీం అష్టోత్తరశతంజపేత్)

గాయత్రీమంత్రమును ౧౦౮ మారులు జపించవలయును.

(ప్రాతస్తిష్ఠన్ సాయం మధ్యాహ్నయో రాసీనః)

ప్రాతః కాలమున నిలుచుండియు, సాయంకాలమునందును, మధ్యాహ్నకాలమందును, కూర్చుండియు జపించవలయును.

జపావసానమ్.

శ్రౌతాచమనం కృత్వా — శ్రౌతాచమనము చేసి
ప్రాణానాయమ్య — ప్రాణాయామము ముమ్మారొనర్చి
ఏవఙ్గుణ విశిష్టే ...ప్రీత్యర్థం ప్రాతస్సన్ధ్యాఙ్గ గాయత్రీమన్త్రజపావసానం కరిష్యే. (అని సంకల్పించి)

అంగన్యాస కరన్యాసౌ.

(పూర్వోక్తక్రమేణ అఙ్గన్యాస కరన్యాసౌ విధాయ :— — వెనుక చెప్పినవిధమున అంగన్యాస కరన్యాసములు చేసి :—

కరన్యాసః

౧. ఓం తత్సవితుః బ్రహ్మాత్మనే అఙ్గుష్ఠాభ్యాంనమః
౨. ,, వరేణ్యం విష్ణ్వాత్మనే తర్జనీభ్యాం నమః
3. ఓం భర్గోదేవస్య రుద్రాత్మనే మధ్యమాభ్యాం నమః
౪. , ధీమహిసత్యాత్మనే అనామికాభ్యాం నమః
౫. ,, ధియో యోనః జ్ఞానాత్మనే కనిష్ఠికాభ్యాం నమః
౬. ,, ప్రచోదయాత్ సర్వాత్మనేకరతలకరపృష్ఠాభ్యాంనమః

అఙ్గన్యాసః.

౭. ,, తత్సవితుః బ్రహ్మాత్మనే హృదయాయ నమః
౮. ,, వరేణ్యం విష్ణ్వాత్మ నే శిరసే స్వాహా
౯. ,, భర్గో దేవస్య రుద్రాత్మనే శిఖాయై వషట్ ...
౧౦. ,, ధీమహి సత్యాత్మనే కవచాయహుమ్ ...

౧౧. ,, ధియోయోనః జ్ఞానాత్మనేనేత్రత్రయాయవౌషట్
౧౨. ,, ప్రచోదయాత్ సర్వాత్మనే అస్త్రాయ ఫట్.

దిగ్విమోకః

"భూర్భువస్సువరో" మితి దిగ్వి ఈవచనము పలికి రెండుచేతుల
మోకః (ద్వయోః కుఞ్చితతర్జ తర్జనులనువంచి లంకెగావేసికొనుట
న్యోన్య సంలగ్నం కుర్యాత్) సంప్రదాయము.

ధ్యానమ్.

౨౩. ముక్తావిద్రుమహేమనీలధవళచ్ఛాయైర్ముఖైస్త్రీక్షణై
ర్యుక్తామిన్దునిబద్ధరత్నమకుటాం తత్త్వార్థ వర్ణాత్మికాం।
గాయత్రీంవరదాభయాఙ్కుశకశాశ్శుభ్రఙ్కపాలఙ్గదాం
శఙ్ఖఞ్చక్రమథారవిన్దయుగళం హస్తైర్వహన్తీంభజే॥

ఉత్తరముద్రాః.

శ్లో. సురభిర్జ్ఞానచక్రే చ యోనిః కూర్మోఽథ పఙ్కజం.
లిఙ్గం నిర్యాణ ముద్రాచేత్యష్టముద్రాః ప్రకీర్తితాః.
(ఈశ్లోకోక్తములగు నుత్తరముద్రలను బ్రదర్శించవలయును.)

తత్సద్బ్రహ్మార్పణమస్తు.

ప్రాతఃకాల సూర్యోపస్థానమ్. *

తతః స్మృత్యాచమనం కృత్వా పిదప స్మృత్యాచమనము చేసి.
త్రిః ప్రాణానాయమ్య ప్రాణాయామము ముమ్మారాచరించి.
ఏవంగుణ విశిష్టే ... ... ప్రీత్యర్థం ప్రాతస్సన్ధ్యాఙ్గ
సూర్యోపస్థానం కరిష్యే :—

---

* ఉపస్థానమనఁగా స్థానయదముతోఁగూడిన ప్రార్థనము. ఈయుపస్థానమంత్రములను నిలుచుండి పఠింపవలయును.

౨౪. మిత్రస్య చర్షణీధృత శ్శ్రవో దేవస్య సానసిం। సత్యం చిత్రశ్రవస్తమం। మిత్రో జనాన్ యాతయతి ప్రజానన్మిత్రో దాధార పృథివీ ముత ద్యాం। మిత్రః కృష్టీరనిమిషా ఽభిచష్టే సత్యాయ హవ్యం ఘృతవ ద్విధేమ। ప్ర సమిత్ర మర్తో అస్తు ప్రయస్వా న్య స్తఆదిత్య శిక్షతి వ్రతేన। న హన్యతే న జీయతే త్వోతో నైన మగ్ంహో అశ్నో త్యన్తితో న దూరాత్ ॥

మాధ్యాహ్నిక సూర్యోపస్థానమ్

౨౫. ఆసత్యేన రజసా వర్తమానో నివేశయన్నమృతం మర్త్యఞ్చ। హిరణ్యయేన సవితా రథేనా ఽఽదేవో యాతి భువనా విపశ్యన్॥

౨౬. ఉద్వయ న్తమస స్పరి పశ్యన్తో జ్యోతి రుత్తరం। దేవ న్దేవత్రా సూర్య మగన్మ జ్యోతి రుత్తమమ్॥

౨౭. ఉదుత్య ఞ్జాతవేదసం దేవం వహన్తి కేతవః॥ దృశే విశ్వాయ సూర్యమ్॥ చిత్ర న్దేవానా ముదగాదనీకం చక్షుర్మిత్రస్య వరుణస్యాగ్నేః। ఆప్రాద్యావాపృథివీ అన్తరిక్షగ్ం సూర్య ఆత్మా జగత స్తస్థుష శ్చ।

౨౮. తచ్చక్షు ర్దేవహిత ముపరస్తా చ్ఛుక్ర ముచ్చ
రత్ । పశ్యేమ శరద శ్శతం జీవేమ శరద శ్శతం నన్దామ శర
దశ్శతం మోదామ శరద శ్శతం భవామ శరద శ్శతగ్ం
శృణవామ శరద శ్శతం ప్రబ్రవామశరద శ్శత మజీతా
స్యామ శరద శ్శతం జ్యోక్చసూర్యం దృశే। య ఉదగా
న్మహతో ఒర్ణవా ద్విభ్రాజమాన స్సరిరస్య మధ్యా త్సమా
వృషభో లోహితాక్ష స్సూర్యో విపశ్చిన్మనసా పునాతు॥

సాయం సూర్యోపస్థానమ్.

౨౯. ఇమ మ్మే వరుణ శ్రుధీ హవమద్యా చమృడ
య । త్వామవస్యు రాచకే॥ తత్త్వా యామి బ్రహ్మణావన్ద
మాన స్త దాశా స్తే యజమానో హవిర్భిః। అహేడమానో
వరుణేహ బోధ్యురుశగ్ంసమానఆయుః ప్రమోషీః॥

౩౦. యచ్చిద్ధి తే విశో యథా ప్ర దేవ వరుణ వ్ర
తం । మినీమసి ద్యవిద్యవి।యత్కించేదం వరుణ దైవ్యేజనేఽ
భిద్రోహ మ్మనుష్యా శ్చరామసి। అచిత్తీ య త్తవ ధర్మాయు
యోపిమ మా న స్తస్మా దేనసో దేవ రీరిషః । కితవాసో య

ద్రిరిక్షు రన్తరిక్షే యద్వావృక్షాసత్య మృత యన్న విద్మ । సర్వా
తా విష్య శిధిరేవ దేవాథాతే స్యామ వరుణ ప్రియాసః ।

దిఙ్నమస్కారః.

(ఏతైః నమస్కార ఙ్కుర్యాత్.) ఈ క్రింది మన్త్రములచేత నమ
స్కారము చేయవలయును.

3౧. ఓంనమః ప్రాచ్యై దిశే యాశ్చ దేవతా ఏత
స్యాం ప్రతివసన్త్యేతాభ్యశ్చ నమః॥ ౧॥ నమో దక్షిణాయై
దిశే యాశ్చ దేవతా ఏతస్యాం ప్రతివసన్త్యేతాభ్యశ్చనమః
॥౨॥ నమః ప్రతీచ్యై దిశే యాశ్చ దేవతా ఏతస్యాం ప్రతి
వసన్త్యేతాభ్యశ్చ నమః॥ 3॥ నమ ఉదీచ్యై దిశే యాశ్చ
దేవతా ఏతస్యాం ప్రతివసన్త్యేతాభ్యశ్చ నమః॥ ౪॥ నమ
ఊర్ధ్వాయై దిశే యాశ్చ దేవతా ఏతస్యాం ప్రతివసన్త్యేతా
భ్యశ్చ నమః ॥౫॥ నమోఽధరాయైదిశే యాశ్చ దేవతా
ఏతస్యాం ప్రతివసన్త్యేతాభ్యశ్చ నమః॥ ౬॥ నమోఽవాన్త
రాయై దిశే యాశ్చ దేవతా ఏతస్యాం ప్రతివసన్త్యేతాభ్య
శ్చ నమః॥ ౭॥

ఋషి నమస్కారః.

32. నమోఽగ్నాయమునయో ర్మధ్యేయేవసన్తితే మే ప్రసన్నాత్మానశ్చిరఞ్జీవితం వర్ధయన్తి నమో గఙ్గాయమునయో ర్మునిభ్యశ్చ నమోనమో గఙ్గాయమునయో ర్మునిభ్యశ్చ నమః॥

దేవతానమస్కారః.

33. సన్ధ్యాయై నమః, సావిత్ర్యై నమః, గాయత్ర్యై నమః, సరస్వత్యై నమః, సర్వాభ్యో దేవతాభ్యో నమః, దేవేభ్యో నమః, ఋషిభ్యో నమః, మునిభ్యోనమః, గురుభ్యోనమః, పితృభ్యో నమః॥

34. కామో ఽకార్షీ న్నమోనమః॥
మన్యు రకార్షీ న్నమోనమః॥

ఈశ్వరధ్యానమ్.

(ఏతైః పరమేశ్వరంధ్యాయేత్) ఈ క్రింది శ్లోక, మంత్రముల చేతను పరమేశ్వరుని ధ్యానముచేయవలెను.

---

* ఇవి ఎచ్చటివో తెలియలేదు. స్వరముమాత్రము సన్ధ్యాభాష్యము ననుసరించివేసితిమి. † "పావరాణి చరాణిచ" అని పాఠాన్తరము.

3౫. *పృథివ్యాపస్తేజో వాయురాకాశాత్ । ఓన్న మో భగవతే వాసుదేవాయ॥

3౬. యాగ్ం సదా సర్వభూతాని+చరాణి స్థావరాణి చ । సాయంప్రాత ర్నమస్యన్తి సామా సన్ధ్యాఅభిరక్షతో్వన్నమః॥

హరిహరాభేదస్మరణమ్.

3౭. శ్లో॥ శివాయ విష్ణురూపాయ శివరూపాయ విష్ణవే।
శివస్య హృదయం విష్ణు ర్విష్ణోశ్చ హృదయంశివః॥ ౧
శ్లో॥ యథా శివమయో విష్ణు రేవం విష్ణుమయ శ్శివః।
యథాఽంతరం నపశ్యామి తథామే స్వస్తి రాయుషి॥
,, నమో బ్రహ్మణ్యదేవాయ గోబ్రాహ్మణహితాయచ ।
జగద్ధితాయ కృష్ణాయ గోవిన్దాయ నమోనమః॥ 3
ఆకాశాత్పతితం తోయం యథాగచ్ఛతి సాగరం ।
సర్వదేవనమస్కారః కేశవం ప్రతిగచ్ఛతి॥ ౪.

గాయత్రీధ్యానమ్.

3౮. ఉత్తమే శిఖరే జాతే భూమ్యాం పర్వతమూర్ధని । బ్రాహ్మణేభ్యోఽభ్యనుజ్ఞాతా గచ్ఛ దేవి! యథాసు

ఖమ్॥ ౨॥ స్తుతో మయా వరదా వేదమాతా ప్రచోదయన్తీ పవనే ద్విజాతా। ఆయుః పృథివ్యాన్ద్రవిణం బ్రహ్మవర్చసం మహ్యన్దత్వా ప్రయాతు బ్రహ్మలోకమ్॥

నారాయణాభివన్దనమ్.

౩౯. శ్లో. నమో౽ స్త్వనన్తాయ సహస్రమూర్తయే
సహస్ర పాదాక్షిశిరోరు బాహవే।
సహస్రనామ్నే పురుషాయ శాశ్వతే
సహస్ర కోటీ యుగధారిణే నమః॥

భూమ్యాకాశాభివన్దనమ్

౪౦. ఇదం ద్యావాపృథివీ సత్యమస్తు। పితర్మాతర్యదిహోపబ్రువేవాం। భూతం దేవానామవమే అవోభిః। విద్యామేషం వృజనం జీరదానుమ్॥

ఈశ్వరప్రార్థనమ్

౪౧. శ్లో॥ సర్వవేదేషు యత్పుణ్యం సర్వతీర్థేషు యత్ఫలం।
తత్ఫలం పురుష ఆప్నోతి స్తుత్వా దేవం జనార్దనమ్॥౧
శ్లో. వాసనా ద్వాసుదేవస్య వాసితన్తే జగత్త్రయం।
సర్వభూతనివాసో౽సి వాసుదేవ! నమో౽స్తు తే॥౨

శుభచిన్తనమ్.

చతుస్సాగరపర్యన్తం గోబ్రాహ్మణేభ్య శ్శుభమ్భవతు.

(అనిపలికి గోత్రము మొదలగువాని నీక్రిందివిధముగా చెప్పవలయును.

అభివాదనమ్:

+ఆఙ్గీరస, బార్హస్పత్య, భారద్వాజ త్ర్యార్షేయ ప్రవరాన్వితభారద్వాజస గోత్రః, యజుర్వేదీ, తైత్తిరీయ శాఖాధ్యాయీ, ఆపస్తమ్బసూత్రః, నారాయణ శర్మాఽహం భోః అభివాదయే॥

ఈశ్వరార్పణమ్.

పురాణాచమనం కృత్వా. పురాణాచమన మొనర్చి ఈ క్రింది శ్లోకము పఠించుచు నీశ్వరార్పణముగా నీ కర్మ చేయఁబడినదని స్మరింపవలయును.

౪౨. శ్లో॥ కాయేన, వాచా, మనసేన్ద్రియైర్వా
బుద్ధ్యాఽఽత్మనావా ప్రకృతే స్స్వభావాత్।
కరోమి యద్య త్సకలం పరస్మై
నారాయణాయేతి సమర్పయామి॥

(ఏతత్సర్వం శ్రీపరమేశ్వరార్పణ మస్తు.)

ఇతి జపప్రకరణమ్.

సన్ధ్యావన్దన ప్రకరణము సమాప్తము.

హోమ ప్రకరణమ్

అగ్నికార్యమ్ (బ్రహ్మచారిణః)

మేఖలాధారణమ్.

మౌంజీం మేఖలాం త్రివృతాం త్రిః ప్రదక్షిణ ముత్తరాభ్యాం పరివీయ॥

(బ్రహ్మచారి యీమంత్రము పఠించుచు ముంజగడ్డిచేత ముప్పిరిగా పేనఁబడిన మేఖలమును ప్రదక్షిణముగా మూఁడుచుట్లుతిరుగునట్లు కట్టుకొనవలెను.

౧. ఇయం దురుక్తాత్పరిబాధమానా శర్మవరూథం పునతీ న ఆగాత్। ప్రాణాపానాభ్యాం బలమాభరన్తీ ప్రియా దేవానాగ్ం సుభగా మేఖలేయమ్॥ ఋతస్య గోప్త్రీ తపసః పరస్వీ ఘ్నతీ రక్షస్సహమానా అరాతీః। సా న స్సమన్తమను పరీహి భద్రయా భర్తారస్తే మేఖలే మారిషామ॥

అజిన ధారణమ్.

అజిన ముత్తరయా। ఈ మంత్రము పఠించుచు అజినము ధరించవలయును.

౨. మిత్రస్య చక్షుర్ధరుణం బలీయ స్తేజో యశస్వి స్థవిరగ్ం సమిద్ధం। అనాహనస్యం వసనం జరిష్ణు పరీదం వాజ్యజినం దధేఽహమ్॥

దండధారణమ్.

దండ ముత్తరేణాదత్తే — ఈ మంత్రము పఠించుచు దండమూ గైకొనవలయును.

3. సుశ్రవ స్సుశ్రవసం మా కురు యథా త్వగ్ం సుశ్రవ స్సుశ్రవా అస్యేవ మహగ్ం సుశ్రవ స్సుశ్రవా భూయాసం యథా త్వగ్ం సుశ్రవ స్సుశ్రవో దేవానాం నిధిగోపోఽస్యేవ మహం బ్రాహ్మణానాం బ్రహ్మణో నిధి గోపో భూయాసమ్॥

ఆచమ్య। — పురాణాచమనముచేసి

స్మృత్యాచమనంచకృత్వా — స్మృత్యాచమనముచేసి

ప్రాణానాయమ్య, (ముమ్మారు) ప్రాణాయామమొనర్చి,

పూర్వోక్తైవం ... శ్రీపరమేశ్వర-ప్రీత్యర్థం సాయమగ్ని (ప్రాతరగ్ని) కార్యం కరిష్యే॥ (అని సంకల్పించి)

పరిమార్జనమ్ :-

పరిత్వేతి పరిమృజ్య

ఈ క్రింది మంత్రము పఠించుచు అగ్నికి (ప్రదక్షిణముగ) నలు వైపుల చేతితో దుడువ వలయును.

౮. పరిత్వాగ్నే పరిమృజా మ్యాయుషా చ ధనేన చ। సుప్రజాః ప్రజయా భూయాసగ్ం సువీరోవీరైః సువర్చా వర్చసా సుపోషః పోషైః సుగృహో గృహైః సుపతిః పత్యా సుమేధా మేధయా సుబ్రహ్మ బ్రహ్మచారిభిః॥

ఇతి పరి మృజ్య — ఈ పైమంత్రము చదువుచు నంతట శుద్ధి చేసి

అలంకృత్య — అగ్నికి ఎనిమిదివైపుల నూరక అలంకరించవలయును.

తస్మిన్నుత్తరైస్సమిధ ఆదధ్యాత్; 'అగ్నయేసమిధ' మితి ద్వాదశసమిధ ఆదధాతి :—

ఈ అగ్నియందే. "అగ్నయే సమిధ" అను ౧౨- మంత్రములచేత ౧౨ సమిధలను హోమము చేయవలయును.

(౫) (౧) అగ్నయే సమిధ మాహార్షం బృహతే జాతవేదసే యథా త్వ మగ్నే సమిధా సమిధ్యస ఏవం మా మాయుషా వర్చసా సన్యా మేధయా ప్రజయా పశుభిర్బ్రహ్మవర్చసే నాన్నాద్యేన సమేధయ స్వాహా॥ అగ్నయ ఇదం॥

(౨) ఏధో౽ స్యేధిషీ మహి స్వాహా॥ అగ్నయ ఇదం॥

(3) సమిదసి సమేధిషీ మహి స్వాహా॥ అగ్నయఇదం॥

(౪) తేజో౽సి తేజో మయి ధేహి స్వాహా॥ అగ్నయ ఇదం॥

(౫) అహో అద్యాన్వాచారిషగ్ం రసేన సమసృక్ష్మహి। పయస్వాగ్ం అగ్న ఆగమం తం మా సగ్ంసృజ వర్చసా స్వాహా॥ అగ్నయ ఇదం।

(౬) సంమాగ్నే వర్చసా సృజ ప్రజయా చ ధనేన చ స్వాహా॥ అగ్నయ ఇదం॥

(౭) విద్యున్మే అస్య దేవా ఇంద్రో విద్యాత్సహర్షి భిః స్వాహా॥ ఇంద్రాయేదం॥

(౮) అగ్నయే బృహతే నాకాయ స్వాహా॥ అగ్నయే బృహతే నాకాయేదం॥

(౯) ద్యావా పృథివీభ్యాగ్ం స్వాహా॥ ద్యావాపృథివీభ్యామిదం॥

(౧౦) ఏషా తే అగ్నే సమిత్తయా వర్ధస్వ చాఽఽప్యాయస్వ చ తయాఽహం వర్ధమానో భూయాస మాప్యాయమానశ్చ స్వాహా॥ అగ్నయ ఇదం॥

(౧౧) యోమాఽగ్నే భాగినగ్ం సన్త మథాభాగం చికీర్షత్యభాగ మగ్నే తం కురు మామగ్నే భాగినం కురు స్వాహా॥ అగ్నయ ఇదం।

(౧౨) స్తమిథ మాధ్యాయాగ్నే సర్వవ్రతో భూయాస్సగ్గ్
స్వాహా॥ అగ్నయ ఇదం॥

ప్రాయశ్చిత్తహోమః

(౧౩) ఓం భూర్భువస్సువ స్వాహా॥ ప్రజాపతయఇదం॥

పరిసమూహనమ్

అంతే తూష్ణీం పరిసమూహ్య

హోమాంతమున అమంత్రకముగ అగ్నికి నలువైపుల చేతితోఁ దుడిచి, ఈ క్రింది మంత్రములచే నగ్న్యుపస్థాన మొనర్పవలయును.

ఉపస్థానమ్.

౧. యత్తే అగ్నే తేజస్తేనాహం తేజస్వీ భూయాసం
యత్తే అగ్నే వర్చస్తేనాహం వర్చస్వీ భూయాసం యత్తే
అగ్నే హరస్తేనాహగ్ం హరస్వీ భూయాసమ్॥

(౨) మయి మేధాం మయి ప్రజాం మయ్యగ్నిస్తేజో
దధాతు। మయిమేధాం మయి ప్రజాం మయీంద్రఇంద్రియం
దధాతు। మయి మేధాం మయి ప్రజాం మయి సూర్యో
భ్రాజో దధాతు॥

(౩) మా న స్తోకే తనయే మా న ఆయుషి మానో
గోషు మా నో అశ్వేషు రీరిషః। వీరా న్మా నో రుద్ర
భామితోఽవధీ ర్హవిష్మన్తో నమసా విధేమ తే॥

(౯) త్ర్యాయుషం జమదగ్నేః కశ్యపస్య త్ర్యాయుషం
యద్దేవానాం త్ర్యాయుషం తన్మే అస్తు త్ర్యాయుషమ్॥

భస్మనా శిరో లలాట వక్షస్కంధేషు తిలకానికుర్యాత్
భస్మచేత శిరము, లలాటము, వక్షస్సు, స్కంధములు వీనియందు తిలకముల ధరించవలయును.

నమస్కారః

౧౦. స్వస్తి,

శ్లో॥ శ్రద్ధాంమేధాం యశః ప్రజ్ఞాం విద్యాం బుద్ధిం శ్రియంబలం।
ఆయుష్యం తేజఆరోగ్యం దేహి మే హవ్యవాహన॥ ౧

,, యస్య స్మృత్యాచ నామోక్త్యా తపోహోమ క్రియాదిషు।
న్యూనం సంపూర్ణతాం యాతి సద్యోవందేహుతాశనమ్ ౨

,, మంత్రహీనం క్రియాహీనం భక్తిహీనం హుతాశన।
యద్ధుతంతు మయాదేవ! పరిపూర్ణంతదస్తు తే॥ ౩

చతుస్సాగర పర్యంతం ... ... అభివాదయే॥

ఏవమన్యస్మిన్నపి సదాఽరణ్యాదేధానాహృత్య:
అగ్నికార్యం సాయం ప్రాతశ్చకుర్యాత్.

ఈ రీతిగా ఉపనయనము మొదలు స్నాతకముదనుక (ఉపనయనము మొదలు మూడుదినములకు తరువాత) లౌకికాగ్నియందును, అరణ్యము నుండి సమిధలు తెచ్చి, సాయంప్రాతః కాలములయందు అగ్నికార్యము నిత్యము చేయవలయును.

ఇత్యగ్నికార్యం సమాప్తమ్.

బ్రహ్మచారిణో భస్మధారణ విషయః.

యస్మిన్ అగ్నౌకర్మకృత్వా ఉపతిష్ఠతే, తస్మాత్తూష్ణీం
అభిమన్త్ర్య అభిమృశ్య, మానస్తోకేన మంత్రేణాదాయ.

ఎచట నగ్నికార్యముచేయునో అచటి భస్మమును ధారక అభి మంత్రించి తేజో, మానస్తోకే అను మంత్రముతో గ్రహించి, జలముతో కలిపి, ఈ క్రింది విధముగా బ్రహ్మచారి ధరించవలయును.

౧. మేధావీ భూయాసమ్. (ఇతి లలాటే)
అని లలాటమందును,

౨. తేజస్వీ భూయాసమ్. (ఇతి దక్షిణ బాహౌ)
అని కుడి బాహువు నందును

౩. వర్చస్వీ భూయాసమ్. (ఇతి సవ్యే)
అని ఎడమ బాహువునందును

౪. బ్రహ్మవర్చస్వీ భూయాసమ్. (ఇతి హృదయే)
అని హృదయము నందును

౫. ఆయుష్మాన్ భూయాసమ్.

(ఇతికంఠే)బోధాయనః అని కంఠమందును ధరించవలయును.

౭. ఔపాసనహోమము.

సంకల్పః

ఆచమ్య, పునరాచమ్య పురాణాచమన మొనర్చి, మరల స్మార్త్యాచమనముచేసి

త్రిః ప్రాణానాయమ్య, 3 ప్రాణాయామములుచేసి,

ఏవంగుణ విశేషణవిశిష్టే శుభే శోభనేముహూర్తే శ్రీమాన్ ... గోత్రః ... శర్మాభిధేయః ధర్మపత్నీ సమేతోఽహం, శ్రీమతః .. గోత్రస్య .. శర్మాభిధేయస్య, ధర్మపత్నీసమేతస్య మమోపాత్త దురితక్షయద్వారా శ్రీపరమేశ్వరప్రీత్యర్థం ప్రాతరౌపాసనం హోష్యామి॥

* సాయమౌపాసనం అనిసాయంకాలమున నుచ్చరింపవలయును.

(ఇతి సఙ్కల్ప్య) అని సఙ్కల్పమొనర్చి

అగ్నిప్రజ్వలనమ్.

భూర్భువస్సువరోమ్ (ఇతి అగ్నిమిధ్వా) అని అగ్నిని ప్రజ్వలింపఁజేసి క్రింది మన్త్రముచేత ధ్యానించవలయును.

ధ్యానమ్ :—

౧౧. చత్వారిశృఙ్గా త్రయో అస్య పాదా ద్వే శీర్షే సప్త హస్తాసో అస్య। త్రిధా బద్ధో వృషభో రోరవీతి మహో దేవో మర్త్యాగ్ం ఆవివేశ।

౧౨. శ్లో॥ సప్తహస్తశ్చతుశ్శృఙ్గ, స్సప్తజిహ్వో ద్విశీర్షకః।
త్రిపాత్ప్రసన్నవదన. స్సుఖాసీన శ్శుచిస్మితః॥ ౧
శ్లో॥ స్వాహాన్తు దక్షిణే పార్శ్వే దేవీం వామే స్వధాన్తథా।
బిభ్రద్దక్షిణహస్తైస్తు, శక్తిమన్నం స్రుచం స్రువం॥ ౨
శ్లో॥ తోమరం వ్యజనం వామై. ర్ఘృతపాత్రన్తు ధారయన్।
మేషారూఢం జటాబద్ధం గౌరవర్ణం మహౌజసం। 3
శ్లో॥ ధూమధ్వజం లోహితాక్షం సప్తార్చిస్సర్వకామదం।
ఆత్మాభిముఖ మాసీన, మేవన్ధ్యాయే ద్ధుతాశనమ్॥ ౪

౧౩. ఏష హి దేవః ప్రదిశో ను సర్వాః పూర్వో హి జాతస్స ఉగర్భే అన్తః। స విజాయమానస్స జనిష్యమాణః ప్రత్యఙ్ముఖాస్తిష్ఠతి విశ్వతోముఖః॥

ఈ మంత్రము చెప్పి జలాక్షతల(గ్రహించి) తూర్పున జలముల నుంచుట నక్షతలను విడువవలయును. తరువాత ఈ క్రింది వాక్యములచే నగ్నిని ప్రార్థించవలయును.)

ప్రార్థనమ్.

ప్రాఙ్ముఖాగ్నే! మమాభిముఖో భవ, సుముఖో భవ, సుప్రసన్నో భవ, వరదో భవ, యథోక్తజిహ్వాయా హవిర్గృహాణ॥

పరిసమూహనమ్.

౧౪. ఓంభూర్భువస్సువః! ఓంతత్సవితుర్వరేణ్యం భర్గో దేవస్యధీమహి। ధియో యో నః ప్రచోదయాత్॥

సోదకేన పాణినా ప్రదక్షిణ॥ ఈ మన్త్రమును చెప్పి అగ్నికి చుట్టూ

మగ్నిం పరిసమూహ్య॥ ప్రదక్షిణముగ సోదకమగు పాణితో తుడువవలయును.

అలఙ్కరణమ్.

౧. అగ్నయే నమః అని తూర్పునను
౨. హుతవహాయ నమః అని ఆగ్నేయమునను
౩. హుతాశినే నమః అని దక్షిణమునను
౪. కృష్ణవర్త్మనే నమః అని నిర్ర్తిదిక్కునను
౫. దేవముఖాయ నమః అని పశ్చిమమునను
౬. సప్తజిహ్వాయ నమః అని వాయవ్యమునను
౭. వైశ్వానరాయ నమః అని ఉత్తరమునను
౮. జాతవేదసే నమః అని ఈశానమునను

(ఇత్యలఙ్కృత్య) పుష్పాక్షతలచేతను అలఙ్కరింపవలయును.

౧౫. అదితేఽనుమన్యస్వ; ఇతి దక్షిణతః ప్రాచీనం॥ అని దక్షిణమున, పడమరనుండి తూర్పునకును,

అనుమతేఽనుమన్యస్వ; ఇతి పశ్చాదుదీచీనం॥ అని పడమట, దక్షిణము నుండి యుత్తరమునకును,

సరస్వతేఽనుమన్యస్వ; ఇత్యుత్తరతః ప్రాచీనం॥ అని ఉత్తరమున, పడమర నుండి తూర్పునకును,

దేవసవితః ప్రసువ-ఇతి సమంతం పరిషిచ్య॥ అని ఈశానమునుండి ప్రదక్షిణముగ మరల ఐశానముదనుక నును పరిషేచనము చేసి

తణ్డులహోమః :—

(సాయంప్రాతరతఊర్ధ్వం) హస్తేనైతే ఆహుతీ తణ్డులైర్యవైర్వా జుహుయాత్ :—

(చేతితో బియ్యమును గాని యవలను గాని గైకొని (౨ భాగములు చేసి) రెండాహుతులను ఈమంత్రములతో హోమము చేయవలయును :—)

౧౬. * ఓం అగ్నయే స్వాహా। అగ్నయ ఇదం, నమమ॥ మధ్యేఽగ్నౌ జుహోతి॥ (ఈమంత్రము చెప్పి ౧ భాగమును అగ్ని మధ్యయందు హోమ మొనర్పవలయును.

౧౭. ఓం అగ్నయేస్విష్టకృతే స్వాహా॥ అగ్నయేస్విష్టకృత ఇదం, నమమ॥

---

* స్థాలీపాకవద్దైవతగ్ంసౌరీపూర్వాహుతిః ప్రాతరిత్యేకే॥ ఆప॥ ౭.౨౦.౨౦

అగ్నేరుత్తరపూర్వార్ధేశే జుహోతి॥ (ఈ మంత్రము చెప్పి ౨-౪ భాగముల)అగ్నిలో నీశాన్యభాగమున హోమము చేయవలయును.

వనస్పతిహోమః :-

ఆహుతిసంసర్గదోషనివృత్త్యర్థం వనస్పతి హోమ్మంకరిష్యే :— అని సంకల్పముచేసి ఈ క్రింది మంత్రముచేత సమిధను అగ్నియందుంచ వలయును.

౧౮. యత్రావేత్థ వనస్పతే దేవానాఙ్గుహ్యానామాని। తత్రహవ్యాని గామయ॥ వనస్పతయ ఇదం, నమమ॥

ఉత్తరపరిషేచనమ్ :—

౧. అదితేఽన్వమగ్గ్ంస్థాః॥

౨. అనుమతేఽన్వమగ్గ్ంస్థాః॥

౩. సరస్వతేఽన్వమగ్గ్ంస్థాః॥

౪. దేవసవితః ప్రాసావీః॥

పూర్వవద్యథా క్రమంపరిషిచ్య)

౧. అని దక్షిణమున, పడమరనుంచి తూర్పునకును,

౨. పడమర, దక్షిణము నుండి ఉత్తరమునకును,

౩. ఉత్తరమున, పడమర నుండి తూర్పునకును,

౪. ఈశానమునుండి ప్రదక్షిణముగ నీశానముదనుకను పరిషేచనముచేసి ఇటుల మునుపటివలె పరిషేచనముచేసి పిమ్మట నిలుచుండి ఈ క్రిందిమంత్రముచే నగ్న్యుపస్థానము చేయవలయును

ఉపస్థానమ్ :—

౨౦. అగ్నేత్వన్నోఅన్తమః। ఉత త్రాతా శివోభవవరూథ్యః॥ తంత్వా శోచిష్ఠ దీదివః। సుమ్నాయనూనమీమహేసఖి

భ్యః । వసురగ్నిర్వసుశ్రవాః । అచ్ఛానక్షి ద్యుమత్తమో రయిన్దాః । స నో బోధి శ్రుధీహవ ముచుష్యాణో అఘాయత స్సమస్మాత్॥

అనాజ్ఞాతాది మన్త్రపఠనమ్:—

హోమసాద్గుణ్యార్థ మనాజ్ఞా అని సంకల్పించి ఈ మూడు మంత్ర తత్రయమన్త్రజపంకరిష్యే:— ములంబఠించవలయును:—

౨౧. అనాజ్ఞాతం యదాజ్ఞాతం యజ్ఞస్య క్రియతే మిథు। అగ్నే తదస్య కల్పయ త్వగ్ంహి వేత్థ యథాతథం॥ ౧॥

పురుషసమ్మితో యజ్ఞో యజ్ఞః పురుషసమ్మితః। అగ్నే తదస్యకల్పయత్వగ్ం హి వేత్థయథాతథం॥ ౨॥

యత్పాకత్రా మనసా దీనదక్షా న యజ్ఞస్య మన్వతే మర్తాసః । అగ్నిష్టద్ధోతా క్రతువిద్విజానన్ యజిష్ఠో దేవాగ్ం ఋతుశో యజాతి॥ ౩॥

ఈశ్వరార్పణమ్.

అనేన ప్రాతరౌపాసనహోమేన జపేనచ భగవాన్ సర్వాత్మకః శ్రీయజ్ఞేశ్వరస్సుప్రీణాతు॥ (ఇతి జలాక్షతాన్ విసృజతి) (ఈ వాక్యముచెప్పి జలాక్షతల క్రింద విడువవలయును.)

ప్రార్థనా, అభివాదనంచ:—

స్వస్తి.

౨౨. శ్లో॥ శ్రద్ధాం మేధాం యశః ప్రజ్ఞాంవిద్యాం బుద్ధింశ్రియం బలం।ఆయుష్యం తేజ ఆరోగ్యం దేహి మే హవ్యవాహన॥

౧. యస్యస్మృత్యా చ నామోక్త్యా తపోహోమక్రియాదిషు।
న్యూనం సంపూర్ణతాం యాతి సద్యో వన్దే హుతాశనం॥ ౨

౨. మన్త్రహీనం క్రియాహీనం భక్తిహీనం హుతాశన।
యద్ధుతం తు మయా దేవ పరిపూర్ణం తదస్తు తే॥ ౩

చతుస్సాగరపర్యన్తం గో బ్రాహ్మణే... అభివాదయే॥

పునరాచమనం కృత్వా పునరాచమనముచేసి

ఈశ్వరార్పణమ్.

౧౩. శ్లో॥ కాయేన వాచా మనసేంద్రియైర్వా
బుద్ధ్యాఽఽత్మనా వా ప్రకృతేః స్వభావాత్॥
కరోమి యద్యత్సకలం పరస్మై
నారాయణాయేతి సమర్పయామి॥

(ఈ శ్లోకము చదివి జలాక్షతల క్రిందవిడువవలయును.)

ఇతి నిత్యౌపాసనం సమాప్తమ్.

---

౮. భస్మప్రతిగ్రహణమ్

ఆగ్నేయం భస్మ "సద్యోజాత" ఆగ్నేయమగు భస్మమునువక్ష్యమితి పంచబ్రహ్మమన్త్రైః ప్రతి- మాణములగు నైదు బ్రహ్మగృహ్య:— మన్త్రములతోను గ్రహించి

సద్యోజాతం ప్రపద్యామి సద్యోజాతాయవై నమోనమః।
భవేభవేనాతి భవే భవస్వమాం భవోద్భవాయనమః॥౧॥
వామదేవాయ నమో జ్యేష్ఠాయ నమశ్శ్రేష్ఠాయ నమో
రుద్రాయ నమః కాలాయ నమః కలవికరణాయనమోబల
వికరణాయ నమో బలాయ నమో బలప్రమథనాయ నమ
స్సర్వభూతదమనాయ నమో మనోన్మనాయ నమః॥ ౨॥
అఘోరేభ్యో థ ఘోరేభ్యో ఘోరఘోరతరేభ్యః
సర్వేభ్య స్సర్వశర్వేభ్యో నమస్తే అస్తురుద్రరూపేభ్యః॥ 3॥
తత్పురుషాయ విద్మహే మహాదేవాయ ధీమహి।
తన్నో రుద్రః ప్రచోదయాత్॥ ౪॥
ఈశాన స్సర్వవిద్యానా మీశ్వర స్సర్వభూతానాం బ్రహ్మా
ధిపతి ర్బ్రహ్మణో ఽధిపతి ర్బ్రహ్మ శివో మే అస్తుసదా
శివోమ్॥ ౫॥

"అగ్నిరితి" అనేనచాభిమంత్ర్య ఈ క్రింది మంత్రముచే భస్మనభి
మంత్రించి:—

౬. అగ్ని రితి భస్మ। వాయు రితి భస్మ। జల మితి
భస్మ। స్థలమితి భస్మ। వ్యోమేతి భస్మ। సర్వగ్ం హవా ఇదం
భస్మ। మనఏతాని చక్షూగ్ంషి భస్మాని॥

జలసంసర్జనమ్.

"మానస్తోక" ఇతి సముద్ధృత్య, "మానస్తోక" జలేన సంస్పృజ్య.

"మానస్తోక" యను ఈక్రింది మంత్రముచే భస్మమును గ్రహించి, జలము కలిపి మర్దించి

౭. మానస్తోకే తనయే మాన ఆయుషి మానో గోషు మానో అశ్వేషు రీరిషః। వీరాన్మానో రుద్ర భామితో వధీ ర్హవిష్మన్తో నమసా విధేమ తే॥

త్ర్యాయుషైః త్రియంబకైః తిర్యక్తిస్రో రేఖాః ప్రకుర్వీత

ఈక్రిందిమంత్రములచే నడ్డము మూడుశేఖలుభస్మముచేతధరించవలయును. (అనగా లలాటాది ద్వాదశస్థానములందు భస్మముచేత త్రిపుండ్రము ధరించవలయును.)

౮. త్ర్యాయుషం జమదగ్నేః కశ్యపస్య త్ర్యాయుషం। యద్దేవానాం త్ర్యాయుషం తన్మేఅస్తు త్ర్యాయుషమ్॥

౯. త్ర్యంబకం యజామహే సుగంధిం పుష్టివర్ధనమ్। ఉర్వారుకమివ బంధనా న్మృత్యో ర్ముక్షీయ మామృతాత్॥

౧౦. యే తే సహస్రమయుతం పాశా మృత్యో మర్త్యాయహంతవే। తాన్ యజ్ఞస్య మాయయా సర్వా నవయజామహే॥ మృత్యవే స్వాహా మృత్యవే స్వాహా॥

ఇతి (ఊర్ధ్వపుండ్రవత్) లలాటాది ద్వాదశసు ప్రసిద్ధేషు స్థానేషు తిర్యక్తిస్రో రేఖాః ప్రకుర్వీత

లలాటము మొదలగు పండ్రెండు స్థానములందు అడ్డముగ (భస్మమును) మూఁడేసి రేఖలుగ ధరించవలయును.

---

౯. అథ బ్రహ్మయజ్ఞ ప్రకరణమ్.

* దిఙ్నియమః.

౧. బ్రహ్మయజ్ఞేన యక్ష్యమాణః ప్రాచ్యాం దిశి గ్రామాదచ్ఛదిర్దర్శ ఉదీచ్యాం ప్రాగుదీచ్యాం వోదిత ఆదిత్యే దక్షిణత ఉపవీయోపవిశ్య;

ఫలశ్రుతిః.

యత్త్రీ రాచాపితి తేన ఋచః ప్రీణాతియద్ద్వి:పరిమృజతి తేన యజూగ్ంషి యత్సకృదుపస్పృశతి తేనసామాని యత్సవ్యంపాణిం పాదౌ ప్రోక్షతి యచ్ఛిరశ్చక్షుషీ నాసికే

---

* సూర్యోదయానంతరమున బ్రహ్మయజ్ఞము చేయునతఁడు గ్రామమునకుఁ దూర్పుగానేని ఐశాన్యముగానేని ఇండ్లకప్పు కనఁబడకుండునంత దూరముగాఁ బోయి ఉపవీతియై ముందు చెప్పఁబోవు రీతిగా శుచియగు ప్రదేశమున దర్భాసనమునఁ గూర్చుండి.

శ్రోత్రే హృదయమాలభతే తేనాథర్వాంగిరసో బ్రాహ్మణా
నీతిహాసాన్పురాణాని కల్పాన్గాథా నారాశగ్ంసీః ప్రీణాతి॥
తై. ఆ. ౨, ౧౦

ఫలశ్రుతిః, ప్రణవవివరణంచ.

అపాం వా ఏష ఓషధీనాగ్ం రసో యద్దర్భాః సరస
మేవ బ్రహ్మ కురుతే ఏతద్వై యజు స్త్రయీంవిద్యాంప్రత్యే
షా వాగేతత్పరమ మక్షరం తదేత దృచాఽభ్యుక్తం॥

ఆచమ్య	పురాణాచమన స్మృత్యాచమనములొనర్చి
ప్రాణానాయమ్య	ప్రాణాయామము చేసి
దేశకాలౌ సంకీర్త్య	దేశకాలసంకీర్తనము చేసి

శ్రీమాన్ ...... గోత్రః ... శర్మాభిధేయోఽహం
శ్రీమతః ... గోత్రస్య ... శర్మాభిధేయస్య మమ ఉపాత్త
దురితక్షయద్వారా శ్రీపరమేశ్వరప్రీత్యర్థం బ్రహ్మయజ్ఞేన యక్ష్యే॥

జలస్పర్శనమ్.

౧. విద్యుదసి విద్యమే పాప్మాన మృతాత్సత్యముపైమి	ఈ మంత్రము పఠించుచు నుదకమునుతాకి చేతులు శుద్ధి చేసికొనవలయును.

ఆచమనమ్.

హస్తావవనిజ్య	చేతులు కడిగికొని
త్రిరాచామేత్	ముమ్మారు ఆచమనముచేయవలయును

ద్విః పరిమృజ్య — రెండుచేతులు ఉదకముచేత శుద్ధిచేసికొని

సకృదుపస్పృశ్య — ఒకసారి స్పృశించి

సవ్యం పాణింపాదౌ ప్రోక్షతి — కుడిచేతితో నెడమచేతిని పాదములను ప్రోక్షించవలయును.

శిరశ్చక్షుషీ, నాసికే, శ్రోత్రే హృదయ మాలభ్య — శిరము, నేత్రములు, ముక్కరములు, చెవులు, హృదయము వీనిని వేర్వేఱ స్పృశించి

ఆసననియమః

దర్భాణాం మహదుపస్తీర్య — విశాలమగు దర్భాసనమును పఱచికొని

ఉపస్థం కృత్వా — ఎడమతొడపైని కుడిపాదము నుంచుకొని కూర్చుండి అనఁగా సుఖాసనమునఁ

ప్రాఙాసీనః — తూర్పుమొగముగా కూర్చుండి

స్వాధ్యాయ మధీయీత — స్వాధ్యాయము చదువవలెను.

ఆసనవిశేషః.

దక్షిణోత్తరౌ పాణీపాదౌ కృత్వా సపవిత్రౌ — దక్షిణపాదమును దక్షిణపాణియును పైనుండునట్లు అనఁగా మున్ను వ్రాసిన సుఖాసనమున గూర్చుండికుడి మోకాలిమీద నెడమ చేతిలో కుడిచేయి చొర్లించి యుంచుకొని పవిత్రపాణియై

ప్రణవ జపః.

ఓమితి ప్రతిపద్యతే — "ఓమ్" అని యారంభించి "ఋచోఅక్షరే" అను మంత్రమును పఠింపవలయును.

౫. ఋచో అక్షరే పరమే వ్యోమన్ యస్మిన్ దేవా అధి విశ్వే నిషేదుః। యస్తన్న వేద కిమృచా కరిష్యతి య ఇత్తద్విదుస్త ఇమే సమాసతే।

గాయత్రీపఠనమ్.

౧. ఓం భూః, తత్సవితుర్వరేణ్యమ్। ఓం భువః, భర్గో దేవస్య ధీమహి। ఓం సువః, ధియో యో నః ప్రచోదయాత్।

౨. ఓం భూః, తత్సవితుర్వరేణ్యం భర్గో దేవస్య ధీమహి। ఓం భువః, ధియో యో నః ప్రచోదయాత్।

౩. ఓం సువః, తత్సవితుర్వరేణ్యం భర్గో దేవస్య ధీమహి। ధియో యో నః ప్రచోదయాత్।

(పరో రజసే సావదోమ్)

వేదపఠనమ్.

కృష్ణయజుర్వేదసంహితాపఠనమ్.

౪. ఇషే త్వోర్జే త్వా వాయవస్థోపాయవస్థ దేవో వః సవితా ప్రార్పయతు శ్రేష్ఠతమాయ కర్మణ ఆప్యాయధ్వమఘ్నియా దేవభాగమూర్జస్వతీః పయస్వతీః ప్రజావతీరనమీవా అయక్ష్మా మా వ స్తేన ఈశత మాఘశꣳసో రుద్రస్య హేతిః పరి

నో వృణక్తు న్రుద్రోవా అస్మిన్గోపతౌ స్యాత బహ్వీర్యజమానస్య పశూన్పాహి॥

తైత్తిరీయబ్రాహ్మణపఠనమ్।

౫. † బ్రహ్మ సన్ధత్తం తన్మే జిన్వతం। క్షత్రగ్ం సన్ధత్తం తన్మే జిన్వతం। ఇషగ్ం సన్ధత్తం తాం మే జిన్వతం। ఊర్జగ్ం సన్ధత్తం తాం మే జిన్వతం। రయిగ్ం సన్ధత్తం తాం మే జిన్వతం॥ పుష్టిగ్ం సన్ధత్తం తాం మే జిన్వతం। ప్రజాగ్ం సన్ధత్తం తాం మే జిన్వతం। పశూన్సన్ధత్తం తాన్మే జిన్వతం। స్తుతోఽసి జనధాః। దేవాస్త్వా శుక్రపాః ప్రణయన్తు సువీరాః ప్రజాః ప్రజనయన్పరీహి॥

ఆరణ్యకపఠనమ్.

౬. నమో బ్రహ్మణే ధారణం మే అస్త్వనిరాకరణం ధారయితా భూయాసం కర్ణయోశ్శ్రుతం మాచ్యోఢ్వం మమాముష్య ఓమ్॥

---

† ఈసంహితాబ్రాహ్మణభాగములను దినక్రమముగఁ జదువవలయును.

ఋతం తప స్సత్యం తప శ్శ్రుతం తపశ్శాన్తం తపో దమ స్తప శ్శమ స్తపో దానం తపో యజ్ఞం తపో భూర్భువ స్సువ ర్బ్రహ్మైత దుపాస్స్వైత త్తపః॥

యథా వృక్షస్య సంపుష్పితస్య దూరా ద్గన్ధో వాత్యేవం పుణ్యస్య కర్మణో దూరా ద్గన్ధో వాతి యథాఽసిధారాం కర్తేఽవహితా మవక్రామే యద్యువే యువే హవా విహ్వయిష్యామి కర్తం పతిష్యా మీత్యేవ మమృతా దాత్మానం జుగుప్సేత్॥

౨. సహ నావవతు । సహ నౌ భునక్తు । సహవీర్యం కరవావహై । తేజస్వి నావధీత మస్తు మా విద్విషావహై ॥ ఓం శాన్తి శ్శాన్తి శ్శాన్తిః॥

౩. అహం వృక్షస్య రేరివా । కీర్తిః పృష్ఠం గిరే రివ । ఊర్ధ్వ పవిత్రో వాజినీవ స్వమృత మస్మి । ద్రవిణగ్ం

* ఈ అరణ్యకమును పైవిధముగానే జగువవలయును. మనము యజుర్వేదతైత్తిరీయ శాఖలోనివారము కావున సంహితా బ్రాహ్మణారణ్యకము లనఁబడు భాగత్రయముగల తైత్తిరీయవేదము నర్థముతోఁ దప్పక ప్రథమమునఁ బఠింపవలయును.

పవర్చసం। సుమేధా అమృతోక్షితః।ఇతి త్రిశజ్ఞోర్వేదాను వచనమ్॥

ఋగ్వేదాధ్యయనమ్:—

హరిః ఓం॥ అగ్ని మీళే పురోహితం। యజ్ఞస్య దేవ మృత్విజం। హోతారం రత్నధాతమమ్॥

సామవేదాధ్యయనమ్.

† అగ్న ఆయాహి వీతయే గృణానో హవ్యదాతయే। నిహోతా సత్సి బర్హిషి॥

అథర్వవేదాధ్యయనమ్

శన్నో దేవీ రభిష్టయ ఆపో భవన్తు పీతయే। శంయో రభిస్రవన్తునః॥

వేదాఙ్గపఠనమ్.

౧. తత్రశిక్షాధ్యయనమ్.

శ్లో॥ ౧ అథశిక్షాంప్రవక్ష్యామి పాణినీయమతంయథా।
శాస్త్రానుపూర్వ్యం తద్విద్యా ద్యథోక్తం లోకవేదయోః॥
ప్రసిద్ధ మపి శబ్దార్థ మవిజ్ఞాత మబుద్ధిభిః।
పున ర్వ్యక్తీకరిష్యామి వాచ ఉచ్చారణే విధిం॥ ౨

---

* ఈ ఋగ్వేదములోని బ్రాహ్మణారణ్యకభాగములను కూడ వరుసగా జదువవలయును.

† ఈ సామవేదమును అథర్వవేదమును పైవేదములవలె సభాష్యముగ దినక్రమముగ పూర్తియగుదనుక జదువవలయును.

శ్లో॥ త్రిషష్టి శ్చతుష్షష్టి ర్వా వర్ణా శ్శమ్భుమతే మతాః।
ప్రాకృతే సంస్కృతేచాపి స్వయంప్రోక్తాస్స్వయమ్భువా॥
శ్లో॥ స్వరా వింశతి రేకశ్చ స్పర్శానాం పంచవింశతిః।
యాదయశ్చస్మృతాహ్యష్టౌ చత్వారశ్చ యమాస్స్మృతాః॥
అనుస్వారో విసర్గ శ్చ ≍క≍పౌ చాపి పరాశ్రితౌ।
దుస్స్పృష్ట శ్చేతి విజ్ఞేయో ఌకారః ప్లుత ఏవచ॥ ౫॥

పాణి. శిక్ష.

౨. వ్యాకరణాధ్యయనమ్ :—

శ్లో॥ యేనాక్షరసమామ్నాయ మధిగత్యమహేశ్వరాత్।
కృత్స్నం వ్యాకరణం ప్రోక్తం తస్మై పాణినయే నమః॥
యేన ధౌతా గిరః పుంసాం విమలై శ్శబ్దవారిభిః।
తమ శ్చాజ్ఞానజం భిన్నం తస్మై పాణినయే నమః॥
వాక్యకారం వరరుచిం భాష్యకారం పతఞ్జలిమ్।
పాణినిం సూత్రకారంచ ప్రణతోఽస్మి మునిత్రయమ్॥

ప్రత్యాహారసూత్రాణి.

అఇఉణ్ । ఋఌక్ ॥ ఏఓఙ్ । ఐఔచ్ । హయవరట్ । లణ్ । ఞమఙణనమ్ । ఝభఞ్ । ఘఢధష్ జబగడదశ్ । ఖఫఛఠథచటతవ్ । కపయ్ । శషసర్ । హల్ ॥ ఇతి

వృద్ధిరాదైచ్। అదేఙ్గుణః ॥ ఇకోగుణవృద్ధీ । నధాతులోప ఆర్ధధాతుకే । దీధీవేవీటామ్। హలోఽనన్తరా స్సంయోగాః

†(అథ శిక్షాం వ్యాఖ్యాస్యామః అని పాఠాంతరము ఇది చింత్యమని కొందఱిమతము.

* ఇట్టి ౫౫ శ్లోకములుగల పాణినీయ శిక్షను క్రమంబుగ ననుదినము సభాష్యముగ శక్తికొలది యధ్యయనము చేయవలయును. ఇది వర్ణస్వరలక్షణములఁ దెల్పును.

ముఖనాసికా వచనోఽనునాసికః। తుల్యాస్యప్రయత్నం సవ ర్ణం। నాజ్ఝలౌ। ఈదూదేద్ద్వివచనం ప్రగృహ్యమ్। అదసో మాత్। శే। నిపాత ఏకాజనాఙ్। ఓత్। సమ్బుద్ధౌ శాకల్య స్యేతావనార్షే। ఉఞః। ఊఁ। ఈదూతౌ చ సప్తమ్యర్థే। దాధా ఘ్వదాప్॥

పాణిని సూత్రాణి. ౧ ౧.

3. ఛన్దోఽధ్యయనమ్.

శ్లో॥ మయరసతజభనలగసమ్మితం భ్రమతి జగతి వాఙ్మయం యస్య। స జయతి పిఙ్గళనాగశ్శివప్రసాదాద్విశుద్ధమతిః ౧

శ్లో॥ త్రిగురుం విద్ధి మకారం లఘ్వాదిసమన్వితం యకారాఖ్యమ్
లఘుమధ్యమన్తు రేఫం సకారమన్తే గురు నిబద్ధమ్॥ ౨

లఘ్వన్త్యం హిత కారం జకారముభయోర్లఘుం విజానీయాత్।
ఆదిగురుం చ భకారం నకారమిహ పిఙ్గళే త్రిలఘుమ్॥ 3

దీర్ఘం సంయోగపరం తథా ప్లుతవ్యఞ్జనాన్తమూష్మాన్తమ్।
సానుస్వారం చ గురుం క్వచిదవసానేఽపి లఘ్వన్త్యమ్॥ ౪

ఆదిమధ్యావసానేషు యరతా యాన్తి లాఘవమ్।
భజసా గౌరవం యాన్తి మనౌ తు గురులాఘవమ్॥ ౫

త్రివిరామం దశవర్ణం పఞ్చాశత్సూత్ర మువాచ పిఙ్గళసూత్రమ్।
ఛన్దోవర్గపదార్థ ప్రత్యయహేతోశ్చ శాస్త్రాదౌ॥ ౬

ధీశ్రీస్త్రీమ్। వరాసాయ్। కాగుహావ్। వసుధాన్। సా తేక్వత్। కదాసజ్। కింవదభ్। నహాసన్। గ్వర్। గన్తే। ఛాదిపరః। హే। లౌ। సః। గ్లౌ। అష్టౌ వసవ ఇతి। (పింగళఛందః)

౪. నిరుక్త (నైదికనిఘంటు) ధ్యయనమ్.

‡ ఓం॥ గౌః। గ్మా। జ్మా। క్ష్మా। క్షా। క్షమా। క్షోణిః। క్షితిః। అవనిః। ఉర్వీ। పృథ్వీ। మహీ। రిపః। అదితిః। ఇళా। నిరృతిః। భూః। భూమిః। పూషా। గాతుః। గోత్రా; ఇత్యేకవింశతి పృథివీనామధేయాని॥ (ఇతి వైదికనిఘంటుః)

తద్వ్యాఖ్యా (నిరుక్తా) ధ్యయనమ్.

× సమామ్నాయ స్సమామ్నాతః। సవ్యాఖ్యాతవ్య స్తమిమం సమామ్నాయం నిఘంటవ ఇత్యాచక్షతే। నిఘంటవః కస్మాన్నిగమా ఇమే భవన్తి ఛన్దోభ్య స్సమాహృత్య సమాహృత్య సమామ్నాతా స్తే నిగన్తవ ఏవ సన్తో నిగమనాన్నిఘంటవ ఉచ్యన్తే; ఇత్యౌపమన్యవోఽపివాహననాదేవస్యు స్సమాహతా భవన్తి యద్వా సమాహృతా భవన్తి తద్యాన్యేతాని చత్వారి పదజాతాని నామాఖ్యాతే చోపసర్గనిపాతాశ్చ తానీమానిభవన్తి తత్రైతన్నామాఖ్యాతయోర్లక్షణం ప్రదిశన్తి భావప్రధాన మాఖ్యాతం సత్వప్రధానాని నామాని తద్యత్రోభే భావప్రధానే భవతః పూర్వాపరీభూతం భావమాఖ్యాతేనాఽచష్టే వ్రజతి పచతీత్యుపక్రమప్రభృత్యపవర్గపర్యన్తమ్మూర్తం సత్త్వభూతం సత్త్వనామభి

---

‡ వేదాంగములందు నిఘంటువును చెప్పకపోయినను ఈనిఘంటువునకు యాస్కాచార్యుఁడు వ్రాసిన, వ్యాఖ్య నిరుక్తమని వ్యవహరింపఁబడియుండుటచే నిరుక్తపదముచేత నిఘంటువు గ్రహింపఁ బడుచున్నది. ఇటుల యాస్కాచార్యరచితమగు ద్వాదశాధ్యాయపరిమిత నిరుక్తము ఇచటఁబఠనీయము. ఇందు వైదికపద నిర్వచనము చెప్పఁబడియున్నది.

× "సమామ్నాయ స్సమామ్నాయః" అని స్మార్తానుక్రమణికలో వచ్చుట అచ్చుపొరబాటు.

ర్వ్రిజ్యాపక్తిరిత్యద ఇతి సత్త్వానా ముపదేశో గా రశ్వః పురు
షో హాస్తీతి భవతీతి భావస్యాఽఽస్తే శేతే వ్రజతి తిష్ఠతీ తీ
న్ద్రియనిత్యం వచన మౌదుమ్బరాయణః॥ (ఇతినిరుక్తం. ౧.౧.)

౫. జ్యోతిష పఠనమ్.

శ్లో॥ *పఞ్చసంవత్సరమయం యుగాధ్యక్షంప్రజాపతిమ్।
దినర్త్వయనమాసాఙ్గం ప్రణమ్య శిరసా శుచిః॥ ౧
ప్రణమ్య శిరసా కాల మభివాద్య సరస్వతీమ్।
కాలజ్ఞానం ప్రవక్ష్యామి లగధస్య మహాత్మనః। ౨
జ్యోతిషామయనంకృత్స్నం ప్రవక్ష్యామ్యనుపూర్వశః।
విప్రాణాం సమ్మతం లోకే యజ్ఞకాలార్థసిద్ధయే॥ 3
నిరేకం ద్వాదశార్ధార్ధం ద్విగుణం గతసంజ్ఞికమ్।
షష్ట్యాషష్ట్యాయుతం ద్వాభ్యాం పర్వణాంరాశిరుచ్యతే॥
స్వరాక్రమేతే సోమార్కౌ యదాసాకం సవాసవౌ।
స్యాత్తదాది యుగం మాఘ స్తపశ్శుక్లోదినంత్యజః॥
(వేదాంగజ్యోతిషం)

౬. శ్రౌతసూత్రాధ్యయనమ్.

అథాతో దర్శపూర్ణమాసౌ వ్యాఖ్యాస్యామః॥
(ఆపస్తంబశ్రౌతసూత్రమ్)

గృహ్యసూత్రాధ్యయనమ్

(*అథ కర్మాణ్యాచారాద్యాని గృహ్యన్తే॥ ఆప॥ గృ॥ ౧-౧

పూర్వమీమాంసాధ్యయనమ్.

అథాతో ధర్మజిజ్ఞాసా॥ పూర్వమీమాంసా॥ ౧ ౧-౧.

---

* ఈరీతిగాగల జ్యోతిషశాస్త్రము పఠింపవలయును. ఇందు యజ్ఞా
ద్యాచరణమున కుచితమగు కాలమునుగూర్చి తెలుపఁబడును.

ఉత్తర మీమాంసాధ్యయనమ్.

అథాతో బ్రహ్మజిజ్ఞాసా॥ బ్రహ్మసూత్ర ౧. ౧. ౧.

గీతాధ్యయనమ్.

శ్లో॥ ధర్మక్షేత్రే కురుక్షేత్రే సమవేతా యుయుత్సవః।
మామకాః పాణ్డవా శ్చైవ కిమకుర్వత సఞ్జయ॥

ధర్మశాస్త్రాధ్యయనమ్.

+ అథాత స్సామయాచారికా న్ధర్మా న్వ్యాఖ్యాస్యామః॥

శాన్తిపఠనమ్.

ఓంభూర్భువ స్సువ స్సత్యం తపశ్శ్రద్ధాయాం జుహోమి॥

పరిధానీయమన్త్రమ్.

(నమో బ్రహ్మణ ఇత్యేతాం త్రి రుక్త్వా ప్రణవంజపేత్)

౯. ఓం నమో బ్రహ్మణే నమో అస్త్వగ్నయే నమః
పృథివ్యైనమ ఓషధీభ్యః । నమోవాచే నమో వాచస్పతయే
నమో విష్ణవేబృహతే కరోమి । ఓంశాన్తి శ్శాన్తి శ్శాన్తిః॥
ఏవంత్రిః॥ ఓమ్, ఓమ్। ఓమ్॥ (అని ముమ్మారు పఠింపవలయును.)

౧౦. వృష్టిరసి వృశ్చమే పాప్మానమృతా త్సత్యముపాగామ్॥
(ఈమంత్రముచెప్పి జలముచే కరశుద్ధి నొనర్చుకొనవలయును).

దేవాదితర్పణమ్.

స్మృత్యాచమనం కృత్వా ప్రాణా నాయమ్య — స్మృత్యాచమన ప్రాణాయామము లొనర్చి. సంకల్పించి దేవాది తర్పణము చేయవలయును.

*క్రమముగ ఈ సూత్రాదులను సమగ్రముగ పఠించవలయును.

ఏవంగుణవిశేషణవిశిష్టే శుభేఽభ్యుదయ ముహూర్తే శ్రీమాన్— గోత్రః—నామధేయోఽహం శ్రీమతః—గోత్రస్య—నామధేయస్యాహమ ఉపాత్తదురితక్షయద్వారా శ్రీపరమేశ్వరముద్దిశ్య శ్రీపరమేశ్వరప్రీత్యర్థం బ్రహ్మయజ్ఞాఙ్గ దేవర్షి పితౄనుద్దిశ్య దేవర్షిపితృప్రీత్యర్థం దేవర్షిపితృతర్పణం కరిష్యే:

దేవతర్పణమ్.

౨౨. (బ్రహ్మతీర్థేన కుర్యాత్ :-) ఈ దేవతర్పణము బ్రహ్మతీర్థములోఁ జేయవలయును.

౧. బ్రహ్మాదయో యే దేవాస్తాన్ దేవాగ్ స్తర్పయామి॥
౨. సర్వాన్దేవాగ్ ,,
౩. సర్వాన్దేవగణాగ్ ,,
౪. సర్వా దేవపత్నీ ,,
౫. సర్వాన్దేవపుత్రాగ్ ,,
౬. సర్వాన్దేవపౌత్రాగ్ ,,
౭. భూర్దేవాగ్ ,,
౮. భువర్దేవాగ్ ,,
౯. సువర్దేవాగ్ ,,
౧౦. భూర్భువస్సువర్దేవాగ్ స్తర్పయామి॥

ఋషితర్పణమ్.

నివీతీ భూత్వా — నివీతియై
ఋషి తీర్థేన ద్విరావృత్త్యా — బ్రహ్మతీర్థముతో ౨ మారులు
తర్పయేత్ :— తర్పణ మొనర్చవలయును.

౧. కృష్ణద్వైపాయనాదయో యే ఋషయః తాన్ ఋషీగ్ స్తర్పయామి॥ (ద్విః) ౨

౨. సర్వాన్ ఋషీగ్ స్తర్పయామి॥ ౨
౩. సర్వాన్ఋషిగణాగ్ ,, ౨
౪. సర్వా ఋషిపత్నీ ,, ౨
౫. సర్వాన్ ఋషిపుత్రాగ్ ,, ౨
౬. సర్వాన్ ఋషిపౌత్రాగ్ ,, ౨
౭. భూర్ ఋషీగ్ ,, ౨
౮. భువర్ ఋషీగ్ ,, ౨
౯. సువర్ ఋషీగ్ ,, ౨
౧౦. భూర్భువస్సువర్ ఋషీగ్ ,, ౨

శాఖాకాణ్డర్షయః

౧. ప్రజాపతిం కాణ్డర్షిం తర్పయామి॥ ౨
౨. సోమం కాణ్డర్షిం తర్పయామి॥ ౨
౩. అగ్నిం కాణ్డర్షిం తర్పయామి॥ ౨
౪. విశ్వాన్ దేవాన్ కాణ్డర్షీగ్ స్తర్పయామి॥ ౨

ఉపనిషత్కాణ్డర్షయః.

౫. సాగ్ంహితీ ర్దేవతా ఉపనిషద స్తర్పయామి॥ ౨
౬. యాజ్ఞికీ ర్దేవతా ఉపనిషద ,, ౨
౭. వారుణీ ర్దేవతా ఉపనిషద ,, ౨

కాఠక కాణ్డర్షయః.

౮. హవ్యవాహం కాణ్డర్షిం తర్పయామి ౨
౯. విశ్వాన్ దేవాన్ కాణ్డర్షీగ్ ,, ౨
౧౦. బ్రహ్మాణగ్ స్వయంభువం ,, ౨
౧౧. అరుణం కాండర్షిం ,, ౨

ఏకాగ్నికాండ కాణ్డర్షయః.

౧౨. విశ్వాన్ దేవాన్ కాండర్షీగ్ స్తర్పయామి॥ ౨
౧౩. సదసస్పతిం తర్పయామి॥ ౨

పితృతర్పణమ్.

౧. సోమఃపితృమాన్ యమోఽఙ్గిరస్వానగ్నిష్వాత్తాగ్ని కవ్య వాహనాదయోయేపితరః తాన్పితౄగ్ స్తర్పయామి॥ (త్రిః) 3

౨. సర్వాన్ పితౄగ్	,,	3
3. సర్వాన్పితృగణాగ్	,,	3
౪. సర్వాః పితృపత్నీః	,,	3
౫. సర్వాన్పితృపుత్రాగ్	,,	3
౬. సర్వాన్ పితృపౌత్రాగ్	,,	3
౭. భూః పితౄగ్	,,	3
౮. భువః పితౄగ్	,,	3
౯. సువః పితౄగ్	,,	3
౧౦. భూర్భువ స్సువః పితౄగ్ స్తర్పయామి,		3

ఈశ్వరార్పణమ్.

అనేన బ్రహ్మయజ్ఞేన దేవర్షి పితృతర్పణేన చ భగవాన్ సర్వాత్మకః శ్రీ పరమేశ్వర స్సుప్రీణాతు,

ఇతి బ్రహ్మయజ్ఞ ప్రకరణం సమాప్తమ్

౧౦.* నిత్యపితృ తర్పణమ్.

ఆచమనమ్.

ఆచమ్య, పున రాచమ్య — పురాణాచమనమును స్మృత్యాచమనమునుచేసి, ఈ క్రిందివాక్యమునుభూతోచ్చాటనమునకై జపించి.

భూతోచ్చాటనమ్.

ఉత్తిష్ఠన్తు భూతపిశాచాః య ఏతే భూమి భారకాః।
ఏతేషా మవిరోధేన బ్రహ్మకర్మ సమారభే॥

శ్లో॥ *(ఆదౌ)పితా, (తథా) మాతా, సాపత్నీమాతర(స్తథా)।
మాతామహాస్సపత్నీకాః.ఆత్మపత్న్య.(స్త్వనన్తరం)॥౧

(౧) మొదట తండ్రి, తాత, ముత్తాత, (౨) మాతృ, పితామహి. ప్రపితామహీలు. (3) సవతితల్లి ౪) మాతామహాదిత్రయము, మాతామహ్యాదిత్రయము (౫) తనభార్య. వీరలకు తర్పణము చేయవలయును.

శ్లో॥ సుత, భ్రాతృ, పితృవ్యా, (శ్చ) మాతులాస్సహభార్యకాః।
దుహితా, భగినీ (చైవ) దౌహిత్రో, భాగినేయకః॥ ౨

(౬) కొమారుఁడు, (౭) సోదరుఁడు, (౮) పినతండ్రి పెత్తండ్రులు, (౯) మేనమామ, అతనిభార్య, (౧౦) కూతురు, (౧౧) తోఁబుట్టువు, (౧౨) దౌహిత్రుఁడు (౧౩) మేనల్లుడు, వీరలకు తర్పణము చేయవలయును.

శ్లో॥ పితృష్వసా, మాతృష్వసా, జామాతా, భావుకస్స్నుషా।
శ్వశుర, స్స్యాలక, (శ్చైవ) స్వామినో, గురు, రిక్థినః॥ 3

(౧౪. మేనత్త (౧౫) పినతల్లి పెదతల్లులు (౧౬) అల్లుఁడు (౧౭) బావమరుదులు (౧౮) కోడలు (౧౯) మామ (౨౦) స్యాలకుఁడు (౨౧) స్వామి (౨౨) గురువు (౨౩) రిక్థుఁడు, వీరలకు తర్పణ మొనర్పవలయును.

సంకల్పః.

త్రిః ప్రాణా నాయమ్య; ఏవంగుణ-విశేషణ విశిష్టేశుభే-భ్యుదయముహూర్తే శ్రీపరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం అస్మత్పితౄ నుద్దిశ్య అస్మత్పితృ ప్రీత్యర్థం అస్మత్పితృతర్పణం కరిష్యే:-

(అని సంకల్పించి, ప్రాచీనావీతియై వక్ష్యమాణప్రకారముగా మూమ్మారు తర్పణము చేయవలయును.)

పిత్రాదితర్పణమ్.

౧. పితరం... గోత్రం . శర్మాణంస్వధానమ స్తర్పయామి॥ త్రిః
౨. పితామహం... గోత్రం... శర్మాణం స్వధానమ ,,
౩. ప్రపితామహం... గోత్రం... శర్మాణం స్వధానమ ,,
౪. *మాతరం.. గోత్రాం.. †దాం స్వధానమ ,, 3
౫. పితామహీం... గోత్రాం... దాం స్వధానమ ,, 3
౬. ప్రపితామహీం... గోత్రాం... దాం స్వధానమ ,, 3
౭. సాపత్నిమాతరం... గోత్రాం... దాం స్వధానమ ,, 3
౮. మాతామహం... గోత్రం.. శర్మాణం స్వధానమ ,, 3
౯. మాతుఃపితామహం... గోత్రం... శర్మాణంస్వధాన ,, 3
౧౦. మాతుఃప్రపితామహం... గో... శర్మాణంస్వధాన ,, 3
౧౧. మాతామహీం—గోత్రాం... దాం స్వధానమ ,, 3
౧౨. మాతుఃపితామహీం—గో... దాం స్వధానమ ,, 3
౧౩. మాతుఃప్రపితామహీం గో.. దాం స్వధాన ,, 3

* మాతృముఖ్యాస్తు యా స్త్రియ స్తాసాం త్రీన్ త్రీన్ జలాఞ్జలీన్ । సాపత్న్యాచార్యపత్నీనాం ద్వౌద్వౌ దద్యాజ్జలాఞ్జలీ॥ ఇతి-

అన్యాసా మేకైకేతి; ఆహ్నికచన్ద్రికాయాం. (ఇచట సామాన్యముగా అందఱకు 3 సారులు చేసెదరు.)

† అయుగ్దానం స్త్రీణాం॥ గోభిలగృహ్యసూత్ర॥ ౨. ౮. ౧౬.

కారుణ్యతర్పణమ్

౧. ఆత్మపత్నీం... గోత్రాం... దాంస్వధానమ స్తర్పయామి॥ 3
౨. సుతం... గోత్రం... శర్మాణం స్వధానమ ,, 3
౩. భ్రాతరం.. గోత్రం... శర్మాణం స్వధానమ ,, 3
౪. పితృవ్యం... గోత్రం... శర్మాణం స్వధానమ ,, 3

౫. మాతులం... గోత్రం .. శర్మాణం సపత్నీకం స్వధా,, 3
౬. దుహితరం... గోత్రాం—దాం స్వధానమ ,, 3
౭. భగినీం—గోత్రాం—దాం స్వధానమ ,, 3
౮ దౌహిత్రం—గోత్రం — శర్మాణం స్వధానమ ,, 3
౯. భాగినేయకం—గోత్రం—శర్మాణం స్వధానమ ,, 3
౧౦. పితృష్వసారం —గోత్రాం—దాం స్వధానమ ,, 3
౧౧. మాతృష్వసారం —గోత్రాం—దాం స్వధానమ,, 3
౧౨. జామాతరం—గోత్రం—శర్మాణం స్వధానమ ,, 3
౧౩. భాతృకం—గోత్రం—శర్మాణం స్వధానమ ,, 3
౧౪. స్నుషాం—గోత్రాం—దాం స్వధానమ ,, 3
౧౫. శ్వశురం—గోత్రం—శర్మాణం స్వధానమ ,, 3
౧౬. స్యాలకం—గోత్రం—శర్మాణం స్వధానమ ,, 3
౧౭. స్వామినం తర్పయామి॥
౧౮. గురుం భారద్వాజసగోత్రం లక్ష్మీనారాయణ 3
హవిర్యాజి శర్మాణం స్వధానమ స్తర్పయామి॥
౧౯. రిక్థినం తర్పయామి॥

ఈశ్లోకము చదువుచు యజ్ఞోపవీతము తడిపి పిండిన యుదకమును విడువవలయును :-

శ్లో॥ యే కేచాస్మ త్కులేజాతా అపుత్రాగోత్రిణో మృతాః।
తే గృహ్ణంతు మయాదత్తం సూత్రనిష్పీడనోదకమ్॥

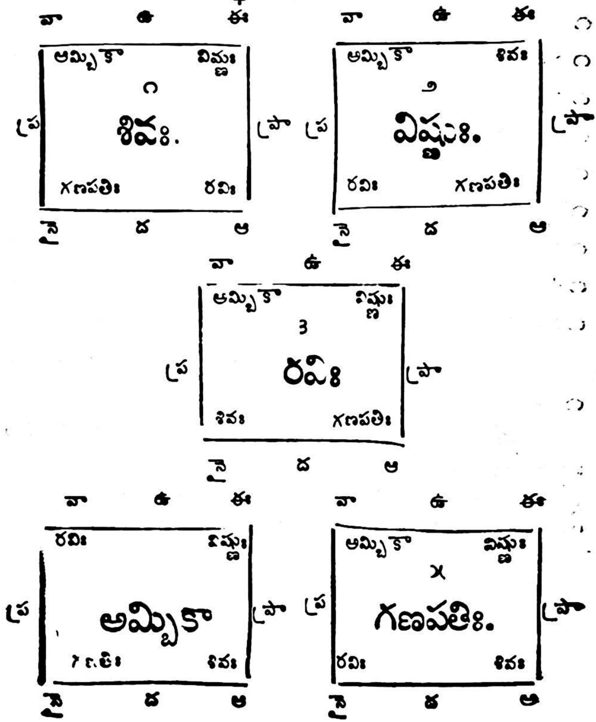
ఇతి నిత్యపితృతర్పణం సమాప్తమ్.

దేవతార్చన ప్రకరణమ్

పఞ్చాయతనస్థాపన ప్రమాణశ్లోకః.

శ్లో॥ శమ్భౌ మధ్యగతే హరీన హరభూదేవ్యో; హరౌ శఙ్కరే
భాస్యైనాగసుతా; రవౌ హరిగణేశాజామ్బికా స్థాపయేత్।
దేవ్యాం విష్ణుహరేభవక్త్రరవయో; లమ్బోదరే ఽజేశ్వరే
నార్యా; శఙ్కరదిఙ్ముఖాస్తు ఫలదా వ్యస్తాస్తుతే హానిదాః॥

స్థాపనప్రకారః.

౧౧. పఞ్చాయతనపూజా

(శివ, విష్ణు, రవి, గణేశ, అమ్బికాః, పఞ్చదేవతాః)

ఘంటానాదమ్.

౧. శ్లో. ఆగమార్థన్తు దేవానాం గమనార్థన్తు రక్షసాం।
కురు ఘంటారవం తత్ర దేవతాఽఽహ్వానలాంఛనమ్॥ ౧

భూతోచ్చాటనమ్.

౨. శ్లో. అపసర్పన్తు యే భూతా యే భూతా భూమిసంస్థితాః।
యే భూతా విఘ్నకర్తార స్తేనశ్యన్తు శివాజ్ఞయా॥ ౨

సఙ్కల్పః.

పురాణాచమనం కృత్వా — పురాణాచమనము చేసి

తతః స్మృత్యాచమనం కృత్వా — స్మృత్యాచమనము నొనర్చి

3. ఉత్తిష్ఠన్తు భూతపిశాచాః యే తే భూమిభారకాః।
ఏతేషా మవిరోధేన బ్రహ్మకర్మ సమారభే॥

ప్రాణానాయమ్య — ముమ్మారు ప్రాణాయామ మొనర్చి

ఏవంగుణ విశేషణ విశిష్టే శుభశోభనే ముహూర్తే శ్రీమాన్—గోత్రః—శర్మాభిధేయోఽహం శ్రీమతః—గోత్రస్య—శర్మాభిధేయస్య మమ ఉపాత్తదురితక్షయద్వారా శ్రీపరమేశ్వరప్రీత్యర్థం బోధాయనోక్తసూత్రప్రకారేణ ఆవాహనాద్యఙ్గదేవతాసహిత మహాదేవపరిచర్యాం కరిష్యే:—

భూర్భువస్సువరోమ్ - ఇతి నిర్మాల్యం విసృజ్య, అలంకృత్య దీపారాధనం కుర్యాత్.

కలశపూజా.

తదఙ్గకలశారాధనం కరిష్యే:—

కలశే గన్ధపుష్పాక్షతై రభ్యర్చ్య

కలశమునందు గంధపుష్పాక్ష తలచే నలంకరించి

శ్లో॥ బ్రహ్మాణ్డోదరతీర్థాని కరైః స్పృష్టాని తే రవే।
తేన సత్యేన మే దేవ తీర్థం దేహి దివాకర॥

ఇతి అఙ్కుశముద్రయా సూర్య మండలా తీర్థాన్యాకృష్య

అని అఙ్కుశముద్రచేత సూర్యమండలమునుండి తీర్థముల నాకర్షించి జలమునింపి (ఈక్రింద మంత్రములచేత కలశముపైన హస్త ముంచి యభిమంత్రణము చేయ వలయును.)

౮. శ్లో. కలశస్య ముఖే విష్ణుః కణ్ఠే రుద్ర స్సమాశ్రితః।
మూలేతత్రస్థితో బ్రహ్మా మధ్యేమాతృగణాస్స్మృతాః॥ ౧

శ్లో॥ కుక్షౌతు సాగరా స్సర్వే సప్తద్వీపా వసున్ధరా।
ఋగ్వేదోఽథ యజుర్వేద స్సామవేదో హ్యథర్వణః॥ ౨
అఙ్గైశ్చ సహితాస్సర్వే కలశాంబు సమాశ్రితాః। ఇతి

కలశే దశకళాత్మనే వహ్నిమణ్డలాయ నమః।
మధ్యేద్వాదశకలాత్మనే సూర్యమణ్డలాయనమః
ఆధారే షోడశకళాత్మనే చంద్రమణ్డలాయ నమః।

౫. ఆకలశేషు ధావతి పవిత్రే పరిషిచ్యతే। ఉక్థైర్యజ్ఞేషు వర్ధతే।

౬. ఆపో వా ఇదగ్ం సర్వం విశ్వా భూతాన్యాపః ప్రాణా వా ఆపః పశవ ఆపో ఽన్నమాపో ఽ మృత మాపస్స మ్రాణ్ డాపో విరాడా ప స్స్వరా డాప శ్ఛన్దాగ్ స్యాపో జ్యో తీగ్ ష్యాపో యజూగ్ ష్యాప స్సత్యమాప స్సర్వా దేవతా ఆపో భూ ర్భువ స్సువ రాప ఓమ్॥

౭. శ్లో॥ గఙ్గే! చ యమునే! కృష్ణే! గోదావరి! సరస్వతి!॥
నర్మదే! సిన్ధుకావేరీ! జలేఽస్మిన్ సన్నిధింకురు॥

ప్రణవాభి మన్త్రణాదికమ్.

ప్రణవేన దశవారా నభిమన్త్ర్య గాయత్రీం త్రివారం జపేత్:— | ప్రణవముతో పదిసారు లభి మంత్రించి గాయత్రిని ముమ్మారు జపింపవలయును.

ఓం భూ ర్భువ స్సువః। తత్సవితు ర్వరేణ్యం భర్గో దేవ స్య ధీమహి। ధియో యో నః ప్రచోదయాత్॥

౮. శ్లో॥ అత్రిగాయత్రి! సావిత్రి! శాన్తి పుష్టికరీశ్వరి॥
ఆయాన్తు కలశపూజార్థం దురితక్షయకారకాః॥

శంఖపూజా.

కలశోదకేన శఙ్ఖ మాపూర్య | కలశోదకముచే శఙ్ఖమును నింపి
శఙ్ఖం ప్రక్షాళ్య | శంఖమును కడిగి
పున శ్శఙ్ఖం పూరయిత్వా | మరల శంఖము నందుదకమునుంచి

శంఖపీఠే బ్రహ్మాణ మావాహయామి॥

శంఖహృదయే ఆదిత్యమావాహయామి॥

శంఖమధ్యే చన్ద్ర మావాహయామి॥

శంఖాగ్రే గంగా సరస్వతీ ఆవాహయామి॥

(పైనంబరుగని నావాహనముచేసి)

శఙ్ఖే గన్ధ పుష్పాక్షతై రభ్యర్చ్య

గంధ పుష్పాక్షతలచే శంఖము నుపూజించి, ఈక్రింది శ్లోకత్రయముచే శంఖ ధ్యానము చేయవలయును.

ధ్యానమ్

౧. శ్లో॥ త్వం పురా సాగరోత్పన్నో విష్ణునా విధృతః కరే ।
సర్వదేవహితార్థాయ పాంచజన్య నమోఽస్తుతే॥ ౧.

శ్లో॥ శఙ్ఖం చన్ద్రార్క దైవత్యం వరుణం చాధిదైవతమ్।
పృష్ఠే ప్రజాపతిం విద్యా దగ్రే గంగా సరస్వతీ॥ ౨

శ్లో॥ పృథివ్యాం యాని తీర్థాని వాసుదేవస్య చాజ్ఞయా।
శఙ్ఖే తిష్ఠన్తి సర్వాణి తస్మాచ్ఛఙ్ఖం ప్రపూజయేత్॥ ౩.

ప్రోక్షణాదికమ్

అథ శఙ్ఖోదకేన యాగోపకరణద్రవ్యాణి దేవ మాత్మానం చ సంప్రోక్ష్య । శేష ముత్సృజ్య; పునః ద్వాదశవారం పూరయిత్వా; స్థాప్య;

పిదప శఙ్ఖోదకముచేత పూజకుపయోగించు పుష్పాదులను, దేవుని, తన్ను బ్రోక్షించుకొని; మిగిలిన యుదకము క్రిందఁబోసి మరలఁ బండ్రెండుసారులు ప్రణవముచెప్పుచు శంఖము నుదకముచేఁబూరించి(పీఠమునందు)ఉంచి;

పీఠపూజా.

తతః పీఠార్చనం కుర్యాత్ :— పిదప పీఠార్చన మొనర్ప వలయును. (ఈ క్రిందివాక్యములచే ప్రాగాది ద్వారముల బూజ చేయవలయును.)

ప్రాగ్ద్వారే:—౧ ద్వారశ్రియైనమః, ౨ ధాత్రేనమః, ౩ విధాత్రే నమః, ౪. చిచ్ఛక్త్యై నమః, ౫. మాయాశక్త్యై నమః, ౬. క్రియాశక్త్యై నమః, ౭. దుర్గాయైనమః, ౮. గణపతయే నమః, ౯. క్షేత్రపాలకాయ నమః, ౧౧. తన్మధ్యేవాస్తుపురుషాయ నమః.

దక్షిణద్వారే:- ద్వారశ్రియై నమః.
పశ్చిమద్వారే:- ద్వారశ్రియై నమః.
ఉత్తరద్వారే:- ద్వారశ్రియై నమః.,

తదుపరి పృథివ్యైనమః తన్మధ్యే ద్వాదశకళాత్మనే చంద్రమణ్డలాధిపతయే రుద్రాయ నమః; సంసత్వాయ నమః; రం రజసే నమః; తం తమసే నమః; ఆం ఆత్మనే నమః; పం పరమాత్మనే నమః; సర్వాధారపీఠ శక్తిభ్యోనమః

అథైనం గన్ధాక్షతపత్రపుష్ప ధూప దీప నైవేద్య తామ్బూలై రభ్యర్చ్య:- పిదప మహాదేవుని గంధము, అక్షతలు, పత్రములు, పుష్పములు, ధూపము, దీపము, నైవేద్యము, తామ్బూలము మొదలగు నుపచారముల నిచ్చి పూజించునది

ప్రాణప్రతిష్ఠాపనం; ఆవాహనాదికం చ:-

—అథ ప్రాణ ప్రతిష్ఠాపనం కుర్యాత్ :- పిదప ఈ క్రిందిమంత్రములతో ప్రాణప్రతిష చేయవలయును.

౧౦. అసునీతే పునరస్మాసు చక్షుః పునః ప్రాణమిహ నో ధేహి భోగం। జ్యోక్పశ్యేమ సూర్య ముచ్చరన్త మనుమతే మృళయాన స్స్వస్తి॥

౧౧. అమృతం వై ప్రాణా అమృత మాపః ప్రాణానేవ యథా స్థాన ముపహ్వాయతే॥

స్థిరోభవ; వరదోభవ॥

ఓం భూః మహాదేవ మావాహయామి॥

ఓం భువః, మహాదేవ మావాహయామి॥

ఓగ్ం సువః, మహాదేవ మావాహయామి॥

ఓం భూర్భువస్సువః మహాదేవ మావాహయామి॥

"ఆయాతు భగవాన్ మహాదేవః" ఇతి పుష్పోదకేన ఆవాహ్య, — ఈ పైవాక్యములఁ జెప్పుచు పుష్పోదకముచే మహాదేవుని నావాహనము జేసి

స్వాగత మాగతం భగవతే మహాదేవాయ॥

ఇతి స్వాగత మాపృచ్ఛ్య — ఈ వాక్యములో స్వాగత మడిగి

ఆసనదానమ్

"ఏత దాసన ముపక్లృప్త మత్రాస్తాం భగవాన్ మహాదేవః."

ఇతి ఆసనం దద్యాత్. — ఈ వాక్యము చెప్పుచు ఆసనమీయవలయును.

---

* "అక్షతపుష్పైర్యథాలాభమర్చయిత్వా" ఇతిబోధాయనగృహ్యే॥

కూర్చదానమ్

భగవతోఽయం కూర్చో దర్భమయః త్రివృత్ హారితసువర్ణః తం జుషస్వ॥

ఇతి కూర్చంప్రయచ్ఛతి (ఈవాక్యము చెప్పుచుకూర్చనీయవలయును.)

పూర్వతః:- బ్రహ్మణే కల్పయామి; విష్ణవేకల్పయామి॥

దక్షిణతః:- స్కన్దాయ కల్పయామి ; వినాయకాయ కల్పయామి॥

పశ్చిమతః: శూలాయ కల్పయామి ; మహాకాలాయ కల్పయామి॥

ఉత్తరతః:- ఉమాయై కల్పయామి : నన్దికేశ్వరాయ కల్పయామి॥

పాద్యమ్.

ఓం భూర్భువ స్సువః; భగవతే మహాదేవాయ పాదయోః పాద్యం సమర్పయామి॥ ఈ వాక్యము చెప్పుచు పాద్యమీయవలయును.

అర్ఘ్యం, ఆచమనీయంచ:—

ఓం భూర్భువ స్సువః, భగవతే మహాదేవాయ హస్తయో రర్ఘ్యం సమర్పయామి. ఈ వాక్యము చెప్పుచు అర్ఘ్య మీయవలయును.

శుద్ధాచమనీయంసమర్పయామి, అనిఆచమనీయమీయవలయును.

కలశదర్శనమ్.

సోదక కలశేనసహా౽౽దిత్యందర్శయిత్వా (పవిత్రాభ్యా పాత్ర మభిమంత్ర్య) పాత్రం త్రిః ప్రక్షాళ్య, అప ఆనీయ ఓమితి పవిత్రేణ సహా౽౽దిత్యం దర్శయేత్॥

జలసహితమగు కలశము సూర్యునకుఁగనఁబఱిచి, గాయత్రిచే కలశ మభిమన్త్రించి పాత్రము మువ్మారుకడిగి, ఉదకముతెచ్చి "ఓం" అని పవిత్రపాణియై ఆ జలకలశమును సూర్యునకు గనంబరచవలయును.

నిర్మాల్యవిసర్జనం

ఓమితి (వ్యాహృతిభిః) నిర్మాల్యమపోహ్య॥

'ఓం, అని భూః, భువఃసువః, అనువ్యాహృతులచేతను నిర్మాల్యము తీసివైచి

అభిషేకమ్.

"ఆపో హి ష్ఠా మయోభువః" ఇతి తిసృభిః, "హిరణ్యవర్ణా" ఇతి చతసృభిః, "పవమాన స్సువర్జన" ఇత్యనువాకేన, పురుషసూక్తేన చ అభిషేకంకృత్వాః—

'ఆపోహిష్ఠే' త్యాది మూడు మంత్రములతోను'హిరణ్యవర్ణా, అను నాలుగు మంత్రములతోను 'పవమానస్సువర్జన' అనుఅనువాకముతోనుపురుషసూక్తముతోను అభిషేకము చేయువలయును.

౧౨. ఆపో హి ష్ఠా మయోభువ స్తాన ఊర్జే దధాతన। మహే రణాయ చక్షసే॥ ౧। యోవశ్శివతమో రస

స్తస్య భాజయ తేహనః । ఉశతీ రివ మాతరః॥ ౨॥ తస్మా అర జ్గమామ వో యస్యక్షయాయ జిన్వథ॥ ఆపో జనయథా చనః॥

౧౩. హిరణ్య వర్ణా శ్శుచయః పావకా యాసుజాతః కశ్యపో యాస్వింద్రః । అగ్నిం యా గర్భం దధిరే విరూపా స్తాన ఆప శ్శగ్గ్ స్యోనా భవంతు॥౧॥ యాసాగ్ం రాజా వరుణో యాతి మధ్యే సత్యానృతే అవపశ్యన్ జనానాం । మధుశ్చు తశ్శుచయో యాః పావకా స్తాన ఆప శ్శగ్గ్ స్యోనా భవంతు॥౨॥ యాసాం దేవా దివి కృణ్వన్తి భక్షంయా అన్తరిక్షేబహుధా భవన్తి । యాః పృథివీం పయసోన్దంతి శుక్రాస్తాన ఆప శ్శగ్గ్ స్యోనా భవన్తు॥ ౩॥ శివేన మా చక్షుషా పశ్యతాప శ్శివయా తనువోప స్పృశత త్వచం మే । సర్వాగ్ం అగ్నిగ్ం రప్సుష దో హువేవో మయి వర్చో బలమోజో నిధత్త॥ ౪॥

౧౪. పవమాన స్సువర్జనః । పవిత్రేణవిచర్షణిః। యః పోతా స పునాతు మా। పునన్తు మా దేవజనాః । పునన్తుమ నవో ధియా । పునన్తు విశ్వఆయవః । జాతవేదః పవిత్రవత్। పవిత్రేణ పునాహిమా । శుక్రేణ దేవదీద్యత్ । అగ్నే క్రత్వా

క్రతూగ్ం రసు । యత్తే పవిత్ర మర్చిషి । అగ్నే వితత మన్తరా ।
బ్రహ్మ తేన పునీమహే । ఉభాభ్యాం దేవ సవితః । పవిత్రేణ
సవేన చ । ఇదం బ్రహ్మ పునీమహే । వైశ్వదేవీ పునతీ దేవ్యా
గాత్ । యస్యై బహ్వీ స్తనువో వీతపృష్ఠాః । తయా మదన్త
స్సధమాద్యేషు । వయగ్గ్ స్యామ పతయో రయీణాం । వైశ్వా
నరో రశ్మిభి ర్మా పునాతు । వాతః ప్రాణేనేషిరో మయోభూః ।
ద్యావాపృథివీ పయసా పయోభిః । ఋతావరీ యజ్ఞియే మా
పునీతాం । బృహద్భి స్సవిత స్తృభిః । వర్షిష్ఠై ర్దేవ మన్మభిః ।
అగ్నే దక్షైః పునాహిమా । యేన దేవా అపునత ॥ యేనాపో
దివ్యంకశః । తేన దివ్యేన బ్రహ్మణా । ఇదం బ్రహ్మ పునీమహే ।
యః పావమానీ రధ్యేతి । ఋషిభి స్సమ్భృతగ్ం రసం । సర్వ
గ్ం సపూత మశ్నాతి । స్వదితమ్మాతరిశ్వనా । పావమానీర్యో
అధ్యేతి । ఋషిభి స్సమ్భృతగ్ం రసం । తస్మై సరస్వతీదుహే ।
క్షీరగ్ం సర్పి ర్మధూదకం । పావమానీ స్స్వస్త్యయనీః । సు
దుఘాహి పయస్వతీః । ఋషిభి స్సమ్భృతో రసః । బ్రాహ్మణే
ష్వమృతగ్ం హితం । పావమానీ ర్దిశన్తునః । ఇమం లోకమథో

అముం । కామా స్సమర్ధ యన్తునః । దేవీ ర్దైవై స్సమాభృతాః । పావమానీ స్స్వ స్త్యయనీః।సుదుఘా హి ఘృతశ్చుతః। ఋషిభి స్సంభృతో రసః । బ్రాహ్మణే ష్వమృతగ్ం హితం। యేన దేవాః పవిత్రేణ । ఆత్మానం పునతే సదా। తేనసహస్రధారేణ । పావమాన్యః పునన్తు మా । ప్రాజాపత్యం పవిత్రం ।.శతోద్యామగ్ంహిరణ్మయం। తేన బ్రహ్మవిదో వయం। పూతం బ్రహ్మ పునీమహే। ఇంద్ర స్సునీతీ సహ మాపునాతు। సోమ స్స్వస్త్యా వరుణస్సమీచ్యా । యమో రాజా ప్రమృణాభిః పునాతు మా । జాతవేదా మోర్జయన్త్యా పునాతు॥

పురుషసూక్తమ్.

౧౫. ఓంతచ్ఛంయో రావృణీమహే । గాతుం యజ్ఞాయ । గాతుం యజ్ఞపతయే । దైవీస్స్వస్తిరస్తునః । స్వస్తిర్మానుషేభ్యః । ఊర్ధ్వంజిగాతుభేషజం। శన్నో అస్తుద్విపదే। శంచతుష్పదే । ఓం శాన్తి శ్శాన్తి శ్శాన్తిః ॥

౧౬. ఓంసహస్రశీర్షా పురుషః । సహస్రాక్షస్సహస్రపాత్ । సభూమిం విశ్వతో వృత్వా । అత్యతిష్ఠ ద్దశాఙ్గులం॥ పురుష ఏవేదగ్ం సర్వం। యద్భూతం యచ్చ భవ్యం।ఉతా

మృతత్వస్యేశానః॥ యదన్నేనాతిరోహతి ॥ ఏతావానస్య మ
హిమా । అతో జ్యాయాగ్ంశ్చ పూరుషః ॥ పాదోఽస్య విశ్వా
భూతాని । త్రిపాదస్యాఽమృతం దివి॥ త్రిపాదూర్ధ్వ ఉదై
త్పురుషః । పాదోఽస్యేహాఽభవాత్పునః । తతో విష్వఙ్వ్యక్రా
మత్ । సాశనానశనే అభి ॥ తస్మాద్విరాడజాయత । విరా
జో అధిపూరుషః । స జాతో అత్యరిచ్యత । పశ్చాద్భూమిమథో
పురః ॥ యత్పురుషేణ హవిషా । దేవా యజ్ఞమతన్వత ।
వసన్తో అస్యాసీదాజ్యం । గ్రీష్మ ఇధ్మశ్శరద్ధవిః ॥ సప్తా
స్యాఽసన్పరిధయః త్రిస్సప్త సమిధః కృతాః । దేవా
యద్యజ్ఞం తన్వానాః । అబధ్నన్ పురుషం పశుం ॥ తం యజ్ఞం
బర్హిషి ప్రౌక్షన్ । పురుషం జాతమగ్రతః । తేన దేవా
అయజన్త । సాధ్యా ఋషయశ్చయే ॥ తస్మాద్యజ్ఞాత్సర్వ
హుతః । సంభృతం పృషదాజ్యం । పశూగ్ంస్తాగ్ంశ్చక్రే
వాయవ్యాన్: ఆరణ్యాన్గ్రామ్యాశ్చయే॥ తస్మాద్యజ్ఞాత్స
ర్వహుతః । ఋచస్సామాని జజ్ఞిరే। ఛన్దాగ్ంసి జజ్ఞిరే తస్మా
త్ । యజుస్తస్మాదజాయత॥ తస్మాదశ్వా అజాయన్త । యేకే
చోభయాదతః । గావోహ జజ్ఞిరే తస్మాత్ । తస్మాజ్జాతా అజా

వయః। యత్పురుషం వ్యదధుః। కతిధా వ్యకల్పయన్ । ముఖం కిమస్య కౌ బాహూ । కావూరూ పాదావుచ్యేతే॥ బ్రాహ్మణో౽స్యముఖ మాసీత్ । బాహూ రాజన్యః కృతః । ఊరూ తదస్య యద్వైశ్యః । పద్భ్యాగ్ం శూద్రో అజాయత । చంద్రమా మనసో జాతః । చక్షోః సూర్యో అజాయత । ముఖా దింద్ర శ్చాగ్నిశ్చ । ప్రాణా ద్వాయురజాయత॥ నాభ్యా ఆసీ దన్తరిక్షం । శీర్ష్ణో ద్యౌః సమవర్తత । పద్భ్యాం భూమిర్దిశ శ్శ్రోత్రాత్ । తథాలోకాగ్ం అకల్పయన్॥ వేదాహమేతం పురుషం మహాన్తం । ఆదిత్యవర్ణం తమసస్తుపారే। సర్వాణి రూపాణి విచిత్య ధీరః । నామాని కృత్వా౽భి వదన్ యదాస్తే॥ ధాతా పురస్తాద్య ముదాజహార । శక్రః ప్రవిద్వాన్ ప్రదిశ శ్చతస్రః । తమేవం విద్వా నమృత ఇహభవతి । నాన్యః పంథా అయనాయ విద్యతే॥ యజ్ఞేన యజ్ఞ మయజన్త దేవాః। తాని ధర్మాణి ప్రథమా న్యాసన్ । తేహ నాకంమహిమాన స్సచంతే । యత్ర పూర్వే సాధ్యా స్సంతి దేవాః॥

౧౨. అద్భ్య స్సమ్భూతః పృథివ్యై రసాచ్చ । విశ్వకర్మణ స్సమవర్తతాధి । తస్య త్వష్టా విదధ ద్రూప మేతి ।

తత్పురుషస్య విశ్వమాజాన మగ్రే ॥ వేదాహమేతం పురుషం
మహాన్తం । ఆదిత్యవర్ణం తమసః పరస్తాత్ । తమేవం విద్వా
నమృత ఇహ భవతి । నాన్యః పన్థా విద్యతే ఽయనాయ ॥
ప్రజాపతి శ్చరతి గర్భే అన్తః॥ అజాయమానో బహుధా విజా
యతే । తస్య ధీరాః పరిజానన్తి యోనిం । మరీచీనాం పద
మిచ్ఛన్తి వేధసః ॥ యో దేవేభ్య ఆతపతి । యో దేవానాం
పురోహితః । పూర్వో యో దేవేభ్యో జాతః । నమో రుచాయ
బ్రాహ్మయే । రుచం బ్రాహ్మం జనయన్తః ॥ దేవా అగ్రే తద
బ్రువన్ ॥ యస్త్వైవం బ్రాహ్మణో విద్యాత్ । తస్య దేవా
అసన్ వశే । హ్రీశ్చ తే లక్ష్మీశ్చ పత్న్యౌ । అహోరాత్రే పా
ర్శ్వే । నక్షత్రాణి రూపం । అశ్వినౌ వ్యాత్తం । ఇష్టమ్మని
షాణ । అముమ్మనిషాణ । సర్వమ్మనిషాణ ॥

౧౮. ఓం తచ్ఛంయో రావృణీమహే । గాతుం
యజ్ఞాయ । గాతుం యజ్ఞపతయే । దైవీస్స్వస్తి రస్తునః । స్వ
స్తిర్మానుషేభ్యః । ఊర్ధ్వం జిగాతు భేషజం । శన్నో అస్తు ద్వి
పదే । శం చతుష్పదే । ఓం శాన్తి శ్శాన్తి శ్శాన్తిః ॥

— అవకాశము ననుసరించి రుద్రాధ్యాయాదికమును పఠింపవచ్చును.

ఓం భూర్భువస్సువః, భగవతే మహాదేవాయ శుద్ధోదక స్నానం సమర్పయామి; స్నానానన్తరం శుద్ధాచమనీయం సమర్పయామి॥

అని పై మన్త్రములచే నభిషేక మొనర్చి ఆచమనీయ మీయవలయును.
(తరువాత ఈ క్రింది విధముగా తర్పణము చేయవలయును.)

తర్పణమ్

౧. భవం దేవం తర్పయామి॥ ౫. రుద్రం దేవం తర్పయామి॥
౨. శర్వం దేవం తర్పయామి॥ ౬. ఉగ్రం దేవం తర్పయామి॥
౩. ఈశానం దేవం తర్పయామి॥ ౭. భీమం దేవం తర్పయామి॥
౪. పశుపతిం దేవం తర్పయామి॥ ౮. మహాన్తం దేవం తర్పయామి॥

౧. భవస్య దేవస్య పత్నీం తర్పయామి॥
౨. శర్వస్య దేవస్య పత్నీం ,,
౩. ఈశానస్య దేవస్య పత్నీం ,,
౪. పశుపతేర్దేవస్య పత్నీం ,,
౫. రుద్రస్య దేవస్య పత్నీం ,,
౬. ఉగ్రస్య దేవస్య పత్నీం ,,
౭. భీమస్య దేవస్య పత్నీం ,,
౮. మహతో దేవస్య పత్నీం ,,

వస్త్రదానమ్

ఓం భూర్భువస్సువః, భగవతే మహాదేవాయ వస్త్రయుగ్మం సమర్పయామి; వస్త్రానన్తరం శుద్ధాచమనీయం సమర్పయామిః

ఈ వాక్యమును చెప్పి వస్త్రమీయ వలయును. తరువాత ఆచమన మీయవలయును.

యజ్ఞోపవీతదానమ్

౧౯. యజ్ఞోపవీతం పరమం పవిత్రం ప్రజాపతేర్యత్స హజం పురస్తాత్ । ఆయుష్య మగ్ర్యం ప్రతిముఞ్చ శుభ్రం యజ్ఞోపవీతం బలమస్తు తేజః ॥ ఓం భూర్భువస్సువః, భగవతే మహాదేవాయ యజ్ఞోపవీతం సమర్పయామి, యజ్ఞోపవీతానన్తరం శుద్ధాచమనీయం సమర్పయామి.

(అని యజ్ఞోపవీతమిచ్చి తరువాత ఆచమనీయమీయవలయును.)

గన్ధదానమ్.

౨౦. నమస్తే రుద్ర మన్యవ ఉతోత ఇషవే నమః।
నమస్తే అస్తు ధన్వనే బాహుభ్యాముత తే నమః॥
ఓం భూర్భువస్సువః, భగవతే మహాదేవాయ శ్రీగన్ధం సమర్పయామి॥ (అని గంధమీయవలయును.)

అక్షతపూజనమ్.

౨౧. ఈశానన్త్వా భువనానా మభిశ్రియం। స్తోష్యాగ్ని ఉరు కృతగం సువీరం। హవిర్జుషాణ స్సపత్నాగం అభిభూరసి। జహి శత్రూగ్ం రపమృధో నుదస్వ॥ ఓం భూర్భువస్సువః। భగవతే మహాదేవాయ గన్ధస్యోపరి ఆలఙ్కరణార్థం అక్షతాన్ సమర్పయామి॥ (అని అక్షతలచేత పూజచేయవలయును.)

పుష్పదానమ్.

౨౨. సహస్రాణి సహస్రశో యే రుద్రా అధిభూమ్యాం।

తేషాగ్ం సహస్రయోజనేఽవ ధన్వాని తన్మసి॥

ఓం భూర్భువ స్సువః భగవతే మహాదేవాయ పుష్పాణి సమర్పయామి :—

ఈ మంత్రము చెప్పుచు పుష్పములచే ఆయా దేవతల నామము లుచ్చరించి పూజ చేయవలయును.

౨౩. * ౧. మహేశ్వరపూజా.

ఓం భవాయ దేవాయనమః ఓం రుద్రాయ దేవాయనమః
ఓం శర్వాయ దేవాయనమః ఓం ఉగ్రాయ దేవాయనమః
ఓం ఈశానాయదేవాయనమః ఓం భీమాయ దేవాయనమః
ఓం పశుపతయే దేవాయనమః ఓం మహతే దేవాయనమః

౨, విష్ణుపూజా.

౧. ఓం కేశవాయనమః
,, నారాయణాయనమః
,, మాధవాయనమః
,, గోవిందాయనమః
,, విష్ణవేనమః
,, మధుసూదనాయనమః
,, త్రివిక్రమాయనమః
,, వామనాయనమః
,, శ్రీధరాయనమః
,, హృషీకేశాయనమః
,, పద్మనాభాయనమః
౧౨. ,, దామోదరాయనమః
౧౩. ఓం సఙ్కర్షణాయనమః
,, వాసుదేవాయనమః
,, ప్రద్యుమ్నాయనమః
,, అనిరుద్ధాయనమః
,, పురుషోత్తమాయనమః
,, అధోక్షజాయనమః
,, నారసింహాయనమః
,, అచ్యుతాయనమః
,, జనార్దనాయనమః
,, ఉపేంద్రాయనమః
,, హరయేనమః
౨౪. ,, శ్రీకృష్ణాయనమః

* ఇది "శంఖే మధ్యగతే" అను శ్లోకోక్త ప్రథమ పథ కానుసృతము.

3. సూర్యపూజా.

౧. ఓం మిత్రాయ నమః ౭. ఓంహిరణ్యగర్భాయ నమః
౨. ,, రవయే నమః ౮. ,, మరీచ్యాయ నమః
౩. ,, సూర్యాయ నమః ౯. ,, ఆదిత్యాయ నమః
౪. ,, భానవే నమః ౧౦. ,, అర్కాయ నమః
౫. ,, ఖగాయ నమః ౧౧. ,, సవిత్రే నమః
౬. ,, పూష్ణే నమః ౧౨. ,, భాస్కరాయనమః

౪. గణపతిపూజా.

౧. ఓం సుముఖాయ నమః ౯. ఓం ధూమకేతవే నమః
౨. ,, ఏకదన్తాయ నమః ౧౦. ,, గణాధ్యక్షాయ నమః
౩. ,, కపిలాయ నమః ౧౧. ,, ఫాలచంద్రాయ నమః
౪. ,, గజకర్ణకాయ నమః ౧౨. ,, గజాననాయ నమః
౫. ,, లమ్బోదరాయనమః ౧౩. ,, వక్రతుణ్డాయ నమః
౬. ,, వికటాయ నమః ౧౪. శూర్పకర్ణాయ నమః
౭. ,, విఘ్నరాజాయ నమః ౧౫. ,, హేరమ్బాయ నమః
౮. ,, గణాధిపాయ నమః ౧౬. ,, స్కన్దపూర్వజాయ నమః

౨౪. ౨. ౫. * అంబికాపూజా.

ఓంభవస్యదేవస్యపత్న్యైనమః ఓంరుద్రస్యదేవస్యపత్న్యైనమః
,, శర్వస్యదేవస్యపత్న్యైనమః ,, ఉగ్రస్యదేవస్యపత్న్యైనమః
,, ఈశానస్యదేవస్యపత్న్యైనమః ,, భీమస్యదేవస్యపత్న్యైనమః
,, పశుపతేర్దేవస్యపత్న్యైనమః మహతోదేవస్యపత్న్యైనమః

---

* పంచాయతన అష్టోత్తరశతనామములు ప్రత్యేకముగ చివరముద్రించినాము

ఓం భూర్భువస్సువః భగవతే మహాదేవాయ నమః
నానావిధపరిమళ పత్రపుష్పాక్షతాన్ సమర్పయామి॥

ధూపదీపాదిదానమ్.

ఓం భూర్భువస్సువః, తత్సవితుర్వరేణ్యంభర్గోదేవస్య
ధీమహి । ధియో యోనః ప్రచోదయాత్ * ।

ఓం భూర్భువస్సువః. భగవతే మహాదేవాయ నమః
ధూపమాఘ్రాపయామి॥ (అని ధూపమీయవలయును).

౨౨. ఉద్దీప్యస్వ జాతవేదో పఘ్నన్నిరృతిం మమ।
పశూగ్ంశ్చ మహ్యమావహ జీవనం చదిశోదిశ॥

ఓం భూర్భువస్సువః, భగవతే మహాదేవాయనమః
దీపం దర్శయామి॥ (అని దీపము దేవునకు చూపింపవలయును.)
ధూపదీపానన్తరం శుద్ధాచమనీయం సమర్పయామి।
(తరువాత ఆచమన మీయవలయును.)

ప్రోక్షణం, పరిషేచనంచ.

ఓం భూర్భువస్సువః । తత్సవితుర్వరేణ్యం భర్గో
దేవస్య ధీమహి, ధియో యోనః ప్రచోదయాత్॥
(ఈమంత్రము చెప్పుచు నివేదనముచేయుచుండు వస్తువులపై ప్రోక్షించవలయును).

* "సావిత్ర్యా ధూపం దద్యాత్" అని పరాశరమాధవీయంబున నుండుటచే "ధూరసిధూర్వధూర్వన్తం" అనునది ఇచట కొందఱుపయోగించుటచిన్త్యము.

౧౬. సత్యం త్వ౯ర్తేన పరిషిఞ్చామి అమృత మస్తు అమృతో౯ పస్తరణమసి

ఈ మంత్రము చెప్పి పరిషేచనము సేయవలయును, అని యన్నమభిమంత్రించి అని ఆపోశనమున కుదకము నీయవలయును.

నైవేద్యమ్,

౧౭. దేవస్యత్వా సవితుః ప్రసవేఽశ్వినో ర్బాహుభ్యాం పూష్ణో హస్తాభ్యామ్॥

ఓం భూర్భువస్సువః, భగవతే మహాదేవాయనమః. ఇష్టం చరుం నివేదయామి॥ (అనుచు నివేదనము చేయవలయును.)

౧౮. ఓం ప్రాణాయ స్వాహా। ఓం అపానాయ స్వాహా, ఓం వ్యానాయ స్వాహా। ఓం ఉదానాయ స్వాహా ఓం సమానాయ స్వాహా॥

పానీయం.

మధ్యే మధ్యే పానీయం సమర్పయామి॥ (అని జలముసమర్పించి)

౧౯. శ్లో॥ •సౌవర్ణస్థాలిమధ్యేమణిగణఖచితే గోఘృతాక్తాన్ సుపక్వాన్, భక్ష్యాన్ భోజ్యాంశ్చ లేహ్యానపరిమితరసాన్ చోష్యమన్నం నిధాయ। నానాశాకై రుపేతం దధి మధు సగుడ క్షీరపానీయ యుక్తం, తామ్బూలంచాపి విష్ణోః ప్రతిదివస మహం మానసే కల్పయామి॥ ౧

శ్లో॥ రాజాన్నం మధురాన్వితాత్తమృదులం మాణిక్యపా

• (ఈ శ్లోకద్వయము నివేదనసమయమునందు పఠింపవలయును.)

త్రేస్థితం, హింగూజీరక సమ్మరీచి మిళితై శ్శాకై రనేకై శ్శుభైః। సాకం సమ్యగపూపసూపసహితై స్సద్యోఘృతే నాప్లుతైః॥ శ్రీమృత్యుంజయ పార్వతీప్రియ విభో సాపోశనం భుజ్యతాం॥

౩౦. ఓం సద్యోజాతముఖాయ స్వాహా। ఓం వామదేవముఖాయస్వాహా॥ ఓం అఘోరముఖాయ స్వాహా॥ ఓం తత్పురుషముఖాయ స్వాహా। ఓం ఈశానముఖాయ స్వాహా। ఓం పరబ్రహ్మణే స్వాహా॥

ఓం ప్రాణాయ స్వాహా। ఓం అపానాయ స్వాహా। ఓం వ్యానాయ స్వాహా। ఓం ఉదానాయ స్వాహా। ఓంసమానాయ స్వాహా।

ఉత్తరాపోశనమ్

౩౧. అమృతాపిధానమసి ఉత్తరాపోశన మీయవలయును. ఉత్తరాపోశనం సమర్పయామి

హస్తప్రక్షాళనాదికమ్

హస్తౌ ప్రక్షాళయామి; పాదౌ ప్రక్షాళయామి॥
శుద్ధాచమనీయం సమర్పయామి॥

తాంబూలమ్

౩౨. శ్లో॥ పూగీఫలైస్సకర్పూరై ర్నాగవల్లీ దళైర్యుతం।
ముక్తాచూర్ణసమాయుక్తం తాంబూలం ప్రతిగృహ్యతాం॥

ఓం భూర్భువస్సువః; భగవతే మహాదేవాయ నమః తాంబూలం సమర్పయామి॥ (అని తాంబూల మీయవలయును

పునఃపూజా.

33. ౧, మహేశ్వరపూజా.

ఓం భవాయ దేవాయనమః ఓం రుద్రాయ దేవాయనమః

ఓం శర్వాయ దేవాయనమః ఓం ఉగ్రాయ దేవాయనమః

ఓం ఈశానాయ దేవాయనమః ఓం భీమాయ దేవాయనమః

ఓం పశుపతయే దేవాయనమః ఓం మహతే దేవాయనమః

౨. విష్ణుపూజా.

౧. ఓం కేశవాయనమః
,, నారాయణాయనమః
,, మాధవాయనమః
,, గోవిందాయనమః
,, విష్ణవేనమః
,, మధుసూదనాయనమః
,, త్రివిక్రమాయనమః
,, వామనాయనమః
,, శ్రీధరాయనమః
,, హృషీకేశాయనమః
,, పద్మనాభాయనమః
౧౨.,, దామోదరాయనమః

౧౩. ఓం సంకర్షణాయనమః
,, వాసుదేవాయనమః
,, ప్రద్యుమ్నాయనమః
,, అనిరుద్ధాయనమః
,, పురుషోత్తమాయనమః
,, అధోక్షజాయనమః
,, నారసింహాయనమః
,, అచ్యుతాయనమః
,, జనార్దనాయనమః
,, ఉపేంద్రాయనమః
,, హరయేనమః
౨౪.,, శ్రీకృష్ణాయనమః

౩. సూర్యపూజా

౧. ఓం మిత్రాయ నమః	౭. ఓం హిరణ్యగర్భాయ నమః
౨. ,, రవయే నమః	౮. ,, మరీచ్యాయ నమః
౩. ,, సూర్యాయ నమః	౯. ,, ఆదిత్యాయ నమః
౪. ,, భానవే నమః	౧౦. ,, అర్కాయ నమః
౫. ,, ఖగాయ నమః	౧౧. ,, సవిత్రే నమః
౬. ,, పూష్ణే నమః	౧౨. ,, భాస్కరాయ నమః

౪. గణపతిపూజా.

ఓం సుముఖాయ నమః	ఓం ధూమకేతవే నమః
,, ఏకదన్తాయ నమః	,, గణాధ్యక్షాయ నమః
,, కపిలాయ నమః	,, ఫాలచంద్రాయ నమః
,, గజకర్ణకాయ నమః	,, గజాననాయ నమః
,, లమ్బోదరాయ నమః	,, వక్రతుణ్డాయ నమః
,, వికటాయ నమః	,, శూర్పకర్ణాయ నమః
,, విఘ్నరాజాయ నమః	,, హేరమ్బాయ నమః
,, గణాధిపాయ నమః	,, స్కన్దపూర్వజాయ నమః

౩౪. ౫. అంబికాపూజా.

ఓం భవస్య దేవస్య పత్న్యై నమః

ఓం శర్వస్య దేవస్య పత్న్యై నమః

ఓం ఈశానస్య దేవస్య పత్న్యై నమః

ఓం పశుపతే ర్దేవస్య పత్న్యై నమః

ఓం రుద్రస్య దేవస్య పత్న్యై నమః

ఓం ఉగ్రస్య దేవస్య పత్న్యై నమః

ఓం భీమస్య దేవస్య పత్న్యై నమః

ఓం మహతో దేవస్య పత్న్యై నమః

దేవకార్చనహోమాః

అత్ర హోమా హోతవ్యాః.

స్మృత్వాచమనం కృత్వా	స్మృత్వాచమనము చేసి
ప్రాణానాయమ్య	ప్రాణాయామ మొనర్చి

సంకల్పః.

ఏవంగుణ విశేషణ విశిష్టే శుభేఽభ్యుదయముహూర్తే పరమేశ్వర ముద్దిశ్య శ్రీపరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం అఙ్గదేవతా సహిత మహాదేవ పరిచర్యాఙ్గత్వేన చరుహోమం కరిష్యే॥

(ఇటుల సంకల్పించి)

అన్నాధిశ్రయణాదికమ్.

అన్నమగ్నావధిశ్రిత్య	అన్నపాత్రను ఔపాసనాగ్ని పైనకాచి
ఉదగుద్వాస్య	ఉత్తరవైపున దింపియుంచి
అద్భిః ప్రోక్ష్య	ఉదకముచేఁ బ్రోక్షించి
అభిఘార్య	అభిఘరించి

అదితేఽనుమన్యస్వ; అనుమతేఽనుమన్యస్వ; సరస్వతేఽనుమన్యస్వ; దేవ సవితః ప్రసువ॥

(అని పూర్వపరిషేచనము చేసి)

దేవకార్చనహోమాః.

31. అగ్నయే స్వాహా॥ అగ్నయ ఇదంనమమ*।

౧. శివాయ.

౧. భవాయ దేవాయ స్వాహా। భవాయ దేవాయేదం।

౨. శర్వాయ దేవాయ స్వాహా॥ శర్వాయ దేవాయేదం॥

౩. ఈశానాయ దేవాయస్వాహా॥ ఈశానాయ దేవాయేదం

౪. పశుపతయే దేవాయ స్వాహా। పశుపతయే దేవాయేదం।

౫. రుద్రాయ దేవాయ స్వాహా రుద్రాయ దేవాయేదం।

౬. ఉగ్రాయ దేవాయ స్వాహా॥ ఉగ్రాయ దేవాయేదం।

౭. భీమాయ దేవాయ స్వాహా॥ భీమాయ దేవాయేదం।

౮. మహతే దేవాయ స్వాహా॥ మహతే దేవాయేదం।

౨. విష్ణవే.

౩౬. సహస్రశీర్షా పురుషః। సహస్రాక్షస్సహస్ర పాత్। సభూమిం విశ్వతో వృత్వా। అత్యతిష్ఠద్దశాఙ్గులగ్గ్ స్వాహా॥ పురుషాయ నారాయణాయేదం॥

3. సూర్యాయ.

ఓం భూర్భువస్సువః, తత్సవితుర్వరేణ్యం భర్గో దేవస్య ధీమహి। ధియో యోనః ప్రచోదయా త్స్వాహా। సవిత్ర ఇదం॥

* హోమకాలమున "నమమ" అని అన్నింటికి చేర్చి పలుకవలయు.

౪. గణపతయే

౩౭. గణానాం త్వా గణపతిగ్ం హవామహే కవిం కవీనాముపమశ్రవస్తమం । జ్యేష్ఠరాజం బ్రహ్మణాం బ్రహ్మణస్పత ఆ నశ్శృణ్వన్నూతిభిస్సీద సాదనగ్ స్వాహా ॥ గణపతయ ఇదం ।

౩౮. ౫ అమ్బికాయై.

౧. భవస్య దేవస్య పత్న్యై స్వాహా ॥
భవస్య దేవస్య పత్న్యా ఇదం ।

౨. శర్వస్య దేవస్య పత్న్యై స్వాహా ॥
శర్వస్య దేవస్య పత్న్యా ఇదం ।

౩. ఈశానస్య దేవస్య పత్న్యై స్వాహా ॥
ఈశానస్య దేవస్య పత్న్యా ఇదం ।

౪. పశుపతే ర్దేవస్య పత్న్యై స్వాహా ॥
పశుపతే ర్దేవస్య పత్న్యా ఇదం ।

౫. రుద్రస్య దేవస్య పత్న్యై స్వాహా ॥
రుద్రస్య దేవస్య పత్న్యా ఇదం ।

౬. ఉగ్రస్య దేవస్య పత్న్యై స్వాహా ॥
ఉగ్రస్య దేవస్య పత్న్యా ఇదం ।

౭. భీమస్య దేవస్య పత్న్యై స్వాహా
భీమస్య దేవస్య పత్న్యాయిదం।
౮. మహతో దేవస్య పత్న్యై స్వాహా
మహతో దేవస్య పత్న్యాయిదం।
జయన్తాయస్వాహా। జయన్తాయేదం॥

౯. స్విష్టకృద్ధోమః

౩౯. అగ్నయే స్విష్టకృతే స్వాహా॥
అగ్నయే స్విష్టకృత ఇదం।

ఉత్తరపరిషేచనమ్

అదితేఽన్వమగ్గ్స్థాః; అనుమతేఽన్వమగ్గ్స్థాః; సరస్వతేఽన్వమగ్గ్స్థాః; దేవ సవితః ప్రాసావీః॥ (అని ఉత్తరపరిషేచనముసలిపి)

ప్రార్థనా; అర్పణంచ.

ఓం స్వస్తి

శ్లో॥ *శ్రద్ధాం మేధాం యశః ప్రజ్ఞాం విద్యాం బుద్ధిం శ్రియం బలం।
ఆయుష్యం తేజ ఆరోగ్యం దేహి మే హవ్యవాహన॥ ౧

శ్లో॥ యస్యస్మృత్యా చ నామోక్త్యా తపోహోమ క్రియాదిషు।
న్యూనం సంపూర్ణతాం యాతి సద్యో వన్దే తమచ్యుతం॥ ౨

శ్లో॥ మంత్రహీనం క్రియాహీనం భక్తిహీనం హుతాశన।
యద్ధుతం తు మయా దేవ పరిపూర్ణం తదస్తు తే॥ ౩

అనేన దేవతార్చనహోమేన భగవాన్ యజ్ఞేశ్వరః ప్రీణాతు॥

* ఈ శ్లోకములచే అగ్నిని ప్రార్థించవలయును.

చతుస్సాగరపర్యన్తం గోబ్రాహ్మణేభ్య శ్శుభంభవతు, ...
ప్రవరాన్విత—గోత్రః యజుర్వేదీతైత్తిరీయశాఖాధ్యాయీ,
ఆపస్తమ్బసూత్రః—శర్మాఽహంభో అభివాదయే.

ఆనందనీరాజనమ్.

౪౧. సర్వం ప్రజాం మే గోపాయ। అమృతత్వాయ
జీవసే। జాతాం జనిష్యమాణాం చ। అమృతే సత్యే ప్రతిష్ఠి
తాం। అథర్వ పితుం మే గోపాయ। రస మన్న మిహాయు
షే। అదబ్ధాయో ఽశీతతనో। అవిష న్నః పితుం కృణు।
శర్గ్ స్య పశూన్మే గోపాయ। ద్విపాదో యే చతుష్పదః। అష్టాశ
ఫాశ్చ య ఇహాగ్నే॥ యే చైకశఫా ఆశుగాః। సప్రథ సభాం మే
గోపాయ। యే చ సభ్యా స్సభాసదః। తానిన్ద్రియావతః
కురు। సర్వ మాయు రుపాసతాం। అహేబుధ్నియ మన్త్రం
మే గోపాయ। య మృషయ స్త్రైవిదా విదుః। ఋచస్సా
మాని యజూగ్ంషి। సా హి శ్రీ రమృతా సతాం! మా
నో హిగ్ంసీ ర్జాత వేదో గా మశ్వం పురుషం జగత్। అబి
భ్రి దగ్న ఆగహి శ్రియా మా పరిపాతయ। సమ్రాజ ఇచ్ఛ
విరాజం చాభి శ్రీ ర్యాచ నో గృహే। లక్ష్మీ రాష్ట్రస్య యా
ముఖే తయా మా సగ్ంసృజామసి।

ఓం భూ ర్భువ స్సువః, భగవతే మహాదేవాయ నమః, ఆనంద నీరాజనం సమర్పయామి॥

(అని ఆనన్ద నీరాజనమీయవలెను.)

కర్పూర నీరాజనమ్

ఋ. హిరణ్య పాత్రం మధోః పూర్ణం దధాతి ॥ మధవ్యో ఽసానీతి । ఏకధా బ్రహ్మణ ఉపహరతి। ఏకధైవ యజమాన ఆయు స్తేజో దధాతి । సామ్రాజ్యం భోజ్యం । స్వారాజ్యం వై రాజ్యం । పారమేష్ఠ్యగ్ం రాజ్యం । మహారాజ్యమాధిపత్యం । అయగ్ం సముద్రపర్యాయా స్యా త్సార్వభౌమా స్సార్వాయుషా । ధాతా పరార్థాపృథివీ సముద్రపర్యన్తాయా ఏకరా డితి । యశస్కరం బలవంతం ప్రభుత్వం । త్వమేవ రాజ్యాధిపతి ర్బభూవ ! సంకీర్ణనా గాశ్వపతి స్నరాణాం, సుమజల్యం సతతం దీర్ఘ మాయుః॥

ఓం భూ ర్భువ స్సువః. భగవతే మహాదేవాయనమః కర్పూరనీరాజనం సమర్పయామి॥

(అని కర్పూర నీరాజన మీయవలెను.)

ఆచమనీయమ్

నీరాజనానన్తర మాచమనీయం సమర్పయామి॥ (అని ఆచమనీయ మీయవలయును.)

మన్త్రపుష్పమ్

౮౩. సహస్రశీర్షం దేవం విశ్వాక్షం విశ్వశంభువం।
విశ్వం నారాయణం దేవ మక్షరం పరమం పదం। విశ్వతః పర
మాం నిత్యం విశ్వం నారాయణగ్ం హరిం। విశ్వమేవేదం
పురుష స్తద్విశ్వముపజీవతి। పతిం విశ్వస్యాత్మేశ్వరగ్ం శా
శ్వతగ్ం శివమచ్యుతం। నారాయణం మహాజ్ఞేయం విశ్వా
త్మానం పరాయణం। నారాయణపరో జ్యోతిరాత్మా నారా
యణః పరః॥ నారాయణపరం బ్రహ్మ తత్త్వం నారాయణః
పరః। నారాయణపరో ధ్యాతా ధ్యానం నారాయణః పరః।
యచ్చకించిజ్జగ త్సర్వం దృశ్యతే శ్రూయతేఽపివా। అన్త
ర్బహిశ్చ తత్సర్వం వ్యాప్యనారాయణస్స్థితః। అనన్త
మవ్యయం కవిగ్ం సముద్రేఽన్తం విశ్వశంభువం। పద్మకోశ
ప్రతీకాశగ్ం హృదయం చాప్యధోముఖం। అధోనిష్ట్యా వి
తస్త్యాన్తేనాభ్యా ముపరితిష్ఠతి। జ్వాలమాలాకులం భాతి విశ్వ
స్యాయతనం మహత్। సన్తతగ్ం శిలాభిస్తులమ్బత్యా కోశ
సన్నిభం। తస్యాన్తే సుషిరగ్ం సూక్ష్మం తస్మిన్థ్సర్వం ప్రతి
ష్ఠితం। తస్యమధ్యే మహానగ్ని ర్విశ్వార్చి ర్విశ్వతో ముఖః।

సోఽగ్రభుగ్విభజంస్తిష్ఠన్నాహారమజరః కవిః । తిర్యగూర్ధ్వమధశ్శాయీ రశ్మయస్తస్య సన్తతాః । సన్తాపయతి స్వం దేహమాపాదతలమస్తకః । తస్య మధ్యే వహ్నిశిఖా అణీయోర్ధ్వా వ్యవస్థితః । నీలతోయదమధ్యస్థాద్విద్యుల్లేఖేవ భాస్వరా । నీవారశూకవత్తన్వీ పీతా భాస్వత్యణూపమా । తస్యాశ్శిఖాయా మధ్యే పరమాత్మా వ్యవస్థితః । స బ్రహ్మ స శివస్స హరిస్సేన్ద్రః సోఽక్షరః పరమస్స్వరాట్ ॥

౨౨. రాజాధిరాజాయ ప్రసహ్యసాహినే । నమో వయం వైశ్రవణాయ కుర్మహే । స మే కామాన్ కామకామాయ మహ్యం । కామేశ్వరో వైశ్రవణో దదాతు । కుబేరాయ వైశ్రవణాయ । మహారాజాయ నమః ॥

౨౩. ఓం తద్బ్రహ్మ । ఓం తద్వాయుః । ఓం తదాత్మా । ఓం తత్సత్యం । ఓం తత్సర్వం । ఓం తత్పురోర్నమః

౨౪. అన్తశ్చరతి భూతేషు గుహాయాం విశ్వమూర్తిషు । త్వం యజ్ఞస్త్వం వషట్కారస్త్వమిన్ద్రస్త్వగ్ం రుద్రస్త్వం విష్ణుస్త్వం బ్రహ్మత్వం ప్రజాపతిః । త్వం తదాప ఆపో జ్యోతీ రసోఽమృతం బ్రహ్మ భూర్భువస్సువరోమ్ ॥

౪౭. ఈశాన స్సర్వవిద్యానా మీశ్వర స్సర్వభూతా
నాం బ్రహ్మాధిపతి ర్బ్రహ్మణోఽధిపతి ర్బ్రహ్మా శివో మే అ
స్తు సదాశివోమ్॥

ఓం భూర్భువ స్సువః, భగవతే మహాదేవాయ నమః,
సువర్ణదివ్య మంత్రపుష్పం సమర్పయామి॥

(అని మంత్రపుష్పము సమర్పింపవలయును.)

౪౮. ఆత్మప్రదక్షిణనమస్కారాః.

శ్లో॥ *యాని కాని చ పాపాని జన్మాన్తరకృతాని చ।
తాని తాని ప్రణశ్యన్తి ప్రదక్షిణ పదే పదే॥ ౧
శ్లో॥ పాపోఽహం పాపకర్మాఽహం పాపాఽత్మా పాపసమ్భవః।
త్రాహి మాం కృపయా దేవ శరణాగతవత్సల॥ ౨
శ్లో॥ అన్యథా శరణం నాఽస్తి త్వమేవ శరణం మమ।
తస్మాత్కారుణ్యభావేన రక్ష రక్ష మహేశ్వర॥ ౩

ఓంభూర్భువ స్సువః, భగవతే మహాదేవాయ నమః, ఆ
త్మప్రదక్షిణనమస్కారాన్ సమర్పయామి॥

(అని ప్రదక్షిణ నమస్కారము లొనర్పవలయును)

ఛత్రాది సమర్పణమ్

ఛత్రం సమర్పయామి। చామరం సమర్పయామి।
గీతం సమర్ప (శ్రావ) యామి॥ నృత్యం సమర్పయామి।
నాట్యం సమర్పయామి।సమస్తరాజోపచారాన్ సమర్పయామి
సమస్తదేవోపచారాన్ సమర్పయామి॥

---

* ఈశ్లోకములఁజదువుచు ఆత్మప్రదక్షిణ నమస్కారము లొనర్పవలయును

మన్త్రజపః.

తత్పురుషాయేతి జపం కుర్యాత్ ఈ క్రిందిమంత్రమును జపించి

౪౯. తత్పురుషాయ విద్మహే మహాదేవాయ ధీమహి। తన్నో రుద్రః ప్రచోదయాత్॥

శంఖ నైవేద్యమ్.

తదుపరి శఙ్ఖనైవేద్యం కుర్యాత్ పిదప శంఖనైవేద్యము చేయవలయును.

౫౦. ఈశ్వరార్పణమ్.

శ్లో॥ *యస్యస్మృత్యా చ నామోక్త్యా తపఃపూజాక్రియాదిషు।
న్యూనం సంపూర్ణతాం యాతి సద్యో వన్దే మహేశ్వరమ్॥౧
శ్లో॥ మంత్రహీనం క్రియాహీనం భక్తిహీనం మహేశ్వర।
యత్పూజితం మయా దేవ పరిపూర్ణం తదస్తు తే॥

అనయా ధ్యానావాహనాది షోడశోపచారపూజయా భగవాన్ సర్వాత్మకః శ్రీ పరమేశ్వర స్సుప్రీణాతు॥

ఉద్వాసనమ్.

౫౧. యజ్ఞేన యజ్ఞమయజన్త దేవాస్తానిధర్మాణి ప్రథమాన్యాసన్। తేహనాకంమహిమానస్సచన్తే యత్రపూర్వే సాధ్యాస్సన్తి దేవాః॥

ఓం భూః, మహాదేవ ముద్వాసయామి॥
ఓం భువః, మహాదేవ ముద్వాసయామి।
ఓగ్ంసువః, మహాదేవ ముద్వాసయామి॥

---

* ఈ శ్లోకద్వయముచెప్పి సర్వమీశ్వరార్పణము చేయవలయును.

ఓంభూర్భువస్సువః మహాదేవ ముద్వాసయామి॥

౫౨. శ్లో॥ ప్రయాతు భగవానీశ స్సర్వదేవనమస్కృతః।
అనేన హవిషా తృప్తః పునరాగమనాయచ॥

పఞ్చాయతనదేవతార్చనం సమాప్తమ్.

సాలగ్రామ తీర్థప్రాశనవిధిః

తత్రశఙ్ఖతీర్థస్వీకరణవిధిః.

శ్లో॥ చతుర్గుణీకృతవస్త్రే పాణిం నిధాయ తేనాదాశఙ్ఖతీర్థం శిరసిధారయేత్ :—

తా. నాల్గుమడతలుపెట్టి వస్త్రముమీద కుడికరముంచి దానితో ముందుగ శంఖతీర్థము వక్ష్యమాణమంత్రముచెప్పి శిరస్సునజల్లుకొనవలయును.

శ్లో॥ శఙ్ఖమధ్యే స్థితం తోయం భ్రామితం కేశవోపరి।
అఙ్గలగ్నం మనుష్యాణాం బ్రహ్మహత్యాయుతందహేత్॥

తా. "శంఖమధ్యంబున నుండునదియు, కేశవపాదాభిషేక జనితంబునగు నీశంఖతీర్థము మనుజులశరీరమును స్పృశించుచు పదివేల బ్రహ్మహత్యలవలనఁగలుగునంతటి పాతకమునైనను దహించును." అని మంత్రార్థము.

* సాలగ్రామతీర్థప్రాశనవిధిః.

శ్లో॥ "అకాలమృత్యుహరణం సర్వవ్యాధినివారణం।
విష్ణోః పాదోదకం తీర్థం శిరసా ధారయామ్యహం"॥

తా. అకాలమృత్యుహరంబును, సర్వవ్యాధి నివారకమును అగు శ్రీవిష్ణు పాదోదక తీర్థమును శిరస్సున ధరించుచున్నాడను.

శ్లో॥ సాలగ్రామశిలావారి పాపహారి విశేషతః।
ఆజన్మకృతపాపానాం ప్రాయశ్చిత్తం దినేదినే॥
,, అకాలమృత్యుహరణం సర్వవ్యాధినివారణం।
సర్వపాపక్షయకరం విష్ణుపాదోదకం పిబ॥

తా. ఓయిజీవా! విశేషముగ పాపహారియగు సాలగ్రామ శిలావారిని, జన్మప్రభృతి చేసిన పాతకములకు ప్రాయశ్చిత్తరూపమగు దానిని, అకాలమృత్యుహరణమును, సర్వవ్యాధి నివారణమును, సకల పాపక్షయకరము నగు విష్ణుపాదోదకమును అనుదినము పానముచేయుము.

శ్లో॥ వస్త్రంచతుర్గుణీకృత్య పాణౌపాణిం నిధాయచ।
పవిత్రం విష్ణుపాదామ్బు త్రిః పిబే ద్బిన్దువర్జితం।
సాలగ్రామశిలాతీర్థం హస్తేనైవ పిబే త్సుధీః॥

తా. సాలగ్రామతీర్థబిందువు నేలను బడఁగూడదు. గనుక, వస్త్రము నాల్గుమడతలు పెట్టి ఎడమచేతనుంచుకొని దానిపై కుడిచేయి యుంచుకొని భూమిపై బిందుపాతము కాకుండ తీర్థప్రాశనము చేయునది. ఈ సాలగ్రామ తీర్థమును చేతితోనే పానము చేయవలయును.

శ్లో॥ సాలగ్రామశిలాతీర్థ మపీత్వా యస్తు మస్తకే।
ప్రక్షేపణం ప్రకుర్వీత బ్రహ్మహా స నిగద్యతే॥

తా. సాలగ్రామశిలాతీర్థమును పానముచేయక యెవఁడు శిరస్సున జల్లుకొనునో వాఁడు బ్రహ్మహంత యనఁబడును.

శ్లో॥ విష్ణోః పాదోదకం పీతం కోటి హత్యాఘనాశనం।
తదేవాష్టగుణం పాపం భూమౌ బిన్దునిపాతనే॥

తా. విష్ణుపాదోదకమగు సాలగ్రామతీర్థమును పానముచేసినచో కోటి హత్యలవలనఁ గలుగునంతటి పాపము సైతము నశించును. సాలగ్రామ తీర్థబిందువు నేలమీఁదబడినచో నంతకెనిమదింతలు పాతకము వాటిల్లును.

స్మార్తదేవతార్చన విషయేతు ఉద్ధరిణ్యాదినా పాత్రాంతరేణ ప్రాశయేదితి విశేషః॥

తా. దేవతార్చనమును దానే స్వయముగ చేసికొనినచో, చతుర్గుణీకృత వస్త్రమును ఎడమచేతనుంచుకొని, బింగువులు నేలపయిని బడకుండునటుల జాగరూకుండయి ఉద్ధరిణి మొదలగు పాత్రాంతరముతో తీర్థప్రాశనము చేయవలెను.

---

౧౨ పురుషసూక్తవిధాన దేవతార్చనమ్.

*శ్లో॥ ఆగమార్థన్తు దేవానాం గమనార్థంతు రక్షసాం।
కురు ఘంటారవం తత్ర దేవతాఽఽహ్వానలాఞ్ఛనమ్॥

భూతోచ్చాటనమ్

శ్లో॥ అపసర్పన్తు యే భూతా యే భూతా భూమిసంస్థితాః॥
యే భూతా విఘ్నకర్తారస్తే నశ్యన్తు శివాజ్ఞయా॥ ౩

సంకల్పః.

పురాణాచమనం కృత్వా — పురాణాచమనము చేసి
స్మృత్యాచమనం కృత్వా — స్మృత్యాచమనము చేసి

ఉత్తిష్ఠన్తు భూతపిశాచాః యేతే భూమిభారకాః। ఏతేషామవిరోధేన బ్రహ్మకర్మ సమారభే॥ అని భూతోచ్చాటన

ప్రాణానాయమ్య — మొనర్చి ముమ్మారు ప్రాణాయామముచేసి ఈ విధముగా సఙ్కల్పించవలయును.

---

* ఈ శ్లోకములు చదువుచు ఘంటానాద మొనర్చవలయును.

శుభే శోభనే ముహూర్తే శ్రీమాన్ ... గోత్రః ... ...శర్మాభిధేయోఽహం శ్రీమతః ——— గోత్రస్య — — శర్మాభిధేయస్య మమ ఉపాత్తదురితక్షయద్వారా శ్రీపరమేశ్వర ప్రీత్యర్థంహనుమత్సీతాలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్న పరివారసమేత శ్రీరామచంద్ర దేవతాముద్దిశ్య శ్రీరామచంద్ర దేవతాప్రీత్యర్థం, సమ్భవద్భిర్ద్రవ్యైః సంభవద్భిరుపచారైః సమ్భవతానియమేన యావచ్ఛక్తి పురుషసూక్తవిధానేనధ్యానావాహనాది షోడశోపచారపూజాం కరిష్యే:—

నిర్మాల్యం విసృజ్య। దీపారాధనం కుర్యాత్.

ఈశ్వరారాధనమ్.

అస్య శ్రీ పురుషసూక్త మహామన్త్రస్య; నారాయణ ఋషిః; గాయత్రీఛన్దః. శ్రీపురుషోత్తమో దేవతా; శ్రీనారాయణారాధనేవినియోగః॥

కరన్యాసః.

ఓం నారాయణాయ అంగుష్ఠాభ్యాం నమః
ఓం మాధవాయ తర్జనీభ్యాం నమః
ఓం హృషీకేశాయ మధ్యమాభ్యాం నమః
ఓం జనార్దనాయ అనామికాభ్యాం నమః
ఓం శ్రీవిష్ణవే కనిష్ఠికాభ్యాం నమః
ఓం పురుషోత్తమాయ కరతలకరపృష్ఠాభ్యాంనమః

అఙ్గన్యాసః.

౧	మూర్ధ్ని	కేశవాయ నమః
౨	లలాటే	నారాయణాయ నమః
౩	కర్ణయోః	మాధవాయ నమః
౪	నేత్రయోః	గోవిందాయ నమః
౫	ఘ్రాణే	విష్ణవే నమః
౬	ముఖే	మధుసూదనాయ నమః
౭	కణ్ఠే	త్రివిక్రమాయ నమః
౮	భుజయోః	వామనాయ నమః
౯	హృది	శ్రీధరాయ నమః
౧౦	నాభౌ	హృషీకేశాయ నమః
౧౧	కట్యాం	పద్మనాభాయ నమః
౧౨	పాదయోః	దామోదరాయ నమః

కవచమ్.

శ్లో॥ పురస్తాత్కేశవః పాతు చక్రీ జామ్బూనదప్రభః।
పశ్చాన్నారాయణః శఙ్ఖీ నీలజీమూతసన్నిభః। ౧
శ్లో॥ ఊర్ధ్వమిన్దీవరశ్యామో మాధవోఽవ్యాద్గదాధరః।
గోవిన్దో దక్షిణే పార్శ్వే ధన్వీ చన్ద్రప్రభో మహాన్॥
శ్లో॥ ఉత్తరే హలభృద్విష్ణుః పద్మకిఞ్జల్కసన్నిభః।
ఆగ్నేయ్యామరవిన్దాభో ముసలీ మధుసూదనః॥
శ్లో॥ త్రివిక్రమః ఖడ్గపాణిర్నైరృత్యాం జ్వలనప్రభః।
వాయవ్యాం వామనో వజ్రీ తరుణాదిత్యదీప్తిమాన్॥ ౪

శ్లో॥ ఈశాన్యాం పుణ్డరీకాభ శ్శ్రీధరః పట్టసాయుధః।
విద్యుత్ప్రభో హృషీకేశో హ్యధస్తా ద్దిశి ముద్గరీ॥ ౫

శ్లో॥ హృత్పద్మే పద్మనాభో మే సహస్రార్క సమప్రభః।
సర్వాయుధ స్సర్వశక్తి స్సర్వజ్ఞ స్సర్వతోముఖః॥ ౬

శ్లో॥ ఇన్ద్రగోపక సఙ్కాశః పాశహస్తో౽పరాజితః।
స బాహ్యాభ్యన్తరం దేవో వ్యాప్య దామోదర స్థితః॥ ౭

శ్లో॥ ఏవం సర్వత్ర నిశ్ఛిద్రం నామద్వాదశపఞ్జరం।
ప్రవిష్టో౽హం న మే కిఞ్చి ద్భయ మస్తి కదాచన॥ ౮

పురుషసూక్తమన్త్రైః, అఙ్గన్యాసః.

వామహస్తే:—ఓం సహస్రశీర్షా పురుషః సహస్రాక్షస్సహస్రపాత్ ।సభూమిం విశ్వతో వృత్వా। అత్యతిష్ఠద్దశాఙ్గులమ్॥ ౧

దక్షిణహస్తే:—పురుష ఏవేదగ్ం సర్వం।యద్భూతంయచ్చ భవ్యం । ఉతా మృతత్వస్యేశానః। యదన్నేనాతిరోహతి॥ ౨

*వామపాదే:—ఏతావా నస్య మహిమా। అతో జ్యాయాగ్శ్చపూరుషః । పాదో౽స్య విశ్వా భూతాని। త్రిపాద స్యామృతం దివి॥ ౩

---

*శ్లో॥ వామహస్తే సహస్రేతి పురుష ఏవేతి దక్షిణే ।

దక్షిణపాదే:- త్రిపాదూర్ధ్వ ఉదైత్పురుషః। పాదో౽స్యేహాభవాత్పునః। తతో విష్వఙ్వ్యక్రామత్। సాశనానశనే అభి। ౪

వామజఙ్ఘే:- తస్మాద్విరాడజాయత। విరాజో అధిపూరుషః। స జాతో అత్యరిచ్యత। పశ్చాద్భూమిమథో పురః॥

దక్షిణజఙ్ఘే:- యత్పురుషేణ హవిషా। దేవా యజ్ఞమతన్వత। వసన్తో అస్యాసీదాజ్యమ్। గ్రీష్మ ఇధ్మశ్శరద్ధవిః॥

గుహ్యే:- సప్తాస్యాసన్ పరిధయః। త్రిస్సప్త సమిధః కృతాః। దేవా యద్యజ్ఞం తన్వానాః। అబధ్నన్ పురుషం పశుమ్॥

నాభౌ:- తం యజ్ఞం బర్హిషి ప్రౌక్షన్। పురుషం జాతమగ్రతః। తేన దేవా అయజన్త। సాధ్యా ఋషయశ్చ యే। ౭

---

* ఏతావానితి వామపాదే చ త్రిపాదూర్ధ్వ ఇతి దక్షిణే॥ ౧
తస్మాద్విరాడ్వామజఙ్ఘే యత్పురుష ఇతి దక్షిణే। ౨
సప్తాస్యాసన్ గుహ్యదేశే తం యజ్ఞం నాభిదేశతః॥ ౩

* హృది:—తస్మాద్యజ్ఞాత్సర్వహుతః। సమ్భృతం పృష
దాజ్యం। పశూగ్ స్తాగ్ శ్చక్రే వాయవ్యాన్। ఆరణ్యాన్గ్రా
మ్యాశ్చ యే॥

కర్ణే:—తస్మాద్యజ్ఞాత్సర్వహుతః। ఋచస్సామాని
జజ్ఞిరే। ఛన్దాగంసి జజ్ఞిరేతస్మాత్। యజుస్తస్మాదజాయత ౧౦

వామబాహౌ:—తస్మాదశ్వా అజాయన్త। యే కే
చోభయాదతః। గావో హ జజ్ఞిరే తస్మాత్। తస్మాజ్జాతా
అజా వయః॥ ౧౧

దక్షిణబాహౌ:—యత్పురుషం వ్యదధుః। కతిధా
వ్యకల్పయన్। ముఖం కిమస్య కౌ బాహూ। కా వూరూ
పాదా వుచ్యేతే॥ ౧౨

ముఖే:—బ్రాహ్మణోఽస్య ముఖమాసీత్। బాహూ
రాజన్యః కృతః। ఊరూ తదస్య యద్వైశ్యః। పద్భ్యాగం
శూద్రో అజాయత॥ ౧౩

శ్లో॥ * తస్మాద్యజ్ఞాద్ధృదిస్థానే తస్మాద్యజ్ఞాచ్చకర్ణతః॥
తస్మాదశ్వా వామబాహౌ యత్పురుష ఇతి దక్షిణే॥ 3
,, బ్రాహ్మణోఽస్య ముఖే న్యస్య చంద్రమా వామకర్ణతః।

*వామకర్ణే:—చంద్రమా మనసో జాతః। చక్షోః సూర్యో అజాయత। ముఖా దింద్ర శ్చాగ్నిశ్చ। ప్రాణాద్వాయు రజాయత॥ ౧౪

దక్షిణకర్ణే:—నాభ్యా ఆసీ దన్తరిక్షం। శీర్ష్ణో ద్యౌ స్సమవర్తత। పద్భ్యాం భూమిర్దిశ శ్శ్రోత్రాత్। తథాలోకాగం అకల్పయన్॥ ౧౫

వామనేత్రే:—వేదాహ మేతం పురుషం మహాన్తం। ఆదిత్య వర్ణం తమసస్తుపారే। సర్వాణి రూపాణి విచిత్య ధీరః। నామాని కృత్వాఽభివదన్ యదాస్తే॥ ౧౬

దక్షిణనేత్రే :—ధాతా పురస్తా ద్య ముదాజహార। శక్రః ప్రవిద్వాన్ప్రదిశ శ్చతస్రః। త మేవం విద్వా నమృత ఇహ భవతి। నాన్యః పంథా అయనాయ విద్యతే॥ ౧౭

శిరసి:—యజ్ఞేన యజ్ఞ మయజన్త దేవాః। తాని ధర్మాణి ప్రథమా న్యాసన్। తేహ నాకం మహిమానస్సచన్తే॥ యత్ర పూర్వే సాధ్యా స్సన్తి దేవాః॥ ౧౮

* నాభ్యా ఆసీద్దక్షిణేతు వేదాహం వామనేత్రకే।
ధాతా పురస్తాద్దక్షిణే చ యజ్ఞేన శిరసి న్యసేత్॥

౧. అతో దేవా అవన్తు నో యతో విష్ణుర్విచక్రమే।
పృథివ్యా స్సప్తధామభిః। హృదయాయ నమః॥ ౧

౨. ఇదం విష్ణు ర్విచక్రమే త్రేధా నిదధే పదం।
సమూఢ మస్యపాగ్ంసురే। శిరసే స్వాహా॥ ౨

3. త్రీణిపదా విచక్రమే విష్ణుర్గోపా అదాభ్యః। తతో
ధర్మాణిధారయన్। శిఖాయై వషట్॥ 3

౪. విష్ణోః కర్మాణి పశ్యత యతో వ్రతాని పస్పశే।
ఇంద్రస్య యుజ్యస్సఖా। కవచాయ హుమ్॥ ౪

౫. తద్విష్ణోః పరమం పదగ్ంసదా పశ్యన్తి సూరయః।
దివీవ చక్షు రాతతమ్, నేత్రత్రయాయ వౌషట్॥ ౫

౬. తద్విప్రాసో విపన్యవో జాగృవాగ్ంస స్సమిన్ధతే।
విష్ణో ర్యత్పరమం పదమ్॥ అస్త్రాయ ఫట్॥ ౬

భూర్భువస్సువరోమితి దిగ్బన్ధః॥

ధ్యానమ్

శ్లో. గోక్షీరాభం పుణ్డరీకాయతాక్షం
చక్రాబ్జాద్యై ర్భూషణై ర్భూషితాఙ్గం।
శ్రీభూమిభ్యా మర్చితే యోగపీఠే
యస్తం దేవం పూజయే త్పౌరుషేణ॥ ౧

శ్లో. యో జపే త్పురుషసూక్తం త్రివార స్తు దినేదినే।
పారాయణఫలం తస్య వేదానాం వై సహస్రశః॥ ౨

శ్లో. బ్రహ్మాణ్డోదరతీర్థాని కరైః స్పృష్టాని తేరవే।
తేన సత్యేన మే దేవ తీర్థం దేహి దివాకర॥ 3

తీర్థానయనమ్.

ఇతి సూర్యమణ్డలా దఙ్కుశముద్రయా తీర్థా న్యావాహ్య॥

శ్లో. యస్య కేశేషు జీమూతో నద్యస్సర్వాఙ్గసన్ధిషు।
కుక్షౌ సముద్రాశ్చత్వార స్తస్మై తోయాత్మనేనమః॥

కలశపూజా.

తతః కలశపూజాంకరిష్యే :— అని కలశమును పుష్పాక్షతలతోఁ బూజచేసి ఈ శ్లోకములతో నభిమన్త్రించ వలయును.

శ్లో. కలశస్య ముఖే విష్ణుః కణ్ఠే రుద్ర స్సమాశ్రితః।
మూలేతత్ర స్థితో బ్రహ్మా మధ్యేమాతృగణాస్స్మృతాః॥

శ్లో॥ కుక్షౌతు సాగరా స్సర్వే సప్తద్వీపా వసున్ధరా।
ఋగ్వేదోఽథ యజుర్వేద స్సామవేదో హ్యథర్వణః।
అఙ్గైశ్చ సహితా స్సర్వే కలశాంబుసమాశ్రితాః॥ 2

ఓం భూర్భువస్సువః, తత్సవితుర్వరేణ్యం భర్గో దేవస్య ధీమహి, ధియో యోనః ప్రచోదయాత్॥

(ఇతి) గాయత్ర్యా త్రివార మభిమన్త్ర్య — ఈమంత్రముతో శంఖమునుమూఁడుమార్లభిమంత్రణము చేయవలయును.

ప్రణవేన దశవారా నభిమన్త్ర్య — ప్రణవముతో, బదిసారు లభిమంత్రించి

శఙ్ఖచక్రయోనిసురభిముద్రాన్ ప్రదర్శ్య — శంఖ, చక్ర, యోని, సురభి ముద్రల గనంబరచి

అస్త్రాయ దశదిగ్బన్ధః అస్త్రాయఫట్. అని దశదిగ్భన్ధము కావించి

కూర్మముద్రయా కలశోదకం కూర్మముద్రచేకలశోదకమునుగప్పి ప్రచ్ఛాద్య

కలశోదకేన శఙ్ఖ మాపూర్య కలశోదకముచే శంఖము నింపించి

శఙ్ఖే గన్ధపుష్పాక్షతాన్ నిక్షిప్య శంఖమున గంధపుష్పాక్షతలనుంచి

తతః; శఙ్ఖపూజాం కరిష్యే:- అని శంఖపూజ చేయవలయును,

* శఙ్ఖ పీఠే బ్రహ్మాణ మావాహయామి

శఙ్ఖమధ్యే ఆదిత్య మావాహయామి

శఙ్ఖహృదయే చంద్రమావాహయామి

శఙ్ఖాగ్రే గఙ్గాసరస్వతీ ఆవాహయామి

శఙ్ఖేహస్తం ప్రసార్య శంఖమునందు హస్తముంచి

శ్లో॥ శఙ్ఖం చంద్రార్క దైవత్యం వరుణం చాధిదైవతం
పృష్ఠే ప్రజాపతిం విద్యాదగ్రే గఙ్గాసరస్వతీ। ౧

శ్లో॥ త్వం పురా సాగరోత్పన్నో విష్ణునా విధృతః కరే।
సర్వదేవహితార్థాయ పాంచజన్య నమోఽస్తుతే॥ 3

శ్లో॥ గర్భా దైత్యాదిభూతానాం విదీర్యంతే సహస్రశః॥
తవ నాదేన పాతాళే పాఞ్చజన్య నమోఽస్తుతే॥ ౪

శ్లో॥ దర్శనేనాపి శంఖస్య స్పర్శనేన తు సర్వతః।
విలయం యాన్తి పాపాని హిమవద్భాస్కరోదయే॥ ౫

శ్లో॥ స్తుత్వా శంఖం కరే ధృత్వా మన్త్రైరేభిస్తు వైష్ణవైః॥
పృథివ్యాం యాని తీర్థాని వాసుదేవస్య చాజ్ఞయా॥ ౬

---

* శంఖమున నాయాతావుల బ్రహ్మాదుల నావాహనము చేయువలయును.

శక్షేతిష్ఠన్తి సర్వాణి తస్మాచ్ఛంఖం ప్రపూజయేత్ ।

ప్రోక్షణమ్.

అనేన మన్త్రేణ దేవోపకరణాని సంప్రోక్ష్య — ఈ పయిమంత్రములచేదేవపూజకుపయోగించుపాత్రములఁబ్రోక్షించి

పూజాద్రవ్యాణిచ సంప్రోక్ష్య — పూజకుపయోగించు పుష్పాదులపైని కూడ ప్రోక్షించి

దేవమాత్మానఞ్చ సంప్రోక్ష్య — దేవునిపైనను తనపైనను చల్లుకొని

పున శ్శంఖం పూరయిత్వా — మరల శంఖము నుదకముచే పూరించి

పీఠార్చనమ్

తతః పీఠార్చనం కుర్యాత్ — పిదప పీఠార్చనముచేయవలయును

ఆధారశక్త్యైనమః; మూలప్రకృత్యై నమః; మత్స్యాయనమః; కూర్మాయనమః; అనన్తాయనమః; శేషాయనమః; గరుడాయనమః.

అథ ప్రాగాదిద్వారపూజా*

ప్రాగ్ద్వారే:- ద్వారశ్రియైనమః; ధాత్రేనమః; విధాత్రేనమః.
దక్షిణద్వారే:- ద్వారశ్రియైనమః; చండాయనమః.

పశ్చిమద్వారే:- ద్వారశ్రియైనమః; జయాయనమః; విజయాయనమః;

ఉత్తరద్వారే:- ద్వారశ్రియై నమః; బలాయనమః; ప్రబలాయనమః; చిచ్ఛక్త్యైనమః; మాయాశక్త్యైనమః; గఙ్గాయైనమః; యమునాయైనమః; దిగ్గజేభ్యోనమః; కేసరేభ్యోనమః; తన్మధ్యే శ్వేతద్వీపాయనమః; శ్వేతద్వీపమధ్యే వేదికాయైనమః; వేది-

---

* ఈక్రిందివాక్యములతోఁ బీఠపూజయు ద్వారపూజయు సలుపవలయును.

కామధ్యే కల్పవృక్షాయనమః; కల్పవృక్షస్యాధస్తా ద్రత్నసిం హాసనాయనమః; తన్మధ్యే శ్రీరామచంద్రాత్మనే నమః.

ధ్యానమ్.

౭. శ్లో॥ శాన్తాకారం భుజగశయనం పద్మనాభం సురేశం
విశ్వాకారం గగనసదృశం మేఘవర్ణం శుభాంగం।
లక్ష్మీకాన్తం కమలనయనం యోగిహృద్ధ్యానగమ్యం
వందే విష్ణుం భవభయహరం సర్వలోకైకనాథమ్॥

నహస్రశీర్షేత్యావాహనమ్.

౧. సహస్రశీర్షా పురుషః। సహస్రాక్ష స్సహస్రపాత్। స భూమిం విశ్వతో వృత్వా। అత్యతిష్ఠద్దశాఙ్గులమ్॥

౮. శ్లో॥ జ్యోతిశ్శాన్తం సర్వలోకాన్తరస్థ
మోజ్కారాఖ్యం యోగిహృద్ధ్యానగమ్యం।
సాఙ్గం శక్తిం సాయుధం భక్తసేవ్యం
సర్వాకారం విష్ణు మావాహయామి॥

(ఈమంత్రమును శ్లోకమును జదువుచు దేవుని ఆవాహనము చేయవలయును.)

పురుష ఏవేదమిత్యాసనమ్.

౨. పురుష ఏవేదగ్ంసర్వం। యద్భూతం యచ్చ భవ్యం। ఉతామృతత్వ స్యేశానః। య దన్నేనా తిరోహతి॥

శ్లో॥ కల్పద్రుమూలే మణివేదిమధ్యే సింహాసనం స్వర్ణమయం సురత్నమ్। విచిత్రవస్త్రావృత మచ్యుత ప్రభో! గృహాణ లక్ష్మీధరణీసమన్విత! ॥

(ఈమంత్రమును శ్లోకమును జదువుచు దేవునకు ఆసనమీయవలయును.)

ఏతావానస్యేతిపాద్యమ్:

3. ఏతావా నస్య మహిమా। అతో జ్యాయాగ్ శ్చపూ
రుషః। పాదోఽస్య విశ్వాభూతాని। త్రిపాదస్యా మృతందివి॥

శ్లో॥ శ్రీకృష్ణస్సర్వదేవానా మధికస్సర్వకామదః।
మయానివేదితంతుభ్యం సంగృహాణ సుపాద్యకమ్॥

(ఈమంత్రమును శ్లోకమును జగువుచు దేవునకు పాద్యమీయవలయును.)

త్రిపాదూర్ధ్వ ఇత్యర్ఘ్యమ్ —

౪. త్రిపాదూర్ధ్వ ఉదైత్పురుషః। పాదో స్యేహాభవా
త్పునః। తతో విష్వఙ్వ్యక్రామత్ ॥ సాశనానశనే అభి।

శ్లో. గఙ్గాజల సమానీతం సువర్ణకలశేస్థితం।
అర్ఘ్యం గృహాణ భగవన్ కాలరూప నమోఽస్తు తే॥

(ఈమంత్రమును శ్లోకమును జదువుచు నర్ఘ్యమీయవలయును.)

తస్మాద్విరాడిత్యాచమనమ్:—

౫. తస్మాద్విరా డజాయత। విరాజో అధిపూరుషః। సజా
తో అత్యరిచ్యత। పశ్చాద్భూమి మథోపురః॥

శ్లో॥ జనార్దనాయ దేవాయ నమస్తేకమలాలయ।
నిర్మలజ్ఞానరూపాయ దదామ్యాచమనీయకమ్॥

(ఈమంత్రమును శ్లోకమును బఠింపుచు ఆచమనమీయవలయును.)

యత్పురుషేణేతి మధుపర్కమ్ :—

౬. యత్పురుషేణ హవిషా। దేవాయజ్ఞ మతన్వత। వస

న్తో అస్యాసీ దాజ్యం। గ్రీష్మ ఇధ్మశ్శరద్ధవిః॥

శ్లో. మధ్వాజ్యదధిసంయుక్తం స్వర్ణపాత్రే ప్రతిష్ఠితమ్
మధుపర్కం గృహాణ త్వం లక్ష్మీకాన్త నమోఽస్తుతే॥

(ఈ మంత్రమును శ్లోకమును పఠింపుచు దధిమధుసహితమగు నాజ్య మీయవలెను.)

సప్తాస్యాసన్నితిస్నానమ్.

ఋ. 2 సప్తాస్యాస న్పరిధయః - త్రిస్స ప్తసమిధఃకృతాః,
దేవా యద్యజ్ఞం తన్వానాః, అబధ్నన్ పురుషం పశుం॥

శ్లో॥ తీర్థోదకైః కాంచనకుమ్భసంస్థైః సువాసితై ర్దేవకృ
పారసార్ద్రైః। మయాఽర్పితం స్నానవిధిం గృహాణ
పాదాబ్జనిష్ఠ్యూతనదీప్రవాహ॥

(ఈమంత్రమును శ్లోకమును జదువుచు నభిషేక మొనర్చవలయును.)

తం యజ్ఞ మితి వస్త్రమ్.

ఋ. తం యజ్ఞం బర్హిషి ప్రౌక్షన్। పురుషం జాత
మగ్రతః। తేన దేవా అయజన్త। సాధ్యా ఋషయశ్చయే॥

శ్లో॥ స్వర్ణాఞ్చలంస్వర్ణవిచిత్రశోభితం కౌశేయయుగ్మంపరి
కల్పితంమయా। దామోదర ప్రావరణం గృహాణ మా
యాచల ప్రావృతదివ్యరూపమ్॥

(ఈమంత్రమును శ్లోకమును జదువుచు వస్త్రము సమర్పించవలయును.)

తస్మాద్యజాదితి యజ్ఞోపవీతమ్.

ఋ. తస్మాద్యజ్ఞా త్సర్వహుతః। సమ్భృతం పృషదా

వ్యం । పశూంగ్ స్తాగ్ శ్చక్రే వాయవ్యాన్ । ఆరణ్యాన్ గ్రామ్యాశ్చ యే॥

శ్లో. సువర్ణ తన్తూద్భవయజ్ఞసూత్రం ముక్తాఫలస్యూత మనేకరత్నం । గృహాణ తద్వత్కృత ముత్తరీయం స్వకర్మసూత్రం ధర తే నమోఽస్తు।

(ఈ మంత్రమును శ్లోకమును జదువుచు యజ్ఞోపవీత మర్పించవలయును.)

తస్మాద్యజ్ఞా దితి గంధః

౧౦. తస్మా ద్యజ్ఞాత్సర్వహుతః । ఋచ స్సామాని జజ్ఞిరే । ఛందాగ్ంసి జజ్ఞి తస్మాత్ । యజు స్తస్మా దజాయత॥

శ్లో. కస్తూరికా కర్దమచన్దనాని కాశ్మీరసంయోజిత గన్ధసారైః, విలేపనం స్వీకురు దేవదేవ శ్రీదేవివక్షోజ విలేపితాంగ॥

(ఈమంత్రమును శ్లోకమును జదువుచు గంధమర్పించవలయును.)

తస్మాదశ్వా ఇతి పుష్పమ్.

౧౧. తస్మా దశ్వా అజాయన్త । యే కే చోభయా దతః । గావో హ జజ్ఞిరే తస్మాత్ । తస్మాజ్జాతా అజావయః॥

శ్లో. చామన్తికావకుళ చమ్పకపాటలాబ్జ
పున్నాగజాజికరవీరరసాలపుష్పైః।
బిల్వప్రవాళ తులసీదళ మల్లికాభిః
త్వాం పూజయామి జగదీశ్వర! వాసుదేవ॥ ౧

శ్లో. సువర్ణ[illegible] పుష్పాణిమనోహరాణిజలాశయస్థానిసుపల్లవాని।
ఎణి మయార్పితాని గృహాణ శ్రీవత్సధర ప్రసీద।

శ్లో॥ కరవీరైర్జాతికుసుమైశ్చమ్పకై ర్వకులై శ్శుభైః॥
శతపత్రైశ్చ కల్హారై రర్చయే త్పురుషోత్తమమ్॥ 3

(ఈ మంత్రమును శ్లోకములను పఠించుచు పుష్పము లర్పించవలయును)

ఆభరణసమర్పణం, పూజాచ.

శ్లో॥ కేయూరకటకే చైవ హస్తే చిత్రాఙ్గుళీయకం।
మాణిక్యోల్లాసి మకుటం కుణ్డలే హారశోభిత ॥ ౧

శ్లో॥ నాభౌనాయకరత్నం చ నూపురే పాదపద్మయోః॥
అఙ్గుళీముద్రికా శ్చైవ గృహ్యాన్తా మస్మదర్పితా॥ ౨

(ఈశ్లోకములను చదువుచు ఆభరణము లర్పించవలయును.)

* ఓం కేశవాయనమః
,, నారాయణాయనమః
,, మాధవాయనమః
,, గోవిందాయనమః
,, విష్ణవేనమః
,, మధుసూదనాయనమః
,, త్రివిక్రమాయనమః
,, వామనాయనమః
,, శ్రీధరాయనమః
,, హృషీకేశాయనమః
,, పద్మనాభాయనమః
,, దామోదరాయనమః

ఓం సంకర్షణాయనమః
,, వాసుదేవాయనమః
,, ప్రద్యుమ్నాయనమః
,, అనిరుద్ధాయనమః
,, పురుషోత్తమాయనమః
,, అధోక్షజాయనమః
,, నారసింహాయనమః
,, అచ్యుతాయనమః
,, జనార్దనాయనమః
,, ఉపేంద్రాయనమః
,, హరయేనమః
,, శ్రీకృష్ణాయనమః

* రామ,కృష్ణాద్యష్టోత్తరశతనామములను ప్రకరణాంతమున గనుఁడు.

యత్పురుషమితి ధూపమ్

౧౨. యత్పురుషం వ్యదధుః। కతిధా వ్యకల్పయన్।
ముఖం కిమస్య కౌ బాహూ। కావూరూ పాదా వుచ్యేతే॥
శ్లో॥ శ్రీఖండలాక్షారసకున్దదివ్య కర్పూరకాలాగరుచన్దనాని।
ఖచోరకృష్ణాగరుదేవదారు మాచీయుతాస్సేనజపూతికాశ్చ॥
(ఈమంత్రమును శ్లోకమును బఠింపుచు ధూపమీయవలయును.)

బ్రాహ్మణోఽస్యేతిదీపమ్.

౧౩. బ్రాహ్మణోఽస్య ముఖమాసీత్। బాహూరాజన్యః
కృతః। ఊరూతదస్య యద్వైశ్యః। పద్భ్యాగ్ంశూద్రో
అజాయత॥

శ్లో॥ సూర్యేన్దుకోటిప్రభ! వాసుదేవ!
దీపావళీ గోఘృతవర్తియుక్తం।
స్వమాయయాఽఙ్గీకృత సర్వలోక!
జ్ఞానప్రదీపం కురుతే నమోఽస్తు॥
(ఈ మంత్రమును శ్లోకమును జదువుచు దీపమీయవలయును)

చంద్రమామనసేతి నైవేద్యమ్

౧౪. చంద్రమా మనసో జాతః। చక్షోస్సూర్యో అ
జాయత। ముఖాదింద్రశ్చాగ్నిశ్చ। ప్రాణాద్వాయురజాయత॥
ఓం భూర్భువస్సువః, ఓం తత్సవితుర్వరేణ్యంభర్గో
దేవస్య ధీమహి। ధియో యో నః ప్రచోదయాత్।

సత్యం త్వర్తేన పరిషించామి। అమృతమస్తు। అమృతోపస్తరణమసి॥

శ్లో- సౌవర్ణస్థాలిమధ్యే మణిగణఖచితే గోఘృతాక్తాన్ సుపక్వాన్, భక్ష్యాన్భోజ్యాంశ్చ లేహ్యానపరిమితరసాన్ చోష్యమన్నం నిధాయ, నానాశాకైరుపేతం దధిమధుసగుడక్షీరపానీయయుక్తం, తాంబూలంచాపి విష్ణోః ప్రతిదివసమహం మానసే కల్పయామి॥

(ఈమంత్రమును శ్లోకమును చదివి నివేదనము చేయవలయును.)

శ్రీరామచంద్రపరబ్రహ్మణేనమః మహానైవేద్యం సమర్పయామి॥

ఓం ప్రాణాయ స్వాహా। ఓం అపానాయ స్వాహా। ఓం వ్యానాయ స్వాహా। ఓం ఉదానాయ స్వాహా। ఓం సమానాయ స్వాహా॥

మధ్యేమధ్యేపానీయం సమర్పయామి। హస్తౌ ప్రక్షాళయామి॥ పాదౌ ప్రక్షాళయామి। శుద్ధాచమనీయం సమర్పయామి

నాభ్యా ఆసీదితి తాంబూలమ్.

౧౪. నాభ్యా ఆసీదన్తరిక్షం। శీర్ష్ణో ద్యౌస్సమవర్తత। పద్భ్యాంభూమిర్దిశశ్శ్రోత్రాత్। తథాలోకాగ్ం అకల్పయన్

శ్లో. పూగీఫలైస్సకర్పూరైర్నాగవల్లీదళైర్యుతం। ముక్తాచూర్ణసమాయుక్తం తాంబూలంప్రతిగృహ్యతామ్॥

వేదాహమేత మితి నీరాజనమ్.

౧౫. వేదాహమేతం పురుషం మహాన్తం। ఆదిత్య

వర్ణం తమసస్తు పారే । సర్వాణి రూపాణి విచిత్య ధీరః । నా
మాని కృత్వాఽభివదన్ యదాస్తే ।

౯. నర్యప్రజాం మే గోపాయ । అమృతత్వాయ జీవసే ।
జాతాం జనిష్యమాణాం చ । అమృతే సత్యే ప్రతిష్ఠితాం ।
అథర్వ పితుమ్మే గోపాయ । రసమన్న మిహాయుషే । అదబ్ధా
యోఽశీతతనో । అవిషన్నః పితుంకృణు । శగ్గ్స్య పశూన్మే
గోపాయ । ద్విపాదో యే చతుష్పదః । అష్టాశఫాశ్చయ ఇహా
గ్నే । యేచైకశఫా ఆశుగాః । సప్రథ సభాం మే గోపాయ । యే
చ సభ్యాః సభాసదః । తానింద్రియావతః కురు । సర్వమా
యురుపాసతాం । అహేబుధ్నియ మంత్రం మే గోపాయ । య
మృషయస్త్రైవిదా విదుః । ఋచ స్సామాని యజూగ్ంషి । స్వా
హి శ్రీరమృతా సతాం । మానో హిగ్ంసీ జ్జాతవేదో గామ
శ్వం పురుషం జగత్ । అబిభ్రదగ్న ఆగహి శ్రియా మా
పరిపాతయ । సమ్రాజ ఇచ్ఛ విరాజం చాభిశ్రీ ర్యాచనో గృ
హే । లక్ష్మీ రాష్ట్రస్య యాముఖే తయా మా సగ్ం సృజామసి ॥

సంతత శ్రీరస్తు; సమస్తమఙ్గళాని భవన్తు ॥
నిత్యశ్రీ రస్తు; నిత్యమఙ్గళాని భవన్తు ॥

(అని ఆనందనీరాజనము సమర్పించవలయును.)

ధాతాపురస్తాదితి మంత్రపుష్పమ్.

"౧౭. ధాతా పురస్తాద్య ముదాజహార । శక్రః ప్రవి

ద్వాన్ ప్రదిశశ్చతస్రః। తమేవం విద్వా నమృత ఇహ భవతి।

నాన్యః పంథా అయనాయ విద్యతే।

సహస్రశీర్షం దేవం విశ్వాక్షం విశ్వశంభువం।

◆ ◆ ◆ ◆

అ న్తశ్చరతి భూతేషు గుహాయాం విశ్వమూర్తిషు। త్వం యజ్ఞ స్త్వం వషట్కార స్త్వ మిన్ద్ర స్త్వగ్ం రుద్ర స్త్వం విష్ణు స్త్వం బ్రహ్మత్వం ప్రజాపతిః । త్వం తదాప ఆపో జ్యోతీ రసోఽమృతం బ్రహ్మ భూ ర్భువస్సువరోమ్॥

ఈశాన స్సర్వవిద్యానా మీశ్వర స్సర్వభూతా నాం బ్రహ్మాధిపతి ర్బ్రహ్మణోఽధిపతి ర్బ్రహ్మశివో మే అస్తు సదాశివోమ్॥

శ్రీరామచంద్రపరమాత్మనేనమః సువర్ణదివ్యమన్త్రపుష్పం సమర్పయామి॥ (అని మంత్రపుష్ప మీయవలయును.)

నమస్కారాణి, ఛత్రాది సమర్పణంచ.

శ్లో॥ యాని కానిచ పాపాని జన్మాన్తరకృతానిచ।
తాని తాని ప్రణశ్యంతి ప్రదక్షిణపదేపదే॥ ౧

---

* ఈమంత్రము సమగ్రముగ ఈగ్రంథమున ౧౦౫, ౧౦౬ పుటల యందుగలదు.

శ్లో॥ పాపోఽహంపాపకర్మాఽహం పాపాత్మాపాపసమ్భవః।
త్రాహిమాం కృపయా దేవ! శరణాగత వత్సల। ౨
,, అన్యథా శరణం నాస్తిత్వమేవ శరణం మమ।
తస్మాత్కారుణ్యభావేన రక్ష రక్ష జనార్దన॥ 3
(ఈ శ్లోకములచే ఆత్మప్రదక్షిణము చేయవలయును.)

ఛత్రం సమర్పయామి। చామరం సమర్పయామి। గీతం సమర్ప(శ్రావ)యామి। నృత్యం సమర్పయామి నాట్యం సమర్పయామి। సమస్తరాజోపచారాన్ సమర్పయామి। సమస్త దేవోపచారాన్ సమర్పయామి॥

ఈశ్వరార్పణం, ఉద్వాసనంచ.

యస్యస్మృత్యా చనామోక్త్యా తపఃపూజా క్రియాదిషు।
న్యూనం సంపూర్ణతాంయాతి సద్యోవన్దే జనార్దనమ్॥
శ్లో॥ మంత్రహీనం క్రియాహీనం భక్తిహీనం జనార్దన,
యత్పూజితం మయా దేవ పరిపూర్ణం తదస్తుతే॥ ౨

యజ్ఞేన యజ్ఞమయజన్త దేవాః। తాని ధర్మాణి ప్రథమాన్యాసన్। తేహ నాకం మహిమానస్సచన్తే। యత్రపూర్వే సాధ్యాస్సన్తి దేవాః।

శ్రీరామచంద్రపరమాత్మానం యథాస్థానముద్వాసయామి.
(అని యుద్వాసనము చెప్పవలయును.)

పురుషసూక్తవిధాన దేవతార్చన ప్రకరణం సమాప్తమ్.

౧. శివాష్టోత్తర శతనామావళిః

ఓం శివాయ నమః
,, మహేశ్వరాయనమః
శంభవే ,,
పినాకినే
శశిశేఖరాయ
వామదేవాయ
విరూపాక్షాయ
కపర్దినే
నీలలోహితాయ
శంకరాయ ౧౦
శూలపాణయే
ఖట్వాంగినే
విష్ణువల్లభాయ
శిపివిష్టాయ
అంబికానాథాయ
శ్రీకంఠాయ
భక్తవత్సలాయ
భవాయ
శర్వాయ
త్రిలోకేశాయ ౨౦
శితికంఠాయ
శివాప్రియాయ
ఉగ్రాయ
కపాలినే
కామారయే
అంధకాసురసూదనాయ
ఓం గంగాధరాయనమః

ఓం లలాటాక్షాయనమః
,, కాలకాలాయ ,,
కృపానిధయే ౩౦
భీమాయ
పరశుహస్తాయ
మృగపాణయే
జటాధరాయ
కైలాసవాసినే
కవచినే
కఠోరాయ
త్రిపురాంతకాయ
వృషాంకాయ
వృషభారూఢాయ ౪౦
భస్మోద్ధూళితవిగ్రహాయ
సామప్రియాయ
సర్వమయాయ
త్రయీమూర్తయే
అనీశ్వరాయ
సర్వజ్ఞాయ
పరమాత్మనే
సోమసూర్యాగ్నిలోచనాయ
హవిషే
యజ్ఞమయాయ ౫౦
సోమాయ
పంచవక్త్రాయ
సదాశివాయ
ఓం విశ్వేశ్వరాయనమః

ఓం వీరభద్రాయనమః
,, గణనాథాయ ,,
ప్రజాపతయే
హిరణ్యరేతసే
దుర్ధర్షాయ
గిరీశాయ ౬౦
గిరిశాయ
అనఘాయ
భుజంగభూషణాయ
భర్గాయ
గిరిధన్వనే
గిరిప్రియాయ
కృత్తివాససే
పురారాతయే
భగవతే
ప్రమథాధిపాయ ౭౦
మృత్యుంజయాయ
సూక్ష్మతనవే
జగద్వ్యాపినే
జగద్గురవే
వ్యోమకేశాయ
మహాసేనజనకాయ
చారువిక్రమాయ
రుద్రాయ
భూతపతయే
స్థాణవేనమః ౮౦
ఓం అహిర్బుధ్న్యాయనమః

ఓం దిగంబరాయనమః
,, అష్టమూర్తయే
అనేకాత్మనే
సాత్త్వికాయ
శుద్ధవిగ్రహాయ
శాశ్వతాయ
ఖండపరశవే
అజాయ
పాశవిమోచనాయ ౯౦
మృడాయ
పశుపతయే
దేవాయ
మహాదేవాయ
అవ్యయాయ
హరయే
పూషదంతభిదే
అవ్యగ్రాయ
దక్షాధ్వరహరాయ
హరాయ ౧౦౦
భగనేత్రభిదే
అవ్యక్తాయ
సహస్రాక్షాయ
సహస్రపదే
అపవర్గప్రదాయ
అనంతాయ
తారకాయ
ఓం పరమేశ్వరాయనమః

శివాష్టోత్తరశతనామపూజాం సమర్పయామి.

శివాష్టోత్తర శతనామావళి స్సమాప్తా.

౨. అథ శ్రీకృష్ణాష్టోత్తర శతనామావళిః.

ఓం శ్రీకృష్ణాయనమః
,, కమలనాథా(భా)య ,,
వాసుదేవాయ
సనాతనాయ
వసుదేవాత్మజాయ
పుణ్యాయ
లీలామానుషవిగ్రహాయ
శ్రీవత్సకౌస్తుభధరాయ
యశోదావత్సలాయ
హరయే ౧౦
చతుర్భుజాత్తచక్రాసిగదా
శంఖాద్యుదాయుధాయ
దేవకీనందనాయ
శ్రీశాయ
నందగోపప్రియాత్మజాయ
యమునావేగసంహారిణే
బలభద్రప్రియానుజాయ
పూతనాజీవితహరాయ
శకటాసురభంజనాయ
నందవ్రజజనానందినే
సచ్చిదానందవిగ్రహాయ ౨౦
నవనీతవిలిప్తాంగాయ
నవనీతనటాయ
అనఘాయ
నవనీతనవాహారాయ
ముచికుందప్రసాదకాయ
షోడశస్త్రీసహస్రేశాయ
త్రిభంగినేనమః
ఓం మధురాకృతయేనమః

ఓం శుకవాగమృతాబ్ధీందవేనమః ,,
,, గోవిందాయ
యోగినాంపతయే
వత్సవాటచరాయ
అనంతాయ
ధేనుకాసురభంజనాయ
తృణీకృతతృణావర్తాయ
యమళార్జునభంజనాయ
ఉత్తాలతాలభేత్త్రే
తమాలశ్యామలాకృతయే
గోపగోపీశ్వరాయ
యోగినే
కోటిసూర్యసమప్రభాయ
ఇళాపతయే
పరంజ్యోతిషే
యాదవేంద్రాయ
యదూద్వహాయ
వనమాలినే
పీతవాససే
పారిజాతాపహారకాయ
గోవర్ధనాచలోద్ధర్త్రే
గోపాలాయ
సర్వపాలకాయ
అజాయ
నిరంజనాయ
కామజనకాయ
కంజలోచనాయ
మధుఘ్నేనమః
ఓం మధురానాథాయనమః

ఓం ద్వారకానాయకాయనమః
,, బలినే ,,
బృందావనాంతసంచారిణే ౬౦
తులసీదామభూషణాయ
శ్యమంతకమణేర్హర్త్రే
నరనారాయణాత్మకాయ
కుబ్జాకృష్టాంబరధరాయ
మాయినే
పరమపూరుషాయ
ముష్టికాసురచాణూరమల్ల
యుద్ధవిశారదాయ
సంసారవైరిణే
కంసారయే
మురారయే
నరకాంతకాయ
అనాది బ్రహ్మచారిణే
కృష్ణావ్యసనకర్శకాయ
శిశుపాలశిరశ్ఛేత్త్రే
దుర్యోధనకులాంతకాయ
విదురాక్రూరవరదాయ
విశ్వరూపప్రదర్శకాయ
సత్యవాచే
సత్యసంకల్పాయ
సత్యభామారతాయ ౭౦
జయినే
సుభద్రాపూర్వజాయ
ఓం జిష్ణవేనమః
ఓం భీష్మముక్తిప్రదాయకాయనమః
,, జగద్గురవే ,,
జగన్నాథాయ
వేణునాదవిశారదాయ
వృషభాసురవిధ్వంసినే
బాణాసురకరాంతకాయ
యుధిష్ఠిరప్రతిష్ఠాత్రే ౯౦
బర్హిబర్హావతంసకాయ
పార్థసారథయే
అవ్యక్తాయగీతామృతమహోదధయే
కాళీయఫణిమాణిక్యరంజిత
౮౦ శ్రీపదాంబుజాయ
దామోదరాయ
యజ్ఞభోక్త్రే
దానవేంద్రవినాశకాయ
నారాయణాయ
పరబ్రహ్మణే
పన్నగాశనవాహనాయ ౧౦౦
జలక్రీడాసమాసక్తగోపీ
వస్త్రాపహారకాయ
పుణ్యశ్లోకాయ
తీర్థపాదాయ
వేదవేద్యాయ
దయానిధయే
సర్వదేవాత్మకాయ
సర్వగ్రహరూపిణే
ఓం పరాత్పరాయనమః ౧౦౮

కృష్ణాష్టోత్తరశతనామపూజాం సమర్పయామి.

కృష్ణాష్టోత్తర శతనామావళి సమాప్తా.

3. అథ సూర్యాష్టోత్తర శతనామావళిః

ఓం సూర్యాయనమః
,, అర్యమ్ణే ,,
భగాయ
వివస్వతే
దీప్తాంశవే
శుచయే
త్వష్ట్రే
పూష్ణే
అర్కాయ
సవిత్రే
రవయే
గభస్తిమతే
అజాయ
కాలాయ
మృత్యవే
ధాత్రే
ప్రభాకరాయ
పృథివ్యై
అద్భ్యోనమః
తేజసే
వాయవే
ఖగాయ
పరాయణాయ
సోమాయ
బృహస్పతయే
శుక్రాయ
బుధాయ
ఓం అంగారకాయనమః

ఓం ఇంద్రాయనమః
,, కాష్ఠాయ ,, ౩౦
ముహూర్తాయ
పక్షాయ
మాసాయ
ఋతవే
సంవత్సరాయ
అశ్వత్థాయ
శౌరయే
౧౦ శనైశ్చరాయ
బ్రహ్మణే
విష్ణవే ౪౦
రుద్రాయ
స్కందాయ
వైశ్రవణాయ
యమాయ
వైద్యుతాయ
జాఠరాయ
అగ్నయే
౨౦ ఐంధనాయ
తేజసాంపతయే
ధర్మధ్వజాయ ౫౦
వేదకర్త్రే
వేదాంగాయ
వేదవాహనాయ
కృతాయ
త్రేతాయ
ఓం ద్వాపరాయనమః

ఓం కలయేనమః
,, సర్వామరాశ్రయాయనమః
కలాయ ,,
కామదాయ
సర్వతోముఖాయ
జయాయ
విశాలాయ
వరదాయ
శీఘ్రాయ
ప్రాణధారణాయ
కాలచక్రాయ
విభావసవే
పురుషాయ
శాశ్వతాయ
యోగినే
వ్యక్తావ్యక్తాయ
సనాతనాయ
లోకాధ్యక్షాయ
సురాధ్యక్షాయ
విశ్వకర్మణే
తమోనుదాయ
వరుణాయ
సాగరాయ
జీమూతాయ
అరిఘ్నే
ఓం భూతాశ్రయాయనమః

ఓం భూతపతయేనమః
,, సర్వభూత నిషేవితాయ ,,
మణయే
౬౦ సువర్ణాయ ,,
భూతాదయే
ధన్వంతరయే
ధూమకేతవే
ఆదిదేవాయ ౯౦
అదితేస్సుతాయ
ద్వాదశాత్మనే
అరవిందాక్షాయ
పిత్రే
ప్రపితామహాయ
౭౦ స్వర్గద్వారాయ
ప్రజాద్వారాయ
మోక్షద్వారాయ
త్రివిష్టపాయ
దేవకర్త్రే ౧౦౦
ప్రశాంతాత్మనే
విశ్వాత్మనే
విశ్వతోముఖాయ
చరాచరాత్మనే
సూక్ష్మాత్మనే
౮౦ మైత్రేయాయ
కరుణాన్వితాయ
ఓం శ్రీసూర్యనారాయణాయనమః

సూర్యాష్టోత్తర శతనామపూజాం సమర్పయామి

సూర్యాష్టోత్తర శతనామావళిః సమాప్తం.

౮. అథ గణపత్యష్టోత్తర శతనామావళిః.

ఓం గజాననాయ నమః
,, గణాధ్యక్షాయ ,,
విఘ్నరాజాయ
వినాయకాయ
ద్వైమాతురాయ
ద్విముఖాయ
ప్రముఖాయ
సుముఖాయ
కృతినే
సుప్రదీప్తాయ ౧౦
సుఖనిధయే
సురాధ్యక్షాయ
సురారిఘ్నాయ
మహాగణపతయే
మాన్యాయ
మహాకాలాయ
మహాబలాయ
హేరంబాయ
లంబజఠరాయ
హ్రస్వగ్రీవాయ ౨౦
మహోదరాయ
మదోత్కటాయ
మహావీరాయ
మంత్రిణే
మంగళసుస్వరాయ
ప్రమదాయ
ప్రథమాయ
౨౮ ప్రాజ్ఞాయ నమః

ఓం ప్రమోదాయ నమః
,, మోదకప్రియాయ ,, ౩౦
విఘ్నకర్త్రే
విఘ్నహంత్రే
విశ్వనేత్రే
విరాట్పతయే
శ్రీపతయే
వాక్పతయే
శృంగారిణే
ఆశ్రితవత్సలాయ
శివప్రియాయ
శీఘ్రకారిణే ౪౦
శాశ్వతాయ
బలాన్వితాయ
బలోద్ధతాయ
భక్తనిధయే
భావగమ్యాయ
భవాత్మజాయ
పురాణపురుషాయ
పూష్ణే
పుష్కరోత్క్షిప్తవారిణే
అగ్రగణ్యాయ ౫౦
అగ్రపూజ్యాయ
అగ్రగామినే
మంత్రకృతే
చామీకరప్రభాయ
సర్వాయ
ఓం సర్వోపాస్యాయ నమః

ఓం సర్వకర్త్రేనమః
,, సర్వనేత్రే ,,
సర్వసిద్ధిప్రదాయ
సర్వసిద్ధయే
పంచహస్తాయ
పార్వతీనందనాయ
ప్రభవే
కుమారగురవే
అక్షోభ్యాయ
కుంజరాసురభంజనాయ
కాంతిమతే
ధృతిమతే
కామినే
కపిత్థపనసప్రియాయ
బ్రహ్మచారిణే
బ్రహ్మరూపిణే
బ్రహ్మవిద్యాదిదానభువే
విష్ణవే
విష్ణుప్రియాయ
భక్తజీవితాయ
జితమన్మథాయ
ఐశ్వర్యకారణాయ
జ్యాయసే
యక్షకిన్నరసేవితాయ ౬౦
గంగాసుతాయ
గణాధీశాయ
ఓం గంభీరనినదాయనమః

ఓం వటవేనమః
,, జ్యోతిషే ,,
ఆక్రాంతపదచిత్ప్రభవే
౭౦ అభీష్టవరదాయ
మంగళప్రదాయ
అవ్యక్తరూపాయ
అప్రాకృతపరాక్రమాయ ౮౦
సత్యధర్మిణే
సఖ్యై
సారాయ
సరసాంబునిధయే
మహేశాయ
విశదాంగాయ
మణికింకిణీమేఖలాయ
సమస్తదేవతామూర్తయే
సహిష్ణవే
సతతోత్థితాయ ౧౦౦
విఘాతకారిణే
విష్వగ్దృశే
విశ్వరక్షావిధానకృతే
కళ్యాణగురవే
ఉన్మత్తవేషాయ
పరజయినే
సమస్తజగదాధారాయ
సర్వైశ్వర్యప్రదాయ
ఓం శ్రీవిఘ్నేశ్వరాయనమః

గణపత్యష్టోత్తర శతనామపూజాం సమర్పయామి.

ఇతి గణపత్యష్టోత్తర శతనామావళి స్సమాప్తం.

౫. అథ అంబికాష్టోత్తర శతనామావళిః

ఓం మహాగౌర్యైనమః
,, మహాదేవ్యై ,,
జగన్మాత్రే
సరస్వత్యై
చండికాయై
లోకజనన్యై
సర్వదేవాధిదేవతాయై
పార్వత్యై
పరమాయై
ఈశాయై ౧౦
నగేంద్రతనయాయై
సత్యై
బ్రహ్మచారిణ్యై
శర్వాణ్యై
దేవమాత్రే
త్రిలోచన్యై
బ్రహ్మణ్యై
వైష్ణవ్యై
రౌద్ర్యై
కాళరాత్ర్యై ౨౦
తపస్విన్యై
శివదూత్యై
విశాలాక్ష్యై
చాముండాయై
విష్ణుసోదర్యై
చిత్కళాయై
చిన్మయాకారాయై
ఓం మహిషాసురమర్దిన్యైనమః

ఓం కాత్యాయన్యైనమః ౩౦
,, కాళరూపాయై ,,
గిరిజాయై
మేనకాత్మజాయై
భవాన్యై
మాతృకాయై
గౌర్యై
రమాయై
రామాయై
శుచిస్మితాయై
బ్రహ్మస్వరూపిణ్యై
రాజ్యలక్ష్మ్యై ౪౦
శివప్రియాయై
నారాయణ్యై
మహాశక్త్యై
నవోఢాయై
భాగ్యదాయిన్యై
అన్నపూర్ణాయై
సదానందాయై
యౌవనాయై
మోహిన్యై
జ్ఞానశుద్ధ్యై ౫౦
జ్ఞానగమ్యాయై
నిత్యాయై
నిత్యస్వరూపిణ్యై
కమలాయై
కమలాకారాయై
ఓం రక్తవర్ణాయైనమః

ఓం కళానిధయేనమః
,, మధుప్రియాయైనమః
కల్యాణ్యై ,,
కరుణాయై ౬౦
జనస్థానాయై
వీరపత్న్యై
విరూపాక్ష్యై
విరాధితాయై
హేమాభాయై
సృష్టిరూపాయై
సృష్టిసంహారకారిణ్యై
రంజనాయై
యౌవనాకారాయై
పరమేశప్రియాయై ౭౦
పరాయై
పుష్ప్యై
పురుషాకారాయై
పురుషార్థప్రదాయిన్యై
మహారూపాయై
మహారౌద్ర్యై
మహాపాతకనా
శిన్యై
వామదేవ్యై
వరదాయై
భయనాశిన్యై ౮౦
వాగ్దేవ్యై
వచస్యై
ఓం వారాహ్యైనమః
ఓం విశ్వతోషిణ్యైనమః
,, వర్ణనీయాయై ,,
విశాలాక్ష్యై
కులసంపత్ప్రదాయిన్యై
ఆర్తదుఃఖచ్ఛేదదక్షాయై
అంబాయై
నిఖిలయోగిన్యై
సదాపురస్థాయిన్యై
తరోర్మూలతలంగతాయై
హరవాహసమాయుక్తముని }
మోక్షపరాయణాయైనమః }
ధరాధరభవాయై
ముక్తాయై
పరమంత్రాయై
కరప్రదాయై
కల్యాయై
వాగ్భవ్యై ౧౦౦
దేవ్యై
క్లీంకారిణ్యై
సంవిదే
ఈశ్వర్యై
హ్రీంకారాక్షరబీజాయై
శాంభవ్యై
ప్రణవాత్మికాయై
శ్రీమహాగౌర్యైనమః ౧౦౮

అంబికాష్టోత్తర శతనామపూజాం సమర్పయామి.

ఇతి అంబికాష్టోత్తర శతనామావళి స్సమాప్తా.

అథ శ్రీ రామాష్టోత్తర శతనామావళిః.

ఓం శ్రీరామాయనమః
,, రామభద్రాయ ,,
రామచంద్రాయ
శాశ్వతాయ
రాజీవలోచనాయ
శ్రీమతే
రాజేంద్రాయ
రఘుపుంగవాయ
జానకీవల్లభాయ
జైత్రాయ ౧౦
జితామిత్రాయ
జనార్దనాయ
విశ్వామిత్రప్రియాయ
దాన్తాయ
శరణత్రాణతత్పరాయ
వాలిప్రమథనాయ
వాగ్మినే
సత్యవాచే
సత్యవిక్రమాయ
సత్యవ్రతాయ ౨౦
వ్రతధరాయ
సదాహనుమదాశ్రితాయ
కౌసలేయాయ
ఖరధ్వంసినే
విరాధవధపండితాయ
విభీషణపరిత్రాత్రే
ఓం హరకోదణ్డఖణ్డనాయనమః

ఓం సప్తతాళప్రభేత్రేనమః
,, దశగ్రీవశిరోహరాయ ,,
జామదగ్న్యమహాదర్పదళనాయ
తాటకాన్తకాయ
వేదాన్తసారాయ
వేదాత్మనే
భవరోగస్యభేషజాయ
దూషణత్రిశిరోహంత్రే
త్రిమూర్తయే
త్రిగుణాత్మకాయ
త్రివిక్రమాయ
త్రిలోకాత్మనే
పుణ్యచారిత్రకీర్తనాయ ౪౦
త్రిలోకరక్షకాయ
ధన్వినే
దణ్డకారణ్యకర్తనాయ
అహల్యాశాపశమనాయ
పితృభక్తాయ
వరప్రదాయ
జితేంద్రియాయ
జితక్రోధాయ
జితామిత్రాయ
జగద్గురవే ౫౦
ఋక్షవానరసంఘాతినే
చిత్రకూటసమాశ్రయాయ
జయంతత్రాణవరదాయ
ఓం సుమిత్రాపుత్రసేవితాయనమః

ఓం సర్వదేవాదిదేవాయ నమః
,, మృతవానరజీవనాయ ,,
మాయామారీచహంత్రే
మహాదేవాయ
మహాభుజాయ
సర్వదేవస్తుతాయ ౫౦
సౌమ్యాయ
బ్రహ్మణ్యాయ
మునిసంస్తుతాయ
మహాయోగినే
మహోదారాయ
సుగ్రీవేప్సితరాజ్యదాయ
సర్వపుణ్యాధికఫలాయ
స్మృతసర్వాఘనాశనాయ
ఆదిపురుషాయ
పరమపురుషాయ ౬౦
మహాపురుషాయ
పుణ్యోదయాయ
దయాసారాయ
పురాణపురుషోత్తమాయ
స్మితవక్త్రాయ
మితభాషిణే
పూర్వభాషిణే
రాఘవాయ
అనంతగుణగంభీరాయ
ధీరోదాత్తగుణోత్తరాయ ౭౦
మాయామానుషచారిత్రాయ

ఓం మహాదేవాదిపూజితాయ నమః
,, సేతుకృతే ,,
జితవారాశయే
సర్వతీర్థమయాయ
హరయే
శ్యామాంగాయ
సుందరాయ
శూరాయ
పీతవాససే ౮౦
ధనుర్ధరాయ
సర్వయజ్ఞాధిపాయ
యజ్వనే
జరామరణవర్జితాయ
విభీషణప్రతిష్ఠాత్రే
సర్వావగుణవర్జితాయ
పరమాత్మనే
పరబ్రహ్మణే
సచ్చిదానందవిగ్రహాయ
పరంజ్యోతిషే ౧౦౦
పరంధామ్నే
పరాకాశాయ
పరాత్పరాయ
పరేశాయ
పారగాయ
పారాయ
సర్వదేవాత్మకాయ
ఓం పరస్మై నమః

శ్రీరామాష్టోత్తర శతనామపూజాం సమర్పయామి.

శ్రీ రామాష్టోత్తర శతనామావళి స్సమాప్తం.

---

౨. శ్రీ వెంకటేశ్వరాష్టోత్తర శతనామావళిః

ఓం శ్రీ వేంకటేశాయనమః
శ్రీనివాసాయనమః
లక్ష్మీపతయే ,,
అనామయాయ
అమృతాంశాయ
జగద్వంద్యాయ
గోవిందాయ
శాశ్వతాయ
ప్రభవే
శేషాద్రినిలయాయ ౧౦
దేవాయ
కేశవాయ
మధుసూదనాయ
అమృతాయ
మాధవాయ
కృష్ణాయ
శ్రీహరయే
జ్ఞానపంజరాయ
శ్రీవత్సవక్షసే
సర్వేశాయ ౨౦
గోపాలాయ
పురుషోత్తమాయ
గోపీశ్వరాయ
పరంజ్యోతిషే
వైకుంఠపతయే
అవ్యయాయ
సుధాతనవే
యాదవేంద్రాయ
నిత్యయౌవనరూపవతే
చతుర్వేదాత్మకాయ 30
విష్ణవే

ఓం అచ్యుతాయ
పద్మినీప్రియాయ
ధరాపతయే
సురపతయే
నిర్మలాయ
దేవపూజితాయ
చతుర్భుజాయ
చక్రధరాయ
త్రిధామ్నే ౪౦
త్రిగుణాశ్రయాయ
నిర్వికల్పాయ
నిష్కళంకాయ
నిరాతంకాయ
నిరంజనాయ
నిరాభాసాయ
నిత్యతృప్తాయ
నిరుపద్రవాయ
నిర్గుణాయ
గదాధరాయ ౫౦
శార్ఙ్గపాణయే
నందకినే
శంఖధారకాయ
అనేకమూర్తయే
అవ్యక్తాయ
కటిహస్తాయ
వరప్రదాయ
అనేకాత్మనే
దీనబంధవే
ఆర్తలోకాభయప్రదాయ ౬౦
ఆకాశరాజవరదాయ
యోగిహృత్పద్మమందిరాయ

దామోదరాయ
జగత్పాలాయ
పాపఘ్నాయ
భక్తవత్సలాయ
త్రివిక్రమాయ
శింశుమారాయ
జటామకుట శోభితాయ
శంఖమధ్యోల్లసన్మం
జుకింకిణ్యాఢ్య
కరండకాయ ౭౦
నీలమేఘశ్యామతనవే
బిల్వపత్రార్చనప్రియాయ
జగద్వ్యాపినే
జగత్కర్త్రే
జగత్సాక్షిణే
జగత్పతయే
చింతితార్థప్రదాయకాయ
జిష్ణవే
దాశార్హాయ
దశరూపపతే ౮౦
దేవకీనందనాయ
శౌరయే
హయగ్రీవాయ
జనార్దనాయ
కన్యాశ్రవణ తారేజ్యాయ
పీతాంబరధరాయ

అనఘాయ
వనమాలినే
పద్మనాభాయ
మృగయాసక్త మానసాయ
అశ్వారూఢాయ
ఖడ్గధారిణే
ధనార్జనసముత్సుకాయ
ఘనసారలసన్మధ్య
కస్తూరీతిలకోజ్జ్వలాయ
సచ్చిదానందరూపాయ
జగన్మంగళదాయకాయ
యజ్ఞరూపాయ
యజ్ఞభోక్త్రే
చిన్మయాయ
పరమేశ్వరాయ ౧౦౦
పరమార్థప్రదాయకాయ
పరాత్పరాయ
శాంతాయ
శ్రీమతే
దోర్దండ విక్రమాయ
పరబ్రహ్మణే
శ్రీవిభవే
ఓం జగదీశ్వరాయనమః ౧౦౮

శ్రీ వేంకటేశ్వరాష్టోత్తర
శతనామావళి
సమాప్తా

౧౫. వైశ్వదేవ ప్రకరణమ్.

తత్ర వైశ్వదేవమన్త్రపాఠః

౧. అగ్నయే స్వాహా॥

౨. విశ్వేభ్యో దేవేభ్యస్స్వాహా॥

౩. ధ్రువాయ భూమాయస్వాహా॥

౪. ధ్రువక్షితయేస్వాహా॥

౫. అచ్యుతక్షితయే స్వాహా॥

౬. అగ్నయే స్విష్టకృతేస్వాహా॥

౭. ధర్మాయ స్వాహా

౮. అధర్మాయ స్వాహా॥

౯. అద్భ్యస్స్వాహా॥

౧౦. ఓషధివనస్పతిభ్యస్స్వాహా॥

౧౧. రక్షోదేవజనేభ్యస్స్వాహా॥

౧౨. గృహ్యాభ్య స్స్వాహా

౧౩. అవసానేభ్యస్స్వహా

౧౪. అవసానపతిభ్య స్స్వాహా॥

౧౫. సర్వ భూతేభ్య స్స్వాహా॥

౧౬. కామాయస్వాహా।

౧౭. అన్తరిక్షాయ స్వాహా॥

౧౮. యదేజతిజగతియచ్చచేష్టతి నామ్నో భాగోఽయం నామ్నేస్వాహా॥

౧౯. పృథివ్యైస్వాహా॥

౨౦. అన్తరిక్షాయ స్వాహా॥

౨౧. దివే స్వాహా॥

౨౨. సూర్యాయ స్వాహా॥

౨౩. చంద్రమసే స్వాహా॥

౨౪. నక్షత్రేభ్యస్స్వాహా॥

౨౫. ఇంద్రాయస్వాహా॥

౨౬. బృహస్పతయే స్వాహా॥

౨౭. ప్రజాపతయేస్వాహా॥

౨౮. బ్రహ్మణేస్వాహా॥

౨౯. స్వధా పితృభ్యస్స్వాహా॥

౩౦. నమో రుద్రాయ పశుపతయే స్వాహా॥

౩౧. దేవేభ్యస్స్వాహా॥

౩౨. పితృభ్యస్స్వధాఽస్తు॥

౩౩. భూతేభ్యో నమః॥

౩౪. మనుష్యేభ్యో హన్తా॥

౩౫. ప్రజాపతయే స్వాహా॥

౩౬. పరమేష్ఠినే స్వాహా॥

౩౭. యథా కూపశ్శతధారస్సహస్రధారో అక్షితః। ఏవా మే అస్తు ధాన్యగ్ం సహస్రధారమక్షితం। ధనధాన్యై స్వాహా॥

౩౮. యే భూతాః ప్రచరన్తి దివానక్తం బలిమిచ్ఛన్తో వితుదస్య ప్రేష్యాః। తేభ్యో బలిం పుష్టికామో హరామి మయి పుష్టిం పుష్టిపతిర్దధాతు స్వాహా॥ తై. ఆ. ౧౦. ౬౭.

౩౯. శ్వానబలిశ్లోకాః.

శ్లో॥ శ్వానాహి శ్యామశబలా వైవస్వతకులోద్భవా।
తాభ్యాం బలిం ప్రదాస్యామి రక్షేతాం పథి సర్వదా॥

శ్లో॥ ఇంద్రవారుణవాయవ్యా యామ్యా నైరృతోద్భవాః।
వాయసాః ప్రతిగృహ్ణాంతు భూమౌ పిండం మయాఽర్పితమ్॥

అథ నిత్యవైశ్వదేవ ప్రకరణమ్.

పురాణాచమనం కృత్వా — పురాణాచమనముచేసి
స్మృత్యాచమనం చ కృత్వా — స్మృత్యాచమనముచేసి

ఉత్తిష్ఠన్తు భూతపిశాచాః, యే తే భూమిభారకాః।
ఏతేషామవిరోధేన బ్రహ్మకర్మసమారభే॥ (అని భూతోచ్చాటన
ప్రాణానాయమ్య — మొనర్చి) ముమ్మారు ప్రాణాయామముచేసి

ఏవంగుణ విశేషణవిశిష్టే, శుభే౽భ్యుదయముహూర్తే శ్రీమాన్ —— గోత్రః —— శర్మాభిధేయో౽హంశ్రీ సుతః —— గోత్రస్య - శర్మాభిధేయస్య మమ ఉపాత్తదురితక్షయద్వారా శ్రీపరమేశ్వరప్రీత్యర్థం అన్నసంస్కారద్వారా ఆత్మసంస్కారార్థం పఞ్చసూనాపనుత్త యే చ గృహేసిద్ధేనాన్నేన ప్రాతర్వైశ్వదేవం కరిష్యే:— (అని సంకల్పించి

హవిస్సంస్కారాదికమ్.

(గృహపాకాత్ హవిష్యం అహవిష్యం చ పృథక్పాత్రే ఆదాయ) — వంటనుండి అన్నము (హవిష్యము)ను నూపాదికము (అహవిష్యము)ను వేఱువేఱుగ పాత్రయందు గ్రహించి

అగ్నౌ వహ్నిశ్రిత్య — ఆపాత్రను ఔపాసనాగ్ని మీదనుంచి

ఉదగుద్వాస్య — ఉత్తరపువైపునపెట్టి
అద్భిః ప్రోక్ష్య — జలముతో ప్రోక్షించి
హవిష్యం * పంచధావిభజ్య — హవిష్యమును 5 భాగాగా భాగించి

---

* 5గా భాగించుటయుకలదు. పీఠికయందీవిషయమునుగూర్చి చూడుఁడు.

అభిఘార్య
"భూ ర్భువ స్సువరోమ్" ఇత్య
గ్నిమిధ్వా; ధ్యాత్వా:—

అభిఘరించి
ఈవాక్యముచెప్పియగ్నినిం ప్రజ్వలింపచేసి ఈ క్రింది మంత్రశ్లోకములతో ధ్యానము చేయ వలయును.

చత్వారి శృఙ్గా త్రయో అస్య పాదా ద్వే శీర్షే సప్త హస్తాసో అస్య। త్రిధా బద్ధో వృషభో రోరవీతి మహో దేవో మర్త్యాగ్ం ఆవివేశ॥

శ్లో॥ సప్తహస్త శ్చతుశ్శృఙ్గ స్సప్తజిహ్వో ద్విశీర్షకః।
త్రిపాత్ప్రసన్నవదన స్సుఖాసీన శ్శుచిస్మితః॥ ౧

శ్లో॥ స్వాహాన్తు దక్షిణే పార్శ్వే దేవీం వామే స్వధాం తథా।
బిభ్ర ద్దక్షిణహస్తై స్తు శక్తి మన్నం స్రుచం స్రువమ్॥ ౨

శ్లో॥ తోమరం వ్యజనం వామై ర్ఘృతపాత్రం తు ధారయన్।
మేషారూఢం జటాబద్ధం గౌరవర్ణం మహౌజసమ్॥ 3

శ్లో॥ ధూమధ్వజం లోహితాక్షం సప్తార్చి స్సర్వకామదమ్।
ఆత్మాభిముఖ మాసీన మేవం ధ్యాయే ద్ధుతాశనమ్॥ ౪

జలాక్షతనినయనాదికమ్

* ఏష హి దేవః ప్రదిశో ను సర్వాః పూర్వో హి జాతస్స ఉగర్భ అన్తః। సవిజాయమాన స్స జనిష్యమాణః ప్రత్య ఙ్ముఖా స్తిష్ఠతి విశ్వతో ముఖః॥

---

* ఈమంత్రముచే జలమును, అక్షతలను గ్రహించి అగ్నికిం దూర్పున జలమునుం బడమట నక్షతలను విడువవలయును.

† పాఙ్ముఖాగ్నే! మమ అభిముఖో భవ, సుముఖో భవ, సుప్రసన్నో భవ, వరదో భవ, యథో క్తజిహ్వయా హావిర్వహాణ.

ఓం భూ ర్భువ స్సువః, తత్సవితు ర్వరేణ్యం భర్గో దేవస్య ధీమహి। ధియో యో నః ప్రచోదయాత్॥

సోదకేన పాణినా ప్రదక్షిణ మగ్నిం పరిసమూహ్య — ఈమంత్రముచెప్పుచు జలపాణియై ప్రదక్షిణముగ నగ్నికిచుట్టు తుడువవలయును.

అలంకరణ పూర్వపరిషేచనాదికమ్.

అలంకృత్య:— ఈవాక్యములతో దిక్కులతూర్పు మొదలుకొని క్రమముగ పుష్పాక్షతలతో నలంకరించునది.

౧. అగ్నయేనమః
౨. హుతవహాయనమః
౩. హుతాశినేనమః
౪. కృష్ణవర్త్మనేనమః
౫. దేవముఖాయ నమః
౬. సప్తజిహ్వాయ నమః
౭. వైశ్వానరాయనమః
౮. జాతవేదసేనమః

(ఉభయతః పరిషేచనం, యథాపురస్తాత్) అదితేఽనుమన్యస్వ; అనుమతేఽనుమన్యస్వ: సరస్వతేఽనుమన్యస్వ: దేవ సవితః ప్రసువ॥ (అని పూర్వపరిషేచనము చేసి).

హవిష్యప్రథమభాగాదాదాయ ఔపాసనే పచనే వా షడ్భిరాద్యైః ప్రతిమంత్రగ్ం హస్తేన జుహుయాత్ :—) — హవిష్య ప్రథమభాగమునుండి గైకొని, ఔపాసనాగ్నియందు గాని లౌకికాగ్నియందుగాని, ఈయారుమంత్రములతో హోమము చేయవలయును:—

---

† ఈ వాక్యములచే నగ్నినిఁ బ్రార్థించవలయును.

షడాహుతిహోమః.

౧. అగ్నయేస్వాహా॥ అగ్నయ ఇదం॥

౨. విశ్వేభ్యో దేవేభ్యస్స్వాహా॥ విశ్వేభ్యో దేవేభ్యఇదం॥

౩. ధ్రువాయ భూమాయస్వాహా॥ ధ్రువాయభూమాయేదం॥

౪. ధ్రువక్షితయే స్వాహా॥ ధ్రువక్షితయ ఇదం॥

౫. అచ్యుతక్షితయే స్వాహా॥ అచ్యుతక్షితయ ఇదం॥

౬. అగ్నయే స్విష్టకృతే స్వాహా॥ అగ్నయే స్విష్టకృత ఇదం॥

ఉత్తరపరిషేచనమ్

అదితేఽన్వమగ్గ్స్థాః; అనుమతేఽన్వమగ్గ్స్థాః; సరస్వతేఽన్వమగ్గ్స్థాః; దేవ సవితః ప్రాసావీః॥

(అని యుత్తర పరిషేచనము చేయునది.)

శాకహోమః.

(అహావిష్యంకిఞ్చిదాదాయ)

(ఉదీచీన ముష్ణం భస్మాపోహ్య తూష్ణీం)

అహావిష్యమనగా శాకము గాని నూపము గాని కొంచెము గైకొని ఉత్తరమున వేడిభస్మము వెలుపలికితీసి అందుపైఁజెప్పినశాకాదికము ఊరక "స్వాహా" అని పలికి హోమము చేయవలయును.

స్వాహా॥ ప్రజాపతయఇదం॥ (అని హోమముచేసి)

బలిప్రక్షేపణవిధిః.

(అథ హవిష్య ప్రథమభాగం అహావిష్యేణ సంయోజ్య బలీన్ హరేత్ :—

పిదపహవిష్యముయొక్క ప్రథమభాగమును అహావిష్యమగు సూపముతోఁ గలిపి బలుల నీక్రిందఁ జెప్పిన చొప్పున నిడవలయును.

(సతి సూపసగ్ంసృష్టైః కార్యాః

పప్పుఉన్నయెడల దానితోఁగలిపి (బలుల నిడవలయును.

స్థానసమార్జనాదికమ్.

(బలీనాం తస్య తస్య దేశే పర్గ్సాన్ హస్తేన పరిమృజ్యావోక్ష్య న్యుప్య పశ్చాత్పరిషేచనమ్)

ఎచ్చటెచ్చట బలుల నుంచెదరో అచ్చటచ్చట సమ్మార్జనమును ప్రోక్షణమును నొనర్చి (చేతి వ్రేళ్ళు భూమికిఁ దగులునట్లు) బలుల నిడవలయును. పిదప పరిషేచనము చేయునది.

(తూష్ణీం సమన్తం పరిషేచనం కుర్యాత్,) (ఏవం బలీనాం దేశే దేశే సమవేతానాగ్ం సకృత్సకృదన్తే పరిషేచనమ్,

అటుల బలులనిడి యంతమున సమంతముగ (అనఁగా చుట్టును) ప్రతి బలికిఁ బరిషేచనము చేయవలయును. ఒకచోటనుంచిన అనఁగా బ్రహ్మసదనము మొదలగు గృహభాగములందు అచ్చటచ్చటనుంచబడు బలులకు నన్నిటికి నంతమున నేకముగా పరిషేచన మొనర్పవలయును; వేర్వేరుగా నక్కరలేదు.

బలినిక్షేపణస్థానాది వివరణమ్.

(అపరేణాగ్నిగ్ం సప్తమాష్టమాభ్యాముదగపవర్గం)
(అగ్నేః పశ్చాత్ స్వస్యపురతః)

అగ్నికిఁబడమటను (తనకు ముందుగను) ఉత్తరపరిసమాప్తిగ 7,8 మంత్రములతో బలిద్వయము నుంచవలయును.

ద్వయోః హస్తేన పరిమృజ్య, అవోక్ష్య

చేతితో భూమియందు శుద్ధయొనర్చి ప్రోక్షించి (ఈ బలిద్వయమిడవలయును.)

౭. ధర్మాయ స్వాహా॥ ధర్మాయేదం.

౮. అధర్మాయ స్వాహా॥ అధర్మాయేదం॥

(ఇత్యుదగపవర్గం నిధాయ) ద్వయోః సకృత్ పరిషిచ్య

పైరీతిగ నుత్తరపరిసమాప్తిగా నుంచిఅంతమున రెంటికి నేకముగా పరిషేచనముచేసి,

(*ఉదధానసన్నిధానవమేన) (ధర్మాయ స్వాహేతి బలేః పురస్తాద్వా) పరిమృజ్య అవోక్ష్య

(పిదప, నుదక భాండములయొద్దగాని) ౭వబలికి 'దూర్పునఁగానిభూమిని శుద్ధిచేసి ప్రోక్షించి (౯ వ బలిని ఉంచవలయును,)

౯ అద్భ్యస్స్వాహా॥ అద్భ్య ఇదం॥

(పరిషిచ్య)

అని ౯న బలినుంచి పరిషేచనమొనర్చి

(మధ్యేఽగారస్య దళమైకాదశ్యం ప్రాగపవర్గం);— (తత్ అద్భ్యస్స్వాహేత్యస్య పురస్తాద్వాః—)ద్వయోః పరిమృజ్య అవోక్ష్య

(ఈక్రింది ౧౦,౧౧, రెండు బలులను గృహమధ్యమునగాని) లేక ౯వ బలికి తూర్పునఁగాని భూశుద్ధియొనర్చిప్రోక్షించి(ప్రాక్సమాప్తిగా ౧౦వ ౧౧వ బలుల నుంచునది.)

౧౦. ఓషధివనస్పతిభ్యస్స్వాహా॥ఓషధివనస్పతిభ్య ఇదం॥

౧౧. రక్షోదేవజనేభ్యస్స్వాహా॥ రక్షోదేవజనేభ్య ఇదం॥

---

*ఈరీతిగా నాపస్తంబధర్మసూత్రోక్తప్రదేశములందు బలుల నిడుటయుత్తమపక్షము. పీఠికయందు ఈవిషయమును గూర్చిచూడుఁడు.

(ఇతి ప్రాగపవర్గం నిధాయ) ద్వయోః పరిషిచ్య.	ఇటు ప్రాగపవర్గముగా నిడి పై ౧౦,౧౧ బలిద్వయమునకు పృథ ముగా పరిషేచనము చేయునది.
(ఉత్తరపూర్వదేశేఽగారస్యోత్తరై శ్చతుర్భిః) (ప్రాక్పంక్త్యా వా)	(ఈ క్రింది ౪ బలులను గృహమున నీశానభాగమున నిడవలయును.)
(ప్రాక్పంక్తిర్నామ అథర్నాయస్వాహేత్యస్య ఉత్తరత ఆరభ్య ప్రాగపవర్గం,)	లేక ౭వ బలిని నుత్తరముగా నారంభించి, ప్రాక్పంక్తిగా ప్రాగపవర్గముగా నీ క్రింది ౪ బలులనిడవలయును. ౭వబలి కుత్తరమున
చతుర్ణాం పరిమృజ్య అవోక్ష్య;	భూశుద్ధి యొనర్చి ప్రోక్షించి (ఈ౧౨-౧౫బలుల నుంచునది)

౧౨. గృహేభ్య స్స్వాహా॥ గృహేభ్య ఇదం॥

౧౩ అవసానేభ్య స్స్వాహా॥ అవసానేభ్య ఇదం॥

౧౪. అవసానపతిభ్య స్స్వాహా॥ అవసానపతిభ్య ఇదం॥

౧౫. సర్వభూతేభ్య స్స్వాహా॥ సర్వభూతేభ్య ఇదం॥

ఇతి ప్రాగపవర్గం నిధాయ, చతురాం పరిషిచ్య	ఇటుల ౧౨, ౧౩, ౧౪, ౧౫ బలులను ప్రాక్సమాప్తిగనుంచి; పిదప నేకముగా ౪ బలులకును బరిషేచన మొనర్చునది.
(శయ్యాదేశే కామ లింగేన:—	(కామాయ స్వాహాయను నీ ౧౬ వ బలిని శయ్యాగృహముననిడవలయును.)
(అధర్నాయస్వాహేత్యస్యపుత స్తాద్వా) పరిమృజ్య అవోక్ష్య,	లేక ౭వ బలికి దూర్పున నుంచునది. అచట భూశుద్ధిసలిపి ప్రోక్షించి ఈ౧౬వబలినుంచవలయును.

౧౬. కామాయ స్వాహా। కామాయేదం॥

పరిషిచ్య

(దేహళ్యామన్తరిక్షలిఙ్గేన):— (కామాయస్వాహేత్యస్య పురస్తాద్వా) పరిమృజ్య అవోక్ష్య;

పైబలికిఁ బరిషేచన మొనర్చి ("అంతరిక్షాయ స్వాహా" అను నీ ౧౭ వ బలిని గడపయొద్ద నుంచవలయును) లేక ౧౬వబలికిఁ దూర్పునఁగాని స్థలశుద్ధిసలిపి ప్రోక్షించి (ఈ ౧౭వ బలి నుంచవలయును.)

౧౭. అన్తరిక్షాయ స్వాహా। అంతరిక్షాయేదం॥

పరిషిచ్య

(ఉత్తరేణాపిధాన్యామ్):— (అన్తరిక్షాయస్వాహేత్యస్య పురస్తాద్వా)పరిమృజ్య అవోక్ష్య

పైబలికిఁ బరిషేచన మొనర్చి. (తలుపుయొక్క గ్రంధిమీద) లేక ౧౭వ బలికిఁ దూర్పునగాని స్థలశుద్ధిని సలిపి ప్రోక్షించి (ఈ ౧౮వ బలినుంచవలయును.)

౧౮. యదేజతి జగతి యచ్చ చేష్టతి నామ్నో భాగో౽యం నామ్నే స్వాహా॥ వాయవ ఇదం॥

పరిషిచ్య

(ఉత్తరై బ్రహ్మసదనే):— (ధర్మాయస్వాహేతి బలేః, దక్షిణతః ప్రాక్పంక్త్యా వ్యజనాకారేణవా

పరిషేచనము సలిపి. (వాస్తువిద్యాప్రసిద్ధమయి గృహమధ్యమునందు * బ్రహ్మ సదనమున ఈ క్రింద జెప్పఁబడు ౧౦ది బలులను ఉంచవలయును) లేక 'ధర్మాయ స్వాహా' అను బలికిదక్షిణమున ప్రాక్పంక్తిగ వ్యజనాకారముగగాని ఈ పది బలుల నుంచవలయును.)

---

* గార్హ్యకర్మములందు అగ్నికిదక్షిణమున బ్రహ్మయెచట గూర్చుండునో అచ్చోటు బ్రహ్మసదనమగును.

దశానాం బలీనాం పరిమృజ్య, అవోక్ష్య

స్థలశుద్ధియొనర్చి ప్రోక్షించి (ఈ ౧౯-౨౮ వబలివఱకు పదిబలు లనుంచవలయును.)

౧౯. పృథివ్యై స్వాహా॥ పృథివ్యా ఇదం॥

౨౦. అన్తరిక్షాయ స్వాహా॥ అంతరిక్షాయేదం॥

౨౧. దివే స్వాహా॥ దివ ఇదం॥

౨౨. సూర్యాయ స్వాహా॥ సూర్యాయేదం॥

౨౩. చన్ద్రమసే స్వాహా॥ చంద్రమస ఇదం॥

౨౪. నక్షత్రేభ్య స్స్వాహా। నక్షత్రేభ్య ఇదం॥

౨౫. ఇంద్రాయ స్వాహా॥ ఇంద్రాయేదం॥

౨౬. బృహస్పతయే స్వాహా॥ బృహస్పతయ ఇదం॥

౨౭. ప్రజాపతయే స్వాహా॥ ప్రజాపతయ ఇదం॥

౨౮. బ్రహ్మణే స్వాహా॥ బ్రహ్మణ ఇదం॥

(ఇతి ప్రాగపవర్గం నిధాయ) దశానాం బలీనాం పరిషిచ్య.

ఇట్లు (౧౯ మొదలు ౨౮ వఱకు ఈ ౧౦ బలులను ప్రాగపవర్గముగా నుంచి వానికన్నిటికిని ఏకముగా అమంత్రకముగ పరిషేచనమొనర్చి.

(దక్షిణతః పిత్రులిఙ్గేన ప్రాచీనావీత్యవాచీనపాణిః కుర్యాత్ :—,

ప్రాచీనావీతియై పై ౧౦ దక్షిణమున లోడి తెదుదూరమున పితృతీర్థముతో నవాచీనపాణియై 'స్వధా పితృభ్యః' అనుబలినిడువది.

(పితృతీర్థేన దశానాం బలీనాం దక్షిణతః) పరిమృజ్య అవోక్ష్య. — అచట స్థలశుద్ధిచేసి ప్రోక్షణము చేసి (ఈక్రింది ౨౯వ బలినుంచి.

౨౯. స్వధా పితృభ్యస్స్వాహా॥ పితృభ్య ఇదం॥

యజ్ఞోపవీతీ — (ఈ ౨౯ వ బలినుంచి) ఉపవీతియై

అప ఉపస్పృశ్య — జలము స్పృశించి

(రౌద్ర ఉత్తరో యథా దేవగాథ.) (దశానాం బలీనాం దక్షిణతః పిత్ర్య ౨౯ బలే రుత్తరతో వా) — ౨౯వ దగు పితృబలికి ఉత్తరమున దశ బలికి దక్షిణమున దేవబలుల వలెనే ౩౦వదగు రుద్రబలినిడవలయును.

పరిమృజ్య అవోక్ష్య — అచట స్థలశుద్ధిసలిపి ప్రోక్షణముచేసి ఈక్రింది ౩౦ వ బలి నచటనిడునది.

౩౦. నమో రుద్రాయ పశుపతయే స్వాహా॥ రుద్రాయ పశుపతయ ఇదం॥

అప ఉపస్పృశ్య — జలముదాకి

(తయో ర్నానాపరిషేచనం ధర్మభేదాత్) — ఈ పితృ. రుద్రబలులు రెంటికిని ధర్మభేదముండుటచేత వేర్వేఱు పరిషేచనము చేయవలయును.

ప్రాచీనావీతీ — ప్రాచీనావీతియై

(పితృబలిం) అప్రదక్షిణం పరిషిచ్య — ౨౯వ బలికి అప్రదక్షిణముగా బరిషేచనముచేసి

ఉపవీతీ — మరల నుపవీతియై

రుద్రబలిం ప్రదక్షిణం పరిషిచ్య — ౩౦ వ బలికి ప్రదక్షిణముగా పరిషేచనము చేయునది.

---

† రాత్రియందు ఇంతవఱకు బలులను పెట్టి ముందు చెప్పబోవు ౩౧వ మంత్రము "యేభూతాః...స్వాహా" అను మంత్రములో నక్తబలిని వేసి "స్వస్తి. శ్రద్ధాం" ఇత్యాదికము చెప్పి సమాప్తము చేయవలయును.

౧. పంచయజ్ఞా స్తత్ర దేవయజ్ఞః.

స్నాత్వాచమనం కృత్వా — స్నాత్వాచమనముచేసి

ప్రాణానాయమ్య — ప్రాణాయామము నొనర్చి

ఏవంగుణ విశేషణ విశిష్టే శుభేఽభ్యుదయ ముహూర్తే శ్రీపరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం దేవయజ్ఞేనయక్ష్యే: — (అని సంకల్పించి)

విద్యుదసి విద్యమే పాప్మాన మృతాత్సత్యముపైమి: —
(ఇతి) అపఉపస్పృశ్య — అని జలస్పర్శనము చేసి

పూర్వ పరిషేచనమ్.

అదితేఽనుమన్యస్వ; అనుమతేఽనుమన్యస్వ; సరస్వతేఽనుమన్యస్వ; దేవసవితః ప్రసువ॥ అని పూర్వపరిషేచనముచేసి

(తృతీయభాగాదాదాయ) — 3వ భాగమునుండి హవిస్సును గైకొని ఈ క్రిందిమంత్రముతో అగ్నియందు హోమముచేయవలెను.

౩౧. దేవేభ్యస్వాహా॥ దేవేభ్య ఇదం॥

ఉత్తర పరిషేచనమ్.

అదితేఽన్వమగ్గ్‌స్థాః; అనుమతేఽన్వమగ్గ్‌స్థాః; సరస్వతేఽన్వమగ్గ్‌స్థాః; దేవ సవితః ప్రాసావీః॥

(అని ఉత్తరపరిషేచనము చేసి)

వృష్టిరసి వృశ్చమే పాప్మాన మృతాత్సత్యముపాగామ్: —
(ఇతి) అప ఉపస్పృశ్య, — అని జలము స్పృశించవలయును.

* ౨. పితృయజ్ఞః.

స్మృత్వాచమనం కృత్వా	స్మృత్వాచమనముచేసి
ప్రాణానాయమ్య	ప్రాణాయామముచేసి

ఏవంగుణవిశేషణవిశిష్టే సుభేఽభ్యుదయ ముహూర్తే శ్రీ పరమేశ్వరప్రీత్యర్థం పితృయజ్ఞేన యక్ష్యే: — (అని సంకల్పించి)

ప్రాచీనావీతీ	ప్రాచీనావీతము చేసికొని.

విద్యుదసి విద్య మే పాప్మానమృతాత్సత్యముపైమి:—

(ఇతి) అప ఉపస్పృశ్య	అని జలస్పర్శనము చేసి
అగ్నేర్దక్షిణతో భూమౌ పరిమృజ్య; అవోక్ష్య,	అగ్నికిదక్షిణమున భూశుద్ధిచేసి ప్రోక్షించి
(చతుర్థభాగా దాదాయ	హవిస్య చతుర్థభాగము నుండి గైకొని 3 ౨-వ దగు పితృబలినుంచి.)

3 ౨. పితృభ్య స్స్వధాఽస్తు॥ పితృభ్య ఇదం॥

అప్రదక్షిణం పరిషిచ్య	అప్రదక్షిణముగఁ బరిషేచనము చేసి

వృష్టిరసి వృశ్చ మేపాప్మానమృతాత్సత్యముపాగామ్:

(ఇతి) అపఉపస్పృశ్య	అని జలస్పర్శనము చేసి

3. భూతయజ్ఞః.

యజ్ఞోపవీతీ	మరల నుపవీతియై
అప ఉపస్పృశ్య	జలస్పర్శనముగావించి
స్మృత్వాచమనం కృత్వా	స్మృత్వాచమనముచేసి
ప్రాణానాయమ్య	ప్రాణాయామముచేసి

* జీవపితృకుఁడీ యజ్ఞము చేయఁగూడదు.

ఏవంగుణవిశేషణవిశిష్టే శుభేఽభ్యుదయ ముహూర్తే
శ్రీపరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం భూతయజ్ఞం యక్ష్యే (అని సంకల్పించి)

విద్యుదసి విద్యమే పాప్మాన మృతాత్సత్యముపైమి:—
(ఇతి) అప ఉపస్పృశ్య అని ఉదకము దాకి
(అగ్నే రుత్తరతో భూమౌ అగ్నికి ఉత్తరమున భూమిని
పరివృజ్య, అవోక్ష్య తుడిచి ప్రోక్షించి
(తృతీయభాగా దాదాయ) (హవిస్సు తృతీయభాగమునుండియే
కొంచెముగాకొని నీళ్లు చల్లినస్థలముమీద
33వ బలి నుంచవలయును.)

33 భూతేభ్యో నమః॥ భూతేభ్య ఇదం నమమ॥
ప్రదక్షిణం పరిషిచ్య ప్రదక్షిణముగ బలికి పరిషేచనము చేసి

వృష్టిరసి వృశ్చమే పాప్మాన మృతాత్సత్య ముపాగామ్:—
(ఇతి) అప ఉపస్పృశ్య అని ఉదకము దాకి

౪. మనుష్యయజ్ఞః

స్మార్తాచమనం కృత్వా స్మార్తాచమనం బొనరిచి
ప్రాణానాయమ్య ప్రాణాయామ మొనరిచి
ఏవంగుణ విశేషణవిశిష్టే శుభేఽభ్యుదయముహూర్తే
శ్రీపరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం మనుష్య యజ్ఞేనయక్ష్యే:—
(ఈవిధముగ సంకల్పించి)

నివీతీ భూత్వా నివీతి గుయి

విద్యుదసి విద్యమే పాప్మాన మృతాత్సత్య ముపైమి:—
(ఇతి) అప ఉపస్పృశ్య అని జలము స్పృశించి

అదితేఽనుమన్యస్వ; అనుమతేఽనుమన్యస్వ; సం

తేఽనుమన్యస్వ; దేవ సవితః ప్రసువ॥ (అని పూర్వపరిషేచనముచేసి)
(పంచమభాగా దాదాయ) హవిస్సుపంచమభాగమునుండి గైకొని
ఈ 37వ మంత్రముతో అగ్నిలో
హోమము చేయవలయును.

38. మనుష్యేభ్యో హంతా॥ మనుష్యేభ్య ఇదం॥

అదితేఽన్వమగ్ స్థాః; అనుమతేఽన్వమగ్ స్థాః; సర
స్వతేఽన్వమగ్ స్థాః; దేవ సవితః ప్రాసావీః॥
(పైవలె నుత్తరపరిషేచనముచేసి)

వృష్టిరసి వృశ్చమే పాప్మాన మృతాత్సత్య ముపాగామ్:—
(ఇతి) అప ఉపస్పృశ్య అని జలముస్పృశించి

౫. బ్రహ్మయజ్ఞః

ఉపవీనీ ఉపవీతియై
స్మార్తాచమనం కృత్వా స్మార్తాచమనము చేసి
ప్రాణానాయమ్య ప్రాణాయామము చేసి

ఏవంగుణ విశేషణవిశిష్టే శుభేఽభ్యుదయముహూర్తే
శ్రీపరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం బ్రహ్మయజ్ఞేన యక్ష్యే:—
(అని సంకల్పించిన

విద్యుదసి విద్యమే పాప్మా మృతాత్సత్య ముపైమి:—
(ఇతి) అప ఉపస్పృశ్య అని జలముస్పృశించి
ప్రజాపతిబలేర్దక్షిణతః ౨8వ బలికి దక్షిణమున
పరిమృజ్య; అవోక్ష్య స్థలశుద్ధిచేసి ప్రోక్షించి
తృతీయభాగా దాదాయ హవిస్సు తృతీయభాగమునుండియే
గైకొని ఈక్రింది 37వ బలినిడి.

౩౫. ప్రజాపతయే స్వాహా। ప్రజాపతయ ఇదం నమమ।
(ప్రదక్షిణం) పరిషిచ్య ప్రదక్షిణముగ పరిషేచనముచేసి.

అగ్రదానమ్.

స్మృత్యాచమనం కృత్వా స్మృత్యాచమనముచేసి
ప్రాణానాయమ్య ప్రాణాయామముచేసి

ఏవంగుణవిశిష్టే శుభేఽభ్యుదయముహూర్తే శ్రీపరమేశ్వరప్రీత్యర్థం అగ్రదానంకరిష్యే ;— (అని సంకల్పించి)

అదితేఽనుమన్యస్వ ; అనుమతేఽనుమన్యస్వ; సరస్వతేఽనుమన్యస్వ; దేవసవితః ప్రసువ।

(అని పూర్వపరిషేచనముసలిపి)

తృతీయభాగా దాదాయ హవిష్య తృతీయభాగమునుండియొగ్గొని ఉత్క్రింది రెండుమంత్రములతో హోమును చేయవలయును.

౩౬. పరమేష్ఠినే స్వాహా। పరమేష్ఠిన ఇదం నమమ।

౩౭. యథాకూప శ్శతధార స్సహస్రధారో అక్షితః। ఏవామే అస్తుధాన్యగ్ం సహస్రధార మక్షితం। ధనధాన్యై స్వాహా। అగ్నయేస్విష్టకృత ఇదం॥

అదితేఽన్వమగ్గ్స్థాః। అనుమతేఽన్వమగ్గ్స్థాః। సరస్వతేఽన్వమగ్గ్స్థాః; దేవసవితః ప్రాసావీః॥

(పైవలె ఉత్తరపరిషేచనముచేసి;

శ్వానబలి నిధానమ్.

సర్వభాగాన్నశేష మాదాయ సర్వభాగాన్నశేషముగొని

శ్లో॥ శ్వానౌ హి శ్యామశబలౌ వైవస్వతకులోద్భవౌ
తాభ్యాం బలిం ప్రదాస్యామి రక్షేతాం పథి సర్వదా।

శ్లో. ఇంద్రవారుణవాయవ్యా యామ్యా నైరృతి సంభవాః।
వాయసాః ప్రతిగృహ్ణంతు భూమౌ పిండం మయార్పితమ్।

శ్వపతిత శ్వపచవాయసేభ్యః క్రిమిభ్య ఇదం నమమ।

ఇతి దేవతీరేన నివేశనద్వార దేశే దద్యాత్.

ఈ శ్లోకములు పఠించుచు నివేశనద్వారమున భూశుద్ధి చేసి శ్వానబలిని యుంచునది.

పాదౌ ప్రక్షాళ్య — పాదములు కడిగికొని

స్మృత్యాచమనం కృత్వా — స్మృత్యాచమనముచేసి

వైశ్వదేవాంగాతిథి నిరీక్షణమ్.

గోదోహనమాత్రం ప్రాఙ్గణే తిష్ఠేత్. — పావు గడియ అతిథినిరీక్షణము నకై ముంగిటియందు నిలువవల యును.

రాత్రౌ శాస్త్రాద్వైశ్వదేవానన్తరం. — రాత్రులయందు ౧౦వ బలి దనుక వైశ్వదేవముచేసి (3 వ దగు ఈనక్తబలినుంచవలయును.)

నక్తబలిః.

ఋ. యే భూతాః ప్రచరంతి దివానక్తం బలిమిచ్ఛం తో వితుదస్య ప్రేష్యాః। తేభ్యో బలిం పుష్టికామో హరామి మయి పుష్టిం పుష్టిపతి ర్దధాతు స్వాహా॥ దివానక్తంచారిభ్యో భూతేభ్య ఇదం॥

స్వస్తి.

శ్లో॥ శ్రద్ధాం మేధాం యశః ప్రజ్ఞాం విద్యాం బుద్ధిం శ్రియం బలమ్।
ఆయుష్యం తేజ ఆరోగ్యం దేహి మే హవ్యవాహన॥

శ్లో॥ యస్యస్మృత్యాచ నామోక్త్యా తపః పూజాక్రియాదిషు।
న్యూనం సంపూర్ణతాం యాతి సద్యోవందే జనార్దనమ్॥
,, మంత్రహీనం క్రియాహీనం భక్తిహీనం జనార్దన।
యత్పూజితం మయాదేవ పరిపూర్ణం తదస్తుతే॥ 3

చతుస్సాగరపర్యంతం గోబ్రాహ్మణేభ్య శ్శుభం భవతు; ఆంగిరస, బార్హస్పత్య, భారద్వాజ, త్ర్యార్షేయ ప్రవరాన్విత, భారద్వాజసగోత్ర, యజుర్వేద తైత్తిరీయ శాఖాధ్యాయీ, ఆపస్తంబసూత్రః నారాయణశర్మాఽహంభో అభివాదయే॥

కాయేనవాచా... సమర్పయామి॥

నిత్యవైశ్వదేవ విధి స్సమాప్తః

---

౧౬. విధురవైశ్వదేవః.

ఆచమ్య — స్మృత్యాచమనపురాణాచమనములొనర్చి

ప్రాణానాయమ్య — (మూమ్మారు) ప్రాణాయామము లొనర్చి

ఏవంగుణ విశేషణవిశిష్టాయాం శుభతిథౌ అన్న సంస్కారద్వారా ఆత్మసంస్కారార్థం గృహే సిద్ధేనాన్నేన ప్రాత ర్వైశ్వదేవం కరిష్యే:- (అని సంకల్పించి)

అన్న మగ్నౌ వధిశ్రిత్యేత్యాది పూర్వపరిషేచనాంతం పూర్వవత్:— (అంతయు వైశ్వదేవమునందువలెచేసి)

ప్రథమభాగాదాదాయ — ప్రథమభాగమునుంచి గ్రహించి ఈ క్రింది ౮ మంత్రములతో అగ్నియందు హోమము చేయవలయును.

౧. భూస్స్వాహా॥ అగ్నయ ఇదం నమమ॥

౨. భువస్స్వాహా॥ వాయవ ఇదం నమమ॥

౩. సువస్స్వాహా॥ సూర్యాయేదం నమమ॥

౪. భూర్భువస్సువస్స్వాహా। ప్రజాపతయ ఇదం నమమ।

శాకబలిః.

అహావిష్యమాదా య — అహావిష్య(మగు శాకాదిక)ము గ్రహించి

ఉదీచీన ముష్ణం భస్మాపోహ్య — ఉత్తరవైపున వేడిభస్మమును తీసి. దాని యందుంచవలయును:—

స్వాహా॥ ప్రజాపతయ ఇదం.

దేవయజ్ఞవర్జం మహాయజ్ఞాన్ — దేవయజ్ఞము తక్క తక్కినవి యజ్ఞ

అగ్రదానం చ కుర్యాత్. — ములను అగ్రదానమునుచేయవలయు

చూ. పుట 162 వైశ్వదేవప్రకరణము.

ఏవం... ప్రీత్యర్థం వైశ్వదేవాంగత్వేన శాకలహోమాన్ హోష్యామి॥ (అని సంకల్పించి ఈ ౧౧ మంత్రములతో హవిస్సుతో అగ్నియందు వేల్వవలయును)

అదితేఽనుమన్యస్వ, అనుమతేఽనుమన్యస్వ, సరస్వతేఽనుమన్యస్వ, దేవసవితః ప్రసువ॥ (పూర్వపరిషేచనమొనర్చి)

దేవకృతస్యైనసోఽవయజనమసి స్వాహా॥ అగ్నయ ఇదం॥ ౧

మనుష్యకృతస్యైనసోఽవయజనమసి స్వాహా॥ అగ్నయ ఇదం॥

పితృకృతస్యైనసోఽవయజనమసి స్వాహా॥ అగ్నయ ఇదం॥

ఆత్మకృతస్యైనసోఽవయజన మసి స్వాహా॥ అగ్నయ ఇదం॥ ౪

అన్యకృతస్యైనసోఽవయజన మసి స్వాహా॥ అగ్నయ ఇదం॥ ౫

అస్మత్కృతస్యైనసోఽవయజన మసి స్వాహా॥ అగ్నయ ఇదం॥ ౬

యద్దివా చ నక్తం చైన శ్చకృమ తస్యావయజన మసి స్వా
హా॥ అగ్నయ ఇదం॥ ౭

యత్స్వపంత శ్చ జాగ్రత శ్చైన శ్చకృమ తస్యావయజన
మసి స్వాహా॥ అగ్నయ ఇదం॥ ౮

యత్సుషుప్తశ్చ జాగ్రత శ్చైన శ్చకృమ తస్యావయజ మసి
స్వాహా॥ అగ్నయ ఇదం॥ ౯

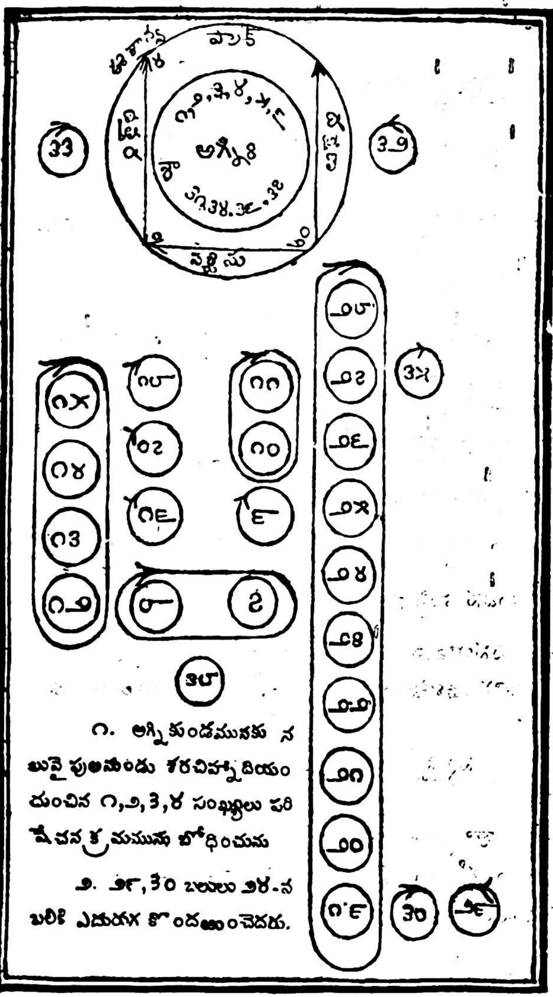
యద్విద్వాగ్ంస శ్చావిద్వాగ్ంస శ్చైన శ్చకృమ తస్యావ
యజన మసి స్వాహా॥ అగ్నయ ఇదం॥ ౧౦

ఏనస ఏనసోఽవయజన మసి స్వాహా॥ అగ్నయ ఇదం॥ ౧౧

ఇతి శాకలహోమాన్ హుత్వా. ఈ ౧౧ శాకల హోమములతో హోమముచేసి.

స్వస్తిశ్రద్ధామి త్యాది సర్వం పూర్వవత్.

శ్వానబలిం హుత్వా। "శ్వానౌ ద్వౌ శ్యామశబలౌ" అను ౨ శ్లోకములతో శ్వానబలిని వేసి అతిథులను భుజింప చేయవలెను.

౧. అగ్నికుండమునకు నలువైపులయందు శరచిహ్నాదియం దుంచిన ౧,౨,౩,౪ సంఖ్యలు పరిషేచనక్రమమును బోధించును

౨. ౨౯,౩౦ బలులు ౨౪-వ బలికి ఎదురుగ కొందఱుంచెదరు.

౧౭ గురుధ్యాన ప్రకారః.

గుర్వభివాదననిరూపణమ్

హోమానన్తరకృత్యమాహ   హోమముచేసినపిదప చేయఁదగిన పనిని దక్షుఁడు చెప్పుచున్నాఁడు.

శ్లో॥ దేవకార్యాంతరం కృత్వా గురుమంగలవీక్షణమ్॥ దక్షః.

౧. ఉపగమ్య గురూన్సర్వాన్విప్రాంశ్చైవాభివాదయేత్॥ భరద్వాజః.

తా. (హోమమయిన) తరువాత దేవతార్చనముజేసి గురువును మంగళప్రదములగు వస్తువులను జూడవలయును. గురువునకు విప్రులకు నమస్కారము చేయవలయును.

తత్క్రమః :-

౧ శ్రీ మద్గురు పరమగురు పరమేష్ఠిగురు పరాపరగురుభ్యోనమః.

౧. ఓం సహనావవతు। సహ నౌ భునక్తు। సహ వీర్యం కరవావహై। తేజస్వి నావధీతమస్తు మావిద్విషావహై॥ ఓం

శాన్తి శ్శాన్తి శ్శాన్తిః॥

౧. శ్లో॥ గురు ర్బ్రహ్మా గురు ర్విష్ణు ర్గురు ర్దేవో మహేశ్వరః॥
గురుస్సాక్షాత్పరబ్రహ్మ తస్మైశ్రీగురవే నమః॥ ౧

శ్లో॥ అఖణ్డమణ్డలాకారం వ్యాప్తంయేన చరాచరం॥
తత్పదం దర్శితం యేన తస్మైశ్రీ గురవేనమః॥ ౨

శ్లో॥ యదవిద్యావశాద్విశ్వం దృశ్యతే రశనాఽహివత్,
యద్విద్యయా చ తద్ధాని స్తం వన్దే పురుషోత్తమమ్. ౩

శ్లో॥ నారాయణం పద్మభువం వసిష్ఠం
శక్తిం చ తత్పుత్రపరాశరం చ।
వ్యాసం శుకం గౌడపదం మహాన్తం
గోవిన్ద యోగీంద్రమథాస్యశిష్యమ్. ౪

„ శ్రీశఙ్కరాచార్య మథాస్యపద్మ
పాదంచ హస్తామలకంచశిష్యం,
తంతోటకం వార్తికకార మన్యా
నస్మద్గురూన్సన్తత మానతోఽస్మి. ౫

„ శఙ్కరం శఙ్కరాచార్యం కేశవం బాదరాయణం,
సూత్రభాష్యకృతౌవన్దే భగవన్తౌ పునః పునః. ౬

„ వ్యాసం వసిష్ఠనప్తారం శక్తేః పౌత్ర మకల్మషం,
పరాశరాత్మజం వన్దే శుకతాతం తపోనిధిమ్. ౭

„ అచతుర్వదనో బ్రహ్మా ద్విబాహు రపరో హరిః
అఫాలలోచన శ్శమ్భు ర్భగవా న్బాదరాయణః. ౮

„ మునిం స్నిగ్ధామ్బుదాభాసం వేదవ్యాస మకల్మషం,
వేదాఽవాసంసరస్వత్యా వాసంవ్యాసంనమామ్యహమ్.

వేదే బ్రహ్మసమ, స్తదఙ్గనిచయే గర్గోపమః, స్మృత్యర్థ
తాత్పర్యార్థవివేచనే గురుసమః, సత్కర్మసఙ్కీర్తనే
ఆసీ జ్జైమిని రేవ, సూత్రనిచయస్యార్థోపసంవర్ణనే
వ్యాసేనైవ సమ స్సశఙ్కరగురు ర్జేజీయతాం మానసే.

అద్వైతార్ణవపూర్ణచన్ద్ర మభిధాపద్మాటవీభాస్కరం
విద్వత్కోటిసమర్చితాఙ్ఘ్రియుగళం ప్రద్వేషికక్షానలం,
హృద్యాభేద్య సమస్తవిద్యవిలస త్త్రోద్యద్వివేకాలయం
విద్యద్వాగమృతం పరాత్పరగురుం శ్రీశఙ్కరం తం భజే.

శ్లో॥ సచ్చిదానన్దరూపాయ శఙ్కరాయ మహాత్మనే।
కైవల్యకలనాకల్పతరవే గురవే నమః ౧౨

వక్తార మాసాద్య యమేవ నిత్యా,
సరస్వతీ స్వార్థసమన్వితాఽఽసీత్।
నిర స్తదు స్తర్కకలఙ్కపఙ్కాం,
నమామి తం శఙ్కర మర్చితాఙ్ఘ్రిమ్॥ ౧౩

నమ స్త్రయ్యన్తసన్దోహ సరసీరుహ భానవే।
గురవే పరపక్షౌఘ ధ్వాన్తధ్వంసపటీయసే॥ ౧౪

భగవత్పాదపాదాబ్జ ద్వన్ద్వద్వన్ద్వంనిబర్హణం।
సురేశ్వరాదిసద్భృఙ్గై రవలమ్బిత మాభజే॥ ౧౫

నమ శ్శ్రీశఙ్కరానన్ద గురుపాదామ్బుజన్మనే।
సవిలాసమహామోహ గ్రాహగ్రాసైక కర్మణే॥ ౧౬

దుర్యుక్తిప్రథనప్రశస్తవిభవై ర్బౌద్ధాద్యసద్వాదిభిః
ప్రక్షుభ్యత్పరమాత్మనిర్మలధియా మాత్మావబోధాప్తయే
య శ్శారీరక సూత్రభాష్య మనఘం చక్రే కృపాసాగర
స్సోఽయం సర్వయతిప్రభు ర్విజయతే శ్రీశఙ్కరార్యో గురుః॥

,, చింతా సన్తానశాఖి పదసరసిజయో ర్వన్దనం నన్దనం తే
సఙ్కల్పః కల్పవల్లీ మనసిగుణనుతే ర్వర్ణనా స్వర్ణదీయం।
స్వర్గోదృగోచర స్త్వత్పదభజనమతస్సంవిచార్యేదమార్యా
మన్యన్తేస్వర్గమున్యాంస్తృణవదఖిలఘుం శఙ్కరార్యత్వదీయాః॥
,, శాన్తి ప్రాకృత్యకృశాఙ్కురం దమసముల్లాసోల్లసత్పల్లవం
వైరాగ్యద్రుమకోరకం సహనతావల్లీ ప్రసూనోత్కరం।
ఏకాగీసుమనోమరన్దవిసృతిం శ్రద్ధాసముద్యత్ఫలం
విన్దేయం సుగురోర్గిరాం పరిచయం పుణ్యైరగణ్యైరహమ్॥

శ్లో॥ స్తుతోఽపి సమ్యక్కవిభిః పురాణై ।
స్తుత్యోఽపి నస్తుత్యస్తు భాష్యకారః।
క్షీరాబ్ధివాసీ సరసీరుహాక్షః
క్షీరం పునః కించక మే న గోష్ఠే॥ ౧౦

,, గురవే శఙ్కరార్యాయ ప్రతీచే బ్రహ్మణే సదా।
నమో వేదాన్తనళినబాలసూర్యాయ యోగినే॥ ౧౧

ఇతి పరమగురు, పరమేష్ఠిగురు, పరాపరగురూన్ధ్యాత్వా
భాష్యోపదేష్టారం స్వస్వగురుం ధ్యాయేత్॥

శ్లో॥ స్తువే యతీంద్రపూర్ణేన్దుం చిదానన్దసరస్వతిం।
అనాద్యవిద్యావ్యామోహతమస్తోమరవిం ముహుః॥ ౧౨

శ్లో॥ యతిభూపతిమాచార్యం చిదానన్దసరస్వతిం।
ఆపతిద్వన్ద్వసన్మార్గ వజ్ఞాలిర్మమ గాహతామ్॥ ౧౩

ఓం నమో బ్రహ్మవిద్భ్యో బ్రహ్మవిద్యాసంప్రదాయ
కర్తృభ్యో వంశఋషిభ్యో నమో గురుభ్యః॥

గురుధ్యానప్రకారః

సమాప్తః.

౧౮. సూర్యనమస్కారపద్ధతిః

ఆచమ్య, ప్రాణానాయమ్య, ఏవంగుణ విశేషణ విశిష్టాయాం శుభతిథౌ సంజ్ఞాఛాయాదేవీసమేత శ్రీ సూర్యనారాయణ దేవతాముద్దిశ్య శ్రీసూర్యనారాయణదేవతా ప్రీత్యర్థం తృచాకల్పవిధినా నమస్కార, జప, అర్ఘ్యప్రదానాని కరిష్యే. తదంగత్వేన ఆదౌ సౌరాష్టాక్షరీ మన్త్రజపం కరిష్యే.

మన్త్రోపాసనాక్రమః.

అస్య శ్రీ సౌరాష్టాక్షరీ మహామన్త్రస్య, గాయత్ర్యాది సప్త ఛన్దాంసి। బ్రహ్మ ఋషిః। సూర్యో దేవతా। ఆం బీజం। హ్రీం శక్తిః। క్రోం కీలకమ్। ఛాయా సంజ్ఞా ఉపాసమేత శ్రీసూర్యనారాయణ ప్రీత్యర్థే జపే వినియోగః॥

౧. హ్రాం, అఙ్గుష్ఠాభ్యాం నమః।
౨. హ్రీం, తర్జనీభ్యాం నమః।
౩. హ్రూం, మధ్యమాభ్యాం నమః।
౪. హ్రైం, అనామికాభ్యాం నమః।
౫. హ్రౌం, కనిష్ఠికాభ్యాం నమః।
౬. హ్రః, కరతలకరపృష్ఠాభ్యాం నమః।

అథహృదయాదిన్యాసః.

౧. హ్రాం, హృదయాయ నమః।
౨. హ్రీం, శిరసే స్వాహా।
౩. హ్రూం, శిఖాయై వషట్।

౪. హ్రైం, కవచాయ హుం।
౫. హ్రౌం, నేత్రత్రయాయ వౌషట్।
౬. హ్రః, అస్త్రాయ ఫట్।
ఓం భూర్భువస్సువరోమితి దిగ్బంధః॥

అథధ్యానమ్.

శ్లో॥ పద్మాసనః పద్మకరో ద్విబాహుః
పద్మద్యుతిస్సప్తతురఙ్గవాహః।
దివాకరో లోకగురుః కిరీటీ
మయి ప్రసాదం విదధాతు దేవః॥

లమిత్యాదిపఞ్చపూజా.

౧. లం, పృథివీతత్త్వాత్మనే, భాస్కరాయ నమః, గన్ధం పరికల్పయామి॥
౨. హం, ఆకాశతత్త్వాత్మనే, భాస్కరాయ నమః, పుష్పం పరికల్పయామి॥
3. యం, వాయుతత్త్వాత్మనే, భాస్కరాయనమః, ధూపంపరికల్పయామి॥
౪ రం, తేజస్తత్త్వాత్మనే, భాస్కరాయ నమః, దీపం పరికల్పయామి॥
౫. వం. అమృతతత్త్వాత్మనే, భాస్కరాయ నమః, అమృతనైవేద్యం పరికల్పయామి॥

గురుధ్యానమ్.

శ్లో॥ గురుర్బ్రహ్మా, గురుర్విష్ణుః, గ్గురుర్దేవో మహేశ్వరః॥
గురుస్సాక్షాత్పరబ్రహ్మ తస్మై శ్రీగురవే నమః॥
మంత్రోపదేశారం మనసా సంస్మృత్య ప్రణమేత్॥

అథ మంత్రః.

ఓం ఘృణిస్సూర్య ఆదిత్యోమ్

(ఏవం ప్రత్యహ మష్టోత్తరశతం జపం కుర్యాత్.
(౧౦౮.) సూర్యవాసరే సహస్రమ్ (౧౦౦౦).

దశాంశం సూర్యగాయత్రీమ్ :—

ఓంభాస్కరాయ విద్మహే మహద్ద్యుతికరాయ ధీమహి। తన్నో ఆదిత్యః ప్రచోదయాత్॥

ఫలసమర్పణమ్.

ఏతత్ఫలం శ్రీఛాయాసంజ్ఞా ఉషాసమేత శ్రీసూర్యనారాయణ గురుబ్రహ్మార్పణమస్తు. ఇతి జలే జలం త్యజేత్; తజ్జలే కించి త్ప్రీణవేన పిబేత్.

ఇతి మంత్రోపాసనాక్రమః సమాప్తః.

కలశార్చనమ్.

ఆచమ్య, ప్రాణానాయమ్య,

ఏవం... ప్రీత్యర్థంకలశారాధనంకరిష్యే ఇతి సంకల్ప్య, గోమయేనవర్తులం(గుండ్రని)మండలం కృత్వా।హరిద్రాకుంకుమశ్వేతతండులచూర్ణైః స్థండిలం,(ముగ్గుతోపట్టు)విరచ్య।తదుపరి పీఠం (కొయ్యపీటచిన్నది) సంస్థాప్య। తస్యోపరి తామ్రకలశం జలసహితంసంస్థాప్య, తన్మధ్యే శక్తిషట్కం (హ్రాం, ఇత్యాది బీజాని) విలిఖ్య, త్రిమూర్త్యాత్మకం సూర్యం భావయిత్వా।

తస్మిన్నన్తర్గతధాతుతపుష్పాణికృత్వా, "ధ్యేయస్సదేతి" కలశ స్థజలే ఉపాసఞ్జ్ఞాయాసమేత శ్రీసూర్యనారాయణ పరబ్రహ్మాణంమనసా(మనస్సునందుతలంచవలయును)విభావయేత్

శ్లో॥ ధ్యేయ స్సదా సవితృమండలమధ్యవర్తీ,
నారాయణ స్సరసిజాసనసన్నివిష్టః।
కేయూరవా న్మకరకుండలవా న్కిరీటీ,
హారీ హిరణ్మయవపు ర్ధృతశంఖచక్రః॥

౨. నమ స్సవిత్రే జగ దేకచక్షుషే
జగత్ప్రసూతి స్థితినాశ హేతవే।
త్రయీమయాయ త్రిగుణాత్మధారిణే
విరించినారాయణ శంకరాత్మనే॥

సూర్యయంత్రార్చనమ్.

కలశస్యప్రాగ్భాగే యంత్రంసంస్థాప్య సౌరమంత్రేణదశవారమభిమంత్ర్య। సప్రణవ మాతృకాద్యైర్జీవకళాంవిభావ్య। పునః సౌరమంత్రేణ శతవార మభిమంత్ర్య। లఘ్వర్చనం కుర్యాత్.

౧. యంత్రస్థభాస్కరాయనమః । ధ్యానం సమర్పయామి॥
౨. యంత్రస్థభాస్కరాయనమః । ఆవాహనంసమర్పయామి॥
౩. యంత్రస్థభాస్కరాయనమః । ఆసనం సమర్పయామి॥
౪. యంత్రస్థభాస్కరాయనమః । పాద్యం ,,
౫. యంత్రస్థభాస్కరాయనమః । అర్ఘ్యం ,,
౬. యంత్రస్థభాస్కరాయనమః । ఆచమనీయం ,,
౭. యంత్రస్థభాస్కరాయనమః । స్నానం ,,
౮. యంత్రస్థభాస్కరాయనమః । వస్త్రం ,,
౯. యంత్రస్థభాస్కరాయనమః । ఉపవీతం ,,

౧౦. యంత్రస్థభాస్కరాయనమః । గంధం సమర్పయామి॥
౧౧. యంత్రస్థభాస్కరాయనమః । పుష్పం సమర్పయామి॥
౧౨. యంత్రస్థభాస్కరాయనమః । ధూపం సమర్పయామి॥
౧౩. యంత్రస్థభాస్కరాయనమః । దీపం ,,
౧౪. యంత్రస్థభాస్కరాయనమః । నైవేద్యం ,,
౧౫. యంత్రస్థభాస్కరాయనమః । తాంబూలం ,,
౧౬. యంత్రస్థభాస్కరాయనమః । నీరాజనం ,,
౧౭. యంత్రస్థభాస్కరాయనమః । మంత్రపుష్పం ,,
౧౮. యంత్రస్థభాస్కరాయనమః । ప్రదక్షిణం ,,

ఏవంయంత్రస్య లఘ్వర్చనం కుర్యాత్ (సర్వత్ర రక్తగంధ పుష్పాక్షతవస్త్రాదికందద్యాత్.)

—(సౌరమంత్రః= "ఘృణిసూర్యఆదిత్యోమ్" ఇతి.) ("మాతృకాః=అం ఆం ఇం ఈం — ళంక్షం"ఇత్యాదయః).

కలశస్థజలేన తామ్రమయేన పాత్రేణ తత్తన్మంత్రై రర్ఘ్యత్రయం తిష్ఠన్నేవ దద్యాత్.

౧. తచ్చక్షురితి ప్రథమం:—తచ్చక్షుర్దేవహితం, శుక్రముచ్చరత్, పశ్యేమశరదశ్శతమ్। జీవేమశరదశ్శతమ్ । హ్రాం, హ్రీం, హ్రూం, హ్రైం, హ్రౌం, హ్రః హ్రః, హ్రౌం, హ్రైం, హ్రూం, హ్రీం. హ్రాం, మిత్ర రవి సూర్య భాను ఖగ పూష హిరణ్యగర్భ మరీచ్యాదిత్య సవితర్కభాస్కరేభ్యో నమః । ఇదమర్ఘ్యం సమర్పయామి । ఇతి గంధాక్షత పుష్ప సహితజలం యంత్రే త్యజేత్.

౨. చక్షుర్నో దేవఇతి ద్వితీయం:—చక్షుర్నో దేవస్సవి

తాచక్షుర్న ఉతపర్వతః । చక్షుర్ధాతాదధాతునః। హ్రాం, హ్రీం —భాస్కరేభ్యోనమః. ఇద మర్ఘ్యం సమర్పయామి॥

3. చక్షుర్నో ధేహీతితృతీయం:—చక్షుర్నో ధేహిచక్షుషేచక్షుర్విఖ్యైతనూభ్యః।సంచేదంవిచపశ్యేమ॥ హ్రాం, హ్రీం —భాస్కరేభ్యోనమః, ఇద మర్ఘ్యం సమర్పయామి।

(ఏవమర్ఘ్యత్రయందత్వా, సూర్యోన ఇతి ద్వాభ్యామృగ్భ్యాముపస్థానంకుర్యాత్ ?—)

౧. సూర్యో నో దివస్పాతు వాతో అంతరిక్షాత్।అగ్నిర్నః పార్థివేభ్యః।

౨. జోషా సవిత ర్యస్య తే హరశ్శతం సవాఅర్హతి। పాహి నో దిద్యుతః పతంత్యాః।

ఏవముపస్థాయ పశ్చాన్నమస్కారాన్ కుర్యాత్।

తత్రక్రమః.

౧. ఓం హ్రాం! ఉద్యన్నద్యమిత్రమహః । హ్రాం ఓం మిత్రాయనమః ।

౨. ఓం హ్రీం। ఆరోహన్నుత్తరాం దివం, హ్రీంఓం। రవయేనమః,

* అత్రైవ మహాసౌరమంత్రాన్ సూర్యాభిముఖేవ పఠన్తి శిష్టాఃనమస్కారానన్తరమపి కేచవపఠన్తి। యథాసౌకర్యం తత్పాఠఃకర్తవ్యః,సౌకర్యాయాస్మాభిర్నమస్కారానన్తరం ముద్రితాఃఋగ్వేదసంగృహీతాస్తాఋచః.

౩. ఓం హ్రూం । హృద్రోగం మమసూర్య। హ్రూం ఓం సూర్యాయనమః॥

౪. ఓం హ్రైం । హరిమాణంచనాశయ। హ్రైంఓం భానవే నమః॥

౫. ఓం హ్రౌం । శుకేషు మేహరిమాణం। హ్రౌంఓం భాగాయ నమః॥

౬. ఓంహ్రః। రోపణాకాసుదధ్మసి। హ్రఃఓం। పూషే నమః॥

౭. ఓంహ్రాం। అధోహారిద్రవేషు మే। హ్రాంఓం। హిరణ్యగర్భాయనమః॥

౮. ఓంహ్రీం। హారిమాణం నిదధ్మసి। హ్రీంఓం । మరీచయేనమః॥

౯. ఓం హ్రూం। ఉదగాదయమాదిత్యః। హ్రూంఓం। ఆదిత్యాయ నమః॥

౧౦. ఓం హ్రైం । విశ్వేన సహసాసహ। హ్రైంఓం। సవిత్రేనమః॥

౧౧. ఓం హ్రౌం। ద్విషన్తంమహ్యంరన్ధయన్। హ్రౌంఓం। అర్కాయ నమః॥

౧౨. ఓం హ్రః। మో అహం ద్విషతేరథం। హ్రఃఓం। భాస్కరాయ నమః॥

౧౩, ఓం హ్రాం హ్రీం ఉద్యన్నద్యమిత్రమహఆరోహ న్ను త్తరాందివం। హ్రాంహ్రీం ఓం మిత్రరవిభ్యాంనమః॥

౧౪. ఓం హ్రూం హ్రైం । హృద్రోగం మమసూర్య హరిమాణంచ నాశయ । హ్రూం హ్రైం ఓం సూర్యభాను భ్యాంనమః॥

౧౫. ఓం హ్రౌం హ్రః। శుకేషు మే హరిమాణంరో పణాకాసుదధ్మసి । హ్రౌం హ్రః ఓం।ఖగపూషభ్యాంనమః॥

౧౬. ఓం హ్రాం హ్రీం। అథోహారిద్రవేషు మే హరి మాణం నిదధ్మసి । హ్రాం హ్రీం ఓం । హిరణ్యగర్భ మరీచి భ్యాంనమః॥

౧౭. ఓం హ్రూం హ్రైం । ఉదగాదయమాదిత్యో విశ్వేన సహసా సహ । హ్రూం హ్రైం ఓం । ఆదిత్యసవితృ భ్యాం నమః॥

౧౮. ఓం హ్రౌం హ్రః। ద్విషన్తం మహ్యంరన్ధయన్మో అహంద్విషతే రథమ్ । హ్రౌం హ్రః ఓం । అర్క-భాస్కరా భ్యాం నమః॥

౧౯. ఓం హ్రాం హ్రీం హ్రూం హ్రైం।ఉద్యన్నద్య మిత్రమహ ఆరోహన్ను త్తరాందివం।హృద్రోగం మమసూర్య

హారిమాణంచ నాశయ। హ్రాం హ్రీం హ్రూం హ్రైం ఓం।
మిత్రరవిసూర్యభానుభ్యోనమః॥

౨౦. ఓం హ్రౌం హ్రః హ్రాం హ్రీం। శుకేషు మే హరి
మాణం రోపణాకాసుదధ్మసి। అథో హారిద్రవేషు మే హరిమా
ణం నిదధ్మసి। హ్రౌం హ్రః హ్రాం హ్రీం ఓం। ఖగపూష
హిరణ్యగర్భమరీచిభ్యో నమః॥

౨౧. ఓం హ్రూం హ్రైం హ్రౌం హ్రః। ఉదగాదయ
మాదిత్యో విశ్వేన సహసా సహ। ద్విషన్తం మహ్యం రంధ
యన్మో అహం ద్విషతే రధమ్॥ హ్రూం హ్రైం హ్రౌం హ్రః
ఓం। ఆదిత్యసవితృర్క భాస్కరేభ్యోనమః॥

౨౨. ఓం హ్రాం హ్రీం హ్రూం హ్రైం హ్రౌం హ్రః
హ్రాం హ్రీం హ్రూం హ్రైం హ్రౌం హ్రః। ఉద్యన్నద్య మి
త్రమహ ఆరోహన్నుత్తరాందివం। హృద్రోగంమమసూర్య
హారిమాణంచనాశయ। శుకేషు మేహరిమాణం రోపణాకాసు
దధ్మసి। అథో హారిద్రవేషు మేహరిమాణం నిదధ్మసి। ఉదగా
దయమాదిత్యో విశ్వేన సహసాసహ। ద్విషన్తంమహ్యం రం
ధయన్మోఅహంద్విషతే రధమ్। ఓం హ్రాం హ్రీం హ్రూం
హ్రైం హ్రౌం హ్రః, హ్రాం హ్రీం హ్రూం, హ్రైం హ్రౌం హ్రః

ఓం మిత్ర రవి సూర్య భాను ఖగ పూష హిరణ్యగర్భ మరీచ్యాదిత్య సవిత్రర్క భాస్క రేభ్యోనమః॥

౧౩. ఓం హ్రాం హ్రీం హ్రూం హ్రైం హ్రౌం హ్రః హ్రాం హ్రీం హ్రూం హ్రైం హ్రౌం హ్రః ఓం। ఉద్యన్నద్య మిత్రమహ ఆరోహన్నుత్తరాందివం। హృద్రోగంమమసూర్య హరిమాణంచనాశయ॥ శుకేషు మే హరిమాణం రోపణాకాసుదధ్మసి॥ అథో హారిద్రవేషు మే హరిమాణంనిదధ్మసి॥ ఉదగాదయమాదిత్యో విశ్వేనసహసాసహ। ద్విషన్తంమహ్యం రంధయన్మో అహంద్విషతేరథమ్। ఓం హ్రాం హ్రీం హ్రూం హ్రైం హ్రౌం హ్రః హ్రాం హ్రీం హ్రూం హ్రైం హ్రౌం హ్రః ఓం। మిత్ర రవి సూర్యభానుఖగ పూష హిరణ్యగర్భ మరీచ్యాదిత్య సవిత్రర్క భాస్క రేభ్యోనమః॥

౧౪. ఓం హ్రాం హ్రీం .. హ్రః ఓం। ఉద్యన్నద్యమిత్రమహ ఆరోహన్నుత్తరాందివం। ... ద్విషతేరథమ్। హ్రాం హ్రీం హ్రూం ... హ్రః ఓం। మిత్రరవి సూర్యభాను ఖగ పూష హిరణ్యగర్భ మరీచ్యాదిత్యసవిత్రర్క భాస్క రేభ్యోనమః

ఏవం చతుర్వింశతి నమస్కారాన్కృత్వా॥

అరుణనమస్కారః

శ్లో॥ వినతాతనయో దేవః కర్మసాక్షీ సురేశ్వరః।
సప్తాశ్వ స్సప్తరజ్జుశ్చ అరుణో మే ప్రసీదతు॥

ఓం కర్మసాక్షిణే అరుణాయనమః

ప్రదక్షిణ నమస్కారాన్ సమర్పయామి॥

అనేన చతుర్వింశతి సూర్యనమస్కారాత్మక కర్మణా భగవాన్ సవితృ సూర్యనారాయణః ప్రీయతాం నమమ॥

ఏతత్ఫలం శ్రీసవితృ సూర్యనారాయణ పరబ్రహ్మార్పణమస్తు॥ ఇతి జలే జలం విసృజేత్।

తీర్థగ్రహణమ్.

శ్లో. అకాలమృత్యుహరణం సర్వవ్యాధివినాశనమ్।
సూర్యపాదోదకం తీర్థం జఠరే ధారయామ్యహమ్॥
ఇత్యుచ్చార్య, తీర్థం త్రివారం పిబేత్॥

ఈశ్లోకము పఠించి 3 పర్యాయములు తీర్థము గ్రహించవలయును.

పశ్చాత్సహాధర్మిణ్యై దేయమ్॥ శిష్టం శుద్ధప్రదేశే విసృజేత్॥ ఏవం నియమేన సంవత్సరం చరేత్సపూతో భవేదభీష్టాన్ లభతే। సర్వపాపేభ్యో విముక్తో భూయాద్విముక్తో భూయాత్॥

హరిః ఓం 3 తత్సత్.

శ్లో. యతిభూపతిమాచార్యం చిదానన్ద సరస్వతిమ్।
అప్రతిద్వంద్విసన్మార్గమంజలి ర్నమ, గాహతామ్॥
ఏవం పరమగురుముపదేశారంభచ సంస్మృత్య ప్రణమేత్॥

౧౯. సూర్యోపస్థానమ్

ఓం సహ నావవతు । సహ నౌ భునక్తు । సహ వీర్యం కరవావహై । తేజస్వినావధీతమస్తు మా విద్విషావహై ।
ఓం శాన్తిః శాన్తిః శాన్తిః ॥

ఓం ఆదిత్యో వా ఏష ఏతన్మణ్డలం తపతి తత్ర తా ఋచస్తదృచా మణ్డలగ్ం స ఋచాం లోకోఽథ య ఏష ఏతస్మిన్ మణ్డలేఽర్చిర్దీప్యతే తాని సామాని స సామ్నాం లోకోఽథ య ఏష ఏతస్మిన్మణ్డలేఽర్చిషి పురుషస్తాని యజూగ్ంషి స యజుషా మణ్డలగ్ం స యజుషాం లోకస్సైషా త్రయ్యేవ విద్యా తపతి య ఏషోఽన్తరాదిత్యే హిరణ్మయః పురుషః । ఆదిత్యో వై తేజ ఓజో బలం యశశ్చక్షుశ్శ్రోత్రమాత్మా మనో మన్యుర్మనుర్మృత్యుస్సత్యో మిత్రో వాయురాకాశః ప్రాణో లోకపాలః కః కిం కం తత్సత్యమన్నమమృతో జీవో విశ్వః కతమస్స్వయమ్భు బ్రహ్మైతదమృత ఏష పురుష ఏష భూతానామధిపతిర్బ్రహ్మణస్సాయుజ్యగ్ం సలోకతామాప్నోత్యేతాసామేవ దేవతానాగ్ం సాయుజ్యగ్ం సార్ష్టితాగ్ం సమానలోకతామాప్నోతి య ఏవం వేదేత్యుపనిషత్ ॥

సహనా వవతు । సహనౌ భునక్తు । సహ వీర్యం కర వావహై॥ తేజస్వి నా వధీత మస్తు మా విద్విషావహై। ఓం శాన్తి శ్శాన్తి శ్శాన్తిః

శ్లో॥ మన్గలా న్తరసగతం హిరణ్మయుం
భ్రాజమానవపుషం శుచిస్మితమ్ ।
చణ్డదీధితి మఖణ్డవిగ్రహంచి న్తయే న్మునిసహస్రసేవితమ్॥ ౧

శ్లో॥ ధ్యేయ స్సదా సవితృమణ్డలమధ్యవర్తీ
నారాయణ స్సరసిజాసన సన్నివిష్టః।
కేయూరవా న్మకరకుణ్డలవా న్కిరీటీ
హారీ హిరణ్మయవపు ర్ధృతశఙ్ఖచక్రః॥ ౨

శ్లో॥ నమస్సవిత్రే జగ దేకచక్షుషే జగత్ప్రసూతిస్థితినాశ హేతవే।
త్రయీమయాయ త్రిగుణాత్మధారిణే
విరిఞ్చినారాయణ శఙ్కరాత్మనే॥ 3

౨౦. ఆ త్మ య జ్ఞః.

ఓం తస్యైవం విదుషో యజ్ఞస్యాఽత్మా యజమానశ్శ్రద్ధా పత్నీ శరీర మిధ్మ మురో వేది ర్లోమాని బర్హి ర్వేద శ్శిఖా హృదయం యూపః కామ ఆజ్యం మన్యుః పశు స్తపోఽగ్ని ర్దమ శ్శమయితా దక్షిణా వాగ్ఘోతా ప్రాణ ఉద్గాతా చక్షు రధ్వర్యు ర్మనో బ్రహ్మా శ్రోత్ర మగ్నీ ద్యావ ద్ధ్రియతే సా దీక్షా

*విప్రుడగువాడు ప్రత్యహము దీని యర్థమెఱిఁగి పఠించవలసినది.

నిత్యకర్మాష్టకము

దశ్నాతి తద్ధవిర్యత్పిబతి తదస్య సోమపానం యద్రమతే
తదుపసదో యత్సంచరత్యుపవిశత్యుత్తిష్ఠతే చ స ప్రవర్గ్యో
యన్ముఖం తదాహవనీయో యా వ్యాహృతి రాహుతి ర్యదస్య
విజ్ఞానం తజ్జుహోతి య త్సాయం ప్రాతరత్తి తత్సమిధం య
త్ప్రాతర్మధ్యందినగ్ం సాయంచ తాని సవనాని యే అహో
రాత్రే తే దర్శపూర్ణమాసౌ యేఽర్ధమాసాశ్చ మాసాశ్చ తే
చాతుర్మాస్యాని య ఋతవస్తే పశుబంధా యే సంవత్సరాశ్చ
పరివత్సరాశ్చ తేఽహర్గణాః సర్వవేదసం వా ఏతత్సత్రం
యన్మరణం తదవభృథ ఏతద్వై జరామర్య మగ్నిహోత్రగ్ం
సత్రం య ఏవం విద్వా నుదగయనే ప్రమీయతే దేవానా
మేవ మహిమానం గత్వాఽఽదిత్యస్య సాయుజ్యం గచ్ఛత్య
థ యో దక్షిణే ప్రమీయతే పితృణా మేవమహిమానం గత్వా
చంద్రమసః సాయుజ్యగ్ం సలోకతామాప్నోత్యేతౌ వై సూ
ర్యా చంద్రమసోర్మహిమానౌ బ్రాహ్మణో విద్వా నభిజయ
తి తస్మాద్బ్రహ్మణో మహిమాన మాప్నోతి తస్మా ద్బ్రహ్మ
ణో మహిమానమ్॥

౨౧. భోజనవిధిః.

ఆసనదిఙ్నియమః:—

౧. ఆయుష్కామః ప్రాఙ్ముఖః	ఆయుష్కాముఁడు ప్రాఙ్ముఖుఁడుగను
౨. కీర్తికామో దక్షిణముఖః	కీర్తికాముఁడు దక్షిణాభిముఖుఁడుగను
౩. శ్రీకామః ప్రత్యఙ్ముఖః	శ్రీకాముఁడు ప్రత్యఙ్ముఖుఁడుగను
౪. నిష్కామః ప్రాఙ్ముఖః	నిష్కాముఁడు ప్రాఙ్ముఖుఁడుగను
౫. పిత్ర్యం వినా నోదఙ్ముఖః కదాచన.	పిత్ర్యమునందుఁదక్క నుదఙ్ముఖులనుపడదు.
౬. జీవన్మాతృపితృకో, జీవదన్యతరో వా దక్షిణాభిముఖో నైవ కదాచన.	తల్లిదండ్రులు గలవాఁడుగాని యిద్దరిలో నొకరు జీవించియుండు వాఁడుగాని యెన్నఁడును దక్షిణాభిముఖుఁడుగాఁగూర్చుండి భుజించరాదు.

ఇత్యభిసంధాయ, ఉపవిశ్య. — ఇట్లు కూర్చుండి

* ఆచమ్య, పంచార్ద్రః — ఆచమించి పంచార్ద్రుఁడయి

ఓం తద్బ్రహ్మ। ఓం తద్వాయుః। ఓం తదాత్మా। ఓం తత్సత్యం। ఓం తత్సర్వం। ఓం తత్పురోర్నమః। అన్తశ్చరతి భూతేషు గుహాయాం విశ్వమూర్తిషు। త్వం యజ్ఞస్త్వం వషట్కార స్త్వమిన్ద్ర స్త్వగ్ం రుద్ర స్త్వం విష్ణుస్త్వం బ్రహ్మత్వం ప్రజాపతిః। త్వం తదాప ఆపో జ్యోతీరసోఽమృతం బ్రహ్మ భూర్భువ స్సువ రోమ్॥

---

* పంచార్ద్రుఁడనఁగా రెండుపాదములను, రెండుచేతులను, ముఖమును తడిగాఁజేసికొనుట.

అన్నాభిమన్త్రణమ్.

ఆత్మనః పరమాత్మ సంయుక్తత్వభావనా:—

౧. శ్రద్ధాయాం ప్రాణే నివిష్టోఽమృతం జుహోమి,

౨. శ్రద్ధాయామపానే నివిష్టోఽమృతం జుహోమి,

౩. శ్రద్ధాయాం వ్యానే నివిష్టోఽమృతం జుహోమి,

౪. శ్రద్ధాయాముదానే నివిష్టోఽమృతం జుహోమి,

౫. శ్రద్ధాయాగ్ం సమానేనివిష్టోఽమృతం జుహోమి,

బ్రహ్మణి మ ఆత్మాఽమృతత్వాయ॥

ఇత్యాత్మానం పరమాత్మని సం యుక్తం భావయిత్వా — అనుచు తనను పరమాత్మయందుఁ గూడియుండువానినిగా భావించుకొని

అన్నోపస్థానమ్.

"ఓం భూర్భువస్సువరోమ్" (అని తెచ్చెడియన్నము నుపస్థానముచేసి)

అభ్యుక్షణమ్

ఓం భూర్భువస్సువః। తత్సవితుర్వరేణ్యం భర్గో దేవస్య ధీమహి। ధియో యో నః ప్రచోదయాత్॥

(అని అన్నము నభ్యుక్షణముచేసి)

ఋతంత్వాసత్యేనపరిషిఞ్చామి ఇతిసాయమన్నం ప్రదక్షిణం పరిషిఞ్చతి. — ఈ మంత్రముచే సాయంసమయమునఁ బాత్రమునకు ప్రదక్షిణముగా పరిషేచన మొనర్పవలయును.

సత్యం త్వర్తేన పరిషిఞ్చామి;
ఇతి ప్రాతరన్నం ప్రదక్షిణం పరిషిఞ్చతి.

అని పైవలెనే ప్రాతఃకాలమున (పగటియందు) పరిషేచనము ప్రదక్షిణముగా చేయవలయును.

చిత్రగుప్త బలిప్రక్షేపణమ్.

(భోజనపాత్రస్య దక్షిణతో దశాంగుళపరిమితే షడఙ్గుళపరిమితే వా స్థలే తూష్ణీమభ్యుక్ష్య అన్నాత్కిఞ్చిదన్నం గృహీత్వా)

భోజన పాత్రమునకు దక్షిణమున ౧౦ అంగుళముల దూరమునుగాని ౬ అంగుళముల దూరమునుగాని వదలి యచట నమంత్రముగా ప్రోక్షించి అన్నమునుండి కొంచెము గైకొని

౧. ధర్మరాజాయనమః.
౨. చిత్రగుప్తాయనమః.
3. ప్రేతేభ్యోనమః.

అను ఈ 3 బలులనుంచవలయును.

శ్లో॥ యత్రక్వచన సంస్థానాం క్షుత్తృష్ణోపహతాత్మనామ్।
ప్రేతానాం తృప్తయేఽక్షయ్య మిదమస్తుయథాసుఖమ్.
పరాశర మాధవీయే. (కూర్మపురాణే) ఆచారకాం॥ ౦౨౯.

ఇతి ప్రాక్సంస్థముదక్సంస్థం వా బలీన్ నిక్షిప్య, బలీన్ పరిషిచ్య; హస్తం ప్రక్షాల్య,

ఈ బలులను ప్రాగంతముగాగాని యుదగంతముగాగాని యుంచి, బలులకుపరిషేచనము చేసి, చేతినికడిగికొని

---

* చిత్రగుప్త బలినిషేధకాలః

శ్లో॥ పితృపక్షే వ్యతీపాతే నందాయాం నిశి పర్వసు।
పితృప్రత్యాబ్దికే శ్రాద్ధే చిత్రగుప్తాని వర్జయేత్।
అద్భిరేవ బలీన్ దద్యాత్ నందాయాం నిశిపర్వసు॥స్మృతిసారే.

తా॥ పితృ (మహాలయ) పక్షమునందును. వ్యతీపాతయోగమునందును, పాడ్యమి, షష్టి, ఏకాదశి అను నందతిథులయందును, రాత్రులందును, (కృష్ణపక్షు) అష్టమి, చతుర్దశి, అమావాస్యలయందును. పూర్ణిమయందును చిత్రగుప్తబలుల వర్జింపవలయును. పాడ్యమి, షష్టి, ఏకాదశి, ఈ నందతిథులయందు రాత్రులందు జలముచేత బలుల నుంచవలయును.

అమృతమస్తు ఇత్యభిమన్త్ర్య — అని అభిమన్త్రించి

అమృతోపస్తరణమసి. — అని జలపానము చేయునది

* ప్రాణాహుతయః

౧. శ్రద్ధాయాం ప్రాణే నివిష్టోఽమృతం జుహోమి। శివో మావిశా ప్రదాహాయ। ఓం ప్రాణాయ స్వాహా॥

(ఇతి పరివిష్టార్థ ఘృతప్లుతాదేకామాహుతిం తర్జనీమధ్యమాంగుష్ఠై ర్గృహీత్వా ముఖే జుహోతి) — ఈ మంత్రము చదువుచు తర్జనమధ్యమాంగుష్ఠములతో వాజ్యాక్తమగు నన్నమును గ్రహించిముఖమునందు వైచికొనవలయును.

౨. శ్రద్ధాయామపానే నివిష్టోఽమృతం జుహోమి। శివో మావిశాప్రదాహాయ। ఓం అపానాయ స్వాహా॥

(ఇతి మధ్యమానామికాంగుష్ఠై ర్ద్వితీయాం) — మధ్యమానామికాంగుష్ఠాంగుళులచే రెండవ ప్రాణాహుతిని.

శ్లో॥ జిహ్వయైవ గ్రసే దన్నం దశనైస్తు న సంస్పృశేత్॥
ఇతి పరాశర మాధవీయే శౌనకః.

తా. దన్తములకంటకుండునట్లు జిహ్వచే నన్నము భక్షింపవలయును.

జిహ్వాగ్రసనే, విశేష ఆశ్వమేధికే దర్శితః.

శ్లో॥ యథా రసం న జానాతి, జిహ్వా ప్రాణాహుతౌ నృప।
తథా సమాహితః కుర్యాత్ ప్రాణాహుతి మతన్ద్రితః॥

తా. ప్రాణాహుతుల నాలుకకు రుచి తెలియకుండునట్లు గ్రహించవలయును.

3. శ్రద్ధాయాం వ్యానే నివిష్టో ఽమృతం జుహోమి।

శివో మా విశా ప్రదాహాయ । ఓం వ్యానాయ స్వాహా
(ఇతి కనిష్ఠికానామికాంగుష్ఠై కనిష్ఠికానామికాంగుష్ఠంగుళు లతో మూడవ ప్రాణాహుతిని
స్తృతీయాం)

౪. శ్రద్ధాయా ముదానే నివిష్టో ఽమృతం జుహోమి।

శివో మావిశా ప్రదాహాయ। ఓం ఉదానాయ స్వాహా
(ఇతి తర్జనీరహితాభి స్సాంగు తర్జనీరహితములగు ౪అంగుళులచే
ష్ఠాభి శ్చతుర్థీం) ౪ వ ప్రాణాహుతిని.

౫. శ్రద్ధాయాగ్ం సమానే నివిష్టోఽమృతం జుహోమి।

శివో మావిశా ప్రదాహాయ।ఓం సమానాయ స్వాహా॥
(ఇతి సర్వాంగుళీభిః పంచమీం అన్ని వ్రేళ్ళతో ౫ వ ఆ
అథవా సర్వా ఆహుతయో హుతిని గ్రహించవలయును.
ము క్తకనిష్ఠికేనకరేణ హోతవ్యాః) లేక అయిదాహుతులనుగూడ, చిటికనవ్రేలు విడిచి తక్కిన నాలుగింటితోనే గ్రహించవచ్చును.

ప్రజాపతిధ్యానమ్,

ప్రజాపతే నత్వదేతాన్యన్యో విశ్వా జాతాని పరితా బ
భూవ।యత్కామా స్తే జుహుమ స్తన్నో అస్తువయగ్గ్ స్యామ
పతయో రయీణామ్॥

*ఇతి ప్రజాపతిం మనసా ధ్యాయన్ భుంజీయాత్. — ఈ మంత్రముచే మనస్సునందు ప్రజాపతిని ధ్యానించుచు భుజించవలయును.

ఉత్తరాపోశనమ్.

అమృతాపిధానమసి — అని జలమాచమించి

ఇత్యుదకం పీత్వోత్తిష్ఠేత్. — లేవవలయును.

---

* భోజనమ్.

శ్లో॥ అశ్నీయాత్తన్మనా భూత్వా పూర్వంతు మధురంరసమ్।
లవణామ్లే తథా మధ్యే కటుతిక్తౌ తతఃపరమ్ విష్ణుపురాణే

తా. ఇతరధ్యానము లేనివాఁడై మొదట మధుర పదార్థమును, ఉప్పు పులుసుగల పదార్థముల మధ్యయందును, వగరు చేఁదు మొదలగువానిని చివరను భుజింపవలయును.

శ్లో॥ ప్రాగ్ద్రవం పురుషోఽశ్నీయాన్మధ్యేతు కఠినాశనమ్।
అన్తే పునర్ద్రవాశీతు బలారోగ్యే నముంచతి॥ విష్ణుపురాణే

తా. ప్రథమమున ద్రవపదార్థమును, మధ్యను కఠినపదార్థమును, అంతమున మరల ద్రవపదార్థమును భుజింపుచున్నయెడల ఆరోగ్య బలయుతుఁడగును.

శ్లో॥ సదా నాత్యశనం చాద్యా న్నాతిహీనం తు కర్హిచిత్।
యథాఽన్నేన వ్యథా నస్యా త్తథా భుంజీత నిత్యశః॥
ఆశ్వమేధికే.

తా. అతి భోజనమును స్వల్పభోజనమును చేయఁగూడదు; ఆభోజనమాయాసకరము గానియట్లు భుజింపవలయును.

ఉచ్ఛిష్టభాగోభ్యజలదానమ్

శ్లో॥ రౌరవేఽపుణ్యనిలయే పద్మార్బుదనివాసినామ్।
అర్థినాముదకం దత్తమక్షయ్య ముపతిష్ఠతు॥

ఇత్యుచ్ఛిష్టభాగభ్యః ఉదకం దత్వా — ఈ శ్లోకము చదువుచు నుచ్ఛిష్టభాక్కులగు వారలకు నుదకమునిచ్చి—

కరపాదప్రక్షాళనాదికమ్.

ప్రక్షాళితకరపాదః	కాళ్ళు చేతులు కడిగికొని
ఆసీనః	కూర్చున్నవాఁడై
ఆచాన్తః	ఆచమనము చేసి
హృదయదేశ మభిమృశతి	హృదయము స్పృశించి ఈ క్రింది మంత్రమును పఠింపవలయును.

ప్రాణానాం గ్రంథి రసి రుద్రో మా విశాన్తకః। తేనాన్నేనాఽప్యాయస్వ॥ (అని మరలవాచమించి)

దక్షిణపాదాంగుష్ఠే దక్షిణపాణినా జలనిస్రావణమ్.

అంగుష్ఠమాత్రః పురుషోఽంగుష్ఠంచ సమాశ్రితః।
ఈశస్సర్వస్యజగతః ప్రభుః ప్రీణాతి విశ్వభుక్॥

ఇతి దక్షిణపాదాంగుష్ఠే దక్షిణపాణినా జలం నిస్రావయతి. — ఈ మంత్రము చదువుచు కుడిచేతితో కుడిబొటనవ్రేల జలముంచునది.

హుతానుమంత్రణమ్ :—

౧. శ్రద్ధాయాంప్రాణే నివిశ్యా మృతగ్ం హుతమ్। ప్రాణమన్నే నాఽప్యాయస్వ॥

౨. శ్రద్ధాయాం మపానేనివిశ్యామృతగ్ంహుతమ్। అపాన మన్నేనాऽప్యాయస్వ॥

౩. శ్రద్ధాయాం వ్యానే నివిశ్యామృతగ్ంహుతమ్। వ్యాన మన్నేనాऽప్యాయస్వ।

౪. శ్రద్ధాయా ముదానే నివిశ్యామృతగ్ంహుతమ్। ఉదా నమన్నేనాऽప్యాయస్వ॥

౫. శ్రద్ధాయాగ్ం సమానే నివిశ్యామృతగ్ం హుతమ్। స మానమన్నేనాऽప్యాయస్వ॥

ఇత్యూర్ధ్వహస్తోహుత్వాను ఈ ఐదుమంత్రములఁ జదువుచు మన్త్రిణంకుర్యాత్ 'బ్రహ్మణిను నూర్ధ్వ హస్తుఁడయి భుజించిన ఆత్మామృతత్వాయ." యన్నము నభిమంత్రించుకొనునది.

'సర్వక్రతుయాజినా మాత్మ ఇతరక్రతువు లొనర్చిన వారికన్న యాజీ విశిష్యతే' ఇతివచనాత్॥ ఆత్మయాజి యోగ్యుఁడగుచున్నాఁ స్వస్మిన్నాత్మానం యోజయేత్॥ డు అనికలదు. కొనపయిమంత్రము తో తనయందాత్మ సంయోజనము చేసికొనవలయును.

అశక్తవిషయః

ఏతావత్కర్తుమశక్తో అన్నా అన్నాభిమంత్రణముదనుక సలిపి భిమన్త్రితం కృత్వా :— అనఁగా ప్రోక్షణపరిషేచనాది కమొనర్చి

"అమృతమస్తు" అని జలము గ్రహించి

"అమృతోపస్తరణమసి" ఇత్యుదకం పీత్వా, ప్రాణాహుతీః గ్రసేత్.

అని జలము పానముచేసి ఈ 5 వాక్యములచే ప్రాణాహుతుల వెనుక చెప్పిన విధముగ గ్రహించవలయును.

ఓం ప్రాణాయస్వాహా । ఓం అపానాయ స్వాహా । ఓం వ్యానాయ స్వాహా । ఓం ఉదానాయ స్వాహా । ఓం సమానాయస్వాహా॥

భోజనానన్తరం:

భోజనానంతరమున

అమృతాపిధానమసి

అని యుత్తరాపోశనము గ్రహించి సమాప్తి చేయవలయును.

శ్లో॥ రౌరవేఽపుణ్యనిలయే పద్మార్బుదనివాసినామ్॥
అర్థినాముదకందత్తమక్షయ్య ముపతిష్ఠతు॥ఇత్యుక్త్వావిధిః-
(ఉత్తరాపోశనావశిష్టజలమును క్రిందను పోయవలయును.)

22. యజ్ఞోపవీతధారణమ్.

శ్రు. దక్షిణం బాహుముద్ధరతేఽవధత్తే సవ్యమితి యజ్ఞోపవీతమేతదేవవిపరీతం ప్రాచీనావీతగ్ం సంవీతంమానుషమ్॥

శ్లో॥ యజ్ఞోపవీతే ద్వే ధార్యే శ్రౌతే స్మార్తే చ కర్మణి॥
తృతీయ ముత్తరీయార్థం వస్త్రాభావే తదిష్యతే॥
(వ్యారత్నకంఠాభరణే 20, 50॥ యజ్ఞోపవీతప్రకరణే దేవలోక్తి)

సంకల్పః.

ఆచమ్య	పురాణాచమన స్మృత్యాచమనము చేసి
ప్రాణా నాయమ్య	ప్రాణాయామము ముమ్మారు చేసి
దేశకాలౌ సంకీర్త్య	దేశకాలముల స్మరించి

మమ శ్రౌతస్మార్త నిత్యకర్మానుష్ఠానయోగ్యతా సిద్ధ్యర్థం యజ్ఞోపవీత ధారణం కరిష్యే॥ (అని సంకల్పించి)

అలంకరణం.

యజ్ఞోపవీతత్రయ మలంకృత్య, అధిష్ఠాన దేవతాంగాయత్రీం ధ్యాత్వా, మంత్రముచ్చార్య, ఉక్తప్రకారేణ ధారయేత్॥	3 యజ్ఞోపవీతములనలంకరించి, అధిష్ఠాన దేవతను గాయత్రిని ధ్యానించి "యజ్ఞోపవీతం" అను మంత్రమును చెప్పి ఈ క్రింది విధముగా ధరించవలయును.

ధారణమ్.

యజ్ఞోపవీతం పరమం పవిత్రం ప్రజాపతేర్యత్సహజం పురస్తాత్। ఆయుష్య మగ్ర్యం ప్రతిముంచ శుభ్రం యజ్ఞోపవీతం బల మస్తు తేజః॥

ఇత్యేకం ధృత్వా ఽఽచమ్య	అని ఒకయజ్ఞోపవీతముధరించి ఆచమనము చేసి

ద్వితీయోపవీతధారణమ్.

మమ నిత్యకర్మానుష్ఠానయోగ్యతాసిద్ధ్యర్థం ద్వితీయయజ్ఞోపవీత ధారణం కరిష్యే॥ (అని సంకల్పించి)

పూర్వవత్, ద్వితీయయజ్ఞోపవీతం ధృత్వా౽౽చమ్య

పైమంత్రము నుచ్చరించుచు 2వ యజ్ఞోపవీతము ధరించి మరల నాచమించి

తృతీయయజ్ఞోపవీతధారణమ్ :—

ఉత్తరీయార్థం తృతీయ యజ్ఞోపవీత ధారణంకరిష్యే :—

ఇతిసంకల్ప్య,
పూర్వవద్యజ్ఞోపవీతంధృత్వా ద్విరాచమ్య

అని సంకల్పించి
పైమంత్రముచే 3వ యజ్ఞోపవీతము ధరించి మరలరెండుసారులాచమించి

జీర్ణోపవీతవిసర్జనమ్ :—

(ఉపవీత విసర్జ నేకేచిదిమం శ్లోకంపఠంతి)

శ్లో॥ ఉపవీతంఛిన్నతంతుం జీర్ణంకశ్మలదూషితం।
విసృజామియశో బ్రహ్మవర్చోదీర్ఘాయురస్తుమే॥

ఇతి జీర్ణ ముపవీత మున్ముచ్య జలే విసృజ్యద్విరాచామేత్

ఈశ్లోకముచదువుచుపాతయజ్ఞోపవీతము విసర్జనముచేసి రెండుసారులు ఆచమనముచేయవలయును.

ఇతి యజ్ఞోపవీతధారణవిధి స్సమాప్తః

౨౩. సమిధాధానమ్.

ఆచమ్య। ఏవం ప్రీత్యర్థం * ప్రాతరౌపాసనం సమిధాధాన పూర్వకం తండులైర్హోష్యామి (అని సంకల్పించి ఈ క్రిందిమంత్రముతో సమిత్తును అగ్నియందుంచి పిదప ఔపాసనమును చేసికొనవలయును.)

ఉపావరోహజాతవేదః పునస్త్వం దేవేభ్యోహవ్యం వహానః ప్రజానన్ । ఆయుః ప్రజాగ్ం రయి మస్మాసు దేహ్యజస్రో దీదిహి నో దుర్గోణే।

౨౪. సమిధారోపణమ్.

ఆచమ్య, ఏవం=ప్రీత్యర్థం, * ప్రాతరౌపాసనాగ్నిం సమిధ్యారోపయిష్యే:— (అని సంకల్పించి)

అయంతే యోనిర్ ఋత్వియో యతో జాతో అరోచథాః । తం జానన్నగ్న ఆరోహాథా నో వర్ధయా రయిమ్ః।

---

౧ ఇచట సాయంకాలమున "సాయమౌపాసనం" అని సంకల్పమును మార్చుకొనవలయును.

౨ ఎచటికైనను వెళ్ళవలసినయెడల ఔపాసనానంతరమున, సమిధారోపణ సంకల్పము సంకల్పించి "అయంతే" అను మంత్రముచెప్పి సమిత్తును అగ్నియందుంచి అగ్రమును స్వల్పముగ కాల్చి ఆసమిత్తునకు దర్భజుట్టి జాగ్రతగాదాచి మఱల ఔపాసనము చేసికొనుసమయమునందు సమిధాధాన సంకల్పపూర్వముగ సంకల్పించి "ఉపావరోహ" అను మంత్రములో అగ్నియందు సమిత్తునుంచి ఔపాసనము చేసికొనవలయును.

౨౫. సమస్యహోమః.

ఆచమ్య — స్మృత్యాచమనముచేసి

ప్రాణానాయమ్య — ప్రాణాయామమొనర్చి

ఏవంగుణవిశేషణవిశిష్టాయాం శుభతిథౌ శ్రీపరమేశ్వర ముద్దిశ్య శ్రీపరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం సాయమౌపాసనం సమస్య హోమపక్షమాశ్రిత్య తణ్డులైర్హోష్యామి। (అని సంకల్పించి)

అగ్నిమిధ్వా "చత్వారిశృఙ్గే"త్యాది పరిషేచనాన్తంకృత్వా — అగ్నిని ప్రజ్వలింపఁజేసి "చత్వారిశృఙ్గా" అను మంత్రముతో అగ్నిధ్యానము మొదలుకొని ఔపాసనమునందువలె పూర్వపరిషేచనము దనుక సలిపి

అగ్నయేస్వాహా। అగ్నయ ఇదం, నమమ।

ఇతిమధ్యేఽగ్నౌ ఆహుతిద్వయంజుహోతి — అని అగ్నియొక్క మధ్యమునందు రెండుపర్యాయములు తండులాహుతుల వేల్వవలయును.

అగ్నయే స్విష్టకృతే స్వాహా। అగ్నయే స్విష్టకృత ఇదం, నమమః

ఇతి అగ్నేరుత్తర పూర్వదేశే జుహోతి — అని అగ్నియందు దీశానమున ౨-వ ఆహుతినిహోమంచేయవలయును

యత్రవేత్థవనస్పతే దేవానాం గుహ్యానామాని। తత్ర హవ్యానిగామయ। వనస్పతయ ఇదం, నమమ।

ఉత్తరపరిషేచనంకృత్వా అన్యత్సర్వం ఔపాసనవత్. — ఉత్తరపరిషేచనముసలిపి అగ్న్యుపస్థానము మొదలు అభివాదనాన్తముఔపాసనముతో సమానము

౨౬. పక్షహోమః.

ప్రాతరౌపాసనంకృత్వా ఏవంగుణవిశేషణ విశిష్టాయాం శుభతిథౌ శ్రీపరమేశ్వరప్రీత్యర్థం *ప్రతిపత్సాయం ప్రభృతిచతుర్దశీపర్యన్తం చతుర్దశహోమానపకృష్య పక్ష హోమపక్షమాశ్రిత్య తండులైర్హోష్యామి. (అని సంకల్పించి)

తత్సంఖ్యయాఆహుతి ద్రవ్యాన్నయనం కార్యమ్

తానెన్నిదినములకు హోమము చేయదలంచినాడో అన్నిదినములకు చాలినంత హోమద్రవ్యము గ్రహించవలయును.

అస్మిన్నపిపక్షే ఔపసధ్యేఽహని సాయంహోమః కర్తవ్యః

ఈ విషయమునందును పక్షహోమముచేయు దినమున సాయమౌపాసనహోమము చేయవలయును.

ఏవమేవ ద్వితీయాయాం పక్ష దినసంఖ్యానం పూర్వవత్

ద్వితీయాతిథియందు పక్షహోమమునకు సంకల్పించునేని "ద్వితీయా సాయం ప్రభృతి చతుర్దశీపర్యన్తం త్రయోదశ హోమానపకృష్య" అని సంకల్పించవలయును.

అత్రయజనీయేఽహని ప్రాతర్హోమః కర్తవ్య॥

ఈహోమము చేయుదినమున ప్రాతఃకాలమున ఔపాసన హోమము చేయవలయును.

ప్రయోగము.

ప్రాతరౌపాసనముచేసి సంకల్పానన్తరమున "ఓంభూర్భువస్సువరోమ్" అని అగ్నిని ప్రజ్వలింపంజేసి "చత్వారిశృంగా" యను మంత్రముతో ధ్యానాది పూర్వపరిషేచనాంతము సలిపి ఆహుతిద్రవ్యము గ్రహించి హోమము సలిపి వనస్పతిహోమము నొనర్చి ఉత్తర పరిషేచనాద్యుపస్థానము లొనర్చి "అనాజ్ఞాతాది" మంత్రములపఠించి "శ్రద్ధాంమేధాం" అను శ్లోకములతో నమస్కారమొనర్చి అభివాదన మొనర్పవలయును. వివరము పీఠికయందు చూడవలయును.

౨౭. లఘుపునస్సంధానమ్.

ఆచమ్య	ఆచమనముచేసి
ప్రాణానాయమ్య	ప్రాణాయామముచేసి
దేశకాలౌసంకీర్త్య	దేశకాలసంకీర్తనమొనర్చి

అనుగతస్యాగ్నేః పునస్సంధానాఖ్యం కర్మకరిష్యే:—

శ్వేతతణ్డులచూర్ణేన ప్రాదేశమాత్రం స్థణ్డిలంచతురశ్రమణ్డలంకల్పయిత్వా, ద్వాభ్యాం దర్భాభ్యాముల్లిఖ్య:— తెల్లబియ్యపుపిండితో ప్రాదేశమాత్రమగు చతురశ్రమణ్డలమునొకదాని నేర్పరిచి రెండు దర్భలచేత నీ క్రింది విధముగ నంగు గీయవలయును.

శ్లో. *ప్రాచీః పూర్వామదక్సంస్థం దక్షిణారమ్భమాలిఖేత్ ।
అథోదీచీః పురస్సంస్థం పశ్చిమారమ్భ మాలిఖేత్॥ ౧

శ్లో. †అవాక్కరో ఽభ్యుక్ష్య నిధాయ వహ్ని
ముత్సిచ్య తేఽవోక్షణతోయ శేషం ।
ప్రాక్తోయ మన్య న్నిదధాతు్యదగ్వా
యథా బహిస్స్యాచ్చ పరిస్తరాణామ్॥ ౨

---

* తా మొట్టమొదట ప్రాగ్రేఖలు రెండుదర్భలతో మూడుసారులు గీయవలయును. ఆలిఖించుటయు దక్షిణమున నారంభించి ఉత్తరమున సమాప్తి నొందించవలయును పిదప నుత్తరదిగ్రేఖలు 3 గీయవలయును వానిని పశ్చిమమున నారంభించి తూర్పున సమాప్తిచేయవలయును.

† తా. అధోహస్తుడై ఆస్థండిలముపైన అభ్యుక్షణముచేసి, అచట అగ్ని నుంచి అభ్యుక్షణముచేయుగా మిగిలినజలమును పైకి ఎగరచల్లి వేయబోవుపరిస్తరణములకు వెలుపలనుండునటుల జలపాత్రము నొకదానినితూర్పునగాని యుత్తరమునగాని ఉంచవలయును.

ధ్యానం.

౧. చత్వారిశృఙ్గాత్రయో అస్య పాదా ద్వే శీర్షేస ప్త హస్తాసో అస్య। త్రిధా బద్ధో వృషభో రోరవీతి। మహో దేవో మర్త్యాగ్ం ఆవివేశ॥

౨. శ్లో. సప్తహస్తశ్చతుశ్శృఙ్గస్సప్తజిహ్వో ద్విశీర్షకః।
త్రిపాత్ప్రసన్నవదన స్సుఖాసీన శ్శుచిస్మితః॥ ౧

శ్లో. స్వాహాన్తు దక్షిణే పార్శ్వే దేవీం వామే స్వధాం తథా।
బిభ్రద్దక్షిణహస్తైస్తు శక్తి మన్నం స్రుచం స్రువమ్॥ ౨

శ్లో. తోమరం వ్యజనం వామైర్ఘృతపాత్రంతు ధారయన్।
మేషారూఢం జటాబద్ధం గౌరవర్ణం మహౌజసమ్॥ ౩

శ్లో. ధూమధ్వజం లోహితాక్షం సప్తార్చి స్సర్వకామదం।
ఆత్మాభిముఖ మాసీన మేవం ధ్యాయే ద్ధుతాశనమ్॥ ౪

సమ్ముఖీకరణమ్ :—

౩. ఏష హి దేవః ప్రదిశో ను సర్వాః పూర్వో హి జాతస్స ఉ గర్భే అన్తః। స విజాయమాన స్స జనిష్యమాణః ప్రత్యఙ్ముఖా స్తిష్ఠతి విశ్వతోముఖః॥

(ఈమంత్రముచే జలమును అక్షతలను గ్రహించి యగ్నికి దూర్పున జలమును బడమట నక్షతలను విడువవలయును.)

ప్రాఙ్ముఖాగ్నే! మమ అభిముఖోభవ, సుముఖోభవ, సుప్రసన్నోభవ, వరదోభవ, యథోక్తజిహ్వయాహవిర్గ్రహాణ॥

(అనుచు నగ్నిని సమ్ముఖునిజేసికొని.)

అగ్నిపరిసమూహనమ్ :—

ఓం భూర్భువస్సువః, తత్సవితుర్వరేణ్యం భర్గో దేవస్య ధీమహి । ధియో యోనః ప్రచోదయాత్ ।

సోదకేన పాణినా ప్రదక్షి ణమగ్నిం పరిసమూహ్య — అని పఠించుచు ప్రదక్షిణముగా నుదకపాణియై నగ్నికి చుట్టును తుడిచి.

అలఙ్కరణమ్.

అలఙ్కృత్య:— పుష్పాక్షతలతో ఈ దిగువవిధమున చుట్టును నలంకరించవలయును.

అగ్నయేనమః	అని తూర్పునను
హుతవహాయనమః	అని ఆగ్నేయమునను
హుతాశినేనమః	అని దక్షిణమునను
కృష్ణవర్త్మనేనమః	అని నైరృతిదిక్కునను
దేవముఖాయనమః	అని పశ్చిమమునను
సప్తజిహ్వాయనమః	అని వాయవ్యమునను
వైశ్వానరాయనమః	అని యుత్తరమునను
జాతవేదసేనమః	అని ఈశానదిశను అలంకరింపవలయును

చతుష్పాత్రప్రయోగః.

ప్రాగగ్రైర్దర్భై రగ్నింపరిస్తృణాతి; ప్రాగుదగగ్రైర్వా — అగ్నికి చుట్టును ప్రాగగ్రములుగానేని, యుత్తరాగ్రములుగానేని దర్భల నుంచవలయును.

దక్షిణానుత్తరాన్కరోతి ఉత్తరానధరాన్ — దక్షిణమున నుంచుదర్భలు పైనుండునట్లుంచవలయును. ఉత్తరమున నుంచునవి క్రిందనుండునట్లుంచవలయును.

ఉత్తరేణాగ్నిం దర్భాన్సగ్స్తీర్య — అగ్నికుత్తరమున దర్భలనుపఱచి

ద్వన్ద్వం న్యఞ్చ పాత్రాణి ప్రయునక్తి దేవసంయుక్తాని	(ఆదర్భలమీద) రెండేసి పాత్రలను జంటగా బోరగిలి యుండునట్లు ఉంచవలయును.
దర్వీం, ఆజ్యస్థాలీం, ప్రోక్షణీం, ఇతరదర్వీం ఇతి	ఆపాత్రలు ఏవియన స్రుక్కు, ఆజ్యపాత్ర, ప్రోక్షణీపాత్ర, స్రువము అని నాలుగు.
అప్రచ్ఛిన్నాగ్రావనన్తర్గర్భా దర్భా ప్రాదేశమాత్రే పవిత్రే కురుతే	విరుగని కొనలుగలిగి, లోపల గర్భములేనివిందుదర్భలచేతలొక జెనుకొలతగల రెండు పవిత్రములను చేయవలయును.
తృణం కాష్ఠం వాఽన్తర్ధాయ, ఛినత్తి	(ఆపవిత్రములనుచేసి) ఆదర్భశేషమును తృణముగాని కట్టెగాని అడ్డముగానుంచుకొని ఛేదించవలయును.
ననఖేన	గోటిచేత ఛేదింపకూడదు
అప ఉపస్పృశ్య	నీటినితాకి
అద్భిరనుమృజ్య	ఆపవిత్రములను నీటిచేతదుడిచి
ప్రోక్షణ్యామవధాయ	ప్రోక్షణిపాత్రయందుంచి
ప్రోక్ష్య	(నీటిచేత) ప్రోక్షించి
తస్యామప ఆనీయ	ఆపాత్రయందుదకముపోసి
హస్తయోరంగుష్ఠోపకనిష్ఠికాభ్యాముదగగ్రే గృహీత్వా	అంగుష్ఠానామికాంగుళులతో ఉత్తరాగ్రము లుండునట్లుపవిత్రములను (చేతికి) తీసికొని.
ప్రాచీస్త్రిరుత్పూయాభిమంత్ర్య	ఉత్పవనమనగా ప్రాగ్దిశయందారంభించి పడమటిదిక్కునకు తీసుకవెళ్ళి మరల ప్రాగ్దిశయందు సమాప్తిచేయుట. ఇటులమూర్మారొనర్చి అభిమంత్రించి

ఉత్తానాని పాత్రాణి పర్యావృత్య	పాత్రములను రొత్తి (వెలికిలగా) త్రిప్పిపెట్టి
త్రిః ప్రోక్షతి	ముమ్మారు ప్రోక్షించి
శేషముత్సిచ్య	ప్రోక్షణీపాత్రమందు మిగిలిన (ఉదకము) పారబోసి
ఆజ్యంవిలాప్య	నేతిని కాచి (మురికిని తీసివేసి)
అపరేణాగ్నిం పవిత్రాన్తర్హితాయా మాజ్యస్థాల్యామాజ్యం నిరూప్య	అగ్నికి పడమటివైపున పవిత్రముచేత కప్పఁబడియుండు ఆజ్యస్థాలియందు నేతినిబోసి,
ఉదీచోఽఙ్గారాన్నిరూహ్య	అగ్నికి ఉత్తరపుదిశయందు అగ్నినుండి కొంచెము నిప్పులనుబయటికితీసి
తేష్వధిశ్రిత్య	ఆనిప్పులయందు ఆజ్యపాత్రను పెట్టి
జ్వలతాఽ (తృణేనాధోఁగామిన్యాదీప్త్యాఽఽజ్యేప్రతిఫలీకృత్య) వద్యుత్య	మండుచున్న తృణము యొక్క క్రిందికి ప్రసరించినకాంతిచేత నేతియందు ప్రతిబింబముకలుగునట్లుచేసి
ద్వేదర్భాగ్రే ప్రచ్ఛిద్య	రెండు దర్భకొనలను త్రుంచి
ప్రక్షాళ్య	(ఆదర్భకొనలను) నీటిలోకడిగి
అపఉపస్పృశ్య	నీటిని తాకి
ఆజ్యే ప్రాస్య	ఆజ్యమునందు (ఆరెండుదర్భలను కలుపు) వేసి
త్రిః పర్యగ్నికృత్వా	(దర్భను వెలిగించి) ఆయాజ్యపాత్రకు ముమ్మారు ఉదకస్సమాప్తిగా చుట్టి త్రిప్పి
ఉదగుద్వాస్య	అజ్యపాత్రను ఉత్తరపువైగా పెట్టి
అఙ్గారాన్ప్రత్యూహ్య	నిప్పులను (తిరిగి అగ్నియందే) వేసి

ఉదగగ్రాభ్యాం పవిత్రాభ్యాం పునరాహర (మాజ్యం) త్రిరుత్పూయ	ఉత్తరపు కొనలుగలిగిన రెండు పవిత్రములచేతమాటిమాటికి పైకి యెత్తి ముమ్మారుతనకు ముందుగా ఆరంభించి ఎదురుగా తీసుకొనిపోయి తిరిగి ముందుగా తీసుకొనివచ్చి ఇటుల ఉత్పవనము చేసి
పవిత్రగ్రన్థిం విస్రస్య	పవిత్రములయొక్క ముడినివిప్పి
ప్రక్షాళ్య	ఆపవిత్రదర్భలనుకడిగి
ప్రాగగ్రమగ్నౌపవిత్రే అనుప్రహరతి	ఆపవిత్రదర్భలను అగ్నిలో తూర్పు కొనలుగలుగునట్లు హోమము చేయవలయును,
యేన జుహోతి తదగ్నౌ ప్రతితప్య	దేనిచేత హోమము చేయుచున్నాడో దానిని (స్రుక్స్రువములను) అగ్నిలోకాచి
దర్భైస్సంమృజ్య	దర్భలచేతఁ దుడిచి
పునః ప్రతితప్య	మరల హోమసాధనములగు దర్వి మొదలగువానిని కాచి
ప్రోక్ష్య	ఆదర్వి మొదలగువానిని ప్రోక్షించి
నిధాయ	(దర్భలమీద) తనముందుంచుకొని
దర్భానద్భిస్సంస్పృశ్యాగ్నౌ ప్రహరతి	దర్భలను నీటియందు తాకించి అగ్నిలోనుంచవలయును.
అగ్నింపరిషిఞ్చతి:—	అగ్నికి నలుదిక్కుల ఉదకముతో పరిషేచనముచేయవలయును.
"అదితేఽనుమన్యస్వ" ఇతి దక్షిణతః ప్రాచీనం	ఈమంత్రముచెప్పి అగ్నికిదక్షిణపువైపు, పడమర మొదలు తూర్పువైపువరకు పరిషేచనము చేయవలయును.

"అనుమతేఽనుమన్యస్వ" ఇది పశ్చాదుదీచీనం — ఈ మంత్రముచెప్పి పడమటివైపున ఉత్తరపువైపువరకు పరిషేచనము చేయవలయును.

"సరస్వతేఽనుమన్యస్వ" ఇత్యుత్తరతః ప్రాచీనం — ఈమంత్రముచెప్పి ఉత్తరపువైపున తూర్పువైపువరకు పరిషేచనము చేయవలయును.

"దేవసవితః ప్రసువ" ఇతి సమంతం — ఈమంత్రమును చెప్పి అగ్నికి చుట్టూ పరిషేచనము చేయవలయును.

ఏకం, ద్వే, త్రీణి, చత్వారి. — అని స్రువముచేత స్రుక్కునందు ౪ సారు లాజ్యము గ్రహించి యీ హోమద్వయము చేయవలయును.

మం. ౪. అయాశ్చాగ్నేస్యనభిశస్తీశ్చసత్య మిత్త్వమయా అసి। అయసా మనసా ధృతోఽయసాహవ్య మూహిషేఽయానో ధేహి భేషజగ్ం స్వాహా॥ అయసేఽగ్నయ ఇదం॥

పాకయజ్ఞలోప ప్రాయశ్చిత్తార్థం సప్తహోతారం హోష్యామి:—

మం. ౫. మహాహావిర్హోతా। సత్యహావిరధ్వర్యుః। అచ్యుతపాజా అగ్నీత్। అచ్యుతమనా ఉపవక్తా। అనాధృష్యశ్చ ప్రతిధృష్యశ్చ। యజ్ఞస్యాభిగరౌ। అయాస్య ఉద్గాతా। వాచస్పతే హృద్విధేనామన్। విధేమ తేనామ।

విధేస్త్వమస్మాకంనామ । వాచస్పతి స్సోమమపాత్ । మా
దైవ్యా స్తంతుశ్ఛేది మామనుష్యః । నమో దివే । నమః
పృథివ్యైస్వాహా॥ వాచస్పతయే బ్రహ్మణ ఇదం॥

సర్వప్రాయశ్చిత్తం కరిష్యే (అని సంకల్పించి స్రువము చేత ఆజ్యము గ్రహించి)

౬. ఓం భూర్భువ స్సువ స్స్వాహా ప్రజాపతయఇదం నమమ

ఉత్తర పరిషేచనం కృత్వా ఉత్తర పరిషేచనము చేసి, అనగా

అదితేఽన్వ మగ్గ్‌స్థాః॥ అనిదక్షిణమున, పడమరనుండితూర్పునకును

అనుమతేఽన్వమగ్గ్‌స్థాః అని పడమర, దక్షిణమునుండి ఉత్తరమునకును

సరస్వతేఽన్వమగ్గ్‌స్థాః॥ ఉత్తరమున, పడమరనుండి తూర్పునకును

దేవ సవితః ప్రాసావీః॥ ఈశానమునుండి ప్రదక్షిణముగ మరల నీశానము దనుకను పరిషేచనము చేయవలెను.

౭. శ్లో॥ శ్రద్ధాం మేధాం యశః ప్రజ్ఞాం విద్యాం బుద్ధిం శ్రియం బలమ్ ।
ఆయుష్యం తేజఆరోగ్యం దేహి మే హవ్యవాహన॥౧

శ్లో॥ యస్యస్మృత్యాచ నామోక్త్యా తపో హోమ క్రియాదిషు
న్యూనం సంపూర్ణతాం యాతి సద్యోవందే
హుతాశనమ్॥ ౨

మంత్రహీనం క్రియాహీనం భక్తిహీనం హుతాశన।
యద్ధుతంతు మయా దేవ పరిపూర్ణం తదస్తు తే॥ 3

చతుస్సాగరపర్యన్తం గోబ్రాహ్మణేభ్య శ్శుభంభవతు।
ఆఙ్గీరస, బార్హస్పత్య, భారద్వాజ, త్ర్యార్షేయ ప్రవరాన్విత భారద్వాజ సగోత్రః, యజుర్వేదీ తైత్తిరీయ శాఖాధ్యాయీ ఆపస్తమ్బ సూత్రః, నారాయణ శర్మాఽహంభో అభివాదయే॥

శ్లో॥ కాయేనవాచా — — --- సమర్పయామి॥

లఘుపునస్సంధానం సమాప్తమ్.

౨౮. సూర్యగ్రహణహోమః.

ఆచమ్య — పురాణాచమన స్మృత్యాచమనము లొనర్చి

ప్రాణానాయమ్య — (ముమ్మారు) ప్రాణాయామ మొనర్చి

దేశకాలౌ సంకీర్త్య — దేశకాల సంకీర్తన మొనర్చి

ఏవంగుణ విశేషణ విశిష్టే శ్రీపరమేశ్వర ముద్దిశ్య శ్రీ పరమేశ్వరప్రీత్యర్థం సూర్యోపరాగ ప్రయుక్త గ్రహణహోమాన్ కరిష్యే.

ఇతి సంకల్ప్య — అని సంకల్పించి

ఔపాసనాగ్నిం ప్రజ్వాల్య — ఔపాసనాగ్నిని ప్రజ్వలింపజేసి

పూర్వపరిషేచనంకృత్వా:— (ఈక్రిందిమంత్రములతో అగ్నికి నలువైపుల)

అదితేఽను మన్యస్వ, అనుమతేఽనుమన్యస్వ, సరస్వతేఽను మన్యస్వ, దేవసవితః ప్రసువ॥ (పూర్వపరిషేచనము సలిపి)

స్రువేణ చతుర్గృహీత మాజ్యం గృహీత్వా — స్రువముచేత స్రుక్కునందు ౪ పర్యాయములు ఆజ్యమును గ్రహించి (ఈక్రింది మంత్రములతో హోమము చేయవలయును.)

౧. తరణి ర్విశ్వదర్శతో జ్యోతిష్కృ దసి సూర్య। విశ్వ మాభాసి రోచనగ్ స్వాహా ౧॥ సూర్యాయేదం, నమమ॥

౨. ఉద్వయం తమస స్పరి పశ్యన్తో జ్యోతి రుత్తరమ్, దేవం దేవత్రాసూర్య మగన్మజ్యోతిరుత్తమగ్ స్వాహా॥ ౨ సూర్యాయేదం, నమమ॥

3. ఉదుత్యం జాతవేదసం దేవం వహంతి కేతవః।
దృశే విశ్వాయ సూర్యగ్ం స్వాహా॥3॥సూర్యాయేదం,
నమమ।

౪. చిత్రం దేవానాముదగా దనీకం చక్షుర్మిత్రస్య వరుణ
స్యాగ్నేః। ఆప్రా ద్యావ పృథివీ అంతరిక్షగ్ం సూర్యఆత్మా
జగత స్తస్థుష శ్చస్వాహా॥ ౪॥ సూర్యాయేదం, నమమ॥

అదితేఽన్వమగ్గ్స్థాః, అనుమతేఽన్వమగ్గ్స్థాః, సరస్వతేఽ
న్వమగ్గ్స్థాః, దేవ సవితః ప్రాసావీః॥ (అనిఉత్తరపరిషేచనమొనర్చి)

శ్లో॥ శ్రద్ధాం మేధాం యశః ప్రజ్ఞాం విద్యాంబుద్ధిం శ్రియంబలం।
ఆయుష్యం తేజ ఆరోగ్యం దేహి మే హవ్యవాహన॥౧॥
యస్య స్మృత్యాచనామోక్త్యా తపోహోమక్రియాదిషు।
న్యూనంసంపూర్ణతాంయాతి సద్యోవందేతమచ్యుతమ్॥౨
మంత్రహీనం క్రియాహీనం భక్తిహీనం జనార్దన।
యద్హుతం తు మయాదేవ! పరిపూర్ణం తదస్తుతే॥ 3

చతుస్సాగరపర్యంతంగోబ్రాహ్మణేభ్యశ్శుభంభవతు
ఆంగీరస, బార్హస్పత్య, భారద్వాజ, త్ర్యార్షేయ ప్రవరాన్విత
భారద్వాజసగోత్రః, యజుర్వేదీ తైత్తిరీయ శాఖాధ్యాయీ
ఆపస్తంబసూత్రః, యజ్ఞేశ్వరశర్మాఽహం భో అభివాదయే॥

సూర్యగ్రహణహోమాః సమాప్తాః.

౨౮. సూర్యగ్రహణ హోమః

ఆచమ్య — పురాణాచమన స్మృత్యాచమనము లొనర్చి

ప్రాణానాయమ్య — (ముమ్మారు) ప్రాణాయామ మొనర్చి

దేశకాలౌ సంకీర్త్య — దేశకాల సంకీర్తన మొనర్చి

ఏవంగుణ విశేషణ విశిష్టే శ్రీపరమేశ్వర ముద్దిశ్య శ్రీ పరమేశ్వరప్రీత్యర్థం సూర్యోపరాగ ప్రయుక్త గ్రహణహోమాన్ కరిష్యే.

ఇతి సంకల్ప్య — అని సంకల్పించి

ఔపాసనాగ్నిం ప్రజ్వాల్య — ఔపాసనాగ్నిని ప్రజ్వలింపజేసి

పూర్వపరిషేచనం కృత్వా:— (ఈక్రిందిమంత్రములతో అగ్నికి నలువైపుల)

అదితేఽనుమన్యస్వ, అనుమతేఽనుమన్యస్వ, సరస్వతేఽనుమన్యస్వ, దేవసవితః ప్రసువ॥ (పూర్వపరిషేచనము సలిపి)

స్రువేణ చతుర్గృహీత మాజ్యం గృహీత్వా — స్రువముచేత స్రుక్కునందు ౪ పర్యాయములు ఆజ్యమును గ్రహించి (ఈక్రింది మంత్రములతో హోమము చేయవలయును.)

౧. తరణి ర్విశ్వదర్శతో జ్యోతిష్కృ దసి సూర్య। విశ్వ మాభాసి రోచనగ్గ్ స్వాహా ౧॥ సూర్యాయేదం, నమమ॥

౨. ఉద్వయం తమస స్పరి పశ్యన్తో జ్యోతిరు త్తరమ్। దేవం దేవత్రా సూర్య మగన్మ జ్యోతిరు త్తమగ్గ్ స్వాహా॥ ౨ సూర్యాయేదం, నమమ॥

3. ఉదుత్యం జాతవేదసం దేవం వహంతి కేతవః। దృశే విశ్వాయ సూర్యగ్గ్ స్వాహా॥3॥సూర్యాయేదం, నమమ॥

౪. చిత్రం దేవానాముదగ్గా దనీకం చక్షుర్మిత్రస్యవరుణ స్యాగ్నేః। ఆప్రా ద్యావ పృథివీ అంతరిక్షగ్గ్ం సూర్యఆత్మా జగత స్తస్థుష శ్చస్వాహా॥ ౪॥ సూర్యాయేదం, నమమ॥

అదితేఽన్వమగ్గ్ స్థాః, అనుమతేఽన్వమగ్గ్ స్థాః, సరస్వతేఽన్వమగ్గ్ స్థాః, దేవ సవితః ప్రాసావీః॥ (అనిఉత్తరపరిషేచనమొనర్చి)

శ్లో॥ శ్రద్ధాం మేధాం యశః ప్రజ్ఞాం విద్యాంబుద్ధిం శ్రియంబలం।
ఆయుష్యం తేజ ఆరోగ్యం దేహిమే హవ్యవాహన॥౧॥
యస్య స్మృత్యాచనామోక్త్యా తపోహోమక్రియాదిషు।
న్యూనంసంపూర్ణతాంయాతి సద్యోవందేతమచ్యుతమ్॥
మంత్రహీనం క్రియాహీనం భక్తిహీనం జనార్దన।
యద్ధుతం తు మయా దేవ! పరిపూర్ణం తదస్తుతే॥ 3

చతుస్సాగరపర్యంతంగోబ్రాహ్మణేభ్యశ్శుభంభవతు ఆంగీరస, బార్హస్పత్య, భారద్వాజ, త్ర్యార్షేయ ప్రవరాన్విత భారద్వాజసగోత్రః, యజుర్వేదీ తైత్తిరీయ శాఖాధ్యాయీ ఆపస్తంబసూత్రః, యజ్ఞేశ్వరశర్మాఽహం భో అభివాదయే॥

సూర్యగ్రహణహోమాః సమాప్తాః.

౨౯. చంద్రగ్రహణహోమః.

ఆచమ్య — పురాణానుమన స్మృత్యాచమనములొనర్చి

ప్రాణానాయమ్య — (మూమ్మారు) ప్రాణాయామమొనర్చి

దేశకాలౌ సంకీర్త్య — దేశకాలసంకీర్తనము చేసి

ఏవంగుణవిశేషణవిశిష్టే శ్రీపరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం రాహుగ్రస్తసోమోపరాగప్రయుక్త గ్రహణహోమాన్ కరిష్యే:—

(అని సంకల్పించి)

ఔపాసనాగ్నిం ప్రజ్వాల్య — ఔపాసనాగ్నిని ప్రజ్వలింపజేసి

పూర్వపరిషేచనం కృత్వా:— ఈ క్రింది మంత్రములతో నలువైపుల

అదితేఽనుమన్యస్వ, అనుమతేఽనుమన్యస్వ, సరస్వతేఽనుమన్యస్వ, దేవ సవితః ప్రసువ॥ (పూర్వపరిషేచనముసలిపి)

స్రువేణ చతుర్గృహీతమాద్యం గృహీత్వా — స్రువముచేత స్రుక్కునందు ౪ పర్యాయములు ఆజ్యమును గ్రహించి (ఈ క్రిందిమంత్రములతో హోమము చేయవలయును.)

౧. ఆప్యాయస్వ సమేతు తే విశ్వతః సోమ వృష్ణియం। భవా వాజస్య సంగథే స్వాహా॥౧॥ సోమాయేదం, నమమ॥

౨. సంతేపయాంసిసము యంతు వాజాస్సంవృష్ణియాన్యభిమాతిషాహః। ఆప్యాయమానో అమృతాయ సోమ దివిశ్ర

వాగంస్యుత్తమా నిధిష్వస్వాహా॥ ౨॥ సోమాయేదం, నమమ॥

3. యాతేధామాని దివియా పృథివ్యాం యా పర్వతేష్వో షధీష్వప్సు। తేభిర్నో విశ్వైస్సుమనా అహేడన్రాజన్ త్సోమ ప్రతిహవ్యాగృభాయస్వాహా॥ సోమాయేదం, నమమ॥

ఉత్తరపరిషేచనం కుర్యాత్:—అదితేఽన్వమగ్గ్స్థాః, అనుమతేఽన్వమగ్గ్స్థాః. సరస్వతేఽన్వమగ్గ్స్థాః, దేవ సవితః ప్రాసావీః॥ ౨॥ (అని ఉత్తరపరిషేచనము చేసి)

శ్లో॥ శ్రద్ధాం మేధాంయశః ప్రజ్ఞాం విద్యాంబుద్ధిం శ్రియంబలం।
ఆయుష్యం తేజ ఆరోగ్యం దేహి మే హవ్యవాహన॥

శ్లో॥ యస్య స్మృత్యాచ నామోక్త్యాతపోహోమక్రియాదిషు।
న్యూనం సంపూర్ణతాంయాతి సద్యోవందే హుతాశనం॥

శ్లో॥ మంత్రహీనం క్రియాహీనం భక్తిహీనం హుతాశన।
యద్ధుతం తు మయాదేవ పరిపూర్ణం తదస్తుతే। 3

చతుస్సాగరపర్యంతం గోబ్రాహ్మణేభ్య శ్శుభం భవతు, ఆంగీరస, బార్హస్పత్య భారద్వాజత్ర్యార్షేయ ప్రవరాన్విత భారద్వాజసగోత్రః. యజుర్వేదీ తైత్తిరీయ శాఖాధ్యాయా ఆపస్తంబసూత్రః, యజ్ఞేశ్వరశర్మాఽహం భో అభివాదయే॥

చంద్రగ్రహణహోమః సమాప్తః.

30. ప్రతిపత్ స్థాలీపాకః

ప్రాతరౌపాసనగ్ం హుత్వా — ప్రాతఃకాలమునఁజేయు నౌపాసనము చేసికొని.

పత్న్యా సహోపవిశ్య — భార్యతోఁ గూడఁ గూర్చుండి

పురాణాచమనం కృత్వా — పురాణాచమనము చేసి

స్మృత్యాచమనంచ కృత్వా — స్మృత్యాచమనమును గూడఁ జేసి

భూతోచ్చాటనమ్.

ఉత్తిష్ఠంతు భూతపిశాచాః య ఏతే భూమిభారకాః ।
ఏతేషా మవిరోధేన బ్రహ్మకర్మ సమారభే ॥
(అనుచు పిశాచాద్యుచ్చాటనముచేసి.)

సంకల్పః.

ప్రాణా నాయమ్య. — (ప్రాణాయామము మువ్మారుచేసి

దేశకాలౌ సంకీర్త్య. — దేశకాలములను సంకీర్తించి

ఏవం విశిష్టే శుభేఽభ్యుదయముహూర్తే శ్రీమాన్ గోత్రః . . . . . శర్మాభిధేయో ఽహం శ్రీమతః . . . గోత్రస్య . . . . . . శర్మాభిధేయస్య మమ ఉపాత్తదురితక్షయద్వారా శ్రీ పరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం ఏనాం యజ్ఞాంబాదాం వధూం పౌర్ణమాసే (దార్శికే) నాగ్నేయేన స్థాలీపాకేన సద్యోయాజయిష్యే:—
(అని సంకల్పము చేసి)

అవహననమ్.

పత్న్యవహంతి. — భార్య ధాన్యమును దంపి బియ్యముచేయవలెను, లేక బియ్యమే లభించునేని వానిని సంస్కారార్థము కుశలతోదంచి.

చరుశ్రపణాదికమ్.

చరుగ్ం శ్రపయిత్వా	స్థాలీపాకహోమార్థమునన్న మును ఔపాసనాగ్నియందు వం
అభిఘార్య	డించి అభిఘరించి.
ప్రాచీన ముదీచీనం వోద్వాస్య	అగ్నికి తూర్పుగా నైనను ఉత్తరముగా నైనను దింపి
పతిష్ఠిత మభిఘార్య	దింపినయన్నము (హవిస్సును) అభిఘరించి.
అగ్నే రుపసమాధానా ద్యాజ్య భాగాంతే:—	అగ్ని ధ్యానము మొదలుకొని వక్ష్యమాణక్రమమున ఆజ్య భాగాంతముగాఁ జేయవలయును.

అగ్నిధ్యానాదికమ్.

అగ్ని మిధ్వా	అగ్నిని ప్రజ్వలింపఁజేసి

చత్వారి శృఙ్గా త్రయో అస్యపాదా ద్వే శీర్షే సప్తహస్తా

సో అస్య। త్రిధా బద్ధో వృషభో రోరవీతి మహో దేవో

మర్త్యాగ్ం ఆవివేశ॥

శ్లో॥ సప్తహస్త శ్చతు శ్శృఙ్గ స్సప్తజిహ్వో ద్విశీర్షకః।
త్రిపాత్ ప్రసన్నవదన స్సుఖాసీన శ్శుచిస్మితః॥ ౧

శ్లో॥ స్వాహాన్తు దక్షిణే పార్శ్వే దేవీం వామే స్వధాం తథా।
బిభ్ర ద్దక్షిణహస్తై స్తు శక్తి మన్నం స్రుచం స్రువమ్॥ ౨

శ్లో॥ తోమరం వ్యజనం వామై ర్ఘృతపాత్రం తు ధారయన్।
మేషారూఢం జటాబద్ధం గౌరవర్ణం మహౌజసమ్॥ ౩

శ్లో॥ ధూమధ్వజం లోహితాక్షం సప్తార్చి స్సర్వకామదమ్।
ఆత్మాభిముఖ మాసీన మేవం ధ్యాయే ద్ధుతాశనమ్॥ ౪

* ఏషహి దేవః ప్రదిశోను సర్వాః పూర్వోహి జాతస్స ఉ గర్భేఅన్తః। సవిజాయమాన స్సజనిష్యమాణః ప్రత్యఙ్ముఖా స్తిష్ఠతి విశ్వతోముఖః॥

ప్రాఙ్ముఖాగ్నే! మమఅభిముఖోభవ; సుముఖోభవ, సుప్రసన్నోభవ, వరదోభవ, యథోక్తజిహ్వయా హవిర్గృహాణ॥

(అనుచు నగ్నిని సమ్ముఖునిజేసికొని)

ఓం భూర్భువస్సువః, తత్సవితుర్వరేణ్యం భర్గోదేవస్య ధీమహి॥ ధియో యో నః ప్రచోదయాత్॥

సోదకేన పాణినా ప్రదక్షిణమగ్నిం పరిసమూహ్య, అలఙ్కృత్య:— అని పఠించుచు ప్రదక్షిణముగా నుదకపాణియై నగ్నికి చుట్టును తుడిచి, పుష్పాక్షతలతో అగ్నికి ౮ దిక్కుల తూర్పు మొదలు ఈ క్రింది వాక్యములతో అలంకరించవలయును.

౧. అగ్నయే నమః	౫. దేవముఖాయ నమః
౨. హుతవహాయ నమః	౬. సప్తజిహ్వాయ నమః
౩. హుతాశినే నమః	౭. వైశ్వానరాయ నమః
౪. కృష్ణవర్త్మనే నమః	౮. జాతవేదసే నమః

పాత్రప్రయోగసంస్కారః.

ప్రాగగ్రై ర్దర్భై రగ్నిం పరిస్తృణాతి — అగ్నికిచుట్టును ప్రాగగ్రములుగానేని ఉత్తరాగ్రములుగానేని దర్భలను పరచవలయును.

ప్రాగుదగగ్రై ర్వా

* ఈమంత్రముచే జలమునుఅక్షతలను గ్రహించి యగ్నికిం దూర్పున జలమును, బడమట నక్షతలను విడువవలయును.

దక్షిణా నుత్తరా న్కరోతి* — దక్షిణమున నుంచుదర్భలు పైనుండునట్లుంచవలయును.

ఉత్తరా నధరాన్ — ఉత్తరమున నుంచుదర్భలు క్రిందనుండునట్లుంచవలయును.

ఉత్తరేణాగ్నిం దర్భాన్ సగ్గ్ స్తీర్య — అగ్ని కుత్తరమున, దర్భలను పఱిచి

ద్వంద్వం న్యంచి పాత్రాణి ప్రయునక్తి దేవసంయుక్తాని — (ఆదర్భలమీద) జంటగా బోరగిలియుండునట్లు (ఈ క్రింది పాత్రలను) ఉంచవలయును.

---

* పరిస్తరణాదిదర్భసంఖ్యా నిర్ణాయకశ్లోకాః.

శ్లో. అగ్నిం షోడశభి 16 ర్దర్భైః పురతః స్తు పరిస్తరేత్।
పురస్తరణ మన్యేషా మేవం సంఖ్యా విధీయతే॥ ౧

తా. అగ్నికి ప్రాగ్భాగమున ౧౬ దర్భలచేత పరిస్తరణము చేయవలయును. దక్షిణపశ్చిమోత్తర దిక్కులందును ౧౬ ధర్భలచేతనే పరిస్తణము చేయవలయును.

శ్లో. పాత్రాణాంతుద్విషట్కంస్యా 12, త్ప్రణీతాసాదనంతథా 12
అష్టభి 8 శ్ఛాదనం తత్ర, త్రిభి 3 ర్బ్రహ్మాసనం భవేత్॥

తా. పాత్రాసాదనమునకు ౧౨దర్భలును, ప్రణీతాసాదనమునకు ౧౨ దర్భలును, ప్రణీతాచ్ఛాదనమునకు ౮ దర్భలును, బ్రహ్మాసనమునకు 3 దర్భలును వాడవలయును.

శ్లో. ద్వౌతు 2 దర్భౌ పవిత్రస్య, తథా 2 ప్రత్యాసనస్యచ।
సమ్మార్జనం త్రిభి 3 ర్దర్భై, ర్జ్వాలతో ౭ ప్యేక 1 ఉచ్యతే॥
పర్యగ్నికరణ స్యైక 1, మేవ మష్టోత్తరం శతమ్ 108॥ 3॥

దర్వీం, ఆజ్యస్థాలీం ప్రోక్షణీం, ప్రణీతాం, ఇధ్మం, ఇతరదర్వీంఇతి	ఆపాత్రలు ఏవియన స్రుక్కు, ఆజ్యపాత్ర, ప్రోక్షణీపాత్ర, పూర్ణపాత్ర,ఇధ్మము,స్రువము అనిఉ)
అప్రచ్ఛిన్నాగ్రా వనంతర్గర్భా దర్భా ప్రాదేశమాత్రే పవిత్రే కురుతే	విరుగని కొనలు గలిగి, లోపల గర్భములేని రెండు దర్భలచేత లొడితెడు కొలతగల రెండు పవిత్రములను చేయవలయును.
తృణం కాష్ఠం వాఽంతరాయ, ఛినత్తి	(ఆపవిత్రములనుచేసి) ఆదర్భశేషమునుతృణముగానికట్టెగానిఅడ్డముగానుంచుకొని ఛేదించవలయును.
న నఖేన	గోటిచే ఛేదింపకూడదు
అప ఉపస్పృశ్య	నీటిని తాకి
అద్భిరనుమృజ్య	ఆపవిత్రములను నీటిచేతతుడిచి
ప్రోక్షణ్యా మవధాయ	ప్రోక్షణీపాత్రయందుంచి (తనకు ఎదుటనుంచుకొని)
ప్రోక్ష్య	(నీటితో ప్రోక్షించి
తస్యా మప ఆనీయ	ఆపాత్రయం దుదకమును పోసి

తా. పవిత్రమునకు ౨ దర్భలును, ఆజ్యపాత్రయందు దర్భాగ్రములు త్రుంచివేయుటకు౨దర్భలును, సమ్మార్జనమునకు 3 దర్భలును, ప్రజ్వాలింపఁజేసి ఆజ్యమునందు ప్రతిఫలింపఁ జేయుటకు౧యు, అజ్యపాత్ర చుట్టు ప్రదక్షిణముగ త్రిప్పుటకు ౧ యు, ఇటుల మొత్తము ౧౦౮ దర్భలగును.

శ్లో. ఇధ్మబంధాష్టభి 8 ర్దర్భై స్త్రిభిః 3 పరిధిబంధనైః।
ఏవమేకాదశాన్ (11) దర్భాన్ రుద్రాయాహుమాచరేత్॥

తా. ఇధ్మలని చెప్పబడు ౨౦ సమిధలను కట్టుటకు ౮ దర్భలును, పరిధులనుబంధించుటకు 3 దర్భలును, మొత్తము ౧౧ దర్భలగును. ఈ ౧౧ దర్భల ప్రధానహోమానంతరమున "రుద్రాయతంతిచరాయేదమ్" అనిచెప్పి అగ్నియందుంచవలయును.

హస్తయో రంగుష్ఠోపకనిష్ఠికాభ్యా ముదగగ్రే గృహీత్వా	బొటన వ్రేలితోను చిటికిన వ్రేలికి ప్రక్కనుండు వ్రేలితోను ఉత్తరపు కొనలుగల పవిత్రములను (చేతికి) తీసికొని
ప్రాచీ స్త్రిరుత్పూయాభిమన్త్ర్య	తూర్పుదిశకు ముమ్మారు ఉత్పవన మొనర్చి అభిమంత్రించి
ఉత్తానాని పాత్రాణి పర్యావృత్య	పాత్రములను ఎత్తి వెలికిలిగా త్రిప్పిపెట్టి
విస్రసే ధ్మం	ఇధ్మమునకు కట్టియుండు త్రాటిని విప్పి
త్రిః ప్రోక్షతి	ముమ్మారు ప్రోక్షించి
శేషముత్సిచ్య	ప్రోక్షణీపాత్రయందు మిగిలియున్న (ఉదకమును) పారబోసి
పూర్ణపాత్ర మాదాయ	పూర్ణపాత్రను (చేతికి) తీసికొని
అపరేణాగ్నిం పవిత్రాంతర్హితే పాత్రే అప ఆనీయ	అగ్నికి అపరముగా అనగా పడమటి ప్రక్కనుండునదియు లోపల పవిత్రము గలదియు నగు పూర్ణపాత్రయందుదకము బోసి
ఉదగగ్రాభ్యాం పవిత్రాభ్యాం త్రిరుత్పూయ	ఉదగగ్రములగు పవిత్రములతో ముమ్మారు ముందుకు ఉత్పవనముచేసి
సమం ప్రాణైః హృత్వా	ప్రాణస్థానములగు ముఖనాసికములకు సమముగ (ఆపాత్రను పైకి ఎత్తి)
ఉత్తరేణాగ్నిం దర్భేషుసాదయిత్వా	అగ్నికి ఉత్తరపు వైపున దర్భలయందు (పూర్ణపాత్రను) ఉంచి
దర్భైః ప్రచ్ఛాద్య	ఆపూర్ణపాత్రను దర్భలచే ఆచ్ఛాదించి
బ్రాహ్మణం దక్షిణతో దర్భేషునిషాద్య	బ్రాహ్మణుని (అగ్నికి) దక్షిణ వైపున దర్భలయందు కూర్చుండబెట్టి
ఆజ్యం విలాప్య	నేతిని కాచి (నురికిని తీసివేసి)

అపరేణాగ్నిం పవిత్రాంతర్హితాయామాజ్యస్థాల్యా మాజ్యం నిరూప్య	అగ్నికి పడమటి వైపున పవిత్రముచేత కప్పఁబడిన ఆజ్యస్థాలియందు నేతిని పోసి.
ఉదీచోఽంగారాన్నిరూహ్య	అగ్నికి ఉత్తరపుదిశయందు అగ్ని నుండి కొంచెము అగ్నినిబయటికితీసి
తేష్వధిశ్రిత్య	ఆనిప్పులయందు ఆజ్యపాత్రనుఉంచి
జ్వలతా (తృణేనాధోగామిన్యా దీప్త్యాఽఽజ్యే ప్రతి ఫలీకృత్య) ఽవద్యుత్య	నుండుచున్న తృణముయొక్క క్రిందికి ప్రసరించిన కాంతిచేత నేతియందు ప్రతిబింబము కలుగునట్లు చేసి
ద్వే దర్భాగ్రే (ప్రచ్ఛిద్య)	రెండుదర్భకొనలను త్రుంచి
ప్రక్షాళ్య	(ఆదర్భకొనలను) నీటిలో కడిగి
అప ఉపస్పృశ్య	నీటిని తాఁకి.
(ఆజ్యే) ప్రత్యస్య ప్రాస్య	ఆజ్యమునందు (ఆరెండు దర్భతును కలును) వేసి.
త్రిః పర్యగ్నికృత్వా	(దర్భను వెలిగించి) ఆయాజ్యపాత్రకు ముమ్మారు చుట్టి
ఉద గుద్వాస్య	ఆజ్యపాత్రను ఉత్తరపు వైపుగా పెట్టి
అంగారా న్ప్రత్యూహ్య	నిప్పులను (తిరిగి అగ్నియందే) వేసి
ఉదగగ్రాభ్యాంపవిత్రాభ్యాం పునరాహారం (ఆజ్యం) త్రిరుత్పూయ	ఉత్తరపు కొనలుగలిగిన రెండు పవిత్రములను(అంగుష్ఠానామికాంగుళులచేత గ్రహించి)మాటిమాటికి పైకి యెత్తి యెత్తి ముమ్మారుతనకు ముందుగాఆరంభించివెనుకకు తీసి కొని పోయి తిరిగి ముందుగా తీసి కొనివచ్చి ఇటులు, ఉత్పవనముచేసి,
పవిత్రగ్రంథిం విస్రస్య	పవిత్రముల యొక్క ముడిని విప్పి

ప్రక్షాళ్య	ఆపవిత్రదర్భలను కడిగి
(ప్రాగగ్రముగా) పవిత్రే అను ప్రహృత్య	అపవిత్రదర్భలను అగ్నిలో దూర్పు కొనలుగలుగునట్లు హోమము చేయవలయును.
యేన జుహోతి త దగ్నౌ ప్రతితప్య	దేనిచేత హోమము చేయుచున్నా మోదానిని (స్రుక్స్రువములను) అగ్నిలో కాచి
దర్భై స్సంమృజ్య	దర్భలచేతఁ దుడిచి
పునః ప్రతితప్య	మరల హోమసాధనములగు దర్వి మొదలగువానిని కాచి
ప్రోక్ష్య	అరర్వి మొదలగువానిని ప్రోక్షించి
నిధాయ	దర్భలమీద తనముందుంచుకొని
దర్భా నద్భి స్సగ్గ్ స్పృశ్యాగ్నౌ ప్రహరతి	దర్భలను నీటియందు తాకించి అగ్నిలోనుంచవలయును.
ఇధ్మ మాదాయ	ఇధ్మమును (అనఁగా మోదుగ మొదలగువానిచేఁ కట్టఁబడిన సమిధలకట్ట) తీసికొని
పరిధీ న్పరిదధాతి.	ఆ ఇధ్మములో పొడుగుగానున్న పరిధులను తూర్పువైపుతప్ప తక్కిన మూఁడుదిక్కులయందును ఉంచవలయును.
౧. స్థవిష్ఠో మధ్యమః	నడుమనున్నను పరిధిలావుగా నుండవలయును.
౨. అణీయాన్ ద్రాఘీయా న్దక్షిణార్ధ్యః	దక్షిణపు దిక్కునందుంచెడు పరిధి సన్నగాను, పొడవుగాను ఉండవలయును.

3. అణిష్ఠో ద్రాఘిష్ఠ ఉత్తరార్ధ్యః | ఉత్తరపువైపున ఉంచెడు పరిధి మిక్కిలి సన్నగాను పొట్టిగాను ఉండవలయును.

ఉదగగ్రం మధ్యమం, ప్రాగగ్రావితరౌ | మధ్యమపరిధి ఉదగ్రముగలది, దక్షిణోత్తర పరిధులు ప్రాగగ్రములుగా నుండవలయును.

మధ్యమం పరిధి ముపస్పృశ్య పురస్తాదూర్ధ్వే ద్వే ఆఘార సమిధా వాదధాతి | మధ్యమపరిధిని తాకి అగ్నికిముందుగా రెండు ఆఘార సమిత్తులను (హోమముచేయు సమిత్తులను) నిలువుగా ఉంచవలయును.

అగ్నిం పరిషించతి:—౧. "అదితే ఽనుమన్యస్వ" ఇతి దక్షిణతః ప్రాచీనం ౨. "అనుమతే ఽనుమన్యస్వ" ఇతి పశ్చాదుదీచీనం. 3. "సరస్వతే ఽనుమన్యస్వ" ఇత్యుత్తరతః ప్రాచీనం. ౪. "దేవసవితః ప్రసువ" ఇతి సమన్తం. (అగ్నిపరిషేచనముచేసి

ఇధ్మ మాధాయ† | ఇధ్మమును హోమముచేసి

*ఆఘారావాఘార యతి దర్శపూర్ణమాసవత్తూష్ణీం:— | ఆఘారహోమముల రెంటిని పొడుగైనధారచేత హోమము చేయవలయును. దర్శపూర్ణమాస క్రతువునందువలె మంత్రరహితముగ హోమము చేయవలయును.)

---

† ఇధ్మహోమసమయమున ఇధ్మము నక్షతలచేత నలంకరించుటయు, అభిమంత్రించుటయు, "చత్వారిశృంగా" యను మంత్రమును చెప్పుటయు సంప్రదాయమైయున్నది.

* ఆఘారమనగా వాయవ్యమూల మొదలుకొని ఆగ్నేయమూల వరకు, నిరృతిమూల మొదలుకొని ఈశాన్యమూలవరకు నేతిని ఎడతెగక పోయుచు హోమముచేయుట.

ఇతరదర్వీ మాదాయ
ఉత్తర పరిధి సంధి మన్వవ
హృత్య, ప్రజాపతిం మనసా ధ్యా
యన్ దక్షిణతః ప్రాంచ మృజుగ్ం
సంతతమాఘారయతి:—

ఇతరదర్విని తీసికొని ఉత్తరపు వైపున నుండెడు పరిధియొక్క మూల మొదలు కొని; ప్రజాపతినిమనస్సులో ధ్యానించుచు దక్షిణపుపరిధి సంధివరకు సమానముగా ఎడ తెగక హోమము చేయవలయును.

౧. స్వాహా ప్రజాపతయ ఇదం
ప్రధానదర్వీ మాదాయ
ద్వితీయమైంద్ర మితరపరిధి
సంధి మన్వవహృత్యప్రాగు
దంచం

అని హోమము చేయుచు చెప్ప వలెను. ప్రధానదర్విని (స్రుక్కును) తీసికొని రెండవది యగు అఘారము ఇంద్ర సంబంధమైనది. దీనిని ఇతరపరిధి (నిర్ ఋతిదిక్కున నుండుపరిధి) యొక్క మూలసంధి మొదలు ఈశానదిక్కు వరకు నేతితో హోమము చేయవల యును.

ఇంద్రాయేదం
ఏకం, ద్వే, త్రీణి, చత్వారి

అని త్యాగముచెప్పవలయును. స్రువముచేతస్రుక్కునందు ఒకటి, రెండు, మూడు, నాలుగు పార్లు ఆజ్యమును గ్రహించి ఆజ్యభాగ ములను (వైదికకర్మలోఁ జేయు హోమ భేదములు) హోమము చేయవలయును.

(అథాజ్యభాగౌజుహోతి)

అగ్నయే స్వాహా॥ అగ్నయ ఇదం॥
ఇత్యుత్తరార్థపూర్వార్ధే

ఈలాగున ఈశానదిక్కునందు హోమము చేయవలయును.

సోమాయ స్వాహా॥ సోమాయేదం॥

ఇతి దక్షిణార్ధ పూర్వార్ధే

అని ఆగ్నేయమందు హోమము చేయవలయును,

సమం పూర్వేణ

మొదటిదగు "అగ్నయేస్వాహా" అను హోమమునకు సరిగా రెండవదియగు "సోమాయస్వాహా" అను హోమము చేయవలయును.

* ఇత్యాజ్యభాగాంతం కృత్వా దర్వ్యాముపస్తీర్య

ఈరీతిని ఆజ్యభాగాంతమువరకుచేసి హోమసాధనమగు స్రుక్కునందు ఉపస్తరణముచేసి

స్థాలీపాకా జ్జుహోతి

స్థాలీపాకమునుండి ఈదిగువను వ్రాసిన హోమములను చేయునది.

సకృదుపస్తరణాభిఘారణే, ద్విరవదానం (త్రిర్జమదగ్నీనాం)

ఉపస్తరణమును, అభిఘారణమును ఒక్కొక్కసారిచేయునది. అవదానము రెండుమార్లుచేయునది. (జమదగ్ని మహర్షి సంబంధముగలవారికి అవదానము ముమ్మారు.)

హవిషో మధ్యాదంగుష్ఠపర్వమాత్రమవదానం

హవిస్సు మధ్యనుండి బొటనవ్రేలి కణుపంత (హవిస్సును) గ్రహింపవలయును.

తిరశ్చీన మవద్యతి

వ్రేళ్ళనడ్డముగానుంచి గ్రహించునది

పూర్వార్ధా ద్వితీయ మనూచీనం చతురవత్తినః

హవిః పూర్వభాగమునందుండి రెండవ యవదానమును చతురవదానముగలవారు వ్రేళ్ళను తూర్పుగా జాచి గ్రహించునది.

పశ్చార్ధాత్తృతీయం పంచావత్తినః

జమదగ్ని మహర్షి సంబంధముగల పంచావదానముగలవారు హవిః పశ్చాద్భాగమునుండి మూడవ యవదానమును గ్రహించునది.

---

* అగ్నయేస్వాహా, సోమాయస్వాహా, అని యిచ్చు ఆ ఆహుతులకు ఆజ్యభాగములని పేరు.

(ఏవం చతురవత్తినః ద్విరవదాయ) (పంచావత్తినస్త్రిరవదాయ) — (ఇట్లు చతురవత్తులగువారు రెండు మారులును పంచావత్తులగు వారు ముమ్మారును అవదానము చేసి)

సకృదభిఘార్య — ఒక్కమారు అభిఘరించి

హవిః ప్రత్యభిఘారయతి — హవిస్సును ప్రత్యభిఘరించునది.

అగ్నిర్దేవతా స్వాహాకార ప్రదానః — (ప్రథమహోమమునకు) దేవత అగ్ని స్వాహాపదము హవిః ప్రదానవాచకము.

౧. అగ్నయే స్వాహా॥ అగ్నయ ఇదం న మమ.

మధ్యే హోమః — అని అగ్నిమధ్యమునందు ప్రథమ హోమము చేయనది.

దర్వ్యాస్తతో లేపమాదాయ — దర్వి (స్రుక్కు)యందంటుకొని యుండు హవిః కణమునుతీసికొని

అగ్నేరుత్తరతో (బర్హిషి) నిధాయ — అగ్నికుత్తరమున దర్భలయందు ఉంచి

దర్భైర్నిమృజ్య — (స్రుక్కును) దర్భలతోఁ దుడిచి

పునర్దర్వ్యాముపస్తీర్య — మరల దర్వియందుపస్తరణముచేసి

ఉత్తరార్ధాదుత్తరస్య — ఉత్తరహోమము (స్విష్టకృత్ హోమము)నకు హవిస్సునందుత్తరభాగము నుండి గ్రహించునది.

అగ్నిః స్విష్టకృద్ద్వితీయః — రెండవహోమమునకు దేవత "అగ్నిః స్విష్టకృత్"

సకృదుపస్తరణావదానే, ద్విరభిఘారణం — ఈస్విష్టకృత్ హోమమునకు ఉపస్తరణమును, అవదానమును ఒక్కొక్కమారు. అభిఘారణము రెండుమార్లు

జమదగ్నీనాంతు ద్విరవదానం — జమదగ్ని మహర్షి సంబంధముగలవారికిమాత్రము రెండుమార్లు అవదానము

ఏవంచతురవత్తినః సకృదవదాయ ఇట్లు చతురవత్తులగువారు ఒక్కమారవదానము చేసికొని.

(పంచావత్తినః ద్విరవదాయ) పంచావత్తులగువారు రెండు అవదానములుగా గ్రహించి.

ద్విరభిఘార్య. రెండుమారులు అభిఘరించి

న హవిః ప్రత్యభిఘారయతి. (మిగిలిన) హవిస్సును ప్రత్యభిఘరణము చేయనక్కరలేదు.

౨. అగ్నయే స్విష్టకృతే స్వాహా॥ అగ్నయేస్విష్టకృత ఇదంనమమ॥

ఉత్తరార్థపూర్వార్థే హోమః అగ్నియందు ఈశాన్యదిశను హోమము (చేయునది.)

(ద్విర్జుహోతి, ద్విర్నిమార్ష్టి, ద్విః ప్రాశ్నా, త్యుత్ సృప్యాఽఽచామతి నిర్లేఢితి (రెండుమారులు హోమముచేయునది రెండుమారులు లేపకణములం దుడుచునది. రెండుమారులు లేపకణములను ప్రాశనముచేయునది. ఉత్తరముఖముగాఁదిరిగి యాచమించునది. స్రుక్కునందంటిన కణములను నిశ్శేషముగా నాకివేయునది.)

ప్రాచీనావీతీభూత్వా (స్విష్టకృత్) లేపమాదాయ ప్రాచీనావీతియయి మరల అనఁగా స్విష్టకృత్ హోమశేషమగు లేపమును గ్రహించి.

దక్షిణతో భూమ్యాం (దర్భేషు) నిమృజ్య అగ్నికి దక్షిణమున భూమియందు (దర్భలమీఁద) స్రుక్కును తుడిచి లేపము నచట ఉంచి.

అప ఉపస్పృశ్య జలమును స్పృశించి.

లేప ప్రాశనమ్

యజ్ఞోపవీతీ	ఉపవీతియయి
దర్వ్యాఆగ్నేయ లేప	దర్విసుండివిడిచిన మొదటి లేపమును
మంగుళ్యాఽఽదాయ, ప్రాశ్య	ప్రేళ్ళతో గైకొని, ప్రాశనముచేసి,
శుద్ధ్యర్థ మాచమ్య	శుద్ధికై యాచమించి
స్విష్టకృల్లేపం ప్రాశ్య	(స్విష్టకృల్లేపప్రాశనముచేసి)
పున రప్యేవం కృత్వా	మరల నా ప్రకారమే చేసి
ఉత్సృప్య(ఉదజావృత్య)	ఉత్తరపువైపునకు దిరిగి
దర్వ్యా హవిశ్శేషం భక్షయిత్వా	దర్వితో మిగిలిన హవిస్సునంతను భక్షించి.
తాం నిర్లేహ్య	ఆదర్వినంటిన కణములను నిశ్శేషముగా నాకివైచి
ఆచమ్య	ఆచమించి
తాందర్భైరద్భిః ప్రక్షాల్య దద్యాదితి	ఆదర్విని దర్భలతోను ఉదకముతోను శుభ్రముగా కడుగవలయును.
ఇధ్మసన్నహనా న్యద్భిస్సగ్గ్స్పృశ్యాగ్నౌ ప్రహరతి	ఇధ్మమునకు కట్టిన దర్భలను ఉదకములతో స్పృశించి అగ్నియందు ఉంచవలయును
"రుద్రాయ తంతిచరా యేదం"	అనిత్యాగము చెప్పవలయును.
అప ఉపస్పృశ్య	ఉదకమును స్పృశించి

బర్హిస్సమంజనం

పాత్రప్రయుక్తదర్భాగ్రాణి దర్వ్యామభ్యజ్య	పాత్రాసాదనముకొఱకు పరచబడిన దర్భాగ్రములను హోమదర్వియందు దడుపునది.
స్రువే మధ్యమూలే అనక్తి	ఇతరదర్వి (స్రువమునందు) యందు మధ్యభాగమును, మొదళ్ళను తడుపునది.

మూలాంజనే దక్షిణంపాణిమధః కుర్యాత్	మొదళ్ళను దదువునపుడు కుడి చేయి క్రిందికుంచునది
ఏవం త్రిః	ఇట్లు ముమ్మారుచేయునది,
(అత్రకస్య బర్హిషః) కించిత్ తృణ మపనీయ, (ప్రజ్ఞాతం) నిధాయ	తడిపిన బర్హిస్సులోనుండి యేదేని నొకతృణమును వేరుగాతీసి గురుతుగా నొకచోటబెట్టి
పాణిభ్యాం దర్వ్యాం ప్రతిష్ఠాప్య హుతదేవతా ఉద్దిశ్య.	తక్కిన బర్హిస్సును రెండుచేతుల తోను దర్వియందుంచి, (ఇందుఏదేవతల నుద్దేశించి హోమములు చేయబడెనో యట్టి హుతదేవతల నుద్దేశించి)
అగ్నౌ ప్రహరేత్.	కుడిచేతితో నగ్నియందుఁ బడవేయవలెను.
ప్రజాపతయఇదం	ఇది యిది యిది ప్రజాపతికి
† ఇంద్రాయేదం ?	ఇది యిది యిది ఇంద్రునకు
అగ్నయ ఇదం	ఇది యిది యిది యగ్నికి
సోమాయేదం	ఇది యిది యిది సోమునకు
అగ్నయ ఇదం	ఇది యిది యిది (మరల) నగ్నికి
అగ్నయే స్విష్టకృత ఇదం ఇతి	ఇది ఇది ఇది స్విష్టకృత్తునకగ్నికినని
* తత్ర త్రిరుద్ధృత్య.	అందు అవిభాగుగా నంటుకొను నటుల ముమ్మారుఎగసన ద్రోయునది
తృణం ప్రహరతి	(మున్ను వేఱుగా తీసిపెట్టిన) తృణమును అగ్నియందు బడవేయునది.

† దీనికిచట ప్రసక్తిలేదు ఆఘారహోమములను రెండింటికిని ప్రజాపతియె (యత్తూష్ణీం తత్ప్రాజాపత్యం)అని. తై. బ్రా.౨.౧. ౫ దేవత కనుక నింద్రునకిందు ప్రసక్తియేలేదు. అయినను పక్షాంతరముగ గ్రాహ్యమని ఆప. గృ. వ్యా ౨, ౫. లోనున్నది.

* ఇచట "అంజలినా" యనియు పాఠముకలదు. ఇది సూత్రతత్ద్వ్యాఖ్యావాదులందు గనఁబడదు.

త్రిరంగుళ్యా (పతత్, పతత్, పత దితి) నిర్దిశ్య. — కుడిచేతి తర్జనితో మూమ్మారు నిర్దేశించి.

(అగ్నిం అభిమంత్ర్య) — అగ్ని నభిమంత్రించి

భూమి ముపస్పృశేత్ — భూమిని (తాకి) తుడిచి

పరిధిప్రక్షేపాదికమ్.

మధ్యమపరిధిం ప్రహృత్య — అగ్నికి పడమటవైపున నడుమ నుండు సమిత్తును అగ్నిలో వైచి.

ఇతరౌ యుగప త్ప్రహరన్ ఉత్తరార్ధ్యస్యాగ్ర మంగారేషూ పోహతి. — దక్షిణోత్తరదిశలందుండు రెండు సమిత్తులను ఒకటే పర్యాయము అగ్ని యందు ఉంచుచు, ఉత్తరపు తట్టునుండు సమిత్తుయొక్క అగ్రమును అగ్నియందు గుచ్చవలయును.

పరిధీ నభిమంత్ర్య — పరిధులను అభిమంత్రించి.

ఆఘారసమిధౌ ప్రహరతి — ఆఘారసమిత్తులను రెంటినిఅగ్ని యందుంచవలయును.

దర్వ్యా మితరదర్వ్యాగ్ర మవ ధాయ సర్గ్రస్రావేణాభిజుహోతి ;— — దర్వియందు ఇతరదర్వియొక్క అగ్రభాగమును ఉంచి ఘృతధులో నేకధారగా ఈ క్రింది వాక్యము చెప్పి హోమముచేయ వలయును.

వసుభ్యో రుద్రేభ్య ఆదిత్యేభ్య స్సర్గ్రస్రావభాగేభ్య ఇదం॥

అస్మిన్ పౌర్ణమాసే (దార్శికే) స్థాలీపాకే కర్మణి జ్ఞాతాజ్ఞాతాది సకలదోషనిర్హరణార్థమనాజ్ఞాతత్రయం; కర్మాంతరిత కర్మవిపర్యాస ప్రాయశ్చిత్తార్థం 'త్వంనో అగ్నే' 'సత్వంనో అగ్నే' ఇతి; స్వరాక్షరపద వృత్తవర్ణలోప ప్రాయశ్చిత్తార్థ

'మాభిర్గీర్భి' రితి; వాఙ్నియమలోప ప్రాయశ్చిత్తార్థ 'మిదం విష్ణు' 'త్ర్యంబక' మితి; ఋత్విజాన్నర్థ్య ప్రాయశ్చిత్తార్థం యద్విదాగ్ంస' ఇతి; అగ్న్యుపఘాత ప్రాయశ్చిత్తార్థం 'పునస్త్వాదిత్యా' ఇతి; సర్వప్రాయశ్చిత్తార్థం 'భూర్భువస్సువ' 'రిత్యేతైర్మంత్రైః ఆజ్యాహుతీర్హోష్యామః—

(అని సంకల్పించి)

అనాజ్ఞాతాదిహోమాః

౧. * అనాజ్ఞాతం యదాజ్ఞాతం యజ్ఞస్య క్రియతే మిథు। అగ్నే తదస్య కల్పయ త్వగ్ం హి వేత్థ యథాతథగ్గ్ స్వాహా॥ అగ్నయ ఇదమ్॥

౨. పురుషసంమితో యజ్ఞో యజ్ఞః పురుషసంమితః । అగ్నే తదస్య కల్పయ త్వగ్ం హి వేత్థ యథాతథగ్గ్ స్వాహా॥ అగ్నయ ఇదమ్॥

3. యత్పాకత్రా మనసా దీనదక్షాన యజ్ఞస్య మన్వతే మర్త్యాసః। అగ్నిష్టద్ధోతా క్రతువిద్విజానన్ యజిష్ఠో దేవాగ్ం ఋతుశో యజాతి స్వాహా॥ అగ్నయ ఇదమ్॥

౪. త్వం నో అగ్నే వరుణస్య విద్వాన్ దేవస్య హేడో వయాసిసీష్ఠాః । యజిష్ఠో వహ్నితమ శ్శోశుచానో విశ్వా ద్వేషాగ్ంసి ప్రముముగ్ధ్యస్మ త్స్వాహా॥ అగ్నీవరుణాభ్యామిదమ్॥

---

* ఈ ౧3 హోమములు స్రువముచేత ఆజ్యముగ్రహించి చేయవలయును.

౫. సత్వం నో అగ్నేఽవమో భవోతీ నేదిష్ఠో అస్యా ఉషసో వ్యుష్టౌ। అవయక్ష్వనో వరుణగ్ం రరాణో వీహీమృడీకగ్ం సుహవో న ఏధిస్వాహా॥ అగ్నివరుణాభ్యామిదమ్॥

౬. అభిర్గీర్భి ర్యదతోన ఊన మాప్యాయయ హరివో వర్ధమానః! యదాస్తోతృభ్యో మహిగోత్రా ఋజాసిభూయిష్ఠభాజో అథ తే స్యామ స్వాహా॥ ఇంద్రాయ హరివత ఇదమ్॥

౭. ఇదం విష్ణు ర్విచక్రమే త్రేధా నిదధే పదం।సమూఢమస్య పాగ్ం సురే స్వాహా॥ విష్ణవ ఇదమ్॥

౮. త్ర్యంబకం యజామహే సుగంధిం పుష్టివర్ధనమ్। ఉర్వారుక మివ బంధనా న్మృత్యోర్ ముక్షీయ మామృతాత్స్వాహా॥ త్ర్యంబకాయేదమ్॥

౯. య ద్విద్వాగ్ంసో య దవిద్వాగ్ంసో ముగ్ధాః కుర్వంత్యృత్విజః। అగ్ని ర్మా తస్మా దేనస శ్శ్రద్ధా దేవీచ ముంచతాగ్ స్వాహా॥ అగ్నయే శ్రద్ధా దేవ్యా ఇదమ్॥

౧౦. పున స్త్వాదిత్యా రుద్రా వసవ స్సమింధతాం పున ర్బ్రహ్మాణో వసునీథ యజ్ఞైః। ఘృతేన త్వం తనువో వర్ధయస్వ సత్యా స్సంతు యజమానస్య కామా స్స్వాహా॥ అగ్నయే వసునీధాయేదమ్॥

౧౧. భూ ర్భువ స్సువ స్స్వాహా॥ ప్రజాపతయ ఇదమ్॥
అస్మి న్కర్మణి యజు ర్భ్రేష ప్రాయశ్చిత్తం కరిష్యే:—
(అని సంకల్పముచేయవలయును.)

౧౨. భువ స్స్వాహా॥ వాయవ ఇదమ్॥

హస్తం ప్రక్షాళ్య — హస్తమును కడిగికొని

ఆతమితోః ప్రాణానాయమ్య — అవయవములకు శ్రమకలుగునంత దనుక ప్రాణాయామమొనర్చి

విష్ణు ర్విష్ణు ర్విష్ణు ర్విష్ణు — అని విష్ణుస్మరణముచేయువలయును.

ఏతావత్పర్యంతం నానాప్రకారేణ సంభావిత సకల దోషనిర్హరణార్థం సర్వప్రాయశ్చిత్తం కరిష్యే:—
(అని సంకల్పముచేయువలయును.)

౧౩. ఓం భూ ర్భువస్సువ స్స్వాహా॥ ప్రజాపతయ ఇదం॥
అదితేఽన్వమగ్గ్‌స్థాః, అనుమతేఽన్వమగ్గ్‌స్థాః, సరస్వతేఽన్వమగ్గ్‌స్థాః, దేవ సవితః ప్రాసావీః॥
(అని ఉత్తరపరిషేచనము సలిపి)

ప్రణీతావిమోకః.

ప్రణీతాస్వప ఆనీయ ... పూర్ణపాత్రయందు ఉదకమునుఉంచి

౧౮. * సదసి సన్మేభూయాస్సర్వ మసి సర్వం మే భూయాః పూర్ణం మసి పూ మే భూయా అక్షిత మసి మామేక్షేష్ఠాః॥

౧౯. యేన దేవాః పవిత్రేణ। ఆత్మానంపునతే సదా। తేన సహస్రధారేణ। పావమాన్యః పునంతుమా। ప్రాజాపత్యం పవిత్రమ్। శతోద్యామగ్ం హిరణ్మయమ్। తేన బ్రహ్మవిదో వయమ్। పూతం బ్రహ్మ పునీమహే। ఇంద్ర స్సునీతీ సహ మా పునాతు। సోమ స్స్వస్త్యా వరుణస్సమీచ్యా। యమో రాజా ప్రమృణాభిః పునాతు మా। జాతవేదామ్మోర్జయంత్యా పునాతు॥

౨౦. †ప్రాచ్యాం దిశి దేవా ఋత్విజో మార్జయంతామ్।
దక్షిణాయాం దిశి మాసాః పితరో మార్జయంతామ్।
ప్రతీచ్యాం దిశి గృహాః పశవో మార్జయంతామ్।
ఉదీచ్యాం దిశ్యాప ఓషధయో వనస్పతయో మార్జయంతామ్।

---

* ఈమంత్రమును చెప్పుచు పూర్ణపాత్రను గ్రహించి "యేనదేవా" అను పైమంత్రముచేత నందుండు ఉదకమును కుశలచేత తనశిరస్సునందును భార్యాశిరస్సునందును మార్జనము చేసికొనవలయును

† ఈ ౫దు మంత్రములు పఠించుచు క్రమముగ ప్రా, ద, క్షిణ, పశ్చిమోత్తర ఊర్ధ్వదిశలయందు దర్భలచేత పూర్ణపాత్రయందలి యుదకమును చల్లవలయును.

ఊర్ధ్వాయాం దిశి యజ్ఞస్సంవత్సరో యజ్ఞపతి ర్మాన్నజ్ఞ యంతామ్॥

౧౭. †సముద్రం వః ప్రహిణోమి స్వాం యోని మపిగచ్ఛత। అచ్ఛిద్రః ప్రజయా భూయాసం మాపరాసేచి మత్పయః॥

౧౮. అంజలౌ పూర్ణపాత్ర మానయతి। రేత ఏవాస్యాం ప్రజాందధాతి। ప్రజయా హి మనుష్యః పూర్ణః। ముఖం విమృష్టే। అవభృథస్యైవ రూపం కృత్వోత్తిష్ఠతి॥

శాంతి రస్తు। కర్మసమృద్ధిరస్తు। భగవాన్ వాస్తోష్పతిః ప్రియతాం।

అగ్నే స్తృణా న్యపచినోతి — అగ్ని చుట్టునుండు పరిస్తరణదర్భలను తీసివేయవలయును.

తేజస్వీ యశస్వీ బ్రహ్మవర్చసీ భవతీతి విజ్ఞాయతే। అగ్ని మలంకృత్య, యథాపూర్వం — పూర్వము అలంకరించిన రీతిని అగ్నికి అష్టదిక్కులందును అలంకరించి

ప్రదక్షిణనమస్కారాః :—

అగ్నేనయేతి ప్రదక్షిణనమస్కారాన్ కుర్యాత్ :— ఈ దిగువనుదహరించిన "అగ్నే నయ" యను అనువాకముచే అగ్నికి ప్రదక్షిణ మాచరించవలయును.

---

† ఈమంత్రము చెప్పుచు పూర్ణపాత్రముక్రింద నుంచిన దర్భలను భార్య దోసిలియం దుంచి పూర్ణపాత్రోదకమును ఆదోసిలియందు పోయవలయును.

౧౯. అగ్నే నయ సుపథా రాయే అస్మాన్ విశ్వాని దేవ వయునాని విద్వాన్। యుయోధ్యస్మజ్జుహురాణ మేనో భూయిష్ఠాం తే నమ ఉక్తిం విధేమ।

౨౦. ప్రవశ్శుక్రాయభానవే భరధ్వగ్ం హవ్యం మతిం చాగ్నయే సుపూతమ్। యో దైవ్యాని మానుషా జనూగ్ంష్యంత ర్విశ్వాని విద్మనా జిగాతి।

౨౧. అచ్ఛాగిరో మతయో దేవయంతీ రగ్నిం యంతి ద్రవిణం భిక్షమాణాః। సుసందృశగ్ం సుప్రతీకగ్గ్ స్వంచగ్ం హవ్యవాహమరతిం మానుషాణామ్।

౨౨. అగ్నే త్వమస్మద్యుయోధ్యమీవా అనగ్నిత్రా అభ్యమంత కృష్టీః। పున రస్మభ్యగ్ం సువితాయ దేవ క్షాం విశ్వేభి రజరేభి ర్యజత్ర। ౨౩. అగ్నే త్వం పారయా నవ్యో అస్మాం త్స్వస్తిభి రతి దుర్గాణి విశ్వా। పూశ్చ పృథ్వీ బహులా న ఉర్వీ భవా తోకాయ తనయాయ శం యోః। ౨౪. ప్రకారవో మననా వచ్యమానా దేవ ద్రీచీం నయథ దేవయంతః। దక్షిణా వా డ్వాజినీ ప్రాచ్యేతి హవి ర్భరంత్యగ్నయే ఘృతాచీ।

౨౫ సకృత్తే అగ్నే నమః । ద్విస్తే నమః ॥ త్రిస్తే నమః ।

చతుస్తేనమః । పఞ్చకృత్వస్తే నమః । దశకృత్వస్తే నమః ।

శతకృత్వస్తే నమః । ఆసహస్రకృత్వస్తే నమః । అపరిమిత

కృత్వస్తే నమః ॥ నమస్తే అస్తు మాహారజసీః ॥

శ్లో. నమస్తే గార్హపత్యాయ నమస్తే దక్షిణాగ్నయే।
నమ ఆహవనీయాయ మహావేద్యై నమోనమః॥ ౧

,, కాండద్వయోపపాద్యాయ కర్మబ్రహ్మస్వరూపిణే।
స్వర్గాపవర్గరూపాయ యజ్ఞేశాయ నమోనమః॥ ౨

,, యజ్ఞేశాచ్యుత గోవింద మాధవానంత కేశవ।
కృష్ణవిష్ణో హృషీకేశ వాసుదేవ నమోఽస్తుతే॥ ౩

౨౬ అహం పరస్తా దహ మవస్తా దహం జ్యోతిషా వితమో

వవార । య దంతరిక్షం తదు మే పితాభూ దహగ్ం సూర్య

ముభయతో దదర్శాహం భూయాస ముత్తమస్సమానానామ్॥

౨౭ సర్వ్య ప్రజాం మే గోపాయ । అమృతత్వాయ జీవసే ।

జాతాం జనిష్యమాణాం చ । అమృతే సత్యే ప్రతిష్ఠితామ్ ।

అథర్వ పితుం మే గోపాయ । రస మన్న మిహాయుషే । అద

బ్ధాస్యోఽశీతతనో । అవిషం నః పితుం కృణు । శర్గ్ స్య ష
శూన్మే గోపాయ । ద్విపాద్యో యే చతుష్పదః । అష్టాశఫా
శ్చయ ఇహాగ్నే । యేచైకశఫా ఆశుగాః। సప్రథ సభాం మే
గోపాయ। యే చ సభ్యా స్సభాసదః। తానింద్రియావతః కురు।
సర్వ మాయు రుపాసతామ్ । అహేబుధ్నియ మంత్రం మే గో
పాయ।య మృషయ స్త్రైవిదా విదుః । ఋచ సామాని య
జూగ్ంషి । సా హి శ్రీ రమృతా సతామ్॥

ఓం మా నో హిగ్ంసీ జాతవేదో గా మశ్వం పురుషం జ
గత్ । అబిభ్రి దగ్న ఆగహి శ్రి యామా పరిపాతయ । సం
మ్రాజం చ విరాజం చాభిశ్రీ ర్యా చ నో గృహే । లక్ష్మీరా
వస్యా యా ముఖే తయా మాసగ్ం సృజామసి।

సంతత శ్రీ రస్తు । సమస్తమంగళాని భవంతు । నిత్య
శ్రీ రస్తు । నిత్యమంగళాని భవంతు॥

శ్లో॥ యత్కర్మ కుర్వతాం పుంసాం కర్మలోపో భవేద్యది ।
తత్కర్మ సఫలం కుర్యు స్త్రిసః కోట్యో మహర్షయః॥

శ్లో॥ అపరాధసహస్రాణి క్రియంతే ఽహర్నిశం మయా।
దాసోఽయ మితిమాం మత్వా క్షమస్వ శ్రీయజ్ఞేశ్వర॥

శ్లో॥ యత్కరోమి యదశ్నామి యజ్జుహోమి దదామియత్
యత్తపస్యామి వార్ష్ణేయ తత్కరోమి త్వదర్పణమ్॥—

శ్లో॥ శ్రద్ధాంమేధాంయశః ప్రజ్ఞాంవిద్యాంబుద్ధింశ్రియం బలమ్।
ఆయుష్యం తేజ ఆరోగ్యం దేహి మే హవ్యవాహన!॥౪

శ్లో॥ యస్య స్మృత్యాచ నామోక్త్యా తపోహోమక్రియాదిషు।
న్యూనం సంపూర్ణతాం యాతిసద్యోవందేహుతాశనమ్॥

శ్లో॥ మంత్రహీనం క్రియాహీనం భక్తిహీనం హుతాశన।
యద్ధుతం తు మయాదేవపరిపూర్ణం తదస్తు తే॥ ౬

చతుస్సాగరపర్యంతం గోబ్రాహ్మణేభ్య శ్శుభంభవతు; ఆంగీరస బార్హస్పత్య. భారద్వాజ త్ర్యార్షేయప్రవరాన్వితభారద్వాజసగోత్రః, యజుర్వేదీ, తైత్తిరీయశాఖాధ్యాయీ, ఆపస్తంబసూత్రః, నారాయణశర్మాఽహం భో అభివాదయే॥

బ్రహ్మోద్వాసనమ్.

"బ్రహ్మాణ ముద్వాసయామి"— ఈ వాక్యము చెప్పి

అగ్నేర్దక్షిణతో దర్భేష్వాసీ అగ్నికి దక్షిణపువైపున దర్భలనం బ్రాహ్మణం నమస్కృత్య, పైన గూర్చుండు బ్రహ్మకు నమ దక్షిణాం చ దత్వా విసృజేత్. స్కరించి దక్షిణనిచ్చి పంపివేయవలయును.

ప్రతిపత్ స్థాలీపాకోనామ తృతీయఃపాకయజ్ఞః సమాప్తః

౩౧. స్థాలీపాకపరిత్యాగ ప్రాయశ్చిత్తమ్.

ఆచమ్య	పురాణాచమనస్మృత్యాచమనము గావించి
ప్రాణా నాయమ్య	(ముమ్మారు) ప్రాణాయామ మొనర్చి
దేశకాలౌ సంకీర్త్య	దేశకాల సంకీర్తన మొనర్చి

ఏవం విశిష్టే శుభేఽభ్యుదయ ముహూర్తే శ్రీపరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం ఏనాం వధూం ముఖ్యకాలాతిక్రమణ ప్రాయశ్చిత్తపూర్వకం పౌర్ణమాసే (దార్శికే) నాగ్నేయేన స్థాలీపాకేన సద్యోయాజయిష్యే:—

ఇతి సంకల్ప్య	(అని సంకల్పించి
అగ్నిమిధ్వా	అగ్నిని ప్రజ్వలింపచేసి
పత్న్యవతాంతీత్యాది	బియ్యమునుదంచుట మొదలుకొని
ఆజ్యభాగాంతం కృత్వా	ఆజ్యభాగాంతము స్థాలీపాకము నందువలె సలిపి
అథ పర్వణ్యతీతే,"మనోజ్యోతిరయాశ్చ, యదస్మిన్ యజ్ఞే, స్వస్తినఇంద్ర"ఇతి చతస్ర ఆజ్యాహుతీర్జుహుయాత్:—	పర్వముగడచిపోవునేని,"మనోజ్యోతిః అయాశ్చ, యదస్మిన్‌యజ్ఞ, స్వస్తిన ఇంద్రః, అను ౪ మంత్రములతో ౪ ఆజ్యాహుతులు చేయవలయును.
స్రువేణ చతుర్గృహీతమాజ్యం గృహీత్వా	స్రువముచేత స్రుక్కునందు ౪పర్యాయములు ఆజ్యముగ్రహించి ఈక్రింది మంత్రములతో హోమము చేయవలయును)

౧. మనోజ్యోతిర్జుషతామాజ్యం విచ్ఛిన్నంయజ్ఞగ్‌ం సమిమం దధాతు। యాఇష్టా ఉషసోనిమ్రుచశ్చ తాస్సందధ

ధామి హవిషా ఘృతేనస్వాహా॥ ఉషోనిత్రమగ్న్యఇదం నమమ॥

౨. అయాశ్చాగ్నే ఽస్య నభిశస్తీశ్చ సత్య మిత్వ మయా అసి। అయసా మనసా ధృతో ఽయసా హవ్యమూహిషే యానో ధేహి భేషజగ్గ్ స్వాహా॥ అయసేఽగ్నయ ఇదం నమమ॥

౩. య దస్మిన్ యజ్ఞేఽంతరగా మమంత్రితఃకర్మతో వా। అనయాఽఽహుత్యా తచ్ఛమయామి సర్వం తృప్యన్తు దేవా అవృధన్తాం ఘృతేన స్వాహా॥ దేవేభ్య ఇదం నమమ॥

౪. స్వస్తిన ఇంద్రో వృద్ధశ్రవా స్వస్తినః పూషా విశ్వవేదాః। స్వస్తిన స్తార్క్ష్యో అరిష్టనేమి స్వస్తినో బృహస్పతి ర్దధాతు స్వాహా॥ ఇంద్రాదిభ్య ఇదం నమమ॥

(తతః) స్థాలీపాకం కుర్యాత్ (మా. 17గ పుట)

పిదప యథాక్రమముగ స్థాలీపాకము చేయవలయును.

ప్రాగష్టమ్యాః అతఊర్ధ్వగ్ం సోపవాసంకుర్యా త్ప్రథమే పాథికృతగ్ స్థాలీపాకం కుర్యాత్; ద్వితీయే వైశ్వానర పాథికృతౌ; తృతీయే పునరాధేయ ఇతి కాత్యాయనః.

ఈప్రాయశ్చిత్తము అష్టమిలోపల నే. పిదప ఉపవాస మొనర్చవలయును. ఒకపర్వ మతిక్రమించిన యెడల "పథికృత్" అను హోమమున్ను, రెండతిక్రమించునేని వైశ్వానర పాథికృతహోమములున్ను చేయవలయును. మూడతిక్రమించునేని పునరాధేయ మొనర్పవలయునని కాత్యాయనుఁడు వచించెను.

స్థాలీపాకపరిత్యాగ ప్రాయశ్చిత్తము సమాప్తము.

౨౭. అతిథి పూజా ప్రకరణమ్.

అతిథీ నేవాగ్రే భోజయేత్   ప్రథమమున నతిథులకు భోజనము పెట్టవలయును.

శ్లో. కృత్వైత ద్బలికర్మైవ మతిథిం పూర్వ మాశయేత్।
భిక్షాం చ భిక్షవే దద్యా ద్విధివ ద్బ్రహ్మచారిణే॥

తా. ఈవిధంబుగ వైశ్వదేవమును బలిప్రదానమును చేసి యథావిధిగ అతిథులకు భోజనమును యతిబ్రహ్మచారులకు భిక్షాదానమును చేయవలయును.

గోదోహనమాత్ర మంగణే అతిథిం ప్రతీక్షమాణః ఆసీత॥

తా. బలియొసగిదప గోదోహనపు మాత్రముసమయము (పావుగడియ) గృహాంగణమునందుండి అతిథులను సంపాదించు నిమిత్తము కాచుకొనియుండవలయును.

శ్లో. తతో గోదోహమాత్రం వాకాలం తిష్ఠే ద్గృహాఙ్గణే।
అతిథిగ్రహణార్థాయ తదూర్ధ్వం వా యథేచ్ఛయా।
నాడికాయా శ్చతుర్భాగం గోదోహం బ్రువతే బుధాః॥

తా. అతిథులను సంపాదించుకొనునిమిత్తము పావుగడియ సమయముగాని లేక అధిక సమయముగాని గృహాంగణమున నిరీక్షించవలయును. గడియలో ౪ వభాగము గోదోహమని పండితులు చెప్పెదరు.

అతిథి లక్షణమ్.

శ్లో. ఏకరాత్రంతు నివస న్నతిథి ర్బ్రాహ్మణ స్స్మృతః।
అనిత్యం హి స్థితో యస్మా త్తస్మా దతిథి రుచ్యతే॥

తా. పరగృహమునందొకదినము నివసించు బ్రాహ్మణుఁ డతిథియగును. అతని నిలుకడ యనిత్యము కావున అతిథియని చెప్పఁబడుచున్నాఁడు. అనఁగా ఈరోజున ఇచట యని నిలుకడలేనివాఁడని యర్థము.

శ్లో॥ నైకగ్రామీణ మతిథిం విప్రం సాంగతికం తథా।
ఉపస్థితం గృహేవిద్యా ద్భార్యాయత్రాగ్నయోఽపివా

శ్లో॥ ఆసనావసథౌ శయ్యా మనువ్రజ్యా ముపాసనామ్।
ఉత్తమే షూత్తమం కుర్యా ద్ధీనే హీనం సమే సమమ్॥

తా. యజమానుఁడు బ్రాహ్మణుఁడైనను గ్రామమునందుండు వానిని గాని. పరిహాసాది వ్యవహారము లొనర్చుకొనుచు నదియేజీవనముగ భార్యాపుత్రులరక్షించుకొనువానినిగాని, వాఁడువైశ్వదేవాంతమున వచ్చినను అతిథిగా భావింపఁగూడదు. కుటుంబములేక దేశసంచారముచేసి జీవించువానినిఁగూడ అతిథిగా గ్రహింపరాదు.

శ్లో॥ సంప్రాప్తాయ త్వతిథయే ప్రదద్యా దాసనోద కే।
అన్నం చైవ యథాశక్తి సత్కృత్య విధిపూర్వకమ్॥

తా. వచ్చినయతిథికి పాదప్రక్షాళనమున కుదకమిచ్చి స్వాగత మడిగి ఆసనమిచ్చి శక్తికొలఁది వ్యంజనములతోఁగూడికొనియుండిన యన్నమును పెట్టవలయును. సత్కార విశేషమునుచెప్పుచున్నాఁడు. ఆసనము విశ్రామస్థానము, శయనించుటకు మంచము మొదలగునవిఇచ్చుట, వెళ్లునెడలకొంత దమక వెంటబోవుటయనుపరిచర్య,వీనివానిస్థితిని అనుసరించిచేయవలయును

ఆశక్తవిషయే :—

శ్లో॥ భిక్షా మప్యుదపాత్రం వాసత్కృత్య విధి పూర్వకమ్।
వేదతత్త్వార్థవిదుషే బ్రాహ్మణా యోపపాదయేత్॥

తా. అతిథికివలయునంత యన్న మీయనశక్తుఁడగువాఁడు వ్యంజనాది సంతయుతంబగు నొకగ్రాసమేని లేక యుదకపాత్రనేని పూజించి వేద వేత్త యగు అతిథికి నీయవలయును.

విశేషః :—

బ్రాహ్మణాయా నధీయానాయఆసన, ముదక, మన్న మితి దేయంన ప్రత్యుత్తిష్ఠేత్; అభివాదనాయైవోత్తిష్ఠే దభివాదయ్యశ్చేత్; రాజన్యవైశ్యౌచ; శూద్రమభ్యాగతం కర్మణి నియుంజాత్, అథాస్మైదదాత్.

తా. వేదాధ్యయనము చేయనివాఁడతిథిగావచ్చెనేని వానికి ఆసనమిచ్చి యన్నాదిక మీయవలయునుగాని ప్రత్యుత్థానముచేయ నక్కర లేదు; అభివాదనముచేయుట కర్హుఁడేని అభివాదనముజేయవలయును; క్షత్రియ వైశ్యులు అధ్యయన మొనర్చినవారలు వచ్చినను ప్రత్యుత్థానము చేయనక్కర లేదు. ఆసనమిచ్చి అన్నము పెట్టవలయును; శూద్రుఁడువచ్చెనేని ఏదియో స్వల్పకార్యము చెప్పిచేసినపిదప పెట్టవలయును.

గోగ్రాస ప్రదానమ్

శ్లో. గవాహ్నికం పరగవే దద్యాదపి తృణాదికమ్॥
అకృత్వా స్వయ మాహారం స్వర్గలోకం స గచ్ఛతి॥

తా. తాను భుజించుటకు పూర్వము పరుని గోవునకు గడ్డి మొదలగునవి ఎవఁడిచ్చునో వాఁడు స్వర్గలోకము నొందునని వ్యాసుఁడు చెప్పెను.

మంత్రః :—

శ్లో. సౌరభేయా స్సర్వహితా, స్సర్వపాపప్రణాశనాః।
ప్రతిగృహ్ణంతు మే గ్రాసం గావ స్త్రైలోక్యమాతరః॥
మంత్రోఽయం మార్కండేయే నోక్తః.

తైత్తిరీయస్మార్తబ్రాహ్మణ నిత్యకర్మాష్టకము
సమాప్తము
శ్రీపరమేశ్వరార్పణమస్తు.

సాధ్యసాధు పత్రిము

ఉపోద్ఘాతము

పుట	పంక్తి	అసాధు	సాధు
4	8	క్రశవిధిం	క్రశమవిధిం
12	23	కేశీయుబు	కేశీయులు
13	23	పుమాన్	పుమాన్ యేన
20	2	వలసిని	వలసిన
22	8	అతిరాత్రిః	అతిరాత్రః
23	1	ద్వేషు	ద్వేష్టు
26	7	స్నానాది	స్నాతకాది
30	15	ధీమహి	ధీమహి
34	14	నాసికే	నాసికే
38	12	అంష	అంగుష్ఠ
39	1, 2, 3 పంక్తులకు కలిపి కుడలీకరణ ముండవలయు		
43	2	మెదట	మొదట
44	1	కుమ్భి	కుమ్భి
,,	8	కుమ్భి	కుమ్భి
,,	9	కుమ్భ	కుమ్భ
45	7	కుమ్భ	కుమ్భ
46	3	ప్రాణా	ప్రాణా
46	15	కర్మార	కర్మాచర
47	22	స్రాత	ప్రాత
48	23 కుండలీకరణము (శ్చ) కు మాత్రము		
,,	,,	రోద్ర	రౌద్ర
,,	25	చనమ్	వచనమ్

55	19	శుద్ధతి	శుద్ధ్యతి
58	14	ధార్య	ధార్యం
60	9	మేతి	నాకమేతి
64	25	మాయాలయా	మాలయా
65	3	గృహస్థో	గృహస్థో
67	20	దుతంతు	ద్ధుతంతు
68	24	దంతోర్వ్యః	దంపతోర్వ్యః
71	24	౧౦	౧౫
81	10	పంచయుజ	పంచయజ్ఞ
90	21	జ్ఞాన	జ్ఞాన
91	4	ప్రాథన	ప్రార్థన
91	19	నుషీయ	నుషీయ
91	20	త్యాజ్య	స్త్యాజ్య
92	7	బ్రహ్మా	బ్రహ్మ

ప్రకరణములు

3	15	న్దధిరే	న్దధిరే
4	10	దధి	దధి
5	3	దేవ్యా	దేవ్యా
5	8	మన్యాభిః	మన్మభిః
5	17	అముం	అముం
6	16	మోావరు	మోావరు
7	11	గ్రహాత్	గ్రహాత్
7	13	ద్బ్రవ్మా	ద్బ్రహ్మ

8	9	యత్పృథి	యత్పృథి
12	4	సత్వ	సత్య
12	7	పంక్తిచివర, ర్బా	ర్బా
12	15	సూర్యం	సూర్యం
13	5	లోమ	లోమ
14	11	స్త్రిధో	స్రిధో
14	12	రసి	రసి
14	13	విష్ణవే	విష్ణవే
15	2	ధామభిః	ధామభిః
15	7	దివీవ	దివీవ
15	8	స్సమిన్ధ	స్సమిన్ధ
15	8	ర్యత్పర	ర్యత్పర
15	11	తనో	తనో
16	7	వృష్ఠే	పృష్ఠే
18	18	కర్మణే	కర్మణే
23	2	రసో	రసో
24	10	స్తదవ	స్తదవ
26	8	నిధత్త	నిధత్త
27	6	స్సవఃతత్స	స్సవః।తత్స
28	8	దోతా	ద్ధోతా

28	9	దృత్త	దృత్త
28	9	మనదబా	మసదజ్బా
29	18	ఉద్య	ఉద్య
29	18	ధ్యాయ	ధ్యాయ
29	19	– మ్యభ్రదమ	లమ్యభ్రదమ
31	11	సహో౽సి	సహో౽సి
31	12	మసి	మసి
33	3	ఓగ్ం	ఓగ్ం
36	14	ఓం భూర్భువ	ఓం భూర్భువ
41	4	రుమ్నిభ్య	రుమ్నిభ్య
41	8	దేవతా	దేవతా
48	6	విద్యున్మే	విద్యున్మే
48	12	వర్ధస్వ	వర్ధస్వ
48	15	భాగి	భాగి
48	15	భాగం	భాగం
49	13	సేజో	స్తేజో
52	6	చత్వా	చత్వా
52	11	న్వాహా	స్వాహా
54	19	అగ్నమే	అగ్నయే
58	4	రుద్రాయ	రుద్రాయ

62	3	ప్రో్రక్షతి	ప్రోక్షతి
62	4	శ్చక్షుషీ	శ్చక్షుషీ
,,	,,	శ్రో్రతే	శ్రోత్రే
,,	10	ధీయాత	మధీయాత
63	16	మూర్జస్వతీః	మూర్జస్వతీః
63	17	వ స్తేవ	వ స్తేన
64	4	బ్రహ్మ	బ్రహ్మ
,,	6	రయిగ్సన్ధ	రయిగ్ంసన్ధ
,,	7	పుష్టిగ్ం	పుష్టిగ్ం
,,	9	శుక్రపాః	శుక్రపాః
,,	10	ప్రజాః	ప్రజాః
,,	,,	న్వరీహి	న్వరీహి
65	1	ఋతం	ఋతం
,,	,,	శ్రుతం	శ్రుతం
,,	2	స్తపోదానం	స్తపోదానం
,,	3	వర్బ్రి	వన్బ్రి
,,	7	దా ద్మానం	దాత్మానం
,,	10	తేజస్వి	తేజస్వి
,,	12	వృక్షస్య	వృక్షస్య
,,	13	ద్రవిణగ్	ద్రవిణగ్ం

66	1	అమృతో	అమృత్తో
,,	5	హోతారం	హోతారం
,,	11	రభిస్ర	రభిస్ర
,,	17	ర్వావి_	ర్వావిక్తీ
67	2	ప్రోకా	ప్రోక్తా
67	14	సూద్రాణి	సూత్రాణి
69	3	గోత్రా	గోత్రా
,,	14	నత్వ	సత్వ
70	12	నమోబ్రహ్మణే	నమోబ్రహ్మణే
72	7	బ్రహ్మతీర్ధేవ	దేవతీర్ధేన
,,	,,	బ్రహ్మతీర్ధ	దేవతీర్ధ
,,	21	బ్రహ్మతీర్ధముతో	ఋషితీర్ధముతో
74	8	సర్యాః	సర్వాః
80	3	ష్టతే	ష్టతే
81	2	పశవ	పశవ
,,	4	ప్యాపో	ప్యాపో
,,	5	స్నువ	స్నువ
82	4	శ గ్రే	శంఖాగ్రే
,,	10	హింతారాయ	హింతార్ధాయ
,,	14	తిష్ఠ_	తిష్ఠన్తి
84	2	సూర్యమ	సూర్యము
87	1	అర	అర

110	2	ధపతి	ధపతి
117	10	సహస్ర	సహస్రే
,,	18	మృతత్వ	మృతత్వ
118	2	స్రాశ్రి	స్రాశ
,,	4	విరాజో	విరాజో
,,	5	రుష	రుషః
118	7	అస్యాఽసీ	అస్యాసీ
,,	11	ఋషి	ఋషి
,,	12	దేవా	దేవా
,,	,,	సాధ్యా	సాధ్యా
128	9	జజ్ఞి	జజ్ఞిరే
154	4	ద్రువా	ధ్రువా
,,	10	ప్రానావీః	ప్రానావీః
160	4	యజోపవీతీ	యజోపవీతీ
161	1	పంచయజా	పంచయజా
163	2	భూతయజ్ఞ	భూతయజ్ఞే
,,	12	మనుష్యయజ్ఞః	మనుష్యయజ్ఞః
165	8	ప్రత్యూళ్ళ	ప్రత్యూళ్య
168	15	దేవసవిత	దేవసవితః
171	5	తత	తతః
172	8	వసిషం	వసిష్ఠం
174	5	పాకుస్కృ	ప్రాకుస్కృతా
,,	7	ఐకాగీ	ఐకాగ్రీ
	17	చిదాన్ద	చిదానన్ద

176	2	హ్రా	హ్రాం
,,	24	దేషారం	దేషారం
179	14	కలశసజ	కలశస్థజ
,,	17	జీవే।	జీవేము।
181	7	పూషే	పూష్ణే
183	4	రిద్రి	హారిద్రి
186	15	త్ర్యేణానా	త్ర్యేణాసా।
192	6	ర్ఘృత	ద్ఘృత
,,	17	మథా	యథా
195	4	అత్యుచ్ఛ్రి	ఇత్యుచ్ఛ్రి
195	12	ప్వాయన్య	ప్యాయస్వ
196	17	మన్త్రిణారితం	మన్త్రిణాంతం
194	2	ధృద్వా	ధృత్వా
202	12	కర్తవ్య	కర్తవ్యః
204	4	పప్త	సప్త
209	14	।న్యాభి	।స్యాభి
210	4	సర	సర్వ
239	8	జాత	జ్ఞాత
,,	16	సహసాణి	సహస్రాణి

ఎంత సావధానముగ ప్రయత్నించినను ముద్రణమునందు కొన్ని తప్పులు పడినవి. స్వరగుర్తులు యంత్రమున కదలిపోవుటచే నీదోషములు నాటిల్లినవి. వానిని యీ పత్రమున, సాధ్యమగునంత వరకు సంస్కరించినాము. ఇంకను కొన్ని మిగిలియుండ వచ్చును. పాఠకులు అట్టివానిని సరిదిద్దుకొని పఠింపగోరెదము.

స్వధర్మ ప్రకాశినీ ప్రచురణలు

2-2-11361, న్యూనల్లకుంట హైదరాబాదు-44

1. స్వధర్మ ప్రకాశిని :—సనాతన వైదికధర్మప్రచారక మాసపత్రిక. ప్రతి ఆంగ్లమాసారంభమున వెలువడును. ఇందు శ్రుతి, స్మృతి సదాచార సిద్ధమగు వైదికధర్మ విషయములు, ఉత్తమ పురుషుల జీవిత చరిత్రలు, స్తోత్రములు, భక్తిజ్ఞాన వైరాగ్యబోధకములగు వ్యాసములు మున్నగునవి ప్రకటించబడుచుండును. ఇది క్రీ. శ. 1873 లో గాదిరాజు కోటీశ్వర శ్రౌతుల వారిచే స్థాపింపబడి, వారియనంతరము శ్రీ వై. కామరాజు కోటీశ్వర దీక్షితులు, కనుపర్తి మార్కండేయ శర్మగారలచే ప్రచురింపబడుచు వైదికధర్మ ప్రచారముచేయుటలో ప్రముఖ స్థానము వహించిన పత్రికా రాజము. వార్షిక చందా రు. 10-00.

2 యజుర్వేదీయత్రికాల సంధ్యావందనము.. సస్వరాంధ్ర ప్రయోగము. విద్యారణ్య భాష్యానుసారము వ్రాయబడిన అర్థములుగలవు. మూల్యము రు. 2-00.

3. వైదికధర్మ చరిత్ర - జగద్గురు శ్రీ కల్యాణానంద భారతీ మాంతాచార్య స్వామివారి విరచితము. ఇందు మన మతనామమేది ? ప్రమాణ గ్రంథములేవి ? మత సిద్ధాంతములు మున్నగు విషయములు కలవు. సృష్ట్యాదినుండి నేటివరకుగల వైదికధర్మ చరిత్రముగలదు. రు. 1-50.

4. గౌరీపూజాదికము :—పురుషులకు "నిత్యకర్మాష్టక" మెట్లు ఆవశ్యకమో, ఇది స్త్రీల కందరకు అట్లు నిత్యానుష్ఠేయములగు విధుల దెలుపు గ్రంథము - ఇందు గౌరీ, తులసీ, సంతాన గోపాల పూజలు, మూర్యారాధన, ఆంధ్ర ప్రయోగముతో వ్రాయబడినవి. రు 1-00.

5. తిరువాయి మొళి :-తమిళవేదమునకు ఆంధ్ర పద్యానువాదము. సుగమశైలి. భక్తిరసభరితము. ప్రథమ 500 పాశురములు గలవు. శ్రీ చెన్నమరాజు కొండనామాత్య దేశపాండ్యచే అనూదితము రు 8-00

షరా :—ఆర్డరుతోబాటు, మూల్యము పోస్టు ఛార్జీలు పంపవలెను.
తిరుగుటపాలో ఆర్డరు అమలు జరుపబడును. వి. పి. పంపమని కోరవలదు.

“ స్వధర్మే నిధనం శ్రేయః ”

తైత్తిరీయ స్మార్తబ్రాహ్మణ

నిత్యకర్మాష్టకము

సస్వరాంధ్ర ప్రయోగము

౪-వ ముద్రణము

స్వధర్మ ప్రకాశినీ ప్రచురణ - సంఖ్య ౮.

శ్రీ కనుపర్తి మార్కండేయశర్మ పండితవర్యుచే

గ్రథితమై

బోడపాటి సీతారామాంజనేయశర్మచే

ప్రకటితమైనది

2-2-1136/1, న్యూ నల్లకుంట, హైదరాబాదు 44.

కల్యాది ౫౦౭౭, నల, వైశాఖ శు ౧ శుక్రవారము

ది 30-4-1976.

మూల్యము రు. 12-75.

పోస్టేజి అదనము.

శ్రీ ర స్తు

స్మృతి చిహ్నము

సీ॥ శ్రీ దీక్షితులకుఁ బ్రశిష్య శిష్యులగుచు
దృఢతర భక్తిఁ జరించినారు,
అంగయుక్తమ్ముగా నామ్నాయముల బహు
నిష్ఠతో నధ్యయనించినారు,
చదువు సార్థకమగు సరణి స్వధర్మమ్ముఁ
జిత్తశుద్ధిగ ననుష్ఠించినారు,
పరులు స్వధర్మానువర్తులౌనట్లు ని
చ్చలు ప్రచారమ్మును సలిపినారు,

ధనము కాలము వాక్కును తనువు మనసు
స్వీయ ధర్మరక్షణకు నర్పించినారు,
ధీయుతుండు కోటేశ్వరదీక్షితుండు
సద్గుణుండు మార్కండేయశర్మశాస్త్రి॥

గీ॥ వారి స్మారకార్థంబుగా బ్రాహ్మణమ్మ
'నిత్యకర్మాష్టకమ్మ' ననేక కష్ట
తతి సహించి పునర్ముద్రిత మ్మొనర్చి
అర్పణ మొనర్చెదము మీకు నాంధ్రులార!

శ్రీ వై. కామరాజు కోటీశ్వరదీక్షితులు.   పండిత కనుపర్తి మార్కండేయశర్మ.

శ్రీ చిదానందసరస్వతి ప్రశిష్య శిష్యులు

ఆశీస్సులు

శ్రీయుత బోడపాటి సీతారామాంజనేయశర్మ M. A. గారికి

ఆర్యా,

తాము సనాతనభారతీయ వైదికధర్మమునందు దృఢ విశ్వాసముతో, అచంచలదీక్షా కంకణబద్ధులయి, పూర్వము మాతండ్రిగారయిన శ్రీ ద్వైతాద్వైతమత స్థాపనాచార్య బిరుదాంకితులు స్వధర్మనిష్ఠులునై విరాజిల్లిన కోటీశ్వర దీక్షితుల వారును, వారిసోదరులయిన పండిత కనుపర్తి మార్కండేయ శర్మగారును కలసి గ్రథితమొనర్చి ముద్రించిన "తైత్తిరీయ స్మార్త బ్రాహ్మణ నిత్యకర్మాష్టకము" ను వ్యయ ప్రయాసల కోర్చి తిరిగి ముద్రించి, ఆస్తిక మహాజనులకు మహోప కారము కావించిన మీ అవిరళకృషి ఎంతయు ప్రశంసింప తగియున్నది.

నా యిష్టదేవతయగు శ్రీమద్రాజరాజేశ్వరీ పరదేవత మీకు దీర్ఘాయురారోగ్య ఐశ్వర్యములను కరుణతో ప్రసాదించి, ఇతోధికముగా వైదిక ధర్మమునకు సంబంధించిన సద్గ్రంథములను ప్రచురించి సనాతన ధర్మావలంబులయిన ఆస్తిక మహాశయులకు అందజేయగల శక్తిని అనుగ్రహించ గలందులకు ఆ పరమేశ్వరిని ప్రార్థించుచు, నా హర్షపూరిత ధన్యవాదంబులను యీ లేఖద్వారా మీకు తెలియజేయు చున్నాడ.

ఇట్లు,
సుజన విధేయుడు,

విజయవాడ 3
31-1-1976

ఆత్మవిద్యావిశారద
కామరాజు ఆదినారాయణశర్మ
(గురుదీక్షానామ) కైవల్యానందనాథభారతి

శ్రీ చిదానంద సరస్వతీ యతీంద్రాయనమః

చతుర్థ ముద్రణ పీఠిక

యజుశ్శాఖీయులగు సనాతన ధర్మ పరాయణుల యుపయోగార్థము, స్వధర్మప్రకాశినీ పూర్వ సంపాదకులగు శ్రీ కౌమరాజు కోటీశ్వర దీక్షితులవారును పండిత శ్రీ కనుపర్తి మార్కండేయ శర్మగారును 312 పుటలు గల "నిత్యకర్మాష్టక" గ్రంథమును ది 13-12-1907 న ప్రథమముగ ౨౦౦౦ ప్రతులు ముద్రించిరి. అందు అష్టకర్మలతో బాటు యతి ధర్మములు కూడ చేర్చిరి. తరువాత 1911 అక్టోబరు ముద్రణలో యతి ధర్మములను తగ్గించి, మరి కొన్ని యితర అంశములను చేర్చి 320 పుటలతో ౨౫౦౦ ప్రతులను ముద్రించిరి మూడవసారి మంత్రార్థ సహితముగ 440 పుటలతో ౨౦౦౦ ప్రతులను 1925 లో ముద్రించిరి. ఇట్లు మూడు ముద్రణలలో క్రమ క్రమముగా గ్రంథస్థ విషయములను మార్చుచు వచ్చి ఒక స్థిరరూపమునకు దెచ్చి, విద్వజ్జనా మోదకరముగను ప్రశంసనీయ మగునట్లును రూపొందించిరి. శ్రీ శృంగేరీ పూర్వపీఠాధి పతులగు బ్రహ్మీభూతులైన జగద్గురు "శ్రీచంద్రశేఖర భారతీస్వాములవారు ఈ గ్రంథమును సావకాశముగ చిత్తగించి సంతుష్టాంతరంగులయి, శారదా ప్రసాదముగ రు ౨౦౦ లను నారాయణస్మరణ పూర్వకముగ" అక్షయ నామ సంవత్సర ఆశ్వయుజ మాసమున (అక్టోబరు 1926) బహూకరించి సత్కరించిరి.

బ్రాహ్మణగృహస్థున కీ గ్రంథము ఆచార్యుని వంటిది. నిత్యానుష్ఠేయములగు కర్మలదెలుపు ప్రమాణ గ్రంథము. ఇందు సులభ గ్రాహ్యమగునట్లు ఆంధ్ర ప్రయోగముకూడ వ్రాయబడుటచే, సామాన్యనకు సైతము తెలిసికొని యాచరించుటకిది తోడ్పడును.

ఇందు గావింపబడిన మార్పులు :— మహాసౌరమంత్ర పాఠమును వేరు గ్రంథముగా ముద్రించు తలంపుతో నిందు విడవబడినది. పూర్వపు మూడు ముద్రణలలో సంధ్యా వందనాది కర్మల సంబంధమగు శాస్త్ర

వచనములను వేర్వేరు స్థానములలో యథావకాశముగ చేర్చియుండిరి. అట్టి వాని నిప్పుడు ఉండవలసిన తావులందు వరుసక్రమములో నుంచితిని. ప్రభవాది సంవత్సరములకు లింగము - అంతములను ఇందు పేర్కొనలేదు. హోమ ముఖ్యకాలము, తన్ముఖ్య కాలాతిక్రమణ ప్రాయశ్చిత్తము. ప్రాతః స్మరణము, శయనవిధి నూతనముగా జేర్చబడినవి. గాయత్రీవర్ణ చిత్రము విశేష వ్యయముతో గూడిన కార్యమగుటచే, ఒకే వర్ణములో ముద్రించబడినది. మూలగ్రంథ ముద్రణమునకే దీర్ఘకాలము పట్టుటవలనను అర్థాదుల నొకింత పరిష్కరించవలసి యుండుటవలన ఇంకను మరికొంత కాలహరణ మగునను భీతిచేతను, ఇందు అర్థ తాత్పర్యముల చేర్చలేదు. కొలది మాసములలో అర్థాదులు ప్రత్యేక పుస్తకముగా ముద్రించబడును.

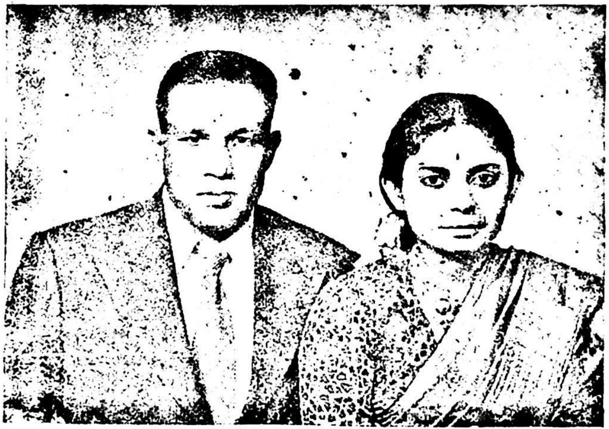
వదాన్య ప్రశంస.

ఈ గ్రంథమును పునర్ముద్రించు సంకల్పము నాకు చిరకాలమునుండి యున్నను ఆర్థిక ప్రతిబంధకములవలన నీ సంకల్పము కార్యరూపమును ధరించలేదు. ది 1-8-1974 స్వధర్మ ప్రకాశినీ సంచికనుండి దీనిని పత్రికాముఖమున ప్రచురింప యత్నించితిని. కాని, దీనివలన పత్రిక ముద్రణ జాగగుచు, పత్రికకు ప్రతిబంధక మగుటచే, కొలది మాసముల తరువాత ఆ యత్నము మానవలసివచ్చెను. ఇది యిట్లుండ హైదరాబాదు అమీరుపేట వాస్తవ్యులు శ్రీ ఆచంట కనకరాజుగారు ఈ గ్రంథ ముద్రణార్థము కొంత ధనసహాయము చేయుదు మని వాగ్దానముచేసిరి. కృష్ణాజిల్లా మక్కపేట వాస్తవ్యులును భారద్వాజస గోత్రులును, కొమరగిరి వెంకటప్పయ్యగారి కుమారులునగు శ్రీ రంగారావు గారు తాము హైదరాబాదు వచ్చినపుడు ప్రసంగవశమున "ముద్రణ పూర్వమూల్యము నిర్ణయించినచో తమ పరిచితులద్వారా కొంత సహాయము చేయింతు"మని నుడివిరి. శత వృద్ధులయ్యు ధర్మ తత్పరులగు వీరు తమ వాగ్దానము నెరవేర్చిరి. ఈ పరిస్థితిని శ్రీ ఈదర వెంకట్రామయ్య పంతులుగారితో వివరించి చెప్పగా, వారుతమ ఏలూరు ముద్రణాలయమున ముద్రించు ఏర్పాటు చేయగలమని సెలవిచ్చిరి. ఈ వాగ్దానత్రయము నూతగా గొని నెల్లూరు, ఒంగోలు, గుంటూరు, కృష్ణాజిల్లాలు పర్యటించి, ముద్రణ పూర్వమూల్యము కొందరివద్దనుండియు, విరాళములు మరికొందరి

మండియు స్వీకరించి, ఏలూరువచ్చి శ్రీ ఈదరవారిని ది 23-9-1975 న సందర్శించి, పని నారంభింప ప్రార్థించితిని. వారందుల కియ్యకొని చేయింప సాగిరి. కాని, మధ్య మధ్య, వారి తొందరపను లితరము లున్నందువలన, కొంత ఆలస్యముగ నీ గ్రంథ ముద్రణ పూర్తియయ్యెను. ఇట్లు వదాన్యుల యౌదార్యమువలన దీనిని పునర్ముద్రించ గలిగితిని. వారెల్లరకు సవినయముగా కృతజ్ఞతాపూర్వక వందనము లర్పించుచు, వారును వారి కుటుంబములును ఆయురారోగ్య ఐశ్వర్యాభివృద్ధికలిగి చిరకాలము వర్ధిల్ల వలయునని పరమేశ్వరుని చిత్తశుద్ధితో ప్రార్థించుచున్నాను.

లోకమున కీర్తి గడించిన మహనీయు లనేకులుకలరు. వారు లోకోపకారకమగు ఏదేని యొకే కార్యమును నిరపేక్షబుద్ధితో నొనర్చి కీర్తి నార్జించిరి. అట్లుగాక, మన ఆంధ్రదేశమున విద్యా ప్రచారమునం దనేక విధముల కృషిచేసియు, ధర్మ సంస్థల స్థాపించియు, ధనాన్న భూదానముల విరివిగా నొనర్చియు సుస్థిరయశము నార్జించిన మహనీయుడు భారద్వాజసగోత్రుడగు స్వర్గీయ శ్రీ ఈదర వెంకట్రావు పంతులుగారు. ఇది యెల్లరకు దెలిసిన విషయమే. ఈ సద్గుణ గణము వీరి పుత్రులగు శ్రీ వెంకట్రామయ్య పంతులుగారియందు పారంపర్యవశమున పూర్ణముగ నెలకొని యున్నది. సనాతన ధర్మప్రియులును, సత్వగుణ సంపన్నులును, మహోదారులును నవ్యనవనీత కోమల హృదయులునగు శ్రీ వెంకట్రామయ్య పంతులుగారు మా యీ ధర్మ ప్రచారోద్యమమును తమ స్వకార్యముగా స్వీకరించి, స్వధర్మ ప్రకాశినీ ముద్రణవిషయముననేగాక, నిత్యకర్మాష్టక ముద్రణ సందర్భమునను వారు జూపిన శ్రద్ధాసక్తులు ఔదార్యము అనన్యసామాన్యములు. అంతియగాక, ఏతద్గ్రంథముద్రణార్థము నే నేలూరులో నుండవలసిరాగా, శ్రీపంతులుగారు నాకు తమ గృహమునందే సర్వవిధముల వసతి సౌకర్యములు కల్పించి నాకాతిథ్యమిచ్చిరి. అన్నపూర్ణ యనదగు వారి ధర్మపత్ని శ్రీమతి రాజేశ్వరమ్మగారు నాకు వలసిన వన్నియు సమయోచితముగ సమకూర్చుచు, నాకేవిధమైన కొఱతలేకుండ జరిపిరి. సర్వమంగళయగు పరమేశ్వరి వారికి నిత్యసౌమంగల్యమును సౌభాగ్యమును ప్రసాదించి కాపాడుగాక. ఈ పుణ్య దంపతుల ఋణమును నే నెన్నటికైన దీర్చుకొన గలనా ?

మ హా రా జ పో ష కు లు

శ్రీ ఈదర వేంకట్రామయ్య పంతులుగారు B. Com.
వారి ధర్మపత్ని శ్రీమతి రాజేశ్వరమ్మగారలు.

శ్లో॥ చంద్రాదిత్యనిభా వవైదికమత ధ్వాంతస్య విధ్వంసనే ।
భూదేవాన్వయ శేఖరౌ విబుధ మార్కండేయ
కోటీశ్వరౌ ।
స్మృత్యర్థం చ మయా తయో రథ పునర్ముద్రా
ప్యతే పుస్తకమ్
ధర్మానుష్ఠితి సిద్ధయేద్విజవరాణాంనిత్య కర్మాష్టకమ్౹
శ్రద్ధాళ్వీదర భూసురాన్వయ సుజాతేనస్వకీయాలయే
భక్త్యా వేంకటరామభూసురవరేణాంగీకృతం పుస్తకమ్ ।
కర్తుం ముద్రణ మత్యుదార సుధియా హేలాపురీ
యన్త్రికే
ఆరోగ్యాది సమస్తశోభన ఫలైస్తం శంకరో౽రక్షతు॥ ౧

శ్లో॥ ఈదరాన్వయ సంజాతః సుబ్బాంబానంద వర్ధనః ।
వేంకటాయస్య సత్పుత్రో వేంకట్రామోజయేత్సదా॥ 3

విశేషించి తెలుపదగిన యంశమేమన, శ్రీ కామరాజు కోటీశ్వర దీక్షితుల తనూజాడును, యజుస్సామ పారంగతుడును, శ్రౌతస్మార్త కర్మ కలాప దక్షుడునునగు శ్రీ ఆదినారాయణశర్మగారును; శ్రీమార్కండేయ శర్మ పండితుల యాప్తబంధువులగు, మాతృశ్రీ పొత్తూరి లక్ష్మీబాయమ్మ గారును, తమ శుభాశీస్సులనిచ్చి నస్మికార్యమున ప్రోత్సహించిరి. శ్రీ మార్కండేయశర్మ గారి మేనల్లుడు శ్రీ బొడ్డపాటి వేంకటేశ్వరరావు గారు గుంటూరు పురమున ధన సేకరణ సందర్భమున మిక్కిలి సహకరించిరి. వారలెల్లరకు వినయపూర్వక వందనశతము లర్పించుచున్నాడ.

ఇట్లు

సనాతన ధర్మపరాయణుడు.

బొడపాటి సీతారామాంజనేయ

శర్మ, M. A

స్వధర్మప్రకాశినీ సంపాదకుడు

గ్రంథప్రచురణ కర్త.

2-2 1136/1
న్యూ నల్లకుంట
హైదరాబాదు 44
ది 30-4-1976

ఈ గ్రంథ ముద్రణకు దోడ్పడిన వదాన్యులు

మ హా రా జ పో ష కు లు

శ్రీ ఈదర వేంకట్రామయ్య పంతులుగారు, B. Com.,
Proprietor, Vemkatram Power Press, Eluru.

రా జ పో ష కు లు

1. శ్రీ ఆచంట కనకరాజుగారు, అమీర్‌పేట, హైదరాబాదు.
2. శ్రీ చివుకుల రాధాకృష్ణమూర్తిగారు, రామలింగేశ్వరపేట, తెనాలి.
3. శ్రీ కనుమూరి జానకిరామరాజుగారు, బరకత్పురా, హైదరాబాదు.
4. శ్రీ కోపల్లె గోపాలకృష్ణమూర్తిగారు, బన్సిలాల్పేట, సికింద్రాబాదు. వారి జననీ జనకులు స్వర్గీయ శేషమ్మ శేషగిరిరావుగార్ల దివ్యస్మృతి చిహ్నముగా నొసగిరి.
5. శ్రీనివాస భక్తమండలి, రామచంద్రరావుపేట, ఏలూరు.
6. శ్రీ దువ్వూరి వెంకటరత్నశాస్త్రిగారు, Chartered Accountant హైదరాబాదు వారి జనకులు స్వర్గీయ శ్రీ రాజేశ్వరశాస్త్రిగారి దివ్య స్మృతి చిహ్నముగా సమర్పించిరి
7. శ్రీ అయ్యగారి విశ్వేశ్వరరావుగారు, హెడ్‌కరణం, మొగల్లు భీమవరం తాలూకా ప. గో. జిల్లా.
8. శ్రీ V. S. కొమ్మరాజుగారు, Income Tax Practitioner Beet Bazar, వరంగల్లు.
9 శ్రీవాడపల్లి వెంకటరత్నంగారు, B. Sc. LL. B. Income Tax Inspector Hyderabad.

ప్ర ధా న పో ష కు లు

1. శ్రీ వాలిచర్ల రఘునందన్‌గారు, Gopal & Co., ఏలూరు.
2. శ్రీ తుర్లపాటి వెంకటాచలపతిశర్మగారు, Advocate, గుడివాడ
3. శ్రీ శివగోపాల్ లువాని, Jute Mills, ఏలూరు
4. శ్రీ చుందూరు పార్థసారథిగారు, Chartered Accot, Hyd.
5. శ్రీభాగవతులశర్మగారు, (for M/s D. Punnayya&Co , ఏలూరు
6. శ్రీ కాళ్లకూరి విజయరామరావుగారు (s/o బాపిరాజుగారు) Retd. Snperintendent Z. P. W. G. Dt. ఏలూరు.
7. శ్రీ ఉప్పలూరి గోపాలకృష్ణశర్మగారు, B. A. B L. Advocate అరండల్‌పేట గుంటూరు.
8. K. L. వీర్రాజుగారు, సర్పంచ్, తిరుమలాపురం కొవ్వూరు తా॥

పోషకులు

1. శ్రీ కొండ ఈశ్వరరాజుగారు, ఫత్తేబాదు, ఏలూరు.
2. శ్రీ M. V. యోగిగారు, Chief Engineer శ్రీహరికోట, నెల్లూరు జిల్లా.
3. శ్రీ మైనంపాటి శ్రీనివాసరావుగారు, రామచంద్రరావుపేట, ఏలూరు
4. శ్రీ యర్రమిల్లి సూర్యప్రకాశరావుగారు, „ ఏలూరు.
5. డా॥ మల్లాప్రగడ శ్రీనివాసరావుగారు, ఆచారి వీధి, నెల్లూరు.
6. శ్రీ G. V. సుబ్రహ్మణ్యంగారు, వేదవారి అగ్రహారం, నెల్లూరు.
7. శ్రీ ఉప్పులూరి సుబ్రహ్మణ్యంగారు, Advocate ఒంగోలు.
8. శ్రీ సింగం కృష్ణమూర్తిగారు, Advocate కొత్తపేట, ఒంగోలు.
9. శ్రీ రావినూతల రామచంద్రరావుగారు, Advocate ఒంగోలు.
10. శ్రీ భత్తిపూడి గోపాలకృష్ణమూర్తిగారు ఒంగోలు.
11. శ్రీమతి యర్రమిల్లి వెంకాయమ్మగారు, అమీరుపేట హైదరాబాదు
12. డా॥ R. B. కృష్ణమూర్తిగారు, బ్రాడీపేట, గుంటూరు.
13. శ్రీ K. తిరుమలరావుగారు, Chartered Acctt. బ్రాడీపేట, గుంటూరు.
14. Prof. Sri S. K. Lakshman Rao, Head of Dept. of Mathematics, R. E. College, Warangal.
16. శ్రీ P. V. నరసింహారావుగారు, Lecturer, Regional Engg. College, Warangal.

సహాయకులు

1. శ్రీ గుళ్లపల్లి ఆదిశేషయ్యగారు, అరండల్ పేట, గుంటూరు.
2. శ్రీ యాబలూరి ఆదినారాయణశర్మ పాకయాజిగారు, అనంతవరం.
3. శ్రీ గుళ్లపల్లి ఆదినారాయణగారు, లాయర్ పేట, ఒంగోలు.
4. శ్రీ వేమూరి రామమూర్తి పాకయాజిగారు, రామలింగేశ్వరపేట, తెనాలి.
5. శ్రీ వేమూరి లక్ష్మీనారాయణశర్మ పాకయాజిగారు, రామలింగేశ్వరపేట, తెనాలి.
6. శ్రీ మోచర్ల రామకృష్ణయ్యగారు, Advocate, అత్తిలోట, నెల్లూరు
7. శ్రీ కుర్రుచేటి ప్రసాదరావుగారు, Advocate, గాంధీరోడ్, ఒంగోలు

8. శ్రీ V. L. పున్యేశ్వరరావుగారు, **Head Master** మేదరమెట్ల,
అద్దంకి తాలూకా.

9. శ్రీ కిలంరాజా లక్ష్మీనారాయణగారు, **L.I.C. Dept.**, ఒంగోలు

10. శ్రీ M. బాలసుబ్రహ్మణ్యంగారు, **Govt. Advocate**, ఒంగోలు.

11. శ్రీ జంపని వెంకటసుబ్బారావుగారు,
Municipal High School ఒంగోలు.

12. శ్రీ వేలభొట్ల సదాశివశర్మగారు, ఒంగోలు.

18. శ్రీ చిలకపాటి నరసింహారావుగారు, ఒంగోలు.

14. శ్రీ శనగవరపు సూరయ్యశాస్త్రిగారు ఒంగోలు.

15. శ్రీ ఉప్పుగుండూరి కోటేశ్వరరావుగారు, ఒంగోలు.

16. సౌ. భా. బొప్పెళపాటి వెంకటరాజ్యలక్ష్మమ్మగారు,
గుడివాడ, కృష్ణా జిల్లా.

విషయానుక్రమణిక

ఛాయాచిత్రములు

ఉపోద్ఘాతము

కర్మాష్టక ప్రకరణ సూచిక

శ్రీ ర స్తు

తైత్తిరీయ స్మార్త బ్రాహ్మణ నిత్యకర్మాష్టకము

ప్రవేశిక.

మిత్రులందఱు. వినుఁడు !!!

కశ్యపాది మహర్షి వంశజులమగు మనము నేఁటికి చాల వఱకు చిత్తైకాగ్రతయు శరీర దార్ఢ్యమును లేనివారమగుటచేత ఇప్పటి యీదురవస్థకు దిగితిమను విషయము మన మెఱుంగనిది కాదు.

ఈ యధోగతికి కాలకర్మదోషము కారణము. అట్లని పౌరుష మప్రయోజక మనవలనుగాదు. "కృషితో నాస్తి దుర్భిక్ష"మ్మని లేదా? సాధన సంపత్తి. నెఱింగి శాస్త్రీయంబగు ప్రయత్నమునఁ జరింతుమేని మన కసాధ్యములేదు.

మన పెద్దలగు ఋషుల కాలమునాఁటి బుద్ధిపాటవమును, శరీరదార్ఢ్యమును మన పురుషకార లోపంబునం జేసి నానాఁటి తగ్గివచ్చుచున్నవి. ఈ లోపము వారించుకొనఁ బూనికతో పాటుపడవలయును.

అన్నిటికిని చిత్తైకాగ్రత ముఖ్యము కనుక —

౧. ఆహార విహారముల నియమము
౨. ప్రాణాయామాభ్యాసంబును
౩. సంస్కృత భాషాధ్యయనంబును
౪. వేదార్థావగతియును నిర్వర్తింప వలయును.

VENKATRAM POWER PR
ELLORE

